

እግዚአብሔር በሦስት አካላት፡-

ትምህርተ ሥላሴ

እግዚአብሔር በአካል ሦስት ነገር ግን አንድ አምላክ ሲሆን

የሚችለው እንዴት ነው?

ቀደም ባሉት ምዕራፎች ላይ በርካታ የእግዚአብሔር ባሕርያት ተወሥተዋል፡፡ ሆኖም፤ እነዚያን ባሕርያት ብቻ ብናውቅ፤ እግዚአብሔርን በትክክል ለማወቅ አንችልም፤ ምክንያቱም እግዚአብሔር በሀላዊው ምንጊዜም ከአንድ አካል በላይ ስለሚኖር ልናውቀው ባልቻልንም ነበር፡፡ የእግዚአብሔር ሀላዊ በሦስት አካል ቢገለጽም፤ አንድ አምላክ ነው፡፡

ትምህርተ ሥላሴን ከእግዚአብሔር ባሕርያት ጥናታችን ጋር አዛምዶ መገንዘብ አስፈላጊ ነው፡፡ እግዚአብሔር ዘላለማዊ፤ ከሃሌ ኩሉ፤ መላሌ ኩሉ፤ ወዘተ... እንደ ሆነ ስናስብ፤ ከእነዚህ ባሕርያት ጋር እግዚአብሔር አብን ብቻ አዛምዶ የመመልከት ዝንባሌ ሊኖረን ይችላል፡፡ ይሁንና፤ ቅዱሳን መጻሕፍት ስለ ሥላሴ እንደሚያስተምሩን የሥላሴ አካላት፤ የእግዚአብሔር ባሕርያት የሆኑት ሁሉ አላቸው፤ እያንዳንዱ አካል ፍጹም አምላክ ነውና፡፡ በመሆኑም፤ እግዚአብሔር ወልድና እግዚአብሔር መንፈስ ቅዱስ ዘላለማዊ፤ መላሌ ኩሉ፤ ከሃሌ ኩሉ፤ አለማራ ኩሉ፤ ፍጹም መበብ፤ ፍጹም ቅዱስ፤ ፍጹም ፍቅር፤ ወዘተ... ናቸው፡፡

ትምህርተ ሥላሴ በክርስትና እምነት ውስጥ እጅግ አስፈላጊ ከሆኑት አስተምህሮች አንዱ ነው፡፡ መጽሐፍ ቅዱስ ስለ ሥላሴ የሚያስተምረውን ማጥናት እግዚአብሔርን ስለ መሻት ለምናነግቸው ዋና ዋና ጥያቄዎች ትልቅ አብርሦት ይሰጠናል፡፡ እግዚአብሔር በራሱ ማን ነው? ከዚህ ላይ በራሱ በሀላዊው እግዚአብሔር በአብ፤ በወልድና በመንፈስ ቅዱስ አካላት ይኖራል፤ ሆኖም፤ አንድ አምላክ ነው፡፡

ማብራሪያና መጽሐፍ ቅዱሳዊ መሠረት

የትምህርተ ሥላሴ አስተምህሮ ከዚህ እንደሚከተለው ሊበራራ ይችላል፤ እግዚአብሔር ከዘላለም እስከ ዘላለም በሦስት አካላት ማለትም በአብ፤ በወልድና በመንፈስ ቅዱስ ይኖራል፤ እያንዳንዱ አካል ፍጹም አምላክ ነው፤ ሆኖም አንድ አምላክ ነው፡፡

ሀ. ትምህርተ ሥላሴ በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ የተገለጠው በሂደት ነው

1. ስለ ሥላሴ ክፊል መገለጥ በብሉይ ኪዳን፡፡ ምንም እንኳ «ሥላሴ» የሚለው ቃል በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ ባይገኝም፤ በቃሉ የተወከለው ሐሳብ ግን በብዙ ስፍራ ተነግሯል፡፡ ሥላሴ ማለት «ሥላሴ አንድነት» ወይም «ሦስትነት በአንድነት» ማለት ነው፡፡ ቃሉ የገባው እግዚአብሔር በአካል ሦስት ቢሆንም አንድ አምላክ ነው የሚለውን የመጽሐፍ ቅዱስ ትምህርት ባጭሩ ለመግለጽ ነው፡፡

አንዳንድ ጊዜ ሰዎች የሥላሴ አስተምህሮ የሚገኘው በብሉይ ኪዳን ሳይሆን፤ በዐዲስ ኪዳን ብቻ እንደ ሆነ አድርገው ያስባሉ፡፡ እግዚአብሔር ከዘላለም እስከ ዘላለም በሦስት አካላት ከኖረ፤ ትምህርቱን አስመልክቶ በብሉይ ኪዳን አንዳችም ምልክት አለማግኘት አስገራሚ ይሆናል፡፡ ምንም እንኳ

ትምህርተ ሥላሴ በብሉይ ኪዳን በግልጽ ባይጠቀስም፤ ብዙ ምንጣቦች እግዚአብሔር ከአንድ አካል በላይ ሆኖ እንደሚኖር ይጠቁማሉ፤ በአንድምታም ያመለክታሉ፡፡

ለምሳሌ፤ በዘፍጥረት 1:26 ላይ እግዚአብሔር «ሰውን በመልካችን በአምሳላችን እንሥራ» ይላል፡፡ የብዙ ቁጥር ግሱና («እንሥራ») የብዙ ቁጥር አገላለጽ፤ የሚያመለክቱት ምንድን ነው? አንዳንዶች ይህ የሚያመለክተው «በዝጋት ግርማ» ንግግርን ነው ይላሉ፤ ለምሳሌ፤ አንድ ንጉሥ በንግግሩ ላይ «የጠየቃችሁትን ስንሰጣችሁ ደስ እያለን ነው» እንደሚለው ዐይነት ማለት ነው፡፡

ይሁንና፤ በዕብራይስጡ ብሉይ ኪዳን አንድ ንጉሥ በብዙ ቁጥር ግሱና ወይም በብዙ ቁጥር ተውላጠ ስሞች ሊኖሩ፤ ማለትም በብዝሃነት ግርማ አነጋገር ሲጠቀም ምንም ዐይነት ምሳሌ አያገኝም፤ ስለዚህ ይህ አባባል በብሉይ ኪዳን ተጨባጭ ማስረጃ የለውም፡፡ ሌሎች ደግሞ በዚህ ጥቅስ ላይ እግዚአብሔር የሚነጋገረው ከመላእክቱ ጋር ነው ይላሉ፡፡ ሆኖም፤ መላእክት ሰው ሲፈጠር ተሳትፎ አላደረገም፤ ሰውም በመላእክት መልክና አምላል አልተፈጠረም፡፡ ስለዚህ ይህ ሐሳብ አሳማኝ አይደለም፡፡ ከእነዚህ ሁሉ የተሻለው አገላለጽ በአራት ዘፍጥረት ምዕ 1 ውስጥ በእግዚአብሔር ዘንድ የአካል ብዙነት እንዳለ የሚያመለክት ፍንጭ አለ የሚለው ነው፡፡ ስንት አካላት እንዳሉ አልተነገረንም፤ ደግሞም ወደ ሥላሴ አስተምህሮ የሚቀርብ የተሟላ ነገር አያገኝም፤ ይሁንና ከአንድ በላይ አካላት እንዳሉ በአንድምታ ተመልክቶአል፡፡ ዘፍጥረት 3:22 («ሰው መልካምንና ክፉውን ለይቶ በማወቅ ረንድ አሁን ከእኛ እንደ አንዱ ሆኗል»)፤ ዘፍ 11:7 («ኑ እንውረድ! እርስ) በርሳቸውም እንዳይግባቡ ቋንቋቸውን እንደበላላቸው») እና ኢሳይያስ 6:8 («ማንን አልነሳሁ? ማንን ይሄድልናል?» የሚሉትን ጥቅሶች አስመልክቶ ተመሳሳይ ነገር መናገር ይቻላል፡፡ (በመጨረሻው ምንባብ ላይ በአንድ ጊዜ አሐድነትንና ብዙነትን የሚገልጹ ነገሮች እንደ ተወሰዱ ልብ ይሏል)፡፡

ከዚህም በላይ፤ አንደኛው አካል «እግዚአብሔር» ወይም «ፊታ» ተብሎ የተጠራባቸውና እግዚአብሔር ተብሎ ከተጠራው ከሌለው አካል የተለየ እንደ

¹ ታላቁ እስክንድርና (152 ዓ.ት.ክ.) ንጉሥ ዲሚጥሮስ (145 ዓ.ት.ክ.) ራሳቸውን «እኛ» በማለት ይጠሩ ነበር፤ በሰባ ሊቀናቱ ትርጉም በመቃብያን 10:19 እና 11:31 ላይ ማንበብ ይቻላል፤ ሆኖም ይህ በግሪክ አንጂ በዕብራይስጥ አይደለም፤ የተጻፈውም አራት ዘፍጥረት ምዕ 1 ከተጻፈ ከብዙ ዘመን በኋላ ነው፡፡

² በዝጋት ግርማ አነጋገር ነው የሚለውን በተመለከተ E. Kautzsch, ed., *Gesenius' Hebrew Grammar*, 2d. ed. (Oxford: Clarendon Press, 1910), Section 124g. ቁጥ. 2 ይመልከቱ፡፡ «ነገሩ በዚህ ዐይነት በመታየቱ እግዚአብሔር በዘፍጥረት 1:26፤ 11:7 እና በኢሳይያስ 6:8 ላይ የተጠቀመበት የብዙነት አነጋገር በትክክል አልተብራራም፡፡» እነርሱ ዘፍ 1:26 የተረዱት እንደ ብዙነት አነጋገር ነው፡፡ በእኔ ሰፊ ጥናት መሠረት በባቢሎን ቃልሙድ፤ በታርጉምና በሚድራሽ ላይ ከጊዜ በኋላ የተሰጡ የአይሁድ ትርጓሜዎች እንደሚያሳዩት፤ ምንም እንኳ የተለመደው ትርጓሜ «በዝጋት ግርማ አነጋገር ነው» እንዲሁም «እግዚአብሔር ከመላእክቱ ጋር እየተነጋገረ ነው» የሚለው ትርጓሜ ቢሆንም፤ እነዚህን ምንጣቦች በተመለከተ ግን ድጋፊ ረባሳዊ ሐታታያን አጥጋቢ ከሆነ አፈታት ላይ ሳይደርሱ ቀርተዋል፡፡

³ «የዜተ ክርስቲያን አዘውና ጥንታውያን የነገረ መለኮት ሊቃውንት በአንድ ቃል የመለከሩት የብዙነት አነጋገር የሚያመለክተው ሥላሴን ነው» [Keil and Delitzsch, *Old Testament Commentaries* (Grand Rapids: Associated Publishers and Authors, n.d.), 1:48. ሌሎች አስተያየቶችን በመቃወምና የዘፍጥረት 12:6ን ሐሳብ በማጽናት ስለ ሥላሴ ባለው አመለካከት መሠረት ላይ ያለውን አውነት የያዘ ነው ብለዋል፡፡

ሆነ የሚገልጽ ምንጣቦች አሉ። በመዝሙር 45:6-7 ላይ መዝሙረኛው እንዲህ ይላል፡- «አምላክ ሆይ! ዙፋኑን ከዘላለም እስከ ዘላለም ይኖራል።...ጽድቅን ወደድህ፤ ዐመፃን ጠላህ፤ ስለዚህ እግዚአብሔር አምላክህ ከንደኞችህ ይልቅ አንተን የደስታ ዘይት ቀባህ።» እዚህ ላይ መዝሙረኛው አንድ ምድራዊ ንጉሥ ሊወደስ ከሚችለው በላይ ዐልፎ በመሄድ፤ ዙፋኑ «ከዘላለም እስከ ዘላለም» የሚኖረውን ንጉሡ «አምላክ» በማለት ይጠራዋል (ቍ 6)። እንዲሁም «አምላክ» ስለ ተባለው እየተናገረ እያለ፤ ጸሐፊው «እግዚአብሔር አምላክህ ከንደኞችህ ይልቅ አንተን የደስታ ዘይት ቀባህ» (ቍ 7) ይላል። እንግዲህ ሁለት የተለያዩ አካላት «አምላክ» (ዕብ. አሎሂም) ተብለው ተጠርተዋል። በዐዲስ ኪዳን የዕብራውያን መልእክት ጸሐፊ ይህን ምንጣብ ክርስቶስን እንደሚመለከት አድርጎ ጠቅሶታል፤ «አምላክ ሆይ! ዙፋኑን ከዘላለም እስከ ዘላለም ጸንቶ ይኖራል» (ዕብ 1:8)።

እንዲሁም በመዝሙር 110:1 ላይ ዳዊት፤ «እግዚአብሔር ጌታዬን፤ ጠላቶችህን ለእግርህ መርገጫ እስከማደርግልህ ድረስ በቀኝ ተቀመጥ አለው» ይላል። አያሱብ፤ ዳዊት «እግዚአብሔር» በማለት የሚጠራው ሁለት የተለያዩ አካላትን እንደ ሆነ በትክክል ተረድቷል (ማቴ 22:41-46)፤ ሆኖም ራሱ እግዚአብሔር ካልሆነ በቀር ይህ የዳዊት «እግዚአብሔር» ማን ነው? ደግሞስ እርሱ ራሱ ፍጹም አምላክ ካልሆነ በስተቀር እግዚአብሔርን «በቀኝ ተቀመጥ» ሊለው የሚችል ማን ነው? ከዐዲስ ኪዳን አንጻር ይህን ምንጣብ እንዲህ በማለት በሌላ አባባል ልንገልጽው እንችላለን፡- «እግዚአብሔር አብ እግዚአብሔር ወልድን በቀኝ ተቀመጥ አለው።» በዚያን ጊዜ ስለ ሥላሴ የዐዲስ ኪዳን ትምህርት ባይኖረንም እንኳ፤ ዳዊት በአንዱ በእግዚአብሔር ዘንድ የአካል ብዙነት እንዳለ መረዳቱ ግልጽ ነው። ርግጥ ይህን አያሱብ ተረድቶ ነበር፤ ሆኖም ፈረሳውያን ይህን ምንጣብ እንዲያበራራ በጠየቀ ጊዜ «አንድ ቃል ሊመልስለት የቻለ ወይም ከዚያን ቀን ጀምሮ ሊጠይቀው የደፈረ ማንም አልነበረም» (ማቴ 41:46)። በአንዱ በእግዚአብሔር ዘንድ የአካላት ብዙነት እንዳለ ለማመን ፈቃደኞች እስካልሆኑ ድረስ፤ የአይሁድ የመጽሐፍ ቅዱስ ሐታትያን በአያሱብ ዘመን እንደ ነበሩት ሁሉ እስከ ዛሬ ድረስ በመዝሙር 110:1 (ወይም በዘፍ 1:26 ወይም ተደም ሲል በተጠቀሱት ምንጣቦች) ላይ አጥጋቢ መልስ ሊኖራቸው አይችልም።

በአሳይያስ 63:10 ላይ የእግዚአብሔር ሕዝቦች «ዐመፀ፤ ቅዱስ መንፈሱንም አሳዘኑ» የሚል እናነባለን፤ በዚህ ምንጣብ መሠረት መንፈስ ቅዱስ ከእግዚአብሔር የተለየ ነው (የእርሱ «ቅዱስ መንፈስ» ነው)፤ ደግሞም መንፈስ ቅዱስ በሰዎች ድርጊት «ማዘን መቻሉ»፤ እንደ አንድ አካል የራሱ የሆነ ስሜታዊ ባሕርይ የምለጽ ችሎታ እንዳለው ያሳያል (በኢሳ 61:1 ላይ ምንም እንኳ ግላዊ ባሕርይን ባይመለከትም፤ «የጌታ የእግዚአብሔር መንፈስ» የሚለው «እግዚአብሔር» ከሚለው እንደሚለይ ተመልክቶአል)።

ተመሳሳይ ማስረጃም በሚልክያስ ላይ ይገኛል፤ እግዚአብሔር ሲናገር፤ «የምትፈልጉት ጌታ በድንገት ወደ ቤተ መቅደሱ ይመጣል፤ ደስ የምትሰኙ በትም የቃል ኪዳን መልእክተኛ ይመጣል» ይላል እግዚአብሔር ጸባኦት። እርሱ የሚመጣበትን ቀን ማን ሊቋቋመው ይችላል? በሚገልጥበት ጊዜ በፊቱ መቆም

የሚችል ማን ነው? (ሚል 3:1-2)። እዚህም ላይ ተናጋሪው («እግዚአብሔር ጸባኦት») ራሱን «የምትፈልጉት ጌታ» ከሚለው ሲለይ እናያለን፤ ይህም ሁለት የተለያዩ አካላት እንዳሉና ሁለቱም «እግዚአብሔር/ጌታ» ተብለው እንደ ተጠሩ ያሳያል።

በሆሴዕ 1:7 ላይ እግዚአብሔር ለይሁዳ ቤት ሲናገር፤ «በአምላካቸው በእግዚአብሔር አድናቸዋለሁ» ይላል፤ እሁንም «አምላክ» (ዕብ. «የሆዌ») እና «እግዚአብሔር» (ዕብ. «አሎ-ሂም») ተብለው የተጠሩ ሁለት አካላት እንዳሉ ያሳያል።

እንዲሁም በአሳይያስ 48:16 ላይ ተናጋሪው (የእግዚአብሔር አገልጋይ መሆኑ ግልጽ ነው) እንዲህ ይላል፡- «አሁንም ጌታ እግዚአብሔር እኔንና መንፈሱን ልኮናል።» እዚህ ላይ እንደ እግዚአብሔር አገልጋይ ሁሉ የእግዚአብሔርም መንፈስ በጌታ በእግዚአብሔር ለአንድ የተለየ ተግባር ተልኮአል። በሁለቱ ተላኪዎች («እኔን» እና «መንፈሱን») መካከል ያለው ጉድጓት ሁለት የተለያዩ አካላት እንዳሉ ከመመልከት ጋር ዐብር የሚሄድ ነው። ይህም እንደዚሁ «እግዚአብሔር እኔንና ጌታን ልኮናል» ከሚለው የላቀ ነው። በእውነቱ፤ አሳይያስ 48:16 ከመላው ዐዲስ ኪዳን አንጻር ከታየ (በአሳይያስ ትዝቢቶች ላይ እንደ ተተነበየው መሲሔ አያሱብ እውነተኛው የእግዚአብሔር አገልጋይ እንደ ሆነ በዐዲስ ኪዳን ምንዛዜ አለ)፤ ሥላሳዊ አንድምታ አለው፤ «አሁንም ጌታ እግዚአብሔር እኔንና መንፈሱን ልኮናል» የሚለው የተነገረው የእግዚአብሔር ልጅ በሆነው በአያሱብ ከሆነ፤ የሥላሴ አካላትን ያመለክታል።

ከዚህም በተጨማሪ፤ ስለ «የእግዚአብሔር መልእክ» የሚናገሩ በርካታ የብሉይ ኪዳን ምንጣቦች በእግዚአብሔር ዘንድ የአካላት ብዙነት እንዳለ ያሳያሉ። «መልእክ» (ዕብ. «ማላክ») ተብሎ የተተረጎመው ቃል «መልእክተኛ» ማለት ነው። ይህ የእግዚአብሔር መልእክ የጌታ «መልእክተኛ» ከሆነ፤ ከእግዚአብሔር የተለየ ነው ማለት ነው። ሆኖም፤ አንዳንድ ጊዜ የእግዚአብሔር መልእክ «እግዚአብሔር» ወይም «ጌታ» ተብሎ ተጠርቶአል (ዘፍ 16:13፤ ዘፀ 3:2-6፤ 23:20-22 [በቀ. 21 ላይ «ሰሜም በእርሱ ስለ ሆነ» የሚለውን ልብ ይሷል]፤ ዘኁ 22:35 ከ38 ጋር፤ መሳ 2:1-2፤ 6:11 ከ14 ጋር ይመ)። ሌላ ጊዜ ደግሞ «የእግዚአብሔር መልእክ» የሚለው ሐረግ የሚያመለክተው የተፈጠረ መልእክን ነው፤ በእነዚህ የብሉይ ኪዳን ምንጣቦች ላይ የተጠቀሰው የእግዚአብሔር መልእክ (ወይም መልእክተኛ) መለኮትነት ያለው ልዩ አካል መሆኑን ያሳያሉ።

ከአንድ በላይ የሆኑ አካላት ልዩ ማንነት እንዳላቸው ሊያሳዩ ከሚችሉት እጅግ አከራካሪ ከሆኑት የብሉይ ኪዳን ምንጣቦች አንዱ ምሳሌ 8:22-31 ነው። ምንም እንኳ ቀደም ባሉት የምዕራፉ ክፍሎች ላይ ለሥነ ጽሑፋዊ አጽንዖት ሲባል «ጥበብ» በሰውኛነት ብትገለጥም፤ ተላላችን ስትጣራና ሰውቀትንም ከእርሷ እንዲገባቸው ስትጋበዝ ይታያል፤ ቀ. 22-31 ከሰውኛ ያለፈ ነገር ስለ «ጥበብ» ይናገራል። «ጥበብ» እግዚአብሔር ዓለምን በፈጠረ ጊዜ ስለ ነበረው ሁኔታ ስትናገር፤ «በዚያን ጊዜ ከግሥት ዋና ባለሙያ ነበርሁ። ሁልጊዜ በፊቱ ሐሜት እያደረግሁ፤ ዕለት ተዕለት በደስታ እምላ ነበር፤ የእርሱ በሆነው

*RSV የተሰኘ ትርጉም መዝ 45:6 የተረጎመው «መለኮታዊ ዙፋኑን ከዘላለም እስከ ዘላለም ይኖራል» በማለት ነው። ሆኖም፤ ይህ ዙፋን የማይለድ ትርጉም ነው፤ RSV ይህን ምንጣብ በዚህ ዐይነት የተረጎመው ከሚከተለው ነገረ መለኮታዊ አቋም አንጻር ነው (አንድ የብሉይ ኪዳን መዝሙረኛ ፍጹም አምላክ ስለ ሆነ መሲሔዊ ንጉሥ ሊናገር አይችልም)፤ ሆኖም ትርጉሙ ቋንቋዊም ሆነ ሰዋስዋዊ መሠረት የለውም።

*ይህ የRSV የአሳይያስ 48:16 ትርጉም የዕብራይስጡን ቃላት እንዲሁም በዕብራይስጡ ምንዛዜ ያለውን የቃል ቅደም ተከተል ቃል በቃል በትክክል አቅርቦታል።

*አዲሱ መደበኛ ትርጉም፤ ኢሳ 48:16 «አሁንም ጌታ እግዚአብሔርና መንፈሱ ልከውኛል» በማለት ለመተርጎም ዕብራይስጡ አይፈቅድለትም። ይህ ምንጣብ በዚህ ዐይነት በመተርጎም ጌታ «እኔን» እና «መንፈሱን» ልኮናል የሚለውን ተጓዳኝ ሐሳብ የማይብዝዝ አዝማሚያ አለው።

በመላው ዓለም ሐሣብ እያደረግሁ፤ በሰው ልጆች ደስ እሰኝ ነበር» (ምሳ 8:30-31) ትላለች። በፍጥረት ጊዜ ከእግዚአብሔር ጉን «ዋና ባለሙያ» ሆኖ መፍጠር በራሱ የተለየ አካልነትን ያሳያል፤ ተከታዮቹ ሐረጎችም ይበልጥ የሚመስክሩት ይህንን ነው፤ ምክንያቱም «ዕለት ተዕለት የሚሞላ» በርግጥ ሰው (ሰበሌ) የሆነ ብቻ ነው፤ ደግሞም በዓለም ሐሣብ የሚያደርጉና በሰው ልጆች ደስ መስኘት የሚችሉት እውነተኛ ሰዎች ብቻ ናቸው።⁷

ይሁንና፤ እዚህ ላይ «ጥበብ» የሚለው ቃል የሚያመለክተው ሰው ከመሆኑ በፊት የእግዚአብሔርን ልጅ ነው ካልነ፤ አንድ ችግር አለ። ይኸውም በእንግሊዝኛው RSV ትርጉም ቍ 22-25 የሚናገረው «ጥበብ» ተብሎ ስለ ተጠራው ስለዚህ ሰው መፈጠር ይመስላል።

እግዚአብሔር የመንገዱ መጀመሪያ አደረገኝ፤

በቀድሞ ሥራው መጀመሪያ።

ከጥንቱ ከዘላለም ጀምሮ ተሾምሁ፤

ምድር ከመፈጠሯ አስቀድሞ።

ቀላያት ገና ሳይኖሩ እኔ ተወለድሁ፤

የውሃ ምንጮች ገና ሳይፈልቁ።

ተራሮች ገና ሳይመሠረቱ፤

ከከረብቶችም በፊት እኔ ተወለድሁ፤ (ከ1954 ትርጉም)።

ይህ «ጥበብ» እንደ ተፈጠረች አያሳይምን?

በእውነቱ አያሳይም። በቍጥር 22 ላይ የገባው «ባራ» («ፈጠራ») የሚለው የተለመደው የዕብራይስጥ ቃል ሳይሆን፤ «ቃና» የሚለው ቃል ነው፤ ይህ ቃል በብሉይ ኪዳን ስማንያ አራት ጊዜ የተጠቀሰ ሲሆን፤ የሁልጊዜ ትርጉሙ «የራሱ/ነበረቱ አደረገ፤ ገዛ፤ ወሰደ» ማለት ነው። አንድ የእንግሊዝኛ ትርጉም (NASB) «እግዚአብሔር በመንገዱ መጀመሪያ ገንዘብ አደረገኝ» ይላል (ቃሉ እንዲህ ዐይነት ትርጉም እንዳለው በዘፍ 39:1፤ ዘዕ 21:2፤ ምሳ 4:5-7፤ 23:23፤ መዝ 2:7፤ ኢሳ 1:3 ላይ ልብ ይሏል)። ትክክለኛው ትርጉም ይህ ነው፤ ደግሞም ጥበብን እንደ አማካኛ ሰው አድርገን ከወሰድናት፤ ፍጥረት በተጀመረ ጊዜ እግዚአብሔር አብ የእግዚአብሔር ወልድን ብርቱ የመፍጠር ክሊሉት ተጠቅሞ ነበር ማለት ነው።⁸ አብ በፍጥረት ሥራው ላይ ወልድ እንዳሳተፍ

⁷ እነዚህ መግቶች መልስ ለመስጠት ያህል ጥበብን በተመለከተ በምሳ 8:1-12፤ 9:1-6፤ ሞኝነትን መንገድ በተመለከተ ደግሞ 9:13-18 ላይ በተመሳሳይ ሁኔታ ዝርዝር ሰውኛ አገላለጽ ተሰጥቷል፤ ሆኖም፤ እነዚህ የሚያመለክቱት ሰዎችን ነው በማለት የተናገረ አንድም ሐታቱ የለም። በመሆኑም፤ ምሳ 8:22-31ም እውን ቢሆን እውናዊ ሰውን አይወክልም። የተረበው መረጃ ለእኔ አሳማኝ ሆኖ ይታያል፤ ሆኖም፤ የሚከተለውን አንቀጽ ያካተተሁት ጥቅስ ስለ እግዚአብሔር ወልድ እንደሚናገር የሚያስቡ ረጅም ታሪክ ያላቸው ሐታቶችን ስላሉ ነው።

⁸ የጥቅሱን ትርጉም በተመለከተ የተፈጠረው ውዝግብ ሊከሰት የቻለው በዚህ ላይ ያለውን የዕብራይስጥ ቃል ለመተርጎም የሰበሳ ሊቃናት ትርጉም ባልተለመደ ሁኔታ የተለመደውን ከታላማይ (Kiaomai) የሚለውን ትርጉም (ማግኘት፤ ገንዘብ ማድረግ) ከመጠቀም ይልቅ ኪትዞ (Kito) የሚለውን ትርጉም («መፍጠር») በመጠቀሙ ይመስላል። ቃና (Qanah) በዕብራይስጡ ብሉይ ኪዳን ስማንያ አራት ጊዜ የተጠቀሰ ሲሆን፤ ከዚህም ውስጥ ከሰባ ጊዜ በላይ ከታላማይ (Kiaomai) ተብሎ፤ ሦስት ጊዜ ብቻ ደግሞ ለዚያውም ሁሉም አጠያያቂ በሆነ አተረጓጎም ኪትዞ (Kito) [ዘፍ 14:19፤ ምሳ 8:22፤ ኤር 39 (32):15] ተብሎ ተመልክቶአል። ሌሎቹ በአቂላ፤ በሲማዮስ እና በቲዎዶስያን የተዘጋጁት የብሉይ ኪዳን ግሪክኛ ትርጉሞች በሙሉ በምሳሌ 8:22 ላለው ቃል የተጠቀሙት ከታላማይ (Kiaomai) የሚለውን ነው።

ጥሪ አቀረበለት። በቍጥር 24 እና 25 ላይ «ተወሰድሁ» የሚለው አገላለጽ ከቅድመ የተለየ ቃል ቢሆንም፤ ፍቺው ግን ተመሳሳይ ነው፤ አብ መላለምን በሚፈጥርበት ጊዜ የወልድን ብርቱ የመፍጠር ክሊሉት ተጠቅሞአል።

2. በዐዲስ ኪዳን ስለ ሥላሴ ይበልጥ ሙሉ የሆነ መገለጥ። ዐዲስ ኪዳንን ስንከፍት ወደዚህ ምድር ወደ መጣው ወደ እግዚአብሔር ልጅ ታሪክ እንገባለን። ይህ ታላቅ ሁኔታ ስለ እግዚአብሔር ሥላሴ ባሕርይ በሚያስረዱ ግልጽ ትምህርቶች መደገፍ ይኖርበታል፤ በርግጥም የምናገኘው ይህንን ነው። ይህን በዝርዝር ከመመልከታችን በፊት የሥላሴ አካላት በአንድነት የተጠቀሱባቸውን በርካታ ምንባቦች መዘርዘር አንችላለን።

ኢየሱስ በተጠመቀ ጊዜ፤ «ወዲያውንም ሰማይ ተከፍቶ የእግዚአብሔር መንፈስ እንደ ርግብ ሲወርድበት አየ፤ እነሆ ከእርሱ ደስ የሚለኝ የምወደው ልጄ ይህ ነው፤ የሚል ድምፅ ከሰማይ ተሰማ (ማቴ 3:16-17)። እዚህ ላይ የሥላሴ አካላት በአንድ ጊዜ ሦስት የተለያዩ ተግባሮችን ሲያከናውኑ እናያለን። እግዚአብሔር አብ ከሰማይ ይናገራል፤ እግዚአብሔር ወልድ ሲጠመቅ፤ እግዚአብሔር አብም ከሰማይ ስለ እርሱ ሲናገር ይታያል፤ እግዚአብሔር መንፈስ ቅዱስ ደግሞ ከሰማይ ወርዶ በኢየሱስ ላይ ሲያርፍና ለአገልግሎቱም የሚሆነውን ገይል ሲሰጥ ይታያል።

ኢየሱስ በዚህ ምድር ላይ የነበረውን አገልግሎት በጨረሰ ጊዜ ለደቀ መዛሙርቱ እንዲህ አላቸው። «ሂዱና ሕዝቦችን ሁሉ በእብ፤ በወልድና በመንፈስ ቅዱስ ስም እያጠመቃችኋቸው ደቀ መዛሙርቱ አድርጓቸው» (ማቴ 28:19)። «አብ/አባት» እና «ወልድ/ልጅ» የሚሉት ስሞች ከቤተ ሰብ ማለትም በጣም ታዋቂ ከሆነው ከሰዎች ተቋም የተወሰዱ ሲሆን፤ አብ እና ወልድ የተለያዩ ማንነት እንዳላቸው አበክረው ያሳያሉ። «መንፈስ ቅዱስ» አንደ ሌሎቹ ሁለት አካላት ሁሉ በተመሳሳይ ስያሜ ተጠርቶና በተመሳሳይ ደረጃ ላይ ተቀምጦ ሳለ፤ መንፈስ ቅዱስ የራሱ ማንነት አለው፤ ከአብና ከወልድ ጋር በአኩል ደረጃ መቀመጥ ይችላል የሚለውንም ድምዳሜ አለመቀበሉ ከባድ ይሆናል።

የዐዲስ ኪዳን ጸሐፊዎች እግዚአብሔር አብን ለማመልከት «እግዚአብሔር» (ግሪክ «ቴዎስ») የሚለውን ስም እንዲሁም እግዚአብሔር ወልድን ለማመልከት «ጌታ» (ግሪክ «ትሪዎስ») የሚለውን ስም አንደ ተጠቀሙ ስንገነዘብ፤ በ1ቆሮ7ቱስ 12:4-6 ላይ ሌላ ሥላሴያዊ አገላለጽ እንዳለ ግልጽ ይሆናል፤ «ሐጢአቶች ልዩ ልዩ ሲሆኑ፤ መንፈስ ግን አንድ ነው፤ አገልግሎቱም ልዩ ልዩ ሲሆን፤ ጌታ ግን አንድ ነው፤ አሠራርም ልዩ ልዩ ሲሆን፤ ሁሉን በሁሉ የሚሠራው ግን ያው አንዱ እግዚአብሔር ነው።»

እንዲሁም በሁለተኛ ቆሮንቶስ ላይ የምናገኘው የመጨረሻው ቍጥር በአገላለጹ ሥላሴያዊ ነው፤ «የጌታ የኢየሱስ ክርስቶስ ጸጋ፤ የእግዚአብሔር ፍቅር፤ የመንፈስ ቅዱስም ኅብረት ከሁላችሁ ጋር ይሁን» (2ቆሮ 13:14)። በኤፌሶን 4:4-6 ላይ ሦስቱም አካላት ተለያይተው ተጠቅሰዋል፤ «በተጠራችሁ ጊዜ ወደ አንድ ተስፋ እንደ ተጠራችሁ ሁሉ አንድ አካልና አንድ መንፈስ አለ፤ አንድ ጌታ፤ አንድ እምነትና አንድ ጥምቀት አለ፤ ከሁሉም በላይ የሆነ፤ በሁሉም የሚሠራ በሁሉ የሚኖር የሁሉም አባት የሆነ አንድ እምላክ አለ።»

የሥላሴ አካላት በአንድነት በ1ጴጥሮስ መግቢያ ላይ ባለው አረፍተ ነገር ተጠቅሰዋል፤ «እግዚአብሔር አብ አስቀድሞ ካወቃቸው፤ ኢየሱስ ክርስቶስን ለመታዘዝ በደሙ ለተረጨትና በመንፈስ አማካይነት ለተቀደሱት» (1ጴጥ 1:2)። በይሁዳ 20-21 ላይ እንዲህ የሚል እናነባለን፤ «እናንተ ግን ወዳጆች ሆይ፤ እጅግ ቅዱስ በሆነው እምነታችሁ ራሳችሁን ለማንጸ ትጉ፤ በመንፈስ ቅዱስም ጸልዩ።

ወደ ዘላለም ሕይወት የሚያደርሳችሁን የጌታችንን የኢየሱስ ክርስቶስን ምሕረት ስትጠባበቁ ላለ በእግዚአብሔር ፍቅር ራሳችሁን ጠብቁ።»

ይሁንና፤ የዮሐንስ 5:7 KJV የእንግሊዝኛ ትርጉም ከዚህ ጋር ተያይዞ መታየት የለበትም፤ ይህም በአማርኛ እንዲህ ይነበባል፤ «በለማይ የሚመስክሩት ሦስቱ ናቸው፤ አብ፤ ቃሉና መንፈስ ቅዱስ፤ እነዚህ ሦስቱ አንድ ናቸው።»

የዚህ ትርጉም ችግር ተአማኒነት በሌላቸው በጣም ጥቂት የግሪክ ቅጂዎች ላይ የተመሠረተ መሆኑ ነው፤ ከእነዚህም ውስጥ በጣም ጥንታዊ የሚባለው ቅጂ የ14ኛው ምዕተ ዓመት ቅጂ ነው። ዘመናዊውን ትርጉሞች በKJV ላይ የሚገኘውን ይህን ክፍል አይጨምሩም፤ ነገር ግን ሁሉም ገድፈውታል፤ እጅግ ብዙ የግሪክ ቅጂዎች እንዳደረጉት ሁሉ፤ በአራተኛውና በዕምስተኛው ምዕተ ዓመት የነበሩ በርካታ ተአማኒ ቅጂዎችን ጨምሮ ሁሉም ዐበይት ትውፊታዊያን ምንባቦች ይህን ክፍል አይጨምሩም፤ እንዲያውም ኢራኒየስን (በ202 ዓ.ም. ገደማ ሞተ)፤ የአስክንድርያውን ቀለሚንጦስን (በ212 ዓ.ም. ገደማ ሞተ)፤ ጦርጠሊዮስ (በ220 ዓ.ም. ገደማ ሞተ)፤ ደግሞም ታላቁ ዐቃቤ ትምህርተ ሥላሴ የነበረውን አትናትዮስን (በ373 ዓ.ም ሞተ) የመሳሰሉ የዜተ ክርስቲያን አባቶች በትምህርታቸው ውስጥ ይህን ክፍል ጠቅሰው አላስተማሩም።

ለ. የቅዱሳት መጻሕፍትን ትምህርት ጠቅለል አድርገው የሚያቀርቡ ሦስት አረፍተ ነገሮች

በአንድ በኩል ሲታይ የሥላሴ ትምህርት ምስጢር በመሆኑ፤ መቼም ቢሆን በምልእት ልንረዳው አንችልም። ሆኖም፤ የቅዱሳት መጻሕፍትን ትምህርት በሦስት አረፍተ ነገሮች ጠቅለል በማድረግ ይህንን እውነት በተመለከተ በተወሰነ ደረጃ ለመረዳት እንችላለን።

1. እግዚአብሔር ሦስት አካል ነው።
2. አያንዳንዱ አካል ፍጹም አምላክ ነው።
3. አንድ እግዚአብሔር አለ።

ተከታታይ ክፍል እነዚህን ሦስት ሐሳቦች በበለጠ ጥልቀት ያዳብራቸዋል።

1. እግዚአብሔር ሦስት አካል ነው። እግዚአብሔር ሦስት አካል ነው ሲባል፤ አብ ወልድ አይደለም ማለት ነው፤ ሁለቱ የተለያዩ አካላት ናቸው። እንዲሁም አብ መንፈስ ቅዱስ አይደለም ማለት ነው፤ ሁለቱም የተለያዩ አካላት ናቸው እንጂ። ደግሞም ወልድ መንፈስ አይደለም ማለት ነው። እነዚህ ልዩነቶች ቀደም ባለው ክፍል ላይ በተጠቀሱት በርካታ ምንባቦችና እንደዚሁም በአያሌ የዐዲስ ኪዳን ምንባቦች ላይ ታይተዋል።

ዮሐንስ 1:1-2 እንዲህ ይላል። «በመጀመሪያ ቃል ነበረ፤ ቃል ከእግዚአብሔር ጋር ነበረ፤ እርሱም በመጀመሪያ ከእግዚአብሔር ጋር ነበረ።» «ቃልም» (በሐ. 9-18 ላይ እንደ ተመለከተው ክርስቶስ ነው) ከእግዚአብሔር «ጋር» ነበረ የሚለው እውነታ ከአብ የሚለይ መሆኑን ያመለክታል። በዮሐንስ 17:24 ላይ ኢየሱስ፤ «ዓለም ላይፈጠር ስለ ወደድኸኝ የሰጠኸኝንም ክብሪን እንዲያዩ እፈልጋለሁ» በማለት ለአብ ተናግሮአል፤ ይህም የአካል ልዩነት፤ አንዱ ለሌላው ክብር የመስጠት እንደዚሁም ዓለም ከመፈጠሩ በፊት በአብና በወልድ መካከል የፍቅር ኅብረት እንደ ነበር ያሳያል።

ኢየሱስ ለእኛ በእግዚአብሔር አብ ዘንድ ሊቀ ካህናትና ጠበቃ ሆኖ እንደሚቀጥል ተነግሮናል፤ «ማንም ኀጢአት ቢሠራ፤ በአብ ዘንድ ጠበቃ አለን፤ እርሱም ጽድቁ ኢየሱስ ክርስቶስ ነው» (ዮሐ 2:1)። ክርስቶስ «ስለ እነርሱ እየማለደ ሁልጊዜ በሕይወት ስለሚኖር፤ በእርሱ በኩል ወደ እግዚአብሔር የሚመጡትን ፈጽሞ ሊያድናቸው» የሚችል ነው (ዕብ 7:25)። ይሁንና፤

ክርስቶስ በእግዚአብሔር አብ ፊት ይማልድልን ዘንድ በአካል ከአብ የተለየ መሆን አለበት።

ከዚህም በላይ፤ አብ መንፈስ ቅዱስ አይደለም፤ እንዲሁም ወልድ መንፈስ ቅዱስ አይደለም። አንዱ ከሌላው እንደሚለይ በብዙ ምንባቦች ላይ ተመልክቶአል። ኢየሱስ «አብ በስሜ የሚልከው እጽናኙ መንፈስ ቅዱስ ግን ሁሉን ነገር ያስተምራችኋል፤ እኔ የነገርኋችሁንም ሁሉ ያሳስባችኋል» ይላል (ዮሐ 14:26)። እንዲሁም መንፈስ ቅዱስ ለእኛ ይጻልያል ወይም «ይማልያል» (ሮሜ 8:27)፤ ይህም ምልጃ በሚቀርብለት በእግዚአብሔር አብና በመንፈስ ቅዱስ መካከል ልዩነት እንዳለ ያሳያል።

በመጨረሻም፤ ወልድ መንፈስ ቅዱስን አይደለም የሚለው እውነታ ቀደም ሲል በተጠቀሱት ሥላሴያውያን ምንባቦች ላይ ተወሥኗል፤ ለምሳሌ። በታላቁ ተልእኮ (ማቴ 28:19)፤ እንደዚሁም ኢየሱስ ወደ ሰማይ ተመልሶ እንደ ሄደና ከዚያም መንፈስ ቅዱስን ለቤተ ክርስቲያን እንደ ላከ በሚናገሩት ምንባቦች ላይ ተገልጿል። ኢየሱስ ሲናገር፤ «መሄዱ ይበጃችኋል፤ እኔ ካልሄድሁ እጽናኙ ወደ እናንተ አይመጣም፤ ከሂድሁ ግን እርሱን ወደ እናንተ እልካለሁ» (ዮሐ 16:7)።

አንዳንዶች መንፈስ ቅዱስ በርግጥ የተለየ አካል ነው ወይስ እግዚአብሔር በዓለም ውስጥ የሚሠራበት «ጎይል» ወይም «ጉልበት»? የሚል ጥያቄ አንጋግተዋል። ይሁንና፤ የዐዲስ ኪዳን ትምህርት በእጅጉ ግልጽና ጠንካራ ነው። በመጀመሪያ መንፈስ ቅዱስ ከአብና ከወልድ ጋር በአንድነት የሚሠራቸው ነገሮች እንዳሉ ቀደም ሲል በርካታ ምንባቦች ተጠቅሰዋል (ማቴ 28:19፤ 1ቆሮ 12:4-6፤ 2ቆሮ 13:14፤ ኡፌ 4:4-6፤ 1ጴጥ 1:2)። አብና ወልድ ሁለቱም አካላት በመሆናቸው፤ የጥምረት አገላለጽ መንፈስ ቅዱስም አካል አንድ ሆነ አበከር ያሳያል። ደግሞም «ሕርስ» (ግሪክ፤ «አኤይናስ») የሚለው ተባዕታይ ተውላጠ ስም መንፈስ ቅዱስን ለማመልከት የገባቸው ቦታዎች አሉ፤ (ዮሐ 14:26፤ 15:26፤ 16:13-14)፤ ሆኖም፤ ይህ ከግሪኩ የሰዋው ሕግ አንጻር የማይሆን ነው፤ ምክንያቱም «መንፈስ» (ግሪክ፤ «ፕሶማ») የሚለው ቃል ግዑዝ ጾታ እንጂ ተባዕታይ ጾታ አይደለም፤ በመሆኑም፤ በመደበኛው ሊጠቀስ የሚገባው ግዑዝ ጾታ በሆነው ተውላጠ ስም «አኤይና» ነው። ከዚህም በላይ፤ «እጽናኝ» (ግሪክ «ፓራክሌቶስ») የሚለው ቃል የገባው ለሌላ ሰው ወይም ለሌሎች ሰዎች ርዳታ፤ መጽናናት ወይም ምክር ለሚሰጥ ሰው በተለምዶ የሚገባ ቃል ነው፤ ይሁን እንጂ፤ በዮሐንስ ወንጌል ውስጥ መንፈስ ቅዱስን ለማመልከት ገብቶአል (14:16:26፤ 15:26፤ 16:7)።

መንፈስ ቅዱስ በአካልነቱ ሌሎች ተግባሮችንም እንዳከናወነ ተገልጿል፤ ለምሳሌ። ማስተማርን (ዮሐ 14:26)፤ መመስከርን (15:26፤ ሮሜ 8:16)፤ መማለሱን ወይም በሌሎች ምትክ መጸለይን (ሮሜ 8:26-27)፤ የእግዚአብሔርን ጥልቅ ነገር መመርመርን (1ቆሮ 2:10)፤ የእግዚአብሔርን ሐሳብ ማወቅን (1ቆሮ 2:11)፤ ለአንዳንዶች አንድ ዐይነት፤ ለሌሎች ደግሞ ሌላ ዐይነት ስጦታዎችን መስጠትን (1ቆሮ 12:11)፤ አንዳንድ ድርጊቶችን መከልከልን (ሐሥ 16:6-7)፤ መናገር (ሐሥ 8:29፤ 13:2፤ በብሉይና በዐዲስ ኪዳን ውስጥ ብዙ ጊዜ ይናገር ነበር)፤ ከመልካም ውሳኔ ላይ እንዳደረሰ ጉዳዮችን መመዘንና ማጽደቅን (ሐሥ 15:28) እንዲሁም በክርስቲያኖች ሕይወት ውስጥ በሚታይ ኀጢአት ማዘንን (ኡፌ 4:30)።

በመጨረሻም፤ መንፈስ ቅዱስ አካል ሳይሆን እንደ እግዚአብሔር ጎይል የሚታይ ከሆነ፤ በርካታ ምንባቦች ትርጉም የሚሰጡ አይሆኑም። ምክንያቱም በእነዚህ ምንባቦች ላይ መንፈስ ቅዱስና የእርሱ ጎይል ወይም የእግዚአብሔር

*የመንፈስ ቅዱስን አካላዊነት በተመለከተ እዚህ ላይ የቀረበው ክፍል በሉዊስ በርከኸሆፍ "Systematic Theology" በተሰኘው መጽሐፍ ገጽ 96 ላይ ያቀረበውን ትንተና የተከተለ ነው።

ገይል ሁለቱም በአንድነት ተጠቅሰዋል። ለምሳሌ፤ በሉቃስ 4:14 ላይ፤ «ኢየሱስም በመንፈስ ገይል ወደ ገሊላ ተመለሰ» የሚለው «ኢየሱስም በእግዚአብሔር ገይል ወደ ገሊላ ተመለሰ» ማለት ሊኖርበት ነው። በሐዋርያት ሥራ 10:38 ላይ «እግዚአብሔር የናዝሬቱን ኢየሱስ በመንፈስ ቅዱስና በገይል ተባው» የሚለው «እግዚአብሔር የናዝሬቱን ኢየሱስ በእግዚአብሔር ገይልና በገይል ተባው» ማለት ሊሆን ነው (አንዲሁም ሮሜ 15:13፤ 1ቆሮ 2:4 ይመጥናል)።

ምንም እንኳ መንፈስ ቅዱስ ከሌሎች የሥላሴ አካላት የተለየ እንደ ሆነ በርካታ ምንግቦች በግልጽ ቢያመለክቱም፤ 2ቆሮ 3:17 ግን ግራ የሚያጋግ ጥቅስ ነው። «ጌታ መንፈስ ነው፤ የጌታም መንፈስ ባለበት በዚያ ነጻነት አለ።» ሐታትያን እዚህ ላይ «ጌታ» የሚለው ቃል የሚያመለክተው ክርስቶስን መሆኑን አለበት ይላል። ምክንያቱም ጳውሎስ ብዙ ጊዜ «ጌታ» የሚለውን ቃል የተጠቀመው ክርስቶስን ለማመልከት ነው። ሆኖም፤ እዚህ ላይ ነገሩ እንዲህ ሳይሆን ይችላል፤ ነገሩ ከሰዋሰውና ከወውድ አንጻር ይህ ምክንያት መንፈስ ቅዱስን ባለበት በማድረግ ቢተረጎም የተሻለ መሆኑን ማስረጃ ማቅረብ ይቻላል። «መንፈስ ጌታ ነው።...»¹⁰ እዚህ ላይ ጳውሎስ መንፈስ ቅዱስም «የሆዌ» (ወይም «ጂሆቨ») ማለትም የብሉይ ኪዳን አምላክ ነው እያለ ነው (የዚህ ዐውድ ግልጽ የብሉይ ኪዳን ጻፋ ከቶ 7 እንደሚገኝም ልብ ይላል)። አገላለጹን ከነገረ መለኮታዊ እይታ አንጻር ካየነው ተቀባይነት ያለው አባባል ነው። እግዚአብሔር አብ «ጌታ» እንደ ሆነ ሁሉ እግዚአብሔር ወልድም እንዲሁ «ጌታ» እንደ ሆነ ሁሉ (በብሉይ ኪዳን መላው ግንዛቤ ጌታ የእግዚአብሔር «ሰም») እንደ መሆኑን መንፈስ ቅዱስም በብሉይ ኪዳን «ጌታ» ተብሎ ተጠርቶአል። በተለይ በዐዲስ ኪዳን ዘመን የጌታን መገኘት የሚገልጥልን መንፈስ ቅዱስ ነው።¹¹

2. እያንዳንዱ አካል ፍጹም አምላክ ነው፤ ሦስቱም አካላት የተለያዩ ናቸው። ከሚለው አውነት በተጨማሪ እያንዳንዱ አካል ፍጹም አምላክ እንደ ሆነ በርካታ የመጽሐፍ ቅዱስ ክፍላት ይመለከታሉ።

በመጀመሪያ እግዚአብሔር አብ አምላክ እንደ ሆነ ግልጽ ነው። ይህም በመጀመሪያው የመጽሐፍ ቅዱስ ተጥር ላይ የተረጋገጠ ጉዳይ ነው። እግዚአብሔር ሰማይንና ምድርን እንደ ፈጠረ የመጀመሪያው የመጽሐፍ ቅዱስ ተጥር በግልጽ ያሳያል። እግዚአብሔር አብ በመላው ናጥረት ላይ ልዑል ጌታ እንደ ሆነና ኢየሱስም በሰማይ ወደሚኖረው አባት እንደ ጸለየ በብሉይና በዐዲስ ኪዳን ግልጽ ሆኖአል።

ተጥሉም፤ ወልድም ፍጹም አምላክ ነው። ምንም እንኳ ይህን ጉዳይ በምዕራፍ 26 ላይ «የክርስቶስ ማንነት» በሚለው ርእስ ሥር ስፋ ባለ ዝርዝር

¹⁰Grammatically both "The Spirit" (*to pneuma*) and "the Lord" (*ho kyrios*) are in the nominative case, which is the case taken both by the subject and by the predicate noun in a sentence with the verb "to be." And word order does not indicate the subject in Greek as it does in English. The definite article (*ho*, "the") before "Lord" here is probably anaphoric (that is, it refers back to the previous mention of "Lord" in v. 16 and says that the Spirit is "the Lord" who was just mentioned in the previous sentence). (See Murray Harris, "2 Corinthians," in *IBC* 10:338-39.)

¹¹ሌላው ትርጓሜ እንደሚለው ከሆነ በዐዲስ ኪዳን ዘመን የክርስቶስ ተግባርና የመንፈስ ቅዱስ ተግባር እጅግ የጠበቀ ዝምድና ስላላቸው በዐላማ እንደ ሆነው ሊታሰቡ ይችላሉ። እንግዲህ ጥቅሱ ይህን የመሰለ ፍቅር አለው ማለት ነው። «በዚህ ዘመን ጌታ ኢየሱስ ክርስቶስ የሚታየውና የሚታወቀው በመንፈስ ቅዱስ ተግባር አማካይነት ነው። የመንፈስ ቅዱስ ተግባር ክርስቶስን ማክበር ነው።» ይህ ግን የሚያግባብ ትርጓሜ አይደለም፤ ምክንያቱም ጳውሎስ የተግባር መመሳሰል እንዳለ ይናገራል ወይም ከዚህም ይልቅ ጳውሎስ የክርስቶስ ሥራና የመንፈስ ቅዱስ ሥራ ተመሳሳይ ናቸው ብሎ ለመናገር ፈልጎአል ማለት የማይመስል ነው።

የሚብራራ ቢሆንም፤ ለአሁኑ ግን በርካታ ግልጽ ምንግቦችን ባጭሩ እንመለከታለን። የሐንስ 1:1-4 የክርስቶስን ፍጹም አምላክነት በግልጽ ያረጋግጣል።

በመጀመሪያ ቃል ነበረ፤ ቃልም ከእግዚአብሔር ጋር ነበረ፤ ቃልም እግዚአብሔር ነበረ። እርሱም በመጀመሪያ ከእግዚአብሔር ጋር ነበረ፤ ሁሉ ነገር በእርሱ ተፈጥሮአል፤ ከተፈጠረውም ሁሉ ያለ እርሱ የተፈጠረ ምንም የለም። ሕይወት በእርሱ ነበረች፤ ይህች ሕይወት የለው ብርሃን ነበረች።

እዚህ ላይ ክርስቶስ «ቃል» እንደ ሆነ ተገልጿል፤ የሐንስ ይህ ቃል ከእግዚአብሔር «ጋር» እንደ ነበረና እርሱም ራሱ «እግዚአብሔር እንደ ሆነ» ይናገራል። የግሪኩ ንባብ የኦሪት ዘፍጥረት 1:1 የመጀመሪያ ቃላት («በመጀመሪያ») የሚያስተጋግ ሲሆን፤ የሐንስ አሁን የሚናገረው ሃላም ከመፈጠሩ በፊት ስለ ነበረው አውነታ እንደ ሆነ ስንገነዘባለን። እግዚአብሔር ወልድ ሁልጊዜ ፍጹም አምላክ ነው።

«ቃልም እግዚአብሔር ነበረ» የሚለውን ትርጉም «ቃል አምላክ ነበረ» ብለው የተረገሙት ይሐዋ ምስክሮች እንደ ተገደደሩት ነው። ይህንንም ያሉት ቃል አንድ ሰማያዊ አካል እንጂ፤ ሙሉ በሙሉ መለኮት አይደለም የሚል አንድምታ በመያዝ ነው። ይህን አባባላቸውን ለማረጋገጥ ሲሉ «ቴዎስ» (እግዚአብሔር) ከሚለው ቃል ፊት የተወሰነ መስተአምር (ግሪክ፤ «*theos*») የለም የሚል ሙግት ያነሳሉ። ስለዚህ «ቴዎስ» የሚለው ቃል «አምላክ» ተብሎ መተርጎም አለበት ይላሉ። ይሁንና፤ ትርጓሜያቸውን ያጸደቀ አንድም የግሪክ ቋንቋ ሊቅ የለም፤ ምክንያቱም አረፍተ ነገሩ መደበኛውን የግሪክ ሰዋሰው ሕግ እንደ ተከተለ የታወቀ ጉዳይ ነው። እንዲሁም የተወሰነ መስተአምር አልመኘም «እግዚአብሔር» የሚለው ቃል የአረፍተ ነገሩ መሙያ እንጂ ባለቤት አለመሆኑን ያሳያል።¹² (በቅርብ ጊዜ የተተመ አንድ የይሐዋ ምስክሮች ጽሑፍ

¹²ይህ ደንብ (የሐልዋል ደንብ) የተሰኘውን በመደበኛው የግሪክ ሰዋሰው መግቢያ ቀደም ብሎ በተረጋገጠው በምዕራፍ 6 ላይ ተብራርቶአል። John Weidham, *The Elements of New Testament Greek* (Cambridge: Cambridge University Press, 1965), 78, 35፤ በተጨማሪም BDF 273 ይመልከቱ። ደንቡ የሚለው «መሆን» የሚለውን አያያዥ ግስ (በግሪኩ *eimi* 'አሁን' የሚለውን የመሰለ) በሚጠቀሙ አረፍተ ነገሮች አንድ ውሳኔ የስም ዘርፍ ከግሉ በፊት የሚመጣ ከሆነ፤ ብዙውን ጊዜ ውሳኔን የሆነውን መስተአምር ይጥላል፤ የአረፍተ ነገሩ ባለቤት ውሳኔን ከሆነ ግን፤ ውሳኔን የሆነውን መስተአምር እንደ ያዘ ይቀራል። ስለዚህ የሐንስ «ቃል እግዚአብሔር ነበር» ለማለት ፈልጎ በሆነ በሃሐንስ 1:1 ላይ እንዳለው ነበር በትክክል የሚለው። (በቅርቡ የተደረጉ ሰዋሰዋዊ ጥናቶች የክልዊን ጥንታዊ ደንብ ትክክለኛነት አረጋግጠዋል፤ እንዲያውም አጠናክረውታል፤ Lane C. McGauty, *Toward a Descriptive Analysis of EINAI as a Linking Verb in the New Testament* [SBLDS 6: Missouri, Montic, SBL, 1972], esp. 49-53, 73-77 ያሉትን ይመጥናል። እንዲሁም E. V. N. Goetchius in JBL, 95 [1976]: 147-49 ላይ ያለውን በዚህ መጽሐፍ ላይ ናጥረውን አስረገዘ ዳሳ ይመጥናል።)

በርግጥ፤ የሐንስ የፈለገው፤ «ቃልም አንድ አምላክ ነበር» (አውሎን የሆነውን ዘርፍ በመጠቀም፤ 'a god' ቢል) ለማለት ቢሆን ኖሮ የሚጸራው በዚህ ዐይነት መንገድ ነበር፤ ምክንያቱም በዚህ ዐይነት አጻጻፍ የሚጣል ውሳኔ መስተአምር አይኖርም ነበር። ነገር ግን ሁኔታው ያ ቢሆን ኖሮ የሐንስ ሙሉ በሙሉ መለኮት ስላልሆነ መልካታዊ ህላዌ ለመናገር 'theos' የሚለውን ቃል መጠቀሙን የሚያመለክት አንድ የሆነ ፍንጭ በወውዱ ውስጥ ሊኖር ይገባል። ስለሆነም ጥያቄው የሐንስ በዚህ ዐውድ እየተኖረ ያለው ስለ የትኛው ዐይነት እግዚአብሔር (ወይም 'አምላክ' በእንግሊዝኛ 'god') ነው? የሚል ይሆናል። ሰማይንና ምድርን ስለ ፈጠረው አንድና አውነተኛው እግዚአብሔር እየተናገረ ነው? ያ ከሆነ theos ውሳኔን በመሆኑ ውሳኔን መስተአምርን በመጣል የአረፍተ ነገሩ የስም ዘርፍ መሆኑን ያሳያል። ወይስ የሚናገረው አንዱና አውነተኛ እግዚአብሔር ስላልሆነ

ለሰዋስዋዊ ሕጉ ተገቢውን ስፍራ ቢሰጥም፤ በዮሐንስ 1:1 ላይ ያላቸውን አቋም በማጽናት ተጥለዋል)።¹¹

የይሁዋ ምስክሮች አቋም አንድ ወጥነት እንደሌለው የቀረውን ምዕራፍ እንዴት እንደ ተረጉሙት በማየት ማረጋገጥ ይቻላል። በተለያዩ ሰዋስዋዊ ምክንያቶች «ቲዎስ» የሚለው ቃል በዚሁ ምዕራፍ ልዩ ቦታዎች የተወሰነ መስተአምር የለውም፤ ለምሳሌ፤ ቍጥር 6 («ከእግዚአብሔር የተላከ የሐንሰ የተባለ አንድ ሰው ነበረ»)፤ ቍጥር 12 («የእግዚአብሔር ልጆች የመሆን መብት»)፤ ቍጥር 13 («ከእግዚአብሔር ተወለዱ እንጂ») እና ቍጥር 18 («እግዚአብሔርን ያየ ማንም የለም») የተወሰነ መስተአምር የላቸውም። የይሁዋ ምስክሮች ስለ ተወሰነ መስተአምር አለመኖር ያነሡት መግታቸው አንድ ወጥነት ቢኖረው ኖሮ፤ እነዚህን ሁሉ ጥቅሶች «አምላክ» በማለት መተርጉም ነበረባቸው፤ ሆኖም፤ ሁሉንም «እግዚአብሔር» በማለት ነው የተረጉሙት።

አንድ ሌላ ዐይነት ሰማያዊ ሀላዊ ነው? ያ ከሆነ theos ኢውሱን ነው፤ በመሆኑም ውሱን መስተአምር በዓጽሞ ሊኖረው አይችልም።

ዐውዱ ይህን ጥያቄ በግልጽ ይወስናል። «እግዚአብሔር» የሚል ትርጉም የሚሰጠውን theos የሚለውን ከሚጠቀሙ ሌሎች ቍጥሮች ቍ 1፤ 2፤ 6፤ 12፤ 13 የመሳሰሉት እንዲሁም በዘ፤ 1፤ 1 («በመጀመሪያ») የሚለውን ከሚያስታሉት የመክፈቻ ቃላት፤ የሐንሰ ሰማያዊ ምድርን ስለ ፈጠረው አንድና አውነተኛ እግዚአብሔር እንደሚነገር ግልጽ ነው። ይህም በቍ 2 ላይ theos ተብሎ የተጠቀሰውም ስለዚሁ እግዚአብሔር እየተናገረ እንደ ሆነ መረዳት ይገባል ማለት ነው።

ይህ መግቢት በግላሴ አስተምህሮ ላይ በተሰነዘረ ሰፊ ያለ የመቃወሚያ ዝግጅት፤ *Should You Believe in the Trinity?* (የደራሲው ስም አልተጠቀሰም፤ Brooklyn, N.Y. Watchtower Bible and Tract Society, 1989) ላይ በዝርዝር ቀርቦ ይገኛል። በዚሁ ዝግጅት ገጽ 2 ላይ፤ «የመጀመሪያው የእንግሊዝኛ ዕትም 5,000,000 ቅጂዎች» የሚል ስለሚታመን፤ የዚህ እምነት ተከታዮች የተጠቀሰውን መጽሐፍ ለአቋማቸው ድጋፍ የሚሰጥ አስረላጊ መገለጫ አድርገው ይወስዱታል። ውሱን የሆነው መስተአምር በዮሐ 1:1 ላይ ስለሌለ፤ መጽሐፉ ቃሉ አንድ አምላክ ተብሎ መተርጉም አለበት የሚለውን መግቢት በቅድሚያ ያቀርባል (ገጽ 27)። ሆኖም፤ ቁየት ብሎ የታወቀው ደንብ የሐ 1:1ን በመተርጉም በከፊል ተቀባይነት እንዳለውና (ገጽ 28) የውሱን መስተአምር አለመኖር ሳይሆን ዐውዱ «ቃልም እግዚአብሔር ነበር» (ውሱን) ወይም «ቃልም አንድ አምላክ ነበር» (ኢውሱን) የትኛውን ትርጉም መያዝ እንዳለብን ይወስናል ይላል። ከዚያም መግቢቱን ሲያቀርብ «... ዐውዱ የሚጠይቅ ከሆነ ተርጓሚዎች በዚህ መላይ የአረፍተ ነገር አወቃቀር ከሰሙ በፊት ኢውሱን መስተአምር ለ ያስገቡ ይችላሉ። የዮሐንስ 1:1 ዐውድ ኢውሱን መስተአምር እንዲገባ የሚጠይቅ ነው? አዎ፤ ምክንያቱም መላው መጽሐፍ ቅዱስ ኢየሱስ ሁሉን ሆኖ አምላክ እንዳልሆነ ይመስክራልና» (ገጽ 28) ይላል።

የዚህን መግቢት ድክመት በጥንቃቄ ማስተዋል አለብን። ዐውዱ ወሳኝ መሆኑን ይቀበላል፤ ሆኖም ከዮሐንስ 1:1 ዐውድ ትንጣት መረጃ እንጂ አይጠቅሰውም። ከዚያ ይልቅ፤ «መላው መጽሐፍ ቅዱስ» ስለሚናገረው ነገር የራሳቸውን ድምዳሜ ብቻ እንደ ገና ያስተምሳል። ዐውዱ ወሳኝ እንደ ሆነ ተስማምተው በዚህ ዐውድ ውስጥ የእነርሱን አመለካከት የሚደግፍ ምንም ነገር ሳላገኙ፤ በመግቢቱ ተረትተዋል። ስለሆነም፤ የቃልዋን ደንብ ትክክለኛነት ከተቀበሉ በኋላ ያለ ምንም ደጋፊ ማስረጃ በዮሐንስ 1:1 ላይ ያላቸውን አመለካከት አጽንኖት እንደ ያዙ ናቸው። ምንም ደጋፊ መረጃ የሌለውን አመለካከት አጽንኖ መያዝ ሚዛኑን ያጣ አስተሳሰብ ወይም ቀውስ ነው።

ይህ አነስተኛ ጥራዝ ያለው መጽሐፍ ለተራ አንባቢያን ምሁራዊ ሥራ መስሎ ይታያል፤ ምክንያቱም የበርካታ የሥነ መለኮት ምሁራንና ዋቢ ትምህርታዊ ዝግጅቶች (ብዙውን ጊዜ ብቁ ካልሆኑ የማገናከቢያ መረጃዎች ጋር) ይጠቀሳል። ይሁን እንጂ፤ ብዙ ጥቅሶች (ከዋቢ መጽሐፍት የተወሰዱት) ከዐውዳቸው ውጭ ከመታየታቸውም በላይ፤ የመጽሐፍቱ ደረሰዎች ለማለት ያላቀዱትን እንዲሉ ተደርገው ነው የታዩት። ሌሎችን መረጃ ጥቅሶች ደግሞ የወሰዱት ስለ ሥላሴ አስተምህሮም ሆነ ስለ መጽሐፍ ቅዱስ አውነተኛነት ራሳቸው ጥያቄ ካላቸው ለዘብተኛ የካቶሊክና የፕሮቴስታንት ምሁራን መጽሐፍት ነው።

የሐንሰ 20:28ም በራሱ ዐውድ ለክርስቶስ መለኮትነት ጠንካራ ማረጋገጫ የሚሰጥ ነው። ቍማስ ሌሎች ደቀ መዛሙርት ኢየሱስ ከሞት ተነሥቶ እየነው በማለት ያቀረቡላትን ምስክርነት በመጠራጠር በምስማር የተወጋውን የእጃቸው ምልክት ካላየሁ፤ የተወጋውንም ጉኑን በእጄ ካልዳሰሱ በቀር አላምንም አለ (የሐንሰ 20:25)። ከዚያም ኢየሱስ ቍማስ ከደቀ መዛሙርቱ ጋር በነበረበት ጊዜ ተገለጠላቸው። ቍማስንም እንዲህ አለው። «ጣትህን ወደዚህ አምጣ፤ እጃቸውንም ተመልከት፤ እጅህን ዘርጋና በጉኔ አስገባ፤ አትጠራጠር፤ እመን» (የሐ 20:27)። ለዚህ የተሰጠው ምላሽ እንዲህ ይነበባል። «ቍማስም «ጌታዬ፤ አምላኬም» አለው» (የሐ 20:28)። እዚህ ላይ ቍማስ ኢየሱስን «አምላክ» ይለዋል። ታሪኩ እንደሚያሳየው የሐንሰ ይህን ወንጌል ሲጽፍም ሆነ ኢየሱስ ቍማስ የተናገረውን ነገር ሲያረጋግጥ፤ ስለ ቍማስ የሰሙ ሁሉ ቍማስ ያመነውን እነርሱም እንዲያምኑ ያበረታታል። ወዲያውም ኢየሱስ ለቍማስ ሲመልስለት እንዲህ አለው። «አንተ ስላየኸኝ አምነሃል፤ ሳይዩ የሚያምኑ ግን ብዑን ናቸው» (የሐ 20:29)። እንደ የሐንሰ አገላለጽ ከሆነ ይህ የወንጌሉ ትንግርታዊ ከፍተኛ ነጥብ ነው፤ ምክንያቱም በሚቀጥለው ቍጥር ላይ ወንጌሉን የጻፈበት ምክንያት ይህ እንደ ሆነ ወዲያውኑ ለአንባቢያኑ ይገልጽላቸዋል።

ኢየሱስ በዚህ መጽሐፍ ያልተጻፉ ሌሎች አያሌ ታምራዊ ምልክቶችን በደቀ መዛሙርቱ ፊት አድርጓል፤ ነገር ግን ኢየሱስ እርሱ ክርስቶስ፤ የእግዚአብሔርም ልጅ እንደ ሆነ ታምን፤ ዘንድ አምናችሁም በስሙ ሕይወት እንዲኖሩትሁ ይህ ተጽፎአል (የሐ 20:30-31)።

ኢየሱስ እርሱን ሳይዩ ነገር ግን በእርሱ ስለሚያምኑ ሰዎች ይናገራል፤ የሐንሰ ወዲያውኑ ለአንባቢያኑ ሲናገር በዚህ ወንጌል የተጻፉ ሁነቶችን የዘገበው፤ እነርሱም ቍማስ እምነቱን የገለጸበትን ፈሰግ ቢመክተል እንደዚያው እንዲያምኑ ነው። በሌላ አነጋገር፤ መላው ወንጌል የተጻፈው ሰዎች የቍማስን ፈሰግ እንዲታዩ ለማድረግ ነው። ቍማስ ኢየሱስን «ጌታዬ፤ አምላኬም» በማለት ከፊሱ ጠራው። የሐንሰ የወንጌሉ ዐላማ ይህ መሆኑን በመግለጽ፤ ንግግሩ ተጨማሪ ጉልበት አግኝቶአል።¹⁴

¹⁴«Should You Believe in the Trinity?» የሚለው የይሁዋ ምስክሮች መጽሐፍ፤ ለዮሐንስ 20:28 ሁለት ማብራሪያዎችን አቅርቧል። (1) «ለቍማስ ኢየሱስ እንደ «አምላክ» ነው፤ በተለይም ይህን ለመናገር ያበቃውን ታምራዊ ሁኔታ ስንመለከት» (ገጽ 29)። ይህ ትርጓሜ ሞ አሳማኝ አይደለም፤ ምክንያቱም ቍማስ «አንተ እንደ አምላክ ነህ» አላለም፤ ይልቁንም ኢየሱስን («አምላኬ» በማለት ጠራው። የግሪኩ ምንባብ መስተአምር አለው («አምላክ» ተብሎ ሊተረጎም አይችልም) ግሪኩ እንዲያውም «የ ቴዎስ መ» ማለትም «a god of mine» (ከጠብ አማልክት አንዱ የእኔ አምላክ) ሳይሆን፤ «አምላኬ/እግዚአብሔሩ» ነበር ያለው)።

(2) የቀረበው ሁለተኛ መግለጫ እንዲህ የሚል ነው። «ቍማስ ይህን ቃል የተናገረው ብርቱ ስሜት ውስጥ ሆኖ ነው፤ ለኢየሱስ ቢናገርም ለመጥቀስ የፈለገው ግን እግዚአብሔርን ነው» (ዘ፤ ከማህ)። «ለኢየሱስ ቢናገርም ለመጥቀስ የፈለገው ግን እግዚአብሔርን ነው» የሚለው የአረፍተ ነገሩ ሁለተኛ ክፍል ስምዎንት የለውም፤ «ለኢየሱስ ቢናገርም ለኢየሱስ አልተናገረም» እንደ ማለት ነው፤ ይህም እርስ በርስ የሚታረን ብቻ ሳይሆን፤ ሊሆን የማይችልም ነው። ቍማስ የሚናገረው ለኢየሱስ ከሆነ ቃላቱ የተነገሩት ለኢየሱስ ነው፤ ቍማስ ኢየሱስን «አምላኬ/እግዚአብሔር» በማለት አልጠራም፤ ይልቁንም እርሱ የተናገረው መሐል ነው ወይም ከፈቃዱ ውጭ የሆነ ቃል ነው የሚለው የአረፍተ ነገሩ የመጀመሪያ ክፍል አንዳች ማስረጃ የለውም፤ ቍጥሩ በግልጽ እንደሚያመለክተው ቍማስ እንዲሁ ዝም ብሎ ሳይሆን በቀጥታ ለኢየሱስ እየተናገረ ነበር። «ቍማስም ጌታዬ፤ አምላኬም አለው» (የሐ 20:28)። ወዲያው ኢየሱስና የሐንሰን ጠጽሐፉ ቍማስን ሲያመሰግኑት አናያለን፤ ያመለከትንም ስለ መላው ሳይሆን ኢየሱስን ጌታውና አምላኩ አድርጎ ስለመነ ነው።

ኢየሱስ ፍጹም አምላክ እንደ ሆነ ከሚገልጹት ሌሎች ምንጮች መካከል ዕብራውያን ምዕ 1 ይገኝበታል፤ ጸሐፊው ክርስቶስ «የእግዚአብሔር . . . የባሕርይ (ግሪክ «ሁፓስታሲስ») ትክክለኛ ምሳሌ» (ግሪክ «ሃራክታር»)፤ ትክክለኛ ቅጂ) ነው ይላል፤ ማለትም እግዚአብሔር ወልድ በነገር ሁሉ ከእግዚአብሔር አብ ጋር ፍጹም እንደ ነው። እግዚአብሔር አብ ያለውን ባሕርይ ሁሉ እግዚአብሔር ወልድም አለው። ጸሐፊው በመቀጠል በቴሞር 8 ላይ ወልድን «አምላክ/እግዚአብሔር» («አምላክ ሆይ፤ ዙፋንህ ከዘላለም እስከ ዘላለም ጸንቶ ይኖራል») ይለዋል። ደግሞም ዓለማት የተፈጠሩት በክርስቶስ እንደ ሆነ ሲናገር፤ «ኢታ ሆይ፤ እንቱ በመጀመሪያ የምድርን መሠረት አኖርህ፤ ለማየትም የአጃቸህ ሥራ ናቸው» (ዕብ 1:10፤ ከመዝ 102:25 የተጠቀሰ) ይላል። ቲቶ 2:13 «የታላቁን የአምላካችንንና የአጃቸችን የኢየሱስ ክርስቶስን» ሲል፤ 2ጴጥ 1:1 ደግሞ «በአምላካችንና በአጃቸችን በኢየሱስ ክርስቶስ ጽድቅ» ይላል።¹⁵ ሮሜ 9:5 ስለ አይሁድ ሕዝብ ሲናገር፤ «አባቶችም የእነርሱ ናቸው፤ ክርስቶስም በሥጋ የትውልድ ሐረግ የሚቆጠረው ከእነርሱ ነው፤ እርሱም ከሁሉ በላይ የሆነ ለዘላለም የተመሰገነ አምላክ ነው፤ አሜን» ይላል።¹⁶

¹⁵RSV ላይ ቲቶ 2:13 እና 2ጴጥ 1:1 ጎጂጋዊ ምንጭ ስላቸው፤ በጎጂጋዊ ምንጭ ላይ ኢየሱስ ከ«እግዚአብሔር» የተለየ አካል እንደ ሆነ ተጠቅሷል፤ ስለዚህ እግዚአብሔር ተብሎ አልተጠራም፤ «ታላቁ አምላክና አጃቸችን ኢየሱስ ክርስቶስ» (ቲቶ 2:13፤ ጎጂጋዊ)፤ «አምላካችንና አጃቸችን ኢየሱስ ክርስቶስ» (2ጴጥ 1:1፤ ጎጂጋዊ)፤ እነዚህ አማራጮች ትርጉሞች በስዋሰው ረገድ ሊሆኑ የሚችሉ ቢመስሉም፤ አያስከዱም። ሁለቱም ተግባራት ተመሳሳይ የግሪክ አወቃቀር አላቸው፤ ይኸውም ሁለት ስሞች የተነገሩት በአንድ መስተዳድር ሊሆን፤ የተጣመሩት ደግሞ «ሃሪ» (እና) በሚለው የግሪክ ቃል ነው። ይህ አወቃቀር በሚገኝበት ስፍራ ሁሉ፤ ሁለቱ ስሞች የሚታዩት እንደ አንድ ነው፤ አጠቃላይነት ጊዜ አንድን አካል ወይም ነገር ለመገለጽ የገቡ ሁለት የተለያዩ ስሞች ናቸው። በተለይ 2ጴጥ 1:1 እንደ ምሳሌ ሊወሰድ ይችላል፤ ጴጥሮስ በመጽሐፉ ውስጥ «ኢታችንና አጃቸችን ኢየሱስ ክርስቶስ» የሚለውን ሦስት ጊዜ ሲገልጽ ተመሳሳይ አወቃቀር ተጠቅሞአል (2ጴጥ 1:1፤ 2:20፤ 3:18)። በእነዚህ ሦስት ሞቶች ላይ «እግዚአብሔር» («ፊደል») በሚለው ቃል ፈንታ «ኢታ» («ከሪቶስ») የሚለው ቃል ከመጠቀሱ በቀር የታላቁ አገዛዝ በሁሉም ዝርዝር ጉዳይ በፍጹም ተመሳሳይ ነው። በበይገታ የመጽሐፍ ቅዱስ ትርጉሞች በመሉ እነዚህ ሦስት ምሳሌዎች «ኢታችንና አምላካችን» ተብለው ከተተረጉሙ፤ የትርጉም ወጥነት 2ጴጥ 1:1 «አምላካችንና አጃቸችን» ተብሎ እንዲተረጎም ይስጥዋል፤ ይህም ኢየሱስ አምላክ/እግዚአብሔር እንደ ሆነ ያመለክታል። በቲቶ 2:13 ላይ ጳውሎስ ስለ ክርስቶስ ጸግመኛ ምጽአት ተስፋ አየተናገረ ነው፤ የዐዲስ ኪዳን ጸሐፊዎች ስለ ጸግሞ ምጽአቱ በአዘልቆት ሲገልጹ ለእግዚአብሔር አብ ክብር አጽንዖት በሚሰጥ መልኩ ሳይሆን፤ ኢየሱስ ክርስቶስ በክብር ለመገለጹ አጽንዖት በሚሰጥ መልኩ ነው።

¹⁶FNIV ጎጂጋዊ ምንጭ ከRSV ዋናው ምንጭ ጋር ተመሳሳይ ነው፤ «ከእነርሱም ክርስቶስ በሥጋ መጣ፤ እርሱ ከሁሉ በላይ ሆኖ ለዘላለም የተባረከ አምላክ ነው፤ አሜን» (ሮሜ 9:5፤ 1954 ትርጉም)። ይሁንና፤ ይህ ትርጉም ከሰዋሰዋዊና ከወዳዊ መሠረቶች አኳያ አምብላም አይሰጥም፤ ይህ ትርጉም በዋናነት ለጴጥ ይቻላል፤ ጳውሎስ፤ ክርስቶስ፤ «እግዚአብሔር» በማለት ሊጠራው አይችልም ከሚል አተያይ ነው። ክርስቶስን «ከሁሉ በላይ የሆነ አምላክ» በማለት የሚጠቅሰው FNIV ትርጉም ተመራጭነት አለው፤ ምክንያቱም (1) ጳውሎስ በተለመደው የአጻጻፍ ስልቱ አየተናገረበት ያለውን ሰው በሚመለከት የባርነት ቃል ይገልጻል፤ እዚህ ላይ የባርነቱ ቃል የገለጸውም ክርስቶስን ነው። (2) «እን» (መሆን) የሚለው የግሪክ አንቀጽ ሐረግ በቀሙ ሲተረጎም፤ «ከሁሉም ላይ አምላክ ሆኖ ለዘላለም ይባረክ» የሚል ትርጉም ያስጠዋል፤ የRSV አንጻራረገው ጳውሎስም በአዲስ አረፋት ነገር ቢጀምር ኖሮ፤ ድርጅቱ ያለ ይሆን ነበር፤ (3) ጳውሎስ በሌላ ስፍራ እግዚአብሔርን በመባረክ በአዲስ አረፋት ነገር ሲጀምር፤ በግሪኩ አረፋት ነገር ላይ «ይባረክ» የሚለው ቃል የሚመጣው ከመጀመሪያ ላይ ነው (2ቆሮ 1:3፤ ኤፌ 1:3 ይመጣ፤ ከጴጥ 1:3 ጋ ያገለጽና)፤ ይሁንና፤ እዚህ ላይ አገለጽ ይህን አካሄድ

በብሉይ ኪዳን ኢሳይያስ 9:6 ላይ የሚከተለውን ትንቢት እንመለከታለን፡-
«ሕፃን ተወልዶልናልና፤

ወንድ ልጅ ተሰጥቶናል፤

አለትነትም በሜንቃው ላይ ይሆናል።

በሙም፤

ድንቅ መካር፤ ጎዶል አምላክ፤

የዘላለም አባት፤ የሰላም ልዑል ይባላል።»

ይህ ትንቢት የሚናገረው ስለ ክርስቶስ እንደ መሆኑ፤ «ጎዶል አምላክ» ይለዋል። በኢሳይያስ 40:3 ላይ ወደፊት ስለሚመጣው መሊክ ሲነገር «እግዚአብሔር» እና «አምላክ» የሚሉ ተመሳሳይ ስያሜዎች እንዳሉ ልብ ይሏል፤ «የዐዋጅ ነጋሪ ድምፅ እንዲህ ይላል፤ የእግዚአብሔርን መንገድ በምድረ በዳ እዘጋጃ፤ ለአምላካችን አውራ ጉዳና በበረሐ አስተካክለሁ።» በማቴዎስ 3:3 መሆኑም የሐክስ ለክርስቶስ መምጣት መንገድ እያዘጋጀ ላለ የተጠራው ነው።

በምዕራፍ 26 ላይ ሌሎች በርካታ ምንጮች ሐታታ ተሰጥቶባቸዋል፤ ሆኖም፤ ዐዲስ ኪዳን ክርስቶስ ፍጹም አምላክ መሆኑን በገልጽ እንደሚያሳይ ለማመልከት እነዚህ በቂ ማስረጃዎች ሊሆኑ ይገባል። ጳውሎስ በቱላስ ይሰጥ 2:9 ላይ እንደ ተናገረው፤ «የመለኮት መላት ሁሉ በአካል በእርሱ ይኖራልና።»

ቀጥሎም፤ መንፈስ ቅዱስ ፍጹም አምላክ ነው። እግዚአብሔር አብና እግዚአብሔር ወልድ ፍጹም አምላክ መሆናቸውን ከተረዳን፤ በማቴዎስ 28:19 ላይ የምናገኛቸው ሥላሴያውያን አገላለጾች («በአብ፤ በወልድና በመንፈስ ቅዱስ ስም እያጠመቃችኋቸው») ትምህርተ መንፈስ ቅዱስ አስፈላጊ መሆኑን ያስገነዝባል፤ ምክንያቱም መንፈስ ቅዱስ ከአብና ከወልድ ጋር በአኩል ደረጃ ያለ መሆኑን ያሳያል። ይህም ኢየሱስ «በአብ፤ በወልድና በሊቀ መላእክት ሚካኤል ስም እያጠመቃችኋቸው» ቢል ኖሮ ምን ሊሆን እንደሚችል ለማሳሰብ የማይቀር ነው፤ ይህም ለአንድ ፍጡር ለሊቀ መላእክትም እንኳ ቢሆን ተገቢ ያልሆነ ደረጃ መስጠት ይሆናል። በዘመናት ሁሉ አማኞች መጠመቅ የሚገባቸው በራሱ በእግዚአብሔር ስም (በዚህም የእርሱን ባሕርይ ይወስዳሉ) ብቻ ነው።¹⁷ (በላይ የተጠቀሱትን ሥላሴያውያን ምንጮች ልብ ይሏል፤ 1ቆሮ 12:4-6፤ 2ቆሮ 13:14፤ ኤፌ 4:4-6፤ 1ጴጥ 1:2፤ ይሁዳ 20-21)።

በሐዋርያት ሥራ 5:3-4 ላይ፤ ጴጥሮስ ሐናንያን «መንፈስ ቅዱስን ትዋሽና ከመራቱ ሽያጭ ታስቀር ዘድን ስይጣን ልብህን ለምን ሞላው። ... የዋሽኸው እኮ እግዚአብሔርን እንጂ ሰውን አይደለም» በማለት ይጠይቀዋል። እንደ ጴጥሮስ አባባል፤ መንፈስ ቅዱስን መዋሸት እግዚአብሔርን መዋሸት ነው። ጳውሎስ በ1ቆሮንቱስ 3:16 ላይ፤ «እናንተ ራሳችሁ የእግዚአብሔር ቤተ መቅደስ እንደ

አይከተልም፤ ይህም የRSV ትርጉም ውድቅ ያደርገዋል። Donald Guthrie, *New Testament Theology* (Leicester: InterVarsity Press, 1981)፤ ገጽ 339-40 ይመጣ። ኢየሱስ «አምላክ/እግዚአብሔር» እንደ ሆነ የሚያመለክቱትን ዐዲስ ኪዳናዊ ምንጮች በመሉ በዘርዘር ለመመልከት Murray Harris, *Jesus as God* (Grand Rapids) Baker: 1992) ይመጣ።

¹⁷1ጢሞ 5:21 የዚህ ተቃራኒ ምሳሌ ተደርጎ መወሰድ የለበትም፤ ምክንያቱም በዚህ ክፍል ጳውሎስ ጢሞቴዎስን ቀንና ሌሊት በሚመለከቱት ሰማዊ ምስክሮች (መለኮታዊና መልካዊ) ፊት እያስጠነቀቀው ነው። ይህ ስለ እግዚአብሔር፤ ስለ ክርስቶስና ስለ ሰማይ መላእክት እንዲሁም በዕብ 12:22-24 ላይ «ፍጹምነት ወዳገችን ወደ ጳውሎስ መንፈሶች» የተባላቸው ታላቅ ሰማያዊ ጉባኤ ከተጠቀሰበት ጋር ተመሳሳይ ነው። እንንዲህ 1ጢሞ 5:21 መታየት ያለበት ክፍ ሌላ ከተጠቀሱት ሥላሴያውያን ምንጮች በአጅተ የሚለይ ምንጭ ተደርጎ ነው፤ ምክንያቱም እነዚያ ምንጮች የሚያውሙት ዐይነተኛ ስለ ሆኑ መለኮታዊ ሥራዎች ለምሳሌ፤ ስጦታዎችን ለክርስቲያኖች ስለ ማከፋፈል (1ቆሮ 12:4-6) ወይም አማኞች ሁሉ ስለሚጠመቁበት ስም (ማቴ 28:19) ነው።

ሆኖችሁ፤ የእግዚአብሔርን መንፈስ በውስጣችሁ እንደሚኖር አታውቁምን?» ይላል። የእግዚአብሔር ቤተ መቅደስ እግዚአብሔር ራሱ የሚኖርበት ስፍራ ነው፤ ጳውሎስ ይህን ሲገልጽ፤ «የእግዚአብሔር መንፈስ» ይኖርበታል ይላል፤ በዚህም የእግዚአብሔር መንፈስ ከራሱ ከእግዚአብሔር ጋር አኩል እንደ ሆነ በግልጽ ያሳያል።

ዳዊት በመዝሙር 139:7-8 ላይ እንዲህ በማለት ይጠይቃል፤ «ስመንፈስህ ወደኔ እንዲገባ? ከፊትህስ ወደኔ? አሸናፊህ? ወደ ሰማይ ብወጣ አንተ በዚያ አለህ።» ይህ ምንባብ መለኮታዊ ባሕርይ የሆነው መላክ ኩሉነት የመንፈስ ቅዱስም ባሕርይ እንደ ሆነ ይናገራል፤ ይህም ከእግዚአብሔር ፍጥረት ውስጥ በማንኛውም ላይ ከቶ የማይታይ ባሕርይ ነው። እዚህ ላይ ዳዊት የእግዚአብሔርን መንፈስ ከእግዚአብሔር ሀልዎት ጋር በአኩል ደረጃ ያስቀመጠው ይመስላል። ከእግዚአብሔር መንፈስ መሸሽ ከፊቱ መሸሽ ነው፤ ሆኖም፤ ዳዊት ከእግዚአብሔር መንፈስ ሸሽቶ ለመሄድ የሚችልበት ስፍራ ከሌለው፤ የትም ብሄድ «አንተ በዚያ አለህ» ማለት እንዳለበት ያውቃል።

ጳውሎስ በተቆርንቶስ 2:10-11 ላይ መንፈስ ቅዱስ ዐዋቂ ከሆኑ እንደ ሆነ ይገልጻል፤ «መንፈስም የእግዚአብሔር ጥልቅ ነገር እንኳ ሳይቀር ሁሉን ይመረምራል። በውስጡ ካለው ከራሱ መንፈስ በስተቀር ከሰው መካከል የአንድን ሰው ሐሳብ የሚያውቅ ማን አለ? እንደዚሁም ከእግዚአብሔር መንፈስ በስተቀር የእግዚአብሔርን ሐሳብ [ግሪኩ በቁመ «የእግዚአብሔርን ነገር» ይላል] የሚያውቅ ማንም የለም።»

ከዚህም በላይ፤ ዳግመኛ ለተወለዱ ሰዎች ሁሉ ዐዲስ ልደትን መስጠት የመንፈስ ቅዱስ ሥራ ነው። ኢየሱስ ሲናገር፤ «ማንም ከውሃና ከመንፈስ ካልተወለደ በቀር ወደ እግዚአብሔር መንግሥት ሊገባ አይችልም፤ ከሥጋ የተወለደ ሥጋ ነው፤ ከመንፈስ የተወለደም መንፈስ ነው። ዳግመኛ መወለድ አለባችሁ፤ ስላልሁሁ አትገረም» ይላል (ዮሐ 3:5-7)። ይሁንና፤ ሰዎች ክርስቲያን በሚሆኑበት ጊዜ ዐዲስ መንፈሳዊ ሕይወት መስጠት እግዚአብሔር ብቻ የሚሠራው ሥራ ነው (ዮሐ 3:9፤ «ከእግዚአብሔር ተወለዱ»)። በመሆኑም፤ ይህ ምንባብ መንፈስ ቅዱስ ፍጹም አምላክ እንደ ሆነ ተጨማሪ ማስረጃ ይሰጣል።

እስካሁን ድረስ ሁለት መደምደሚያዎች ላይ ደርሰናል፤ ሁለቱም መደምደሚያዎች በመላው መጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ በስፋት ተነግረዋል፤ እነርሱም፦

1. እግዚአብሔር ሦስት አካል ነው።
2. እያንዳንዱም አካል ፍጹም አምላክ ነው።
መጽሐፍ ቅዱስ የሚያስተምረው እነዚህን ሁለት እውነታዎች ብቻ ቢሆን ኖሮ፤ ነገሩን ለማስማማት ምንም ዐይነት አመክንዮታዊ ችግር አይኖርም ነበር፤ ምክንያቱም ግልጽ የሚሆነው መፍትሔ ሦስት አማልክት አሉ የሚለው ይሆን ነበር። አብ ፍጹም አምላክ ነው፤ ወልድ ፍጹም አምላክ ነው፤ መንፈስ ቅዱስም ፍጹም አምላክ ነው። ሦስት እኩል የሆኑ መለኮታዊ ሀላዊዎች አሉ ወደሚል ትምህርት ይወስደን ነበር። እንዲህ ዐይነቱ ትምህርት «ብዙ አምላክ አምላክነት» ወይም ይበልጥ ግልጽ ለማድረግ «ሦስት አምላክ አምላክነት» ወይም በሦስት አምላኮች ማመን ተብሎ ይጠራል። ነገር ግን ይህ መጽሐፍ ቅዱስ ከሚያስተምረው ፍጹም የራቀ ነው።
3. አንድ አምላክ/እግዚአብሔር አለ። መጽሐፍ ቅዱስ አንድና አንድ ብቻ አምላክ እንዳለ በግልጽ ያስተምራል። ሁሉም የሥላሴ አካላት በዐላማና በሚያስቡት ነገር ብቻ ሳይሆን፤ በሀላዋ/በሀልውና እና በባሕርይ አንድ ናቸው። በሌላ አነጋገር፤ እግዚአብሔር አንድ ሀላዊ ነው። ሦስት አምላኮች የሉም። ያለው አንድ አምላክ ብቻ ነው።

በብሉይ ኪዳን በጣም ታዋቂ ከሆኑ ምንባቦች መካከል አንዱ በኦሪት ዘዳግም 6:4-5 ላይ ያለው ነው፤ «አስራ-አል ሆይ ሰማ፤ አምላካችን እግዚአብሔር አንድ እግዚአብሔር ነው። አምላክህን እግዚአብሔርን በፍጹም ልብህ፤ በፍጹም ነፍስህ፤ በፍጹም ንይህህ ውደድ።»

ሙሴ፤ «አቡቱ እግዚአብሔር ሆይ፤ ከእማልክት መካከል፤ አንድ አንተ ማን አለ። በትድስናው የከበረ፤ በክብሩ የሚያስፈራ፤ ድንቅችን የሚያደርግ፤ አንድ አንተ ማን አለ።» (ዘፀ 15:11)

በማለት ሲዘምር፤ መልሱ «ከቶ ማንም የለም» የሚል እንደሚሆን ግልጽ ነው። እግዚአብሔር ልዩ ነው፤ አንድ እርሱ ያለ፤ እርሱንም ሊመስል የሚችል ማንም የለም። እንዲያውም ለሉሞን እንዲህ በማለት ይጸልያል፤ «የምድር ሕዝቦች ሁሉ እግዚአብሔር ብቻ አምላክ እንደ ሆነና ከእርሱ በቀር ሌላ እንደ ሌላ ያውቁ ዘንድ ነው» (1ነገ 8:60)።

እግዚአብሔር ሲናገር እርሱ ብቻ እውነተኛ አምላክ እንደ ሆነ በተደጋጋሚ ግልጽ አድርጎአል፤ በአንድ አምላክ ፈንታ መመለክ ያለባቸው ሦስት አምላኮች አሉ የሚለው ሐሳብ፤ ከእነዚህ እጅግ ጠንካራ ምንባቦች አንጻር ከቶ የማይታሰብ ነው። እግዚአብሔር ብቻ ነው አንዱ እውነተኛ አምላክ፤ እርሱንም የሚመስል ከቶ ማንም የለም። ሲናገር የሚናገረው እርሱ ብቻ ነው፤ ደግሞም መመለክ ካለባቸው ሦስት አምላኮች መካከል አንዱ እንደ ሆነ አይናገርም። እንዲህ ይላል፦

«እኔ እግዚአብሔር ነኝ፤ ከእኔ ሌላ ማንም የለም፤ ከእኔ በቀር አምላክ የለም። አንተ ባታውቀኝም እንኳ፤ እኔ እበረታባለሁ። ይኸውም ሰዎች ከዐላይ መውጫ፤ እስከ መጥለቂያው፤ ከእኔ በቀር ሌላ እንደሌለ እንዲያውቁ ነው፤ እኔ እግዚአብሔር ነኝ፤ ከእኔ ሌላ ማንም የለም» (ኢሳ 45:5-6)። እንዲሁም በምድር ላይ የሚኖሩ ሰዎች በሙሉ ወደ እርሱ ዘወር እንዲሉ ጥሪ ያቀርባላቸዋል። «እኔ እግዚአብሔር አይደለሁምን? ጳድቶና ጳዳኝ የሆነ አምላክ፤ ከእኔ በቀር ማንም የለም፤ ከእኔ ሌላ አምላክ የለም። እኔ አምላክ ነኝ፤ ከእኔም በቀር ሌላ የለምና፤ ትድኑ ዘንድ ወደ እኔ ተመለሱ» (ኢሳ 45:21-22፤ ከ44:6-8 ጋር ያን)።

እንዲሁም ዐዲስ ኪዳን አንድ አምላክ ብቻ እንዳለ ይናገራል። ጳውሎስ ሲጽፍ፤ «አንድ እግዚአብሔር አለና፤ ደግሞም በእግዚአብሔርና በሰዎች መካከል አንድ አስታራቂ አለ፤ እርሱ ሰው የሆነው ክርስቶስ ኢየሱስ ነው» (1ጢጥ 2:5) ይላል። ጳውሎስ «አንድ እግዚአብሔር ብቻ» እንዳለ ያረጋግጣል (ሮሜ 3:30)፤ «አንድ አምላክ አብ አለን፤ ደግሞም ሁሉም ነገር በእርሱ አማካይነት የሆነ፤ እኛም በእርሱ አማካይነት የሆንን አንድ ጌታ ኢየሱስ

ክርስቶስ አለን» (1ቆሮ 8:6)።¹⁸ በመጨረሻም፤ ያዕቆብ አጋንንት እንኳ አንድ አምላክ መኖሩን እንደሚያምኑ ይናገራል፤ ሆኖም፤ ይህን እውነት መቀበላቸው ብቻ ለመዳን አያበቃቸውም፤ «አንድ እግዚአብሔር እንዳለ ታምናለህ፤ መልካም ነው፤ አጋንንትም ይህንኑ ያምናሉ፤ በፍርሀትም ይንቀጠቀጣሉ» (ያዕ 2:19)። ሆኖም፤ እግዚአብሔር አንድ እንደ ሆነ ማንም ሰው በማመኑ «መልካም» እንደሚያደርግ ያዕቆብ በግልጽ ያረጋግጣል።

4. ቀላል የሚመስሉ መፍትሔዎች በሙሉ አንድ መጽሐፍ ቅዱሳዊ ሐረግን መካድ ይኖርባቸዋል። አሁን ሦስት ዐዋጆች አሉ፤ ሦስቱም ዐዋጆች በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ ተነግረዋል፡-

1. እግዚአብሔር ሦስት አካላት ነው።
2. እያንዳንዱ አካል ፍጹም አምላክ ነው።
3. አንድ እግዚአብሔር አለ።

በቤተ ክርስቲያን ታሪክ ውስጥ ከእነዚህ ዐዋጆች መካከል አንዱን ወይም ሌላውን በመካድ ለትምህርት ሥላሴ ቀላል መፍትሔ ለመስጠት አንዳንድ መከራዎች ተደርገዋል። አንድ ሰው የመጀመሪያውን ዐዋጅ ቢክድ፤ በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ የተጠራው እያንዳንዱ አካል (ሐብ፤ ወልድና መንፈስ ቅዱስ) አምላክ ነው፤ አንድ አምላክ አለ የሚለው እውነት ብቻ ይቀራል። ሆኖም፤ የተለያዩ አካላት ናቸው ለማለት ካልቻልን፤ ያለው አንድ ቀላል መፍትሔ ነው፤ እነዚህ መጠሪያዎች በተለያየ ጊዜ በተለያየ መንገድ ለማሠራው አንድ አካል የተሰጠ የተለያዩ ስሞች ናቸው። አንዳንድ ጊዜ ይህ አካል ራሱን አብ በማለት ይጠራል፤ ሌላ ጊዜ ደግሞ ራሱን ወልድ በማለት ይጠራል፤ እንዲሁም ሌላ ጊዜ ራሱን መንፈስ ቅዱስ በማለት ይጠራል።¹⁹ ይህን ነገር ለመረዳት ምንም ችግር የለብንም፤ ምክንያቱም በእኛ ተመክሮ እንኳ አንድ ሰው በአንድ ጊዜ ጠበቃ (አምላክ)፤ ሌላ ጊዜ ለራሱ ልጆች እንደ አባት፤ ሌላ ጊዜ ደግሞ ለራሱ ወላጆች እንደ ልጅ ሊሆን ይችላል። ይሄው አንዱ ሰው ጠበቃ፤ አባትና ልጅ ነው። ይሁንና፤ እንዲህ ዐይነቱ መፍትሔ ሦስቱ አካላት የተለያዩ እንደ ሆኑና እግዚአብሔር አብ እግዚአብሔር ወልድን እንደ ላከው፤ እግዚአብሔር ወልድ ወደ አብ እንደ ጸለየ፤ መንፈስ ቅዱስም በአብ ፊት ለእኛ እንደሚማልድ ያለውን እውነት ይከዳል።

ለላው ቀላል መፍትሔ ሁለተኛውን ዐዋጅ በመካድ ሊሰጥ የሚችል ነው፤ ይኸውም በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ ስማቸው ከተጠቀሰው አካላት አንዳንዶቹ በርግጥ ሙሉ በሙሉ አምላክ ናቸው የሚለውን በመካድ የሚመጣ ነው። እግዚአብሔር በሦስት አካላት ተገልጿል፤ እንዲሁም አንድ እግዚአብሔር አለ የሚለውን ብቻ የምንቀበል ከሆነ፤ በዚህ በአንዱ እግዚአብሔር ዘንድ አንዳንዶቹ «አካላት» ከእግዚአብሔር ያንሳሉ፤ የእግዚአብሔር ክፍያ ፍጡሮች ናቸው

¹⁸1ቆሮ 8:6 እግዚአብሔር ወልድና እግዚአብሔር መንፈስ ቅዱስም «አምላክ» እንደ ሆኑ አይከድም፤ ይሁንና፤ ጳውሎስ እዚህ ላይ እንደሚለው እግዚአብሔር አብ «አንድ አምላክ» ተብሎ ተጠቅሷል። ቀደም ሲል እንደ ተመሰከትነው፤ በሌላ ስፍራ፤ እግዚአብሔር ወልድናና እግዚአብሔር መንፈስ ቅዱስም «አንድ አምላክ» በማለት ጠቅሷል። ከዚህም በተጨማሪ፤ በዚህ ቍጥር ላይ ሁሉም ነገር በእርሱ አማካይነት የሆነ፤ እኛም በእርሱ አማካይነት የሆንን እንደ ጌታ አያሱስ ክርስቶስ አለን» ይላል። እዚህ ላይ «ጌታ» ብሎ የጠራው ሙሉ በሙሉ በብሉይ ኪዳን እሳቤ የእግዚአብሔር ስም የሆነውን «ያህዌ» የሚለውን ቃል በመጠቀም ነው። ሁሉም ነገር የተፈጠረው በዚህ አካል ነው ይላል፤ ይህንም በማለቱ በተለየ ስም ይሁን እንጂ፤ የክርስቶስን ሙሉ መለኮትነት አረጋገጠ። በመሆኑም፤ ይህ ጥቅስ የእግዚአብሔርን አንድነትና የአካላቱን ልዩ ገጽታ ያረጋግጣል።

¹⁹እዚህ አመለካከት የተሰጠው ስም «ሞዳሊዝም» የሚል ሲሆን፤ በጥንቷ ቤተ ክርስቲያን የተወገዘ የሰላተት ትምህርት ነው፤ ሐተታውን ከታች ይመልከቱ።

እንጂ፤ ፍጹም አምላክ አይደለም ወደሚል አስተሳሰብ እናዘነብል ይሆናል፤ ይህም መፍትሔ የሚሰጠው የክርስቶስን ፍጹም አምላክነት (እንዲሁም የመንፈስ ቅዱስን ፍጹም አምላክነት) በሚከዱት ነው።²⁰ ይሁንና፤ ቀደም ሲል እንደ ተመለከትነው፤ ይህ መፍትሔ ሙሉውን የመጽሐፍ ቅዱስ ትምህርት መካድ ይኖርበታል።

በመጨረሻም ቀደም ሲል እንደ ተመለከተው፤ አንድ አምላክ አለ የሚለውን በመካድ ቀላል መፍትሔ መስጠት ይቻል ይሆናል። ሆኖም፤ ለሦስት አምላክ አምላክነት ይዳርጋል፤ ደግሞም ከመጽሐፍ ቅዱስ ትምህርት ጋር በግልጽ ይጣረሳል።

ምንም እንኳ ዘቅ ብለን እንደምንመለከተው፤ ሦስተኛው ስሌተት እምብዛም የተሰመደ ባይሆንም፤ የመጀመሪያዎቹ ሁለት ስሌተቶች ግን በአንድ ወቅት ወይም በሌላ በቤተ ክርስቲያን ታሪክ መታየታቸው አልተረጋገጠም፤ ዛሬም ቢሆን በአንዳንድ ቡድኖች ዘንድ ተቀባይነት አላቸው።

5. አስረጅ ምላሴዎች ሁሉ ድክመት አላቸው። ከእነዚህ ቀላል መፍትሔዎች መካከል «አንዱን» የማንቀበል ከሆነ፤ እነዚህን ሦስት የመጽሐፍ ቅዱስ እውነቶች በአንድነት አስማምተን የሥላሴን ትምህርት አጽንተን የምንደበዘው እንዴት ነው? አንዳንድ ጊዜ ሰዎች ይህን አስተምህሮ ለማብራራት በሚያደርጉት ጥረት ከፍጥረትና ከሰዎች ተመክሮ የተወሰዱ በርካታ አስረጅ ምላሴዎችን ይጠቀማሉ። ምንም እንኳ እነዚህ ምላሴዎች ነገሩን ለመረዳት በተወሰነ ደረጃ ቢጠቅሙም፤ በሚገባ ሲስተም ሁሉም ብቁነት ይጉድላቸዋል፤ ወይም ደግሞ ወደ ተሳሳተ መደምሰሚያ ይወስዳሉ። ለምሳሌ፤ እግዚአብሔር ሦስት ቅጠሎች እንዳለት አንድ ዝንጣሬ ማለትም ሦስት ክፍሎች ያሉት ነገር ግን አንድ ዝንጣሬ ይመስላል ቢባል እያንዳንዱ ቅጠል የዝንጣሬው አካል በመሆኑ፤ ደግሞም አንደኛው ቅጠል የዝንጣሬው ሁለንተና ነው ግለት ስለማይቻል፤ ምሳሌው አያጣጣም። በሥላሴ ዘንድ ግን እያንዳንዱ አካል የአንዱ እግዚአብሔር ልዩ ልዩ አካል ብቻ ሳይሆን፤ እያንዳንዱ አካል ፍጹም አምላክ ነው። ከዚህም በላይ፤ በዝንጣሬው ላይ ያለው ቅጠል አኔነት የሌለው ነው። በእያንዳንዱ የሥላሴ አካል ውስጥ እንዳለው ልዩና ውስብስብ እኔታ የለውም።

ለሎች ደግሞ ዛፍን እንደ ምሳሌ ይጠቀማሉ፤ ዛፍ ሦስት ክፍሎች ማለትም ሥር፤ ግንድና ቅርንጫፍ አሉት፤ ሆኖም፤ ሁሉም የአንዱ ዛፍ አካል ናቸው። ይሁንና፤ እዚህም ላይ ተመሳሳይ ችግር ይገኛል፤ ሁሉም የዛፉ አንድ ክፍል እንጂ፤ የዛፉ ሁለንተና ሲባሉ አይችሉም። ከዚህም በላይ፤ በዚህ ምሳሌ መሠረት ከፍጹሞቹ የተለያዩ ባሕርያት አሏቸው፤ ይህም ከሥላሴ አካላት ጋር አይመሳሰልም፤ ሁሉም የሥላሴ አካላት ሁሉም የእግዚአብሔር ባሕርይ በእኩል ደረጃ አላቸውና። በእያንዳንዱ የዛፉ ክፍሎች እኔነት አልመሣረም ጉድለት ነው።

ውሃ ሦስት ገጽታ አለው (አንፋሎት፤ ፈሳሽ፤ በረዶ) የሚለው ምሳሌም ብቁነት ይጉድለዋል፤ ምክንያቱም (ሀ) ምንም ያህል መጠን ያለው ውሃ በአንድ ጊዜ እነዚህ ሦስት ባሕርያት የሉትም።²¹ (ለ) ሦስቱም የተለያዩ ባሕርያት ወይም መገለጫዎች አሏቸው፤ (ሐ) ምሳሌው አንድ እግዚአብሔር አለ ከሚለው እውነት ጋር አንዳች ዝምድና የለውም፤ («አንድ ውሃ» ወይም «በመላው ዓለም

²⁰እዚህ አመለካከት የተሰጠው ስም «አርዮላዊት» የሚል ሲሆን፤ ይህም በጥንቷ ቤተ ክርስቲያን የተወገዘ የሰላተት ትምህርት ነው፤ ሐተታውን ከታች ይመልከቱ።

²¹ተን፤ ፈሳሽ ውሃና በረዶ በአንድ ጊዜ የሚገኙበት (ኬሚስትሪ «ሃስቲ ነጥብ» በማለት የሚጠሩት) የተወሰነ ከባቢ አየራዊ ሁኔታ አለ፤ ይህም በሆነ ተን የሆነው የውሃ መጠን በረዶ ወይም ውሃ አይደለም፤ ውሃ የሆነው መጠን ተን ወይም በረዶ አይደለም፤ ወቅቱ።

ውስጥ ያለ ውሃ ሁሉ» የሚባል ነገር የለም)፤ (መ) የማስተዋል ችሎታ ያለው አኒታ ይገኛል፡፡

ለሌሎች አስረጃ ምሳሌዎች የተወሰዱት ከሰዎች ተመክሮ ነው፡፡ ሌላው የሥላሴ መግለጫ ሰው ነው ሊባል ይችላል፤ ይህም ሰው ገበሬ፣ የከተማው ከገዢና የሰው ክርስቲያኑ ሽማግሌ ሊሆን ይችላል፡፡ ይህ ሰው በተለያዩ ጊዜ የተለያዩ ሥራ ቢያከናውንም፣ ያሁ አንድ ሰው ነው፡፡ ይሁንና፤ ይህ ምሳሌ በእጅጉ ስንኩል ምሳሌ ነው፤ ምክንያቱም በተለያዩ ጊዜ እነዚህን ሦስት ተግባራት የሚያከናውነው ያው አንድ ሰው ብቻ ነው፤ ደግሞም ምሳሌው በሥላሴ አካላት መካከል ያለውን የእርስ በርስ መስተጋብር አይገልጽም (በእውነቱ ይህ ምሳሌ ሞዳሊዝም በመባል የሚታወቀውን ነፋዊ የሚያስተምር ነው፤ ሐተታው ገዛ ብሎ ተርጋል)፡፡

ከሰው ሕይወት ተመክሮ የተወሰደው ሌላው አስረጃ ምሳሌ በአንድ ሰው ማንነት ውስጥ ያሉት የዕውቀት፣ የግሜትና የፈቃድ ኅብረት ነው፡፡ እነዚህ የማንነት ክፍሎች ቢሆኑም፣ ማንኛቸውም የሰውየውን ሁለንተና አይዘም፡፡ ደግሞም ሦስቱም ክፍሎች የተለያዩ ክሊሎች እንጂ፤ በባሕርይ ተመሳሳይ አይደሉም፡፡

እንግዲህ ሥላሴን ለማስተማር ምን ዐይነት አስረጃ ምሳሌ መጠቀም እንችላለን፡፡ ምንም እንኳ መጽሐፍ ቅዱስ የእግዚአብሔርን የተለያዩ ባሕርያት ለማስተማር ከፍተኛነትና ከሕይወት የተወሰዱ በርካታ ምሳሌዎችን ቢጠቀምም (እግዚአብሔር በታማኝነት እንደ ዐለት ነው፤ በክብርነቱ እንደ አረኛ ነው፤ ወዘተ)፤ ትምህርተ ሥላሴን ለማስተማር ግን አንድም አስረጃ ምሳሌ አለመጠቀሙ እጅግ ያስገርማል፡፡ ምናልባት በአስረጃ ምሳሌነት በጣም የሚተርፉት «አባት» እና «ልጅ» የተባሉት ስያሜዎች ሲሆኑ፤ እነዚህም ሲሆኑ በግልጽ ስለ ተለያዩ አካላት የሚናገሩና በሰብአዊ ቤተ ሰብ ውስጥ ያለውን ዝምድና የሚያመለክቱ መሣሪያዎች ናቸው፡፡ ሆኖም፤ በሰው ደረጃ ከየነው፤ በርግጥ፤ ሁለት ፍጹም የተለያዩ ሰዎች እንጂ፤ አንድ ህላዌ ያላቸው ሦስት የተለያዩ አካላት አይደሉም፡፡ በመሆኑም፤ ስለ ሥላሴ በበቂ ሁኔታ ሊያስተምረን የሚችል ምንም ዐይነት አስረጃ ምሳሌ የለም ብሎ መደምደሙ የተሻለ ነው፤ ደግሞም ሁሉም አስረጃዎች ጉልህ በሆነ መንገድ የሚያሳሱ ናቸው፡፡

6. እግዚአብሔር ከዘላለም እስከ ዘላለም በሥላሴነት ይኖራል፡፡ ዓለማት ሲፈጠሩ እግዚአብሔር አብ ዓለማትን ወደ ህልውና ያመጣቸውን ብርቱ ፈጣሪ ቃል ተናገረ፤ እግዚአብሔር ወልድ ይህን ቃል ያስፈጸመ መለኮታዊ ወኪል ነበር (ዮሐ 1:3፤ 1ቆሮ 8:6፤ ቄላ 1:16፤ ዕብ 1:2)፤ እግዚአብሔር መንፈስ ቅዱስ ደግሞ «በውሆች ላይ ይረብብ ነበር» (ዘፍ 1:2)፡፡ ሦስቱም የሥላሴ አካላት እኩልና ፍጹም መለኮት ከሆኑ፤ ሦስቱም ከዘላለም እስከ ዘላለም ይኖራሉ፤ ደግሞም እግዚአብሔር ከዘላለም እስከ ዘላለም በሥላሴነት ይኖራል (ከዮሐ 17:5; 2ሮ 5:14)፡፡ ከዚህም በላይ፤ እግዚአብሔር አሁን የሆነውን ከሆነው ሌላ መሆን አይችልም፤ እርሱ አይለወጥምና (ምዕራፍ 11 ይመልከቱ)፡፡ ስለዚህ እግዚአብሔር በሥላሴነት ይኖራል በማለት መደምደሙ ተገቢ ነው፤ አሁን የሆነውን ከሆነው ሌላ መሆን አይችልም፡፡

ሐ. መጽሐፍ ቅዱስ ባጭሩ ከሚያስተምራቸው ከሦስቱ ዐዋጆች መካከል አንዱን መካድ ስሕተቶችን አስከትሏል፡፡

ቀደም ባለው ክፍል ላይ መጽሐፍ ቅዱስ ከዚህ የሚከተሉትን ሦስት ዐዋጆች ልንተብል ለንደሚገባ እንሄት እንደሚያስተምር ተመልከተናል፡፡

1. እግዚአብሔር ሦስት አካላት ነው፡፡
2. እያንዳንዱ አካል ፍጹም አምላክ ነው፡፡
3. አንድ አምላክ አለ፡፡

በአብ፤ በወልድና በመንፈስ ቅዱስ መካከል ያሉትን ልዩነቶችና እርስ በርስ እንደት እንደሚዛመዱ በዝርዝር ከመመልከታችን በፊት ሃ ሥላሴን በተመለከተ በቤተ ክርስቲያን ታሪክ የተከሰቱትን አስተምህሮታዊ ስሕተቶች መመልከታችን አስፈላጊ ነው፡፡ በዚህ ታሪካዊ ቅኝት ይህን አስተምህሮ ስንመረምር እኛ ራሳችን ልናስወግዳቸው የማገብ አንዳንድ ስሕተቶችን እንመለከታለን፡፡ አንደ አውነቱ ከሆነ፤ ሥላሴን አስመልክቶ የተፈጸሙት ዐበይት ስሕተቶች የተከሰቱት ከእነዚህ ሦስት ዐበይት ዐዋጆች መካከል አንዱን ወይም ሌላውን በመካድ ነው፡፡²²

1. ሞዳሊዝም ራሱን በሦስት የተለያዩ መልኮች የሚገለጥ አንድ አካል አለ በማለት ያስተምራል፡፡ ሰዎች እግዚአብሔር በተለያዩ ጊዜ በተለያዩ «መልክ» ራሱን ለሰዎች የገለጠ አንድ አካል ብቻ ነው እንጂ፤ በርግጥ ሦስት የተለያዩ አካላት የሉትም በማለት አስተምረዋል፡፡ ለምሳሌ፤ በብሉይ ኪዳን ዘመን እግዚአብሔር ራሱን እንደ «አባት» ገልጧል፡፡ በወንጌላት ውስጥ ደግሞ ይኸው መለኮታዊ አካል በኢየሱስ ሕይወትና አገልግሎት እንደ ታየው ራሱን «በወልድ» መልክ ገልጧል፡፡ ከዘገላ ንምሳ በጌላ ይኸው አካል በዜተ ክርስቲያን ውስጥ የሚሆራ «መንፈስ ቅዱስ» ሆኖ ራሱን ገልጧል፡፡

ይህ ትምህርት በሌሎች ሁለት ስሞችም ተጠርቷል፡፡ ትምህርቱ ቀደም ባለው በሦስተኛው ምእተ ዓመት በርም ይኖር በነበረው ሰባልዮስ በተባለው መምህር ሰባልዮሳዊነት ተብሎ ተጠርቷል፡፡ የሞዳሊዝም ለላኛው ስሙ «ሞዳሊያዊ ሞናርኪያዊነት» በመባል ይታወቃል፤ ይህ አመለካከት እግዚአብሔር ራሱን በተለያዩ «መልኮች» ገልጧል በማለት ብቻ ሳይወሰን በመላው ዓለም ውስጥ አንድ ንድፍ ገዢ (ንጉሥ) አለ፤ ይህም ንጉሥ አንድ አካል ብቻ ያለው ራሱ እግዚአብሔር ነው በማለት ያስተምራል፡፡

ሞዳሊዝም ተቀባይነት ሊያገኝ የቻለው አንድ አምላክ ብቻ አለ የሚለውን በግልጽ አጽንዖት አድርጎ ስለሚናገር ነው፡፡ ለዚህም እንደ ማስረጃ የሚጠቀሱት አንድ እግዚአብሔር እንዳለ የሚያመነጭ ምንባቦች ብቻ ሳይሆኑ፤ እንደ ዮሐንስ 10:30 («እኔና አብ አንድ ነን») እና ዮሐ 14:9 («እኔን ያየ አብን አይቶአል») የመሳሰሉት ጭምር ናቸው፡፡ ይሁንና፤ ሁለተኛው ምንባብ የሚናገረው ኢየሱስ የእግዚአብሔር አብን ባሕርይ በምልአት ስለ መግለጡ ሲሆን፤ የመጀመሪያው ምንባብ (ዮሐ 10:30) የሚናገረው ደግሞ በዚያ ዐውድ ውስጥ ኢየሱስ የሚናገረው አብ የሰጠውን ሥራ ሁሉ እንደ ፈጸመና አብ የሰጠውን ሰዎች በሙሉ እንደ አዳኝ በሚያመለክት ዓውድ ውስጥ ሲሆን፤ ይህም ኢየሱስና አብ በዐላማ አንድ ናቸው የሚል ትርጉም የሚሰጥ ይመስላል፡፡

የሞዳሊዝም ግልጽ ስሕተት በቅዱሳት መጻሕፍት በብዙ ቦታዎች ላይ በግልጽ የተወገነውን በሥላሴ አካላት መካከል ያለውን ኅብረት መካድ ነው (ወይም ይህ ኅብረት ማስመሰል ነው እንጂ፤ እውነት አይደለም ማለት አለበት)፡፡ በመሆኑም፤ ኢየሱስ በተጠመቀ ጊዜ ሦስት የተለያዩ አካላት እንደ ተገለጡ መካድ አለበት፤ በዚያን ወቅት አብ ከሰማይ ተናገረ፤ መንፈስ ቅዱስ ደግሞ በርግጥ እምልል በኢየሱስ ላይ ወረደ፡፡ ኢየሱስ ወደ አብ የጸለየባቸው ሁኔታዎችም ማስመሰል ናቸው ማለት አለበት፡፡ መንፈስ ቅዱስ ወይም ወልድ በእግዚአብሔር አብ ፊት ይማልዳልናል የሚለውን አይኖርም፡፡ በመጨረሻም፤ ሞዳሊዝም የትምህርት ስርዓትን ዋና ሐሳብ ከነአካቱ ገድፎአል፤ ይኸውም እግዚአብሔር ልጁን በእኛ ምትክ መሥዋዕት እንዲሆን የመላኩን፤ ወልድም

²²በዚህ ክፍል የተገኘውን የስሕተት ትምህርቶች ታሪካዊና ነገረ መለኮታዊ አንድምታዎች በተመለከተ በHarold O. J. Brown "Heresies: The Image of Christ in the Mirror of Heresy and Orthodoxy from the Apostles to the Present (Garden City, N.Y.: Doubleday, 1984). ገጽ 95-157 በተሰኘው መጽሐፍ ላይ ድንቅ ሐተታ ይገኛል፡፡

በእኛ ምትክ የእግዚአብሔርን ተግባር የመሸከመን፤ እንዲሁም አብ የሥላሴን ፍላጎት በመወከል የክርስቶስን ሥቃይ ተመልክቶ የመርከቱን (ኢሳ 53:11) ሐሳቦች ነው።

ከዚህም በላይ፤ ሞዳሊዝም የእግዚአብሔርን ኢጥገኛነት ይከፋል፤ እግዚአብሔር አንድ አካል ብቻ ከሆነ፤ በማንነቱ ውስጥ ሌሎች አካሎች ከሌሉ፤ ለተግባራትም ሆነ ጥበብን ለማድረግ ትላታ የለውም ማለት ነው። ስለዚህ እግዚአብሔር ዓለምን መፍጠር ነበረበት፤ እግዚአብሔርም የፍጥረቱ ኢጥገኛ አይሆንም (የእግዚአብሔርን ኢጥገኛነት በተመለከተ ምዕራፍ 12 ይመለከታል)።

በአሁኑ ጊዜ በፕሮቴስታንቶች (ሰፋ ባለ መልኩ ሲታይ) ዘንድ ያለ አንድ ቤተ እምነት ማለትም የተባበረው ፔንቴኮስታል ቤተ ክርስቲያን በእስተምህሮው የሞዳሊዝም ተከታይ ነው።²²

2. አርዮሳዊነት የወልድንና የመንፈስ ቅዱስን ፍጹም አምላካነት ይከፋል።

ሀ. የአርዮስ ክርክር፡- አርዮሳዊነት የሚለው መጠሪያ የመጣው አርዮስ ከሚለው ስው ነው። አርዮስ የእስክንድርያ ጳጳስ ሲሆን፤ ትምህርቱም በኢትዮ ገብረ በ325 ዓ.ም ተወግዷል። አርዮስ በ336 ዓ.ም ሞተ። ይህ ሰው እግዚአብሔር ወልድ በአንድ ወቅት በእግዚአብሔር አብ ተፈጠረ፤ ደግሞም ከዚህ ጊዜ በፊት አብ ብቻ እንጂ፤ ወልድም ሆነ መንፈስ ቅዱስ አልነበሩም በማለት አስተማረ። በመሆኑም፤ ምንም እንኳ ወልድ ከፍጥረት በፊት የነበረ ሰማያዊ አካልና ከፍጥረትም እጅግ የሚበልጥ ቢሆንም፤ በባሕርይ ከእግዚአብሔር ጋር እኩል አይደለም፤ በባሕርይ «አብን ይመስላል» ወይም «ከአብ ጋር ይመሳሰላል» ሊባል ይችላል ይሆናል፤ ሆኖም፤ በባሕርይ ከአብ ጋር አንድ ናቸው ሊባል አይችልም።

አርዮሳውያን ለትምህርታቸው መሠረት ያደረጉት ክርስቶስ የእግዚአብሔር «አንድያ ልጅ» እንደ ሆነ የሚገልጹትን ጥቅሶች ነው (ዮሐ 1:14፤ 3:16-18፤ ዮሐ 4:9)። ክርስቶስ የእግዚአብሔር አብ «ልጅ» ከሆነ፤ ወደ ህልውና የመጣው በእግዚአብሔር አብ ነው ይላሉ («ልጅ» የሚለው ቃል በመውለድ አባት ያለውን ሚና ያሳያል)። አርዮሳውያን ተጨማሪ ጽጋፍ አድርገው የሚያከሙት ሌላው ጥቅስ ቁላስይስ 1:15 ነው፤ «እርሱ የማይታየው አምላክ አምላል ነው፤ ከፍጥረት ሁሉ በፊት በኩር ነው»። እዚህ ላይ «በኩር» የሚለው ቃል ወልድ በአንድ ወቅት በአብ ወደ ህልውና እንደ መጣ እንደምታ አይሰጥምን።²³ ወልድን በተመለከተ ይህ እውነት ከሆነ፤ መንፈስ ቅዱስንም በተመለከተ እንዲሁ ነው ይላሉ።

²² ይህን ቡድን ከመሠረቱት መሪዎች መካከል አንዳንዶቹ ቀደም ሲል በግብኢ እግዚአብሔር (Assemblies of God) የወጡ ናቸው፤ የወጡትም የግብኢ እግዚአብሔር ወንድን በ1916 ላይ አገልጋዮቻቸው ሥላሴያዊ የእምነት አንቀጽን እንዲቀበሉ በመወሰናቸው ነው። የተባበረው ጳጳስቶስጢያዊ ቤተ ክርስቲያን አንዳንድ ጊዜ «ኢየሱስ ብቻ» በሚለው መፈክር ይታወቃል፤ ሰዎች መጠመቅ ያለባቸው በአብ፤ በወልድና በመንፈስ ቅዱስ ስም ሳይሆን፤ በኢየሱስ ስም ነው በማለት ያስተምራል። ቤተ እምነቱ የእግዚአብሔርን ሦስት አካልነት ስለሚክድ፤ እንደ ወንጌላዊ ቤተ ክርስቲያን መቈጠር የለበትም፤ እንዲያውም ትክክለኛ ክርስቲያናዊ ቤተ እምነት ሆኖ መታየቱ አጠራጣሪ ነው።

²³ ሞላ 8:22 በአርዮሳውያን ይጠቀሳል፤ አርዮሳውያን ይህን ክፍል የሚጠቅሱት የሰብሳ ሊቃናቱ ትርጉም «እግዚአብሔር የራሱ አደረገኝ» (ግሪኩ ክታሎንያ) በማለት ፈንታ «እግዚአብሔር ፈጠረኝ» (ግሪኩ ኩቲድቦ) በማለት በስሕተት ስለ ተረጉመው ነው። በዚህ ጥቅስ ላይ የተሰጠውን ሐታታ በጽጌ 247-248 ላይ ይመ።

የዘመኑ አርዮሳውያን የሆኑት የይሁዌ ምስክሮች ኢየሱስ ራሱ በዮሐንስ ራሕ 14 «በእግዚአብሔር» ፍጥረት መጀመሪያ የነበረው» (1954 ዓ.ም. ትርጉም) ያለውን በማስመልከት «የማይታየ የእግዚአብሔር ፍጥረታት መጀመሪያ በመሆን ኢየሱስ በእግዚአብሔር ተፈጥሮ ነበር» (የደራሲው ስም አልተጠቀሰም) Should You Believe in the

ይሁንና፤ እነዚህ ምገባቦች የአርዮሳውያንን አቋም እንድናምን አያስገድዱንም። ክርስቶስ፤ «ከፍጥረት ሁሉ በፊት በኩር ነው» (ዊላ 1:15) የሚለው ጥቅስ ክርስቶስ «የበኩር ልጅ» መብት ወይም ክብር አለው በሚለው ትርጉም ብንረዳው የተሻለ ነው፤ ይኸውም በመጽሐፍ ቅዱስ ልምድና ሥርዐት መሠረት በትውልዱ በአንድ ቤተ ሰብ ውስጥ የመሪነት ወይም የጎሳፊነት መብት የሚሰጠው ለበኩር ልጅ ነው (ዓሳው «የመጀመሪያ ልጅነት መብት»ን ወይም «በኩርና»ን እንደ ሽጦ በተነገረበት በዕብ 12:16 የግሪኩ ቃል Prototokia በዊላ 1:15 «በኩር» Prototokos ከሚለው ቃል ጋር ተዛማጅ ነው)። በመሆኑም፤ በቁላስይስ 1:15 ትርጉም ክርስቶስ ለበኩር ልጅ የሚሰጠው ሥልጣን ክብርና አግዛዝ አለው ማለት ነው፤ ይህ የሥልጣን ክብርና አግዛዝ ግን ከመላው ፍጥረት አንጻር ነው። አዲሱ መደበኛ ትርጉም «ከፍጥረት ሁሉ በፊት በኩር ነው» በማለት ለንግዳው በሚችል መልኩ ተርጉሞልናል።

ክርስቶስ የእግዚአብሔር «አንድያ ልጅ» እንደ ሆነ የሚናገረውን ጥቅስ በተመለከተ የጥንቷ ቤተ ክርስቲያን ክርስቶስ መላው በመሉና በፍጹም የሚያስቀጥቱ የሌሎች ብዙ ጥቅሶች ንይሉ ቃል መሠረት በማድረግ አምላክ እንደ ሆነ «አንድያ ልጅ» ማለት ምንም ማለት ቢሆን «ፍጡር» ነው ለማለት እንዳልሆነ በመደምደም አበክራ አስተምራለች። ስለሆነም በ325 ዓ.ም. ላይ የኢትዮ ቀኖና ክርስቶስ «የተወለደ እንጂ የተፈጠረ እንዳልሆነ አረጋግጦአል።

ሁሉን በሚችል አብ የሚታዩትንና የማይታዩትን ነገሮች ሁሉ በፈጠረ በአንድ እግዚአብሔር እናምናለን።

እንዲሁም በእግዚአብሔር ልጅ፤ አንድያ ልጅ ሆኖ ከአብ በተወለደ፤ ይኸውም ከአብ ጋር አንድ በሆነ፤ ከአምላክም አምላክ፤ ከብርሃንም ብርሃን፤ በእውነት አምላክ በሆነ፤ በተወለደ እንጂ ባልተፈጠረ፤ አብ የሆነውን ሁሉ በሆነ (homousion) በአንድ ጌታ ሆኢየሱስ ክርስቶስ እናምናለን።²⁵

Trinity? [Brooklyn N.Y. Watch Tower Bible and Tract Society]፤ ገጽ 14) የሚለ ትርጉም ሰጥተውታል። ይሁን እንጂ፤ ይህ ጥቅስ ኢየሱስ በመጀመሪያ የተፈጠረ ፍጡር ነበር የሚል ትርጉም የለውም፤ ምክንያቱም 'መጀመሪያ' የሚለው ይኸው ቃል (በግሪኩ arche) ኢየሱስ «አልፋና ምረግ፤ ፊተኛውና ኋለኛው፤ መጀመሪያውና መጨረሻው» (ራእይ 22:13) እኔ ነኝ ባለበት ጊዜም ተጠቅሞበታል፤ እዚህ ላይ 'መጀመሪያ' የሚለው 'አልፋ' እና 'ፊተኛው' ለሚሉት ቃላት አቶ ትርጉም ሆኖ ነው የተረበው። እግዚአብሔር አብም ስለ ራሱ ሴኖገር በተመሳሳይ ሁኔታ «አልፋና ምረግ እኔ ነኝ» (ራእይ 1:8) ብሏል። በሁለቱም ጥቅሶች 'አልፋ' ወይም 'መጀመሪያ' ማለት ምንም ነገር ከመኖሩ በፊት የነበረው ማለት ነው። ቃሉ ወልድ ተፈጥሮ እንደ ነበረ ወይም ህልውና ያገኘበት አንድ ወቅት ነበረ የሚያመለክት እንደምታ አይሰጥም፤ ምክንያቱም ከዘላለም በመኖሪያ ጽሁፍ ስለ ነበሩ እግዚአብሔር አብም ሆነ እግዚአብሔር ወልድ ምንጊዜም 'አልፋና ምረግ' እንዲሁም 'የመጀመሪያውና የመጨረሻው' ሆነው ኖረዋል። (አይሁዳዊው ታሪክ ጸሐፊ ኢዮሳፍስ 'እግዚአብሔር' «የሁሉ ነገር መጀመሪያ (በግሪኩ arche)» ብሎ ሲጠራው ይህንኑ ቃል ተጠቅሟል፤ ሆኖም፤ እርሱ እግዚአብሔር ተፈጥሮ ነበር ብሎ በርግጥ አያስብም (Against Apion 2, 190 ይመ)።

አዲሱ መደበኛ ትርጉም ይህንን ጥቅስ የሚተረጎመው ለየት ባለ መንገድ «የእግዚአብሔርም ፍጥረት ነገር» ብሎ ነው። arche የሚለው ቃል ለሚያስተላልፈው ሐሳብ ይሆኛው ተቀባይነት ያለው አማራጭ ነው። ለተመሳሳይ ትርጉም ሉቃ 12:11ን፤ ቲቶ 3:13 ይመልከቱ።

* ተቀጥሎ 6 በዚህ መጽሐፍ 2ኛው ቅጽ ላይ ይመልከቱ።

²⁵ ይህ መሠረታዊ የኢትዮ ቀኖና ቅጽ ሲሆን፤ ቆየት ብሎ ግን በ381 ዓ.ም. በቀስጥንጥንያ ግብኢ ተሸሽሎ በዛሬው ዘመን ባለት አብያተ ክርስቲያናት ዘንድ 'የኢትዮ ቀኖና' አየተባለ በተለምዶ የሚጠራውን መልኩን ወይም አቀራረቡን ይዞ ወጥቷል። ይህ

ይህ ዐዋቅ በ381 ዓ.ም. በቱስጥንጥንያ ጉባኤ በድጋሚ ጸና። ከዚህም በተጨማሪ፤ ይህ መወለድ ዘላለማዊ እንደ ሆነ ለማመልከት «ከአብ በተወለደ» ከሚለው ቀጥሎ «እምቅድመ ዓለም» የሚለው ሐረግ ተጨምሯል፤ እርሱ በአብና በወልድ መካከል ያለው ጥበረት ዘላለማዊ እውነት መሆኑን ያሳያል እንጂ፤ ጅማራም አልነበረውም። ይሁንና፤ ይህ «ልጅ» የሚለው ቃል በአብና በወልድ መካከል ያለውን ጥበረትና በዚህ ጥበረት ውስጥ አብ ያለውን ዘላለማዊ ቅድምና በአንድ ዐይነት መንገድ ያሳያል ከመባሉ በስተቀር፤ ምን ማለት እንደ ሆነ ከቶ ዘግጥሞ አልተብራራም።

የአርዮስዮን ትምህርት ይበልጥ ለመቃወም በተደረገው መግት የኒቅያ ቀኖና ክርስቶስ፤ «አብ የሆነውን ሁሉ በሆነ» የሚለው ሐረግ እንዲካተት አድርጓል። ከአርዮስ ጋር በነበረው ክርክር በክርስቶና ትምህርት ታሪክ ውስጥ ሁለት ቃላት ታዋቂ ለመሆን በትተዋል፤ እነርሱም ሆሞሲዮስ («አንድ ባሕርይ») እና ሆሞዶሲዮስ («ተመሳሳይ ባሕርይ») ናቸው።²⁶ በሁለቱ ቃላት መካከል አልፎ ልዩነት የተመሠረተው በሁለት የግሪክ ቅድመ ምእላል ቅጥያዎች ትርጉም ላይ ነው፤ «ሆሞ» ማለት «አንድ/ያው» ማለት ሲሆን፤ «ሆሞዶ» ማለት ደግሞ «ተመሳሳይ» ማለት ነው። አርዮስ ክርስቶስ ልዕላ ተፈጥሮአዊ ሰማያዊ እኩል እንደ ነበረና ከተረው መላ ዓለም ፍጥረት እንዲያውም በባሕርይ ከእግዚአብሔር ጋር «ተመሳሳይ» ነበር ለማለት ደስተኛ ነበር። በመሆኑም፤ አርዮስ «ሆሞዶሲዮስ» የሚለውን ቃል ተቀብሎታል። ይሁንና፤ በ325 ዓ.ም. የኒቅያ ጉባኤና በ381 ዓ.ም. የቱስጥንጥንያ ጉባኤ ይህ አባባል መግለጽ የሚገባውን ያህል እንዳልገለጸው ተስማምተዋል፤ ምክንያቱም ክርስቶስ በባሕርይ ከአብ ጋር ሙሉ በሙሉ አንድ ካልሆነ፤ ፍጹም አምላክ አይደለም ማለት ነው። ስለዚህ ሁለቱም ጉባኤዎች አርቶዶክስ ክርስቲያኖች ኢየሱስ «ሆሞሲዮስ» ነው ማለትም በመለኩ፤ ከእግዚአብሔር አብ ጋር አንድ ነው የሚለውን መቀበል እንዳልባቸው አጸነ። በሁለቱ ቃላት መካከል ያለው ልዩነት የአንድ ሆኔ (ፊደል) ልዩነት ነው፤ እርሷም ኢየሱስ የምትባል አንዲት የግሪክ ፊደል ናት፤ አንዳንዶች ቤተ ክርስቲያን በአራተኛው ምእት ዓመት ላይ በአንዲት ፊደል ምክንያት ያን ያህል ብርቱ የአስተምህሮ ክርክር እንዲደረግ በመፍተጃ በእጅጉ ወቅሠዋል። ሌሎች ደግሞ «በአንድ ቃል ላይ ባላች አንዲት ፊደል ያን ያህል ብርቱ ክርክር ከማድረግ የበለጠ ተልኳት አለ ወይ?» በማለት አግራሞታቸውን ገልጸዋል። ይሁንና፤ በሁለቱ ቃላት መካከል ያለው ልዩነት በጣም ጥልቅ ነው፤ የኢየሱስ መኖርና አለመኖር በመጽሐፍ ቅዱሳዊው ክርስትና ማለትም በእውነተኛው የሥላሴ ትምህርትና የክርስቶስን ፍጹም አምላክነት በማይቀበል መናፍቅነት መካከል በርግጥም ትልቅ ልዩነት እንዳለ ያሳያል፤ ይህም ነፋቂ አሥላሴያዊነትና መላውን የክርስትና እምነት የሚያፈርስ ነው።

ለ. ታሕታዊነት፤ የጥንቷ ቤተ ክርስቲያን ክርስቶስ በመለከት ከአብ ጋር አንድ ነው የሚለውን ስታዲና፤ ሌላ የስሕተት አስተምህሮ ማለትም ታሕታዊነት የሚለው እንዲወገድ አድርጋለች። አርዮሳዊነት ወልድ ፍጡር እንጂ መለኮት አይደለም ሲል፤ ታሕታዊነት ደግሞ ወልድ ዘላለማዊና (ያልተፈጠረና) መለኮት ቢሆንም፤ ከአብ ጋር በህላዊ ወይም በባሕርይ እኩል አይደለም ይላል፤ ወልድ በህላዊው ከእግዚአብሔር አብ ያንሳል ወይም «ታሕታይ» ነው ማለት ነው።²⁷

ምንዛዝ የተወሰደው ከ Philip Schaff, *Creeds of Christendom* 3 Vols. (Grand Rapids: Baker, 1983 የ1931 ዓ.ም. ድጋሚ ጎትመት) 1:28-29 ላይ ነው።

²⁶Older translations of *homousios* sometimes use the term "consubstantial" an uncommon English word simply meaning "of the same substance or nature."

²⁷ወልድ በህላዊው ከአብ ያንሳል የሚለው የታሕታዊነት ነፋቂ ባለው ሚና ወይም በሚፈጽመው ተግባር ወልድ ለዘላለም ከአብ በታች ነው ከሚለው ሐቀኛ አስተምህሮ በግልጽ ሊለይ ይገባዋል። ይህ እውነት ከሌለ፤ በአብና በወልድ መካከል ምንም ዘላለማዊ

ከመጀመሪያዎቹ የቤተ ክርስቲያን አጠው መካከል አንዱ የሆነው አርጌኒስ (185-254 ዓ.ም.) ወልድ በህላዊው ከአብ ያንሳል፤ ደግሞም ወልድ ህላዊውን ያገኘው ከአብ ነው በማለት የታሕታዊነትን አንደኛ ገጽታ ያስተምር ነበር። አርጌኒስ በአካላት መካከል ያለውን ልዩነት ለመጠበቅ ሞክሮአል፤ ይህን መካካከያ የጻፈውም ቤተ ክርስቲያን ትምህርት ሥላሴን በግልጽ ከመቀመጥ በፊት ነበር። ቤተ ክርስቲያን ትምህርቱን አልተቀበለችውም፤ ይልቁንም፤ በኒቅያ ጉባኤ ትምህርቱን በግልጽ አወገዘች።

ምንም እንኳ በርካታ የጥንት ቤተ ክርስቲያን መሪዎች ትክክለኛው ትምህርት ሥላሴ እንዲቀመር አስተዋዕክ ቢያደርጉም፤ በጣም ተቀባይነት ያገኘው አትናቲዎስ ነበር። በ325 ዓ.ም. በኒቅያ ጉባኤ ላይ ሲሳተፍ ገና የሀያ ዘጠኝ ዓመት ሰው ነበር፤ በጉባኤውም ላይ የተሳተፈው እንደ ዋና አባል ሳይሆን፤ ለእስክንድርያው ጳጳስ ለእስክንድር እንደ ጸሐፊ ሆኖ ነበር። ሆኖም፤ ብርሀ አእምሮውና የጽሑፍ ትሎታው በጉባኤው ውሳኔ ላይ ጉልሕ ተጽዕኖ አሳድረዋል፤ በኋላም በ328 ዓ.ም. የእስክንድርያ ጳጳስ ለመሆን በቅቷል። ምንም እንኳ አርዮሳውያን በኒቅያ ጉባኤ በወገዙም፤ ያመነትን ነገር ከማስተማር ወደ ኋላ አላለጉም፤ በጠቅላላ የነበረባቸውንም ፖለቲካዊ ሥልጣን በመጠቀም ክርክሩ በአብያተ ክርስቲያናት ዘንድ እስከ አራተኛው ምእት ዓመት ድረስ እንዲቀጥል አድርገዋል። አትናቲዎስ የአርዮሳውያን ተቃውሞ ዓላማ ሆኖ ነበር፤ መላውን ዘመኑን ያሳለፈው የአርዮሳውያንን ነፋቂ በመቃወም ሰጽፍና ሲያስተምር ነው። «ዐምስት ጊዜ ግዛት ወርዷል፤ ለዐሥራ ሰባት ዓመት ሲሰደድና ሲደበቅ ነገረው፤ ይሁንና «አትናቲዎስ ያለ አንዳች ረዳት ቤተ ክርስቲያንን ከጣጣት አምላክ አእምሯዊነት» በብርቱ ጥረቱ ታድኗል።²⁸ በስሙ የሚጠራና «የአትናቲዎስ ቀኖና» በመባል የሚታወቀው የሃይማኖት መግለጫ በአሁኑ ጊዜ በራሱ በአትናቲዎስ እንደ ተጻፈ አይታሰብም፤ ሆኖም፤ ከ400 ዓ.ም. ጀምሮ በቤተ ክርስቲያን ውስጥ እያደገ የሚደውንና ተቀባይነት ያገኘውን ሥላሴያዊ አስተምህሮ እጅግ ግልጽ በሆነ መንገድ የሚያጸና ከመሆኑም በላይ፤ ትምህርቱም እስከ አሁን ድረስ በፕሮቴስታንትና በካቶሊክ አብያተ ክርስቲያናት ዘንድ ተቀባይነት አግኝቶ እየተሰራበት ይገኛል (ተቀጥላ 1ን ይመ)።

ሐ. ጉዲፈቻነት፤ ስለ አርዮሳውያን የጀመርነውን ሐታታ በዚህ ከመዝጋታችን በፊት፤ አንድ ተዛማጅ የስሕተት ትምህርት መጠቀስ ይኖርበታል። «ጉዲፈቻነት» ኢየሱስ እስከ ተጠመቀበት ጊዜ ድረስ የኖረው እንደ ማንኛውም (ተራ) ሰው ሲሆን፤ ከዚያ በኋላ ግን እግዚአብሔር ኢየሱስን እንደ ራሱ «ልጅ» አድርጎ «በጉዲፈቻነት» በመውሰድ መለኮታዊ ጎይል ሰጠው የሚል አመለካከት ነው። ጉዲፈቻውያን ክርስቶስ ሰው ሆኖ ከመወለዱ በፊት ይኖር ነበር የሚለውን አይቀበሉም፤ ስለዚህ ክርስቶስ ዘላለማዊ ነው የሚለውን ወይም ደግሞ አርዮሳውያን እንደሚሉት በእግዚአብሔር የተፈጠረና ከፍ ከፍ የተደረገ ልዕላ ተፈጥሮአዊ እካል እንደ ሆነም አያስቡም። ኢየሱስ የእግዚአብሔር «ልጅ» ለመሆን «በጉዲፈቻነት» ተቀባይነት ካገኘ በኋላ፤ በባሕርይ መለኮት ነው አይሉም፤ እግዚአብሔር በተለየ መንገድ «ልጅ» በማለት የሚጠራው የከበረ ሰው ብቻ ነው ብለው ያምናሉ።

ጉዲፈቻነት እንደ አርዮሳዊነት እንቅስቃሴ ትልቅ ትኩረት አላገኘም፤ ምንም እንኳ አመለካከታቸው እንደ ሐቅ ተቈጥሮ በፍጹም ተቀባይነት ባያገኝም፤ በጥንቷ ቤተ ክርስቲያን ከጊዜ ወደ ጊዜ የጉዲፈቻውያንን አመለካከት

የእካል ልዩነቶች ስለማይኖሩና ለዘላለምም እብና ወልድ ስለማይሆኑ፤ የሥላሴን አስተምህሮ እናጣለን። (በአብ፤ በወልድና በመንፈስ ቅዱስ መካከል ስላሉት ልዩነቶች የሚናገረውን ከዚህ በታች ያለውን ክፍል 'መ' ይመ)።

²⁸S. J. Mikolaski, "Athanasius," *NIDCC*, 78: 81።

የሚቀበሉ ሰዎች ነበሩ። በአሁኑ ጊዜ ኢየሱስን እንደ አምላክ ሳይሆን፤ እንደ አንድ ታላቅ ሰውና በእግዚአብሔርም በልዩ ሁኔታ ንይል እንደ ተሰጠው ሰው አድርገው የሚመለከቱት ብዙዎች ሰዎች በጉዲፈቻውያን ንጉሥ ሊመደቡ ይችላሉ። እነዚህ ላይ ይህን አመለካከት ከአርዮሳውያን ጋር ያዛመድነው የወልድን አምላክነት ስለሚከድ ነው (የመንፈስ ቅዱስን አምላክነትም እንዲሁ ይከዳል)።

በአርዮሳዊነት ላይ ሲደረግ የነበረው ክርክር የተደመደመው በ381 ዓ.ም. በቀስጥንጥንያ ጉባኤ ነው። ይህ ጉባኤ የኒቅያን ጉባኤ የእምነት መግለጫ በማጽደቅ መንፈስ ቅዱስን አምላክነት የሚያረጋግጥ የእምነት መግለጫን ጨምሯል፤ የተጨመረው የእምነት መግለጫም ከኒቅያ ዘመን ጀምሮ ተቃውሞ ደርሶበታል። በቀስጥንጥንያ ጉባኤ «እና በመንፈስ ቅዱስ» ከሚለው ሐረግ ቀጥሎ «ፎታና ሕይወት ሰዎች በሆነ፤ ከአብ በሠረዘ፤ ከአብና ከወልድ ጋር በአንድነት በሚሰጥላቸው ክብር በሚሰጠው፤ በነበረው በተናገረ» የሚለውን ጨምሯል። በቀስጥንጥንያ ጉባኤ የተጨመረውን የሚያካትተው ቀኖና በአሁኑ ጊዜ የኒቅያ ቀኖና በመባል ይታወቃል (የኒቅያን ቀኖና በገጽ በዚህ መጽሐፍ 2ኛ ው ቅጽ ላይ ያገኛል)።

መ. እና ከወልድ የሚለው ሐረግ፤ ከኒቅያ ቀኖና ጋር በተያያዘ በቤተ ክርስቲያን ታሪክ እንደ አንድ አሳዛኝ ምዕራፍ የሚጠቀሰው ጉዳይ በዐቃፋ መውጣት ይኖርበታል። ይህም በኒቅያ ቀኖና ላይ «እና ከወልድ» የሚለው ሐረግ መጨመሩ ያስከተለው ውዝግብ ነው፤ የዚህ ሐረግ መጨመር ከጊዜ በኋላ በምዕራቡ አብያተ ክርስቲያናት (የሮም ካቶሊካዊት ቤተ ክርስቲያን) እና በምሥራቁ አብያተ ክርስቲያናት (በአሁኑ ጊዜ የተለያዩ የምሥራቅ ኦርቶዶክስ ክርስቲያናት አካላትን የሚያካትት ሲሆን፤ እነርሱም የግሪክ ኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን፤ የሩሲያ ኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን፤ ወዘተ... ናቸው) መካከል በ1054 ዓ.ም. ለተፈጠረው መለያየት ምክንያት ሆነ።

«Filioque» የሚለው ሐረግ ከላቲን የተገኘ ቃል ሲሆን፤ ትርጉሙም እና ከወልድ ማለት ነው። በመጀመሪያውም (325 ዓ.ም.) ሆነ በሁለተኛው (381 ዓ.ም.) የኒቅያ ቀኖና ቅጂ ላይ አልተጨመረም። እነዚህ ቅጂዎች የሚያትቱት መንፈስ ቅዱስ «ከአብ እንደ ሠረዘ» ብቻ ነው። ሆኖም፤ በ589 ዓ.ም. በቶሌዶ (በአሁኗ አስፒን) በተደረገው ክልላዊ የቤተ ክርስቲያን ጉባኤ ላይ «እና ከወልድ» የሚለው ሐረግ ተጨመረ፤ በመሆኑም፤ የሃይማኖት ቀኖናው መንፈስ ቅዱስ «ከአብ እና ከወልድ በሚሠርዕ» እንዲል ተደረገ። ኢየሱስ በዮሐንስ 15:26 እና 16:17 ላይ መንፈስ ቅዱስን ወደ ዓለም እንደሚልክ ከተናገረው አንጻር ከየነው፤ ይህ ዐዋጅ መንፈስ ቅዱስ በአንድ ወቅት (በተለይም በበዓል ኅምሳ ቀን) ከአብ እና ከወልድ እንደ ሠረዘ ቢያትት ተቃውሞ ሊያስነሳ የሚችል ምክንያት ያለ አይመስልም። ይሁንና፤ ይህ ዐዋጅ የሚያትተው ስለ ሥላሴ ባሕርይ ቢሆንም፤ ሐረጉ የሚናገረው በመንፈስ ቅዱስና በወልድ መካከል ስላለው «ዘላለማዊ» ኅብረት ነው የሚለውን ግን መጽሐፍ ቅዱስ በግልጽ አያስተምርም። ይህ ተጨማሪ ሐረግ ያለው የኒቅያ ቀኖና እያደር አጠቃላይ ተቀባይነትን ያገኘ ሲሆን፤ በ1017 ዓ.ም. ላይ በይፋ ተቀባይነትን አገኘ። ክርክሩ ይበልጥ የተወሰነበት በቤተ ክርስቲያን ፖለቲካና በሥልጣን ጥማት ሽቦታ ነው፤ ይህ እምብዛም ስፍራ ሊሰጠው አይገባም የተባለው አስተምህሮ በ1054 ዓ.ም. ላይ በምሥራቁና በምዕራቡ አብያተ ክርስቲያናት መካከል ለተፈጠረው መለያየት ትልቁ ምክንያት ሆነ (ሆኖም፤ ለመለያየታቸው አውነተኛው ፖለቲካዊ ምክንያት

² መንፈስ ቅዱስ ከአብና ከወልድ ጋር ያለውን ዘላለማዊ ኅብረት በሚያመለክት መንገድ እንጂ፤ 'ሠረዘ' የሚለው ቃል መንፈስ ቅዱስ እንደ ተፈጠረ ወይም ሀልምቱን ዘሆነ ዐይነት መንገድ ከአብ ወይም ከወልድ አንዳገኘ ከማመልከት ጋር በተያያዘ ግንዛቤ ያገኘ አይደለም።

የምሥራቁ ቤተ ክርስቲያን ከሮሙ ጳጳስ ጋር ያለው የሥልጣን ዝምድና ነበር)። በአስተምህሮው ላይ የነበረው ክርክርና በሁለቱ የክርስትና ዘርፎች መካከል የተፈጠረው መለያየት እስከ አሁን ድረስ መፍትሔ ሊያገኝ አልቻለም።

ይህን ጥያቄ በተመለከተ ትክክለኛ አቋም ይኖር ይሆን። ያሉት ማስረጃዎች (እጅግ ጥቂት ቢሆኑም) የምዕራቡን ቤተ ክርስቲያን አቋም በግልጽ የሚደግፉ ይመስላል። ምንም እንኳን ዮሐንስ 15:26 የአውነት መንፈስ «ከአብ እንደሚወጣ» ቢናገርም፤ ይህ ግን ከወልድም መውጣቱን አይከድም (በዮሐንስ 14:26 ላይ አብ መንፈስ ቅዱስን እንደሚልክ ሁሉ፤ በዮሐንስ 16:7 ላይ ወልድም መንፈስ ቅዱስን እንደሚልክ ተነግሯል)። እንደ እውነቱ ከሆነ፤ በዚያው በዮሐንስ 15:26 ላይ ኢየሱስ ስለ መንፈስ ቅዱስ ሲናገር፤ «እኔ ከአብ ዘንድ የምልክላችሁ» ይላል። ወልድ ከአብ ጋር በመሆን መንፈስ ቅዱስን ወደ ዓለም የሚልክ ከሆነ፤ ይህ ምሳሌያዊ በሆነ መንገድ በመካከላቸው ያለውን ዘላለማዊ የሆነ የኅብረት ሥርዐት ያንጸባርቃል ማለት አግባብነት አለው። ይህ በተወሰነ ጥቅስ ላይ ተመሥርተን በግልጽ ልናጽናው የምንችለው ጉዳይ አይደለም፤ በአብ፤ በወልድና በመንፈስ ቅዱስ መካከል ስላለው ዘላለማዊ ኅብረት ያለን አብዛኛው ግንዛቤ የተገኘው እነዚህ አካላት «በጊዜ ውስጥ» ከፍጥረት ጋር ኅብረት ያደርጉ ስለ ነበረበት መንገድ መጽሐፍ ቅዱስ በምስያ በግልጽ መሠረት ነው። ከዚህም በላይ፤ በምሥራቁ ቤተ ክርስቲያን ቀመር በወልድና በመንፈስ ቅዱስ መካከል ተገቢ ያልሆነ መራራት ይፈጥራል፤ ይህም በግል አምልኮ እንኳ በምክንያታዊ ግንዛቤ ክርስቶስን በኢትዮጵያ በማክበር ፈንታ ይበልጥ ምስጢራዊና በመንፈስ አነሣሽነት ወደሚፈጸም ልምምድ ሊያመራ ይችላል። ይሁንና፤ ክርክሩ የተመሠረተው ግልጽ ባልሆነ አስተምህሮ ላይ በመሆኑ (በመሠረቱ ከፍጥረት በፊት በወልድና በመንፈስ ቅዱስ መካከል ስለ ነበረው ግንኙነት)፤ በአብያተ ክርስቲያናት መካከል መለያየት ሊፈጥር አይገባውም ነበር።

ሠ. የትምህርተ ሥላሴ አስፈላጊነት፤ ቤተ ክርስቲያን የተምህርተ ሥላሴ ጉዳይ ያን ያህል ያሳበባት ለምንድን ነው? በወልድና በመንፈስ ቅዱስ ፍጹም አምላክነት ማመን ያን ያህል በእርግጥ አስፈላጊ ነውን? በርግጥ አዎን! ይህ ትምህርት በክርስትና እምነት አምብርት ላይ እንድንታ አለው። አንደኛ፤ የሰርየት ጉዳይ አደጋ ይገጥመዋል። ኢየሱስ ፍጹም አምላክ ሳይሆን ፍጡር ቢሆን ኖሮ፤ እርሱ እንደ አንድ ፍጡር የእግዚአብሔርን ፍጹም ተጣ እንዴት ይሸከም እንደ ነበር መገመት ከባድ ነው። ምንም ያህል ታላቅ ቢሆን፤ እንደ ማንኛውም ፍጡር ሊያድነን ይችላል ነበር? ሁለተኛው፤ የወልድን ፍጹም አምላክነት በንክድ፤ ጽድቅ የሚገኘው በእምነት ብቻ ነው የሚለውን እውነት አደጋ ይገጥመዋል (በአሁኑ ጊዜ ይህንን በይሖዋ ምስክርኝ ትምህርት ላይ ማየት ይቻላል፤ ጽድቅ በእምነት ብቻ ይገኛል የሚለውን አይቀበሉም)። ኢየሱስ ፍጹም አምላክ ካልሆነ፤ ፍጹም ሊያድነን ይችላል በማለት ልንታመንበት አንችልም። ፍጹም ሊያድነን ይችላል ብለን በርግጥ የምንታመንበት ፍጡር አለን። ሦስተኛው፤ ኢየሱስ ኢውሱን አምላክ ካልሆነ፤ ወደ እርሱ መጸለይና እርሱንም ማምሽክ ይገባናልን? ኢውሱንና እእማሬ ኩሉ ከሆነው አምላክ በቀር የሁሉንም የእግዚአብሔር ሕዝብ ጸሎት ሁሉ ስምቶ ምላሽ የሚሰጥ ማን አለ? ከራሱ ከእግዚአብሔር በቀር አምልኮ የሚገባው ማን ነው? በእውነቱ፤ ኢየሱስ ፍጡር ከሆነ፤ ምንም ያህል ታላቅ ቢሆን እርሱን ማምሽክ ጣጥት አምላክ መሆን ነው፤ ሆኖም፤ ዐዲስ ኪዳን እርሱን እንድናመልከው ያበናል (ፊል 2:9-11፤ ራስ 5:12-14)። አራተኛው፤ አንድ ሰው ክርስቶስ ፍጡር ነው እያለ ነገር ግን ያዳነን እርሱ ነው ቢል በዚህ ትምህርቱ ለእግዚአብሔር ሊሰጥ የሚገባውን ክብር ለፍጡር እየሰጠ ነው። ይህ በፈጣሪ ፈንታ ፍጡርን ማክበር ሲሆን፤ መጽሐፍ ቅዱስ እንድናደርገው ፈጽሞ የማይፈቅድን ጉዳይ ነው። ዐምስተኛው፤ የእግዚአብሔር ኢጥኝነትና ግላዊ ባሕርይ አደጋ ውስጥ ይገባል። ሥላሴ የሚባል ነገር ከሌለ፤ ከፍጥረት በፊት በእግዚአብሔር ዘንድ የእርስ በርስ አካላዊ

ገብረት አልነበረም ማለት ነው፤ ያለዚህ አካላዊ ገብረት እግዚአብሔር እንዴት አካላዊ እንደ ሆነና ገብረት ለማድረግም ፍጥረት እንደሚያስፈልገው ለማሰብ ከባድ ይሆናል። ስድስተኛው፤ የመላለም አንድነት አደጋ ይገጥመው ነበር። በእግዚአብሔር ዘንድ ፍጹም አካላዊነትና ፍጹም አንድነት ከሌሉ፤ ልዩ ልዩ ነገሮች ባለብት መላለም ውስጥ የመጨረሻ አንድነት ሲኖር ይችላል ብሎ ለማሰብ አንዳች መሠረት የለንም። ትምህርተ ሥላሴ በክርስትና አምነት ውስጥ ዋና ጉዳይ ነው። ሽርማን ባቪንክ፤ «አትናቲዎስ በዘመኑ ከነበሩ ሰዎች ይልቅ ክርስትና በክርስቶስ መለኮትነትና በሥላሴ የአምነት መግለጫ የተነሣ እንደሚወድቅ ወይም እንደሚነሣ የተሻለ ግንዛቤ ነበረው» ብሏል።³⁰ እንዲሁም «የክርስትና ሃይማኖት የልቡ ትርታ የሥላሴ የአምነት መግለጫ ነው፤ ማንኛውም ስሕተት የሚመነጨው ወይም ጠለቅ ተደርጎ ሲመረመር የሚያያዘው በዚህ ትምህርት ላይ ካለ የተሳሳተ አመለካከት ነው»³¹ የሚለውንም አክሏል።

3. ሦስት አምላክነትን አንድ አምላክ ብቻ አለ የሚለውን ይከዳል። ሥላሴን በሚመለከት ያለውን መጽሐፍ ቅዱሳዊ ትምህርት ቀላል የማስታረቂያ መንገድ ለማቅረብ በተደረገው ጥረት የመጨረሻው መከራ አንድ እግዚአብሔር ብቻ አለ የሚለውን መካድ ይሆናል። የዚህም ውጤት እግዚአብሔር ሦስት አካላት ነው፤ እያንዳንዱም አካል ፍጹም አምላክ ነው ማለት ነው። ስለዚህ፤ ሦስት አምላክነት አለ። ይህ አመለካከትም ሦስት አምላክ አምላክነት ይባላል።

በቤተ ክርስቲያን ታሪክ ይህን የተቀበሉ ሰዎች ጥቂቶች ናቸው። ብዙ አማልክት ከሚያመልኩ ከብዙ የጥንት አረማውያን ሃይማኖት ጋር ይመሳሰላል። ይህ አመለካከት በአማኞች አአምሮ ውስጥ ውሽጥር ይፈጥራል። ለአንዱ እውነተኛ አምላክ የሚደረግ ፍጹም አምልኮ ወይም መታዘዝ ወይም መስጠት አይኖርም። መሉ መገዛታችንን ለየትኛው አምላክ መስጠት እንዳለብን ግራ ይገባናል። ነገሩን በጥልቀት ካየንው፤ ይህ አመለካከት በመላለም ውስጥ ፍጹም አንድነት አለ የምንለውን ነገር ይደመስስብናል፤ በራሱ በእግዚአብሔር ሀላዊ እንኳ ብዝሃነት እንጂ፤ አንድነት አይኖርም።

ምንም እንኳ በአሁኑ ጊዜ ሦስት አምላክ አምላክነትን የሚተባበሩ ቡድኖች ባይኖሩም፤ ምናልባት በርካታ ወንጌላውያን አማኞች ሳያውቁት ስለ ሥላሴ ወደ ሦስት አምላክ አምላክነት አመለካከት ሳያዘነብሉ አይቀሩም፤ የአብ፤ የወልድና የመንፈስ ቅዱስ ልዩ ማንነት ይቀበላሉ፤ ነገር ግን እግዚአብሔር ያልተከፋፈለ ሀላዊ ያለው አንድ አምላክ መሆኑን ብዙ ጊዜ ሳይገነዘቡ ይቀራሉ።

መ. በአብ፤ በወልድና በመንፈስ ቅዱስ መካከል ያሉት ልዩነቶች ምንድን ናቸው? ሥላሴን በተመለከተ የተነሡትን ስሕተቶች ባጭሩ ካየን፤ አሁን በአብ፤ በወልድና በመንፈስ ቅዱስ መካከል ስላለው ልዩነት ወደ መመልከቱ እንሃዳለን። እያንዳንዱ የሥላሴ አካል ፍጹም አምላክ ነው፤ እንዲሁም እያንዳንዱ አካል ሁሉም የእግዚአብሔር ባሕርያት አሉት የምንል ከሆነ፤ በአካላቱ መካከል ልዩነት አለ። ለምሳሌ፤ አብ ከወልድ ይልቅ ብርቱ ነው ወይም ጠበብ ነው ለማለት አንችልም፤ ወይም አብ ከወልድና ከመንፈስ ቅዱስ ይልቅ ጠበብ ነው ናቸው ለማለት አንችልም፤ ወይም አብ ከወልድና ከመንፈስ ቅዱስ በፊት ይኖር ነበር ለማለትም አንችልም፤ እንዲህ ብንል የሦስቱንም አካላት ፍጹም አምላክነት መካድ ይሆንብናል። ሆኖም፤ በአካላቱ መካከል ያሉት ልዩነቶች ታዲያ ምንድን ናቸው?

1. የሥላሴ አካላት ከዓለም ጋር ባላቸው ግንኙነት የተለያየ ተቀዳሚ ተግባር አላቸው። መጽሐፍ ቅዱስ እግዚአብሔር ከዓለም ጋር ስላለው ግንኙነት ሲናገር፤ በፍጥረትም ሆነ በድኅነት ሥራ የሥላሴ አካላት የተለያዩ ተግባሮችና

ተቀዳሚ ሥራዎች እንዳሏቸው ይገልጻል። አንዳንድ ጊዜ ይህ፤ «አኮሚያዊ/አስተዳደራዊ ሦስትነት» በመባል ይታወቃል፤ እዚህ ላይ «አኮሚያዊ» የሚለው ቃል የገባው በድሮ ትርጉሙ ሲሆን፤ «የሥራ ዐቅድ» ለማለት ነው (በዚህ አገባብ፤ ሰዎች «የቤት አስተዳደር» «አኮሚያዊ» በማለት ሲናገሩ ይደመጣል፤ ወይም የቤት ባልትና (አኮሚያዊነት) ስለ፤ ስለ ገንዘብ አያያዝ ብቻ ሳይሆን፤ ቤቱ ውስጥ ስላለው አስተዳደር ወይም ተግባሮችን ሥርዐት ስለ ማስያዝ መናገራቸው ነው)። «አኮሚያዊ/አስተዳደራዊ ሦስትነት» ሲባል ሦስቱ አካላት ከዓለም ጋር እንዲሁም (በሚተገበሩበት) ከዓለም እንደምንመለከተው) በዘላለም ውስጥ እርስ በርሳቸው ባላቸው ገብረት የሚያከናውኑባቸውን የተለያዩ መንገዶች ለማመልከት ነው።

እነዚህን የተለያዩ ተግባሮች በመፍጠር ሥራ ውስጥ እናያለን። እግዚአብሔር አብ መላውን ዓለም ወደ ሀልውና ለማምጣት የመፍጠር ችሎታ ያላቸውን ቃላት ተናገረ። ይሁንና፤ ይህን የመፍጠር ውላኔ ወደ ፍጹሜ ያመጣው የእግዚአብሔር ዘላለማዊ ቃል የሆነው እግዚአብሔር ወልድ ነው። «ሁሉ ነገር በእርሱ ተፈጥሮአል፤ ከተፈጠረው ሁሉ ያለ እርሱ የተፈጠረ ምንም የለም» (ዮሐ 1:3)። ከዚህም በላይ፤ «ሁሉ ነገር በእርሱ ተፈጥሮአል፤ በሰማይና በምድር ያሉ፤ የሚታዩና የማይታዩ፤ ዘፋኝነት በሆኑ ወይም ንጹህነት፤ ገዢነት በሆኑ ወይም ባለ ሥልጣናት፤ ሁሉም ነገር በእርሱና ለእርሱ ተፈጥሮአል» (ቄላ 1:16፤ እንዲሁም መዝ 33:6-9፤ 1ቀሮ 8:6፤ ዕብ 1:2 ይመዝ።) መንፈስ ቅዱስም በተለየ መንገድ በውሆች ላይ «ይላና» ወይም «ይረብብ» ነበር (ብዩ 1:2)። ይህም በግልጽ የሚታየው በመደገፍና በፍጥረት ውስጥ የእግዚአብሔርን ቅጽበታዊ መገኘት በመግለጽ ነው («እስትንፋስ» የሚለው «መንፈስ» ተብሎ መተርጉም ሳያስፈልገው ከማይቀረው ከመዝ 33:6 ጋር ያነ፤ እንዲሁም መዝ 139:7 ይመዝ።)

በመቤገዣት ሥራም የተለያዩ ተግባሮች አሉ። እግዚአብሔር አብ መቤገዣትን ዐቀደ፤ ልጁንም ወደ ዓለም ላከ (ዮሐ 3:16፤ ገላ 4:4፤ ኡፌ 1:9-10)። ወልድ አብን በመታዘዝ የማዳኑን ሥራ ለእኛ ፈጽመልን (ዮሐ 6:38፤ ዕብ 10:5-7 ወዘተ)። ወደዚህ ዓለም በመምጣት ለንግሥታችን የሞተልን እግዚአብሔር አብ ወይም እግዚአብሔር መንፈስ ቅዱስ አይደለም። ይህ የወልድ ልዩ ሥራ ነው። ከዚያም፤ እየሰሰ ወደ ሰማይ ካረገ በኋላ፤ መቤገዣትን ለእኛ እውን ለማድረግ መንፈስ ቅዱስ በአብና በወልድ ተላከ። እየሰሰ፤ «አብ በሰሜ የሚልከው... መንፈስ ቅዱስ» (ዮሐ 14:26) በማለት ይናገራል፤ ሆኖም እርሱ ራሱ መንፈስ ቅዱስን አልከለንም ብሎአል፤ ምክንያቱም «ከሃድሁ ግን እርሱን ወደ እናቶች አልከለሁ» (ዮሐ 16:7)። ደግሞም «እኔ ከአብ ዘንድ የምልክታለሁ... አጽናኑ የእውነት መንፈስ በመጣ ጊዜ እርሱ ስለ እኔ ይመስክራል» (ዮሐ 15:26) ይላል። ለእኛ ዐዲስ ልደት ወይም ዐዲስ መንፈሳዊ ሕይወት መስጠት (ዮሐ 3:5-8)፤ እኛን መቀደስና (ሮሜ 8:13፤ 15:16፤ 1ጴጥ 1:2) ለአገልግሎት ጎይልን ማስታጠቅ (ሐሥ 1:8፤ 1ቀሮ 12:7-11) የተለየ የመንፈስ ቅዱስ ድርሻ ነው። በጥቅሉ፤ የመንፈስ ቅዱስ ሥራ በእግዚአብሔር አብ የታቀደውንና በእግዚአብሔር ወልድ የተጀመረውን ሥራ ከፍጹሜ ማድረስ ነው (የመንፈስ ቅዱስን ሥራ በተመለከተ ምዕራፍ 30 ይመዝ።)

እንግዲህ፤ በመፍጠርና በመቤገዣት የአብ ድርሻ ማቀድና መምራት እንዲሁም ወልድና መንፈስ ቅዱስን መለክ ነው ማለት አንችላለን። ይህ አስገራሚ ነገር አይደለም፤ ምክንያቱም በሰብአውያን ቤተ ሰብ ውስጥ በአባትና በልጅ መካከል ግንኙነት እንዳለ ሁሉ፤ በአብና በወልድ መካከልም ግንኙነት መኖሩን ያሳያል። በሰብአዊ ቤተ ሰብ ውስጥ አባት ይመራል፤ በልጅም ላይ ሥልጣን አለው፤ ልጅም ይታዘዛል፤ አባቱ ለሚሰጠው መመሪያም ምላሽ ይሰጣል። እንዲሁም መንፈስ ቅዱስ ለአብና ለወልድ ሐሳብ ይታዘዛል።

³⁰Bavinck, *The Doctrine of God*, p. 281.
³¹Ibid, p. 285.

በሰላምም የሥላሴ አካላት በባሕርያቸው ሁሉ እኩል ቢሆኑም፤ ከፍጥረት ጋር ባላቸው ግንኙነት ይለያያሉ። ወልድና መንፈስ ቅዱስ ከእግዚአብሔር አብ ጋር በመሰከት እኩል ናቸው፤ ሆኖም በተግባራቸው ለእርሱ ይገዛሉ።

ከዚህም በላይ፤ ይህ በተግባር የመለያየታቸው ጉዳይ ጊዜያዊ ሳይሆን፤ ዘላለማዊ ነው። ጳውሎስ እንደሚለው ከመጨረሻው ፍርድ በኋላ ማለትም «የመጨረሻው ጠላት» እርሱም ሞት ከተመደሰሰና ሁሉም ነገር በክርስቶስ እግር ሥር ከተደረገ በኋላ፤ «እግዚአብሔር ሁሉ በሁሉ እንዲሆን ወልድ ራሱ ደግሞ ሁሉን ላስገዛለት ለእርሱ ይገዛል» (1ቆሮ 15:28)።

2. የሥላሴ አካላት ከዘላለም እስከ ዘላለም አብ፤ ወልድና መንፈስ ቅዱስ ሆነው ይኖራሉ። ይሁን እንጂ፤ የሥላሴ አካላት ከፍጥረት ጋር ባላቸው ግንኙነት በእነዚህ የተለያዩ ተግባሮች የሚገለጡት ለምንድን ነው? አጋጣሚ ነው ወይስ ዘፈቀዳዊ? ለነጠሊታችን ለመሞት በእግዚአብሔር ወልድ ፈንታ እግዚአብሔር አብ ሊመጣ ይችል ነበር? መንፈስ ቅዱስ፤ ለነጠሊታችን እንዲሞት እግዚአብሔር አብን ሊልከውና እግዚአብሔር ወልድ ደግሞ መበገርታችንን በሕይወታችን እውን ሊያደርግ ይችል ነበር?።

እነዚህ ነገሮች ሊሆኑ የሚችሉ አይመስልም፤ ምክንያቱም ማዘዝ፤ መምራትና መላክ የሰብአዊ አባትነት ሁሉ የተሰየመበት ለአብ የተገቡ ሥራዎች በመሆናቸው ነው። ይህም ከለዎች የአባትነት ምሳሌ ጋር ተመሳሳይ ነው (ኤፌ 3:14-15)። መታዘዝ፤ አብ እንደ ላከው መሄድና እግዚአብሔርን ለእኛ መግለጥ የወልድ ሥራ ነው። እርሱም የእግዚአብሔር ቃል ተብሎ ተጠርቷል (ከዮሐ 1:1-5:14:18፤ 17:4፤ ከፊል 2:5-11 ያን)። እነዚህ ሚናዎች ሴቶስቦሎ አይችሉም፤ አልዘዙ አብ አብ መሆኑን ያቆም ነበር፤ ወልድም ወልድ መሆኑን ያቆም ነበር፤ በተመሳሳይ ሁኔታም፤ የመንፈስ ቅዱስ ሥራዎች ዓለም ከመፈጠሩ በፊት ከአብና ከወልድ ጋር ላለው ኅብረት የተገቡት ናቸው ብለን መደምደም እንችላለን።

ሁለተኛው፤ ወልድ ወደ ምድር ከመምጣቱና ዓለምም ከመፈጠሩ በፊት ከዘላለም እስከ ዘላለም አብ አብ ነው። ወልድም ወልድ ነው። መንፈስ ቅዱስም መንፈስ ቅዱስ ነው። ይህ ግንኙነት በጊዜ ውስጥ የተከሠተ ሳይሆን፤ ዘላለማዊ ነው። ይህንንም በመጀመሪያ ከእግዚአብሔር አይለወጡት፤ እንጂ ልናየው እንችላለን (ምዕራፍ 11 ይመ)። አሁን እግዚአብሔር የሚኖረው እንደ አብ፤ ወልድና መንፈስ ቅዱስ ከሆነ፤ ሁልጊዜም የኖረው እንደ አብ፤ ወልድና መንፈስ ቅዱስ ነው። እንዲሁም ዓለም ከመፈጠሩ በፊት በሥላሴ አካላት እርስ በርስ ስለ ነበራቸው ግንኙነት ከሚናገሩት ከሌሎች የመጽሐፍ ቅዱስ ምንጣቦች በመነሣት የሥላሴ አካላት እርስ በርስ ያላቸው ኅብረት ዘላለማዊ ነው ብለን መደምደም እንችላለን። ለምሳሌ፤ መጽሐፍ ቅዱስ እግዚአብሔር ዓለም ከመፈጠሩ በፊት ስለ ምርጫ ሥራው (ምዕራፍ 32 ይመ) ሲናገር፤ አብ «በወልድ» እንደ መረጠን እየተናገረ ነው። «... የኔታችን የኢየሱስ ክርስቶስ አምላክና አባት ይባረክ፤ በፊቱ ተዳሳንና ነውር አልባ እንድንሆን ዓለም ከመፈጠሩ አስቀድሞ በእርሱ መርጠናል» (ኤፌ 1:3-4)። እዚህ ላይ የመምረጥን ሥራ ያነሣው እግዚአብሔር አብ እንደ ሆነ እናያለን፤ እርሱም ዓለም ከመፈጠሩ በፊት ከክርስቶስ ጋር እንደ ሆነን ወይም «በክርስቶስ» እንደ ሆነን አድርጎ ነው የሚመለከተን። እንደዚሁም፤ ስለ እግዚአብሔር አብ ሲነገር፤ «አስቀድሞ ያወቃቸውን የልጁን መልክ እንዲመስሉ አስቀድሞ ወሰናቸው» ተብሎ ነው (ሮሜ 8:29)። ደግሞም «የእግዚአብሔር አብ ቅድሚያ ዕውቀት» ከሌሎች ሁለት የሥላሴ አካላት የተለዩ ተግባራት ለየት ያለ እንደ ሆነ እናነባለን (1ዱጥ 1:2፤

1:20 ይመ)።³² እግዚአብሔር አብ «አንድያ ልጁን» ሰጠ (ዮሐ 3:16)፤ ደግሞም «ልጁን ወደ ዓለም» ላከው (ዮሐ 3:17) የሚለው እውነታ ክርስቶስ ወደ ዓለም ከመምጣቱ በፊት የአብና የወልድ ግንኙነት እንደ ነበረ ያሳያል። ወልድ ወልድ የሆነው አብ ወደ ዓለም ከላከው በኋላ አይደለም። ይልቁንም፤ ሁልጊዜ አብ የሆነው ሁልጊዜ አንድያ ልጁ የሆነውን በመስጠቱ እውነት የእግዚአብሔር ታላቅ ፍቅር ተገልጦአል። «እግዚአብሔር አንድያ ልጁን እስከ መስጠት ድረስ ዓለምን እንዲሁ ወደአልና» (ዮሐ 3:16)። «ኛገር ግን የተወሰነው ዘመን በደረሰ ጊዜ እግዚአብሔር ... ልጁን ላከ» (ገላ 4:4)።

መጽሐፍ ቅዱስ ስለ ፍጥረት ሲናገር፤ አብ በልጁ አማካይነት እንደ ፈጠረ ይናገራል፤ ይህም ፍጥረት ወደ ህልውና ከመምጣቱ በፊት የነበራቸውን ግንኙነት ያሳያል (ዮሐ 1:3፤ 1ቆሮ 8:6፤ ዕብ 1:2፤ እንዲሁም ምሳ 8:22-31 ይመ)። ይሁንና፤ መጽሐፍ ቅዱስ ወልድ ወይም መንፈስ ቅዱስ በአብ አማካይነት እንደ ፈጠሩ ጨርሶ አይናገርም። እነዚህ ምንጣቦች ከፍጥረት በፊት በአብና (እንደ ዐቃጅ) በወልድ (እንደ አድራጊ) መካከል የአባትና የልጅ ግንኙነት እንዳለ ያመለክታሉ። የሥላሴ አካላት የፈጸሟቸውን ልዩ ልዩ ተግባራት እንዳፈጽሙ ያስታላቸውም ይህ ግንኙነት ነው።

በመሆኑም፤ አብ፤ ወልድና መንፈስ ቅዱስ እንደ ፈጸሟቸው የምንመለከታቸው ልዩ ልዩ ተግባራት በሦስቱ አካላት መካከል ያለው ዘላለማዊ ግንኙነት ውጤት ናቸው፤ ደግሞም ይህ ኅብረታዊ ግንኙነት ሁልጊዜ የነበረና ለዘላለምም የሚኖር ነው። እግዚአብሔር ሁልጊዜ የኖረው በሦስት የተለያዩ አካላት ነው፤ ይኸውም አብ፤ ወልድና መንፈስ ቅዱስ ሆኖ ነው። እነዚህ ልዩነቶች ለራሱ ለእግዚአብሔር ባሕርይ መሠረታዊያን ናቸው፤ ወደ ሌላም መለወጥ አይችሉም።

በመጨረሻም፤ በአብ፤ በወልድና በመንፈስ ቅዱስ መካከል በመለከት፤ በባሕርይ ወይም በአምላክነት ወይም በመሠረታዊ ማንነት ልዩነት የለም። እያንዳንዱ አካል ፍጹም አምላክ ነው፤ ሁሉም አምላክነትም ባሕርያት አሉት። በሥላሴ አካላት መካከል ያለው ልዩነቶች ከእርስ በርሳቸውና ከፍጥረት ጋር ባላቸው ግንኙነቶች ላይ የተመሠረቱ ናቸው። በእነዚህ ግንኙነቶች ለአያንዳንዱ አካል ተገቢ የሆነውን ተግባር ይፈጽማሉ።

ይህ የሥላሴ እውነታ እንዳንድ ጊዜ «ሀላፊዊ እኩልነት ሆኖም አስተዳደራዊ ታሕታዊነት» በሚለው ሐረግ ባጭሩ ተገልጦ እናገኛለን፤ እዚህ ላይ «ሀላፊዊ» የሚለው የሚያመለክተው የእግዚአብሔርን «ሀላፊ ወይም ነብረ» ነው።³³ ይህን አባባል በተላለ እንግልጠው ከተባለ እንዲህ ማለት ይቻላል፤ «በሀላፊ እኩል ሲሆኑ በሚና ወይም በሥራ እንዲ የላለው የበታች ነው።» ትምህርተ ሥላሴን በተመለከተ እነዚህ ሁለቱም ሐረጎች ገጅግ ወላጅ ናቸው፤ ሀላፊዊ እኩልነት ከሌላቸው፤ ሁሉም አካላት ፍጹም አምላክ አይደሉም። ደግሞም አስተዳደራዊ የበታችነት ከሌለ፤³⁴ ሦስቱ አካላት እርስ በርስ በሚያደርጓቸው ግንኙነቶች ባሕርያዊ ልዩነት አይኖርም። ከዚህም የተነሣ

³²ይህን የመሰለው የተግባር ልዩነት እንዳለ ሊጠቀሙ ከሚችሉት ምንጣቦች ሌላው ዮሐንስ 17:5 ነው። ኢየሱስ አብን «ዓለም ሳይፈጠር ከአንተ ጋር በነበረኝ ክብር በአንተ ዘንድ እክብረኝ» ብሎ (ዮሐንስ 17:5) ብሎ በጠየቀበት ጊዜ ክብርን እርሱ ለፈቀደው መስጠት የአብ መብት እንደ ሆነና ይህም ክብር በአብ ወልድ የተሰጠው፤ አብ ወልድን የዓለም መሠረት ከመመሥረቱ በፊት ስለ ወደደው እንደ ሆነ ይጠቀሳል።

³³economy (አስተዳደር) ልዩ ልዩ ተግባሮችንና ሚናዎችን (ድርሻዎችን) በመገለጽ የተጠቀሰበትን ከፍ ብሎ ያለውን ከፍል መ.1ን ይመልከቱ።

³⁴አስተዳደራዊ (economic) ተሐታዊነት ወልድና መንፈስ ቅዱስ በሀላፊዎቻቸው ከአብ ያነሱ ናቸው ብሎ ከሚያምነው፤ የታሕታዊነት፤ ስሕተት በሆነታቁ መለየት ይገባዋል (በገጽ 266 ከፍ ብሎ የተለጸገውን ክፍል ሐ. 2ን ይመ)።

እንደ አብ፡ ወልድና መንፈስ ቅዱስ ሆነው ከዘላለም እስከ ዘላለም የሚኖሩት ሦስት አካላት አይኖሩም። ለምሳሌ፤ ወልድ በሚናው (በሥራው) ለዘላለም ከአብ የበታች ካልሆነ፤ አብ ለዘላለም «አብ» ሊሆን አይችልም፤ ወልድም ለዘላለም «ወልድ» ሊሆን አይችልም። ይህም ሥላሴ ለዘላለም አልነበረም ማለት ነው።

ለዚህም ነው የሥላሴ አካላት ከዘላለም እስከ ዘላለም ህላዌያዊ እኩልነት ቢኖራቸውም፤ በሚና (በግብር) የበታችነት አላቸው የሚለው ሐሳብ ትምህርተ ሥላሴ በኒቅያ ሥርዐተ ሃይማኖት ላይ ከተገለጸበት ጊዜ ጀምሮ ለቤተ ክርስቲያን አስፈላጊ የሆነው፤ በኒቅያ ቀኖና ላይ «ወልድ ከዘመናት በፊት ከአብ ተወለደ» መንፈስ ቅዱስም «ከአብና ከወልድ ሀረጽ» ይላል። አስገራሚ የሆነው ጉዳይ በቅርቡ የወጡ አንዳንድ ወንጌላውያን ጽሑፎች በሥላሴ አካላት መካከል ዘላለማዊ የበታችነት መኖሩን መከላከል ነው።³⁶ ሆኖም፤ ቢያንስ ቢያንስ ከኒቅያ ጉባኤ ጀምሮ (325 ዓ.ም.) ከቤተ ክርስቲያን የሥላሴ አስተምህሮ አንዱ ክፍል ሆኖ በግልጽ ቈይተክል (ቅተሊክ)፤ ፕሮቴስታንትና አርቶዶክስ አብያተ ክርስቲያናትም የሚያትቱት እንዲሁ ነው። ስለዚህ ቻርለስ ሆጅ እንዲህ ይላል፡-

የኒቅያ አስተምህሮ የሚከተሉትን ያካትታል፤ (1) ወልድ የአብ የበታች ነው፤ መንፈስ ቅዱስም የወልድና የአብ የበታች ነው፤ ሆኖም ይህ የበታችነት ዝቅተኝነትን አያሳይም። የበታችነት የአላዊያቸውን ዐይነትና ተግባራቸውን ብቻ እንዲያሳዩ የታቀደ ነው። ቀኖናው መጽሐፍ ቅዱስ ስለ ትምህርተ ሥላሴ የሚያስተምረውን ሐቅ ሥርዐት ባለው መልክ የሚያትት ብቻ ነው። ቀኖናው የአብን፤ የወልድንና የመንፈስ ቅዱስን ልዩ ማንነትና ከዚህም የተነሣ ፍጹም እኩልነት ያትታል፤ ደግሞም ወልድ የአብ የበታች እንደ ሆነ፤ መንፈስ ቅዱስም የአብና የወልድ የበታች እንደ ሆነ ይገልጻል፤ ይህም እንደ ህላዌአቸው ዐይነትና እንደ ሥራቸው ነው። እነዚህ መጽሐፍ ቅዱሳዊ እውነቶች ናቸው፤ የምንመለከታቸው ቀኖናዎችም አንዳች

ነገር አልጨመሩም፤ በዓለም ዐቀፋም ቤተ ክርስቲያን ዘንድ ተቀባይነት ያገኘው በዚህ እሳቤ ነው።³⁷ እንደዚሁም ኤ.ኤች. ስትርግን እንዲህ ይላል፡-

አብ፤ ወልድና መንፈስ ቅዱስ በህላዌና በክብር እኩል ሊሆኑ፤ በእነነት፤ በሥራ ድርሻና በአሠራር እንዲከለሉው ቅደም ተከተል አላቸው።

የወልድ አኒታ (አካል) ከአብ አኒታ (አካል) በታች መሆኑ፤ ወይም በሌላ አነጋገር የአኒነት፤ የሥራ ድርሻና የአሠራር ቅደም ተከተል አብን በይፋ መጀመሪያ፤ ወልድን ሁለተኛ፤ መንፈስ ቅዱስን ደግሞ ሦስተኛ እንዲሆኑ መፍቀዱ ከእኩልነት ጋር በፍጹም የተስማማ ነው። ቀዳሚነት የግድ የበላይ መሆን ማለት አይደለም፤

... ክርስቶስ ለዘላለም የአብ የበታች እንደ ሆነ በግልጽ እንናገራለን፤ ይህንም ስንል ይህ የበታችነት የቅደም ተከተል፤ የሥራ ድርሻና የአሠራር የበታችነት እንደ የማንነት የበታችነት እንዳልሆነ በግልጽ እናውቃለን።³⁸

3. በሃሳብ አካላትና በእግዚአብሔር ህላዌ መካከል ያለው ግንኙነት (ንብረት) ምንድን ነው? ቀደም ሲል የተደረገውን ውይይት ተከትሎ የሚነሳው አንድ ያልተመለሰ ጥያቄ አለ፤ ይኸውም በዚህ ውይይት ውስጥ «አካል» እና «ህላዌ» በሚለው መካከል ያለው ልዩነት ምንድን ነው? በአንዱ በእግዚአብሔር ህላዌ ሦስት አካላት አያሉ እግዚአብሔር የማይከፋፈል አንድ ህላዌ ነው ለማለት እንዴት እንችላለን?

በመጀመሪያ፤ እያንዳንዱ አካል ሙሉ በሙሉና ፍጹም አምላክ እንደ ሆነ አስረግጦ መናገር ያስፈልጋል፤ ይኸውም እያንዳንዱ አካል የእግዚአብሔር ህላዌና ባሕርይ በምልክት አለው። ወልድ አምላክነቱ ከፊል ወይም የእግዚአብሔር አንድ ሦስተኛ አይደለም፤ ሆኖም ወልድ ሙሉ በሙሉና ፍጹም አምላክ ነው፤ እንደዚሁም አብና መንፈስ ቅዱስ ሙሉ በሙሉና ፍጹም አምላክ ናቸው። በመሆኑም፤ በሥዕል 14.1 ላይ እንደምንመለከተው ሥላሴን በዚያ መንገድ መረዳት ትክክል አይደለም፤ በሥዕሉ ላይ እያንዳንዱ አካል የእግዚአብሔር ህላዌ አንድ ሃሳብ ብቻ ይወክላል።

ይልቁንም፤ የአብ አካል በራሱ ፍጹም የእግዚአብሔር ህላዌ አለው ማለት አለብን። እንደዚሁም ወልድ በራሱ ፍጹም የእግዚአብሔር ህላዌ አለው፤ መንፈስ ቅዱስም በራሱ ፍጹም የእግዚአብሔር ህላዌ አለው። ስለ አብ፤ ወልድና መንፈስ ቅዱስ በጸጋድነት ስንናገር፤ ስለ አብ ብቻ፤ ስለ ወልድ ብቻ፤ ወይም ስለ መንፈስ ቅዱስ ብቻ ስንናገር ከምንናገረው የበለጠ ታላቅ ህላዌ ስላለው እየተናገርን አይደለም። አብ የእግዚአብሔር ህላዌ ሁሉ ነው። ወልድም የእግዚአብሔር ህላዌ ሁሉ ነው። መንፈስ ቅዱስም የእግዚአብሔር ህላዌ ሁሉ ነው።

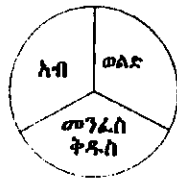
³⁶ለምሳሌ ያህል፤ Richard and Catherine Kroeger "Subordinationism" in *EDT* መጥፋት ላይ። «ታሪካዊነትን ሲፈቱት በሥላሴ ውስጥ ለወልድ ወይም ለመንፈስ ቅዱስ የህላዌ፤ የደረጃ ወይም የሚና (የሥራ ድርሻ) የበታችነትን የሚመድብ አስተምህሮ እንደ ሆነ ይናገራሉ። በበርካታ የቤተ ክርስቲያን ጉባኤዎች የተወገዘው ይህ አስተምህሮ በአንድ ወይም በሌላ መልክ በመላው የቤተ ክርስቲያን ታሪክ ተግልጿል።» (ገጽ 1058) የክራገር ተከታዮች ስለ «... የሥራ ድርሻ የበታችነት» በሚናገሩበት ጊዜ በግልጽ ማለት የፈለጉት የሥራ ድርሻን በሚመለከት ዘላለማዊ የበታችነትን ማጽናት ክታሕታዊነት ነፋድ የሚመደብ ነው ማለታቸው ነው። ነገር ግን እነርሱ የሚሉት እንደዚህ ከሆነ፤ እንግዲያውከ ከኒቅያ ቀኖና እና ከዚያም በኋላ በነበሩት ዘመናት ሐቀኛው ትምህርት - ክርስቶስ የሚለውን ሁሉ የሚያወግዝና ይህንንም በማድረግ ቻርለስ ሆጅ የዓለም ዐቀፉ ቤተ ክርስቲያን ትምህርት ሆኖ የቆየ ነው ያለውን ትምህርትም የሚከብኑ ናቸው።

በተመሳሳይ ሁኔታ፤ ማለርድ ኢሪክስንም (*Christian Theology* (Grand Rapids: Baker 1983-85) በተባለው መጽሐፉ ገጽ 338 እና 698 ላይ ክርስቶስ በምድራዊ አገልግሎቱ ወቅት የተግባር አፈጻጸምን በተመለከተ ጊዜያዊ የበታችነት እንደ ነበረው ለማረጋገጥ ከመፍቀድ በስተቀር በየታም በታ ወልድ በአብ ወይም መንፈስ ቅዱስ ለአብና ለወልድ ዘላለማዊ የሥራ ድርሻ የበታችነት እንዳላቸው አላረጋገጠም። (በተመሳሳይ ሁኔታ፤ *Concise Dictionary of Christian Theology* በተባለው መጽሐፉ ገጽ 161 ያለውን ይመ)።

ሮበርት ሉታም "The Man-Woman Debate: Theological Comment" *WTJ* 52:1 (Spring 1990) በተለኝ ጽሑፍ፤ ከቅርብ ጊዜ ወዲህ በወንጌላውያን ጽሑፎች የሚታየው ይህ ዝንግል የበታችነት ሚናዊ ድርሻ የሚኖረው እንደምታ ዝቅ ያለ አስፈላጊነትን ወይም ዝቅ ያለ እኒነትን ከሚያስተጋባው የወንጌላውያን አማኞች እንስታዊ አጽም የመነጨ አንድ ሆነ አስተውሏል። ርግጥ ነው፤ ይህ በሥላሴ አካላት መካከል እውነት ካልሆነ፤ እንግዲያውን በባልና በሚስት መካከልም እውነት አይደለም።

³⁶*Systematic Theology* (3 vols: Grand Rapids: Eerdmans. 1970 [reprint: first published 1871-73]), 1:460-62 (italics mine).

³⁷*Systematic Theology* (Valley Forge, Pa: Judson. 1907), p. 342 (third italics mine).

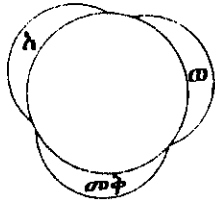
የእግዚአብሔር ህላዌ ለእያንዳንዱ የሥላሴ አካል ሦስት አኩል ቦታ አልተከፋፈለም።

ሥዕል 14.1

የአትናቱዎስ ቀኖና በሚከተሉት አረፍተ ነገሮች ያጽናልንም ይህንን ነው።

በሁሉ ዘንድ ያለችው ቤተ ክርስቲያን እምነት ይህ ነው። አካላትን ሳንያዝልት፤ ማንነትን ሳንከፋፍል አንዱን አምላክ በሦስትነት፤ ሦስትነትንም በአንድነት እናመልካለን። አንዱ አካል የአብ ሲሆን፤ ሁለተኛው የወልድ፤ ሦስተኛውም የመንፈስ ቅዱስ ነው። ነገር ግን የአብና የወልድ የመንፈስ ቅዱስ መለኮት አንዲት ናት። ክብራቸውም የተካከለ ነው። ግርማቸውም ለዘላለም የተካከለ ነው። አብ እንደ ሆነው ሁሉ ወልድም ነው፤ መንፈስ ቅዱስም ነው። . . . ክርስቲያናዊ ርግጠኝነት ግድ ብሎን እያንዳንዱ አካል በራሱ አምላክና ጌታ እንደ ሆነ እንደምንመስክር ሁሉ፤ በሁሉ ዘንድ ባለችው ሃይማኖት ሦስት አምላኮች ወይም ሦስት ጌቶች አሉ እንዳንል እንከለክላለን።

ይሁንና፤ እያንዳንዱ አካል ፍጹም አምላክና የእግዚአብሔር ህላዌ ሁሉ ካለው፤ የአካላቱ ልዩነት በእግዚአብሔር ህላዌ ላይ የተጨመረ (የተደመረ) ባሕርይ እድርገን መመልከት የለብንም፤ ማለትም በሥዕል 14.2 መሠረት መረዳት የለብንም።

የሥላሴ አካላት ልዩነት በእግዚአብሔር ህላዌ ላይ የተጨመረ አይደለም።

ሥዕል 14.2

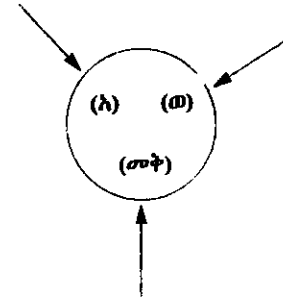
ይልቁንም፤ እያንዳንዱ የሥላሴ አካል የእግዚአብሔር ባሕርያት ሁሉ አሉት፤ ሌሎች አካላት የሌላቸውን ባሕርይ የያዘ አንድም አካል የለም።

በሌላ በኩል ደግሞ፤ አካላቱ አማካኝነት ናቸው፤ የአንዱ እግዚአብሔር ህላዌ የተለያዩ ገጽታዎች አይደሉም (የተለያዩ ገጽታዎች ናቸው ማለት ቀደም ሲል እንደ ተወያየንበት ሁሉ እንዲህ ማለት ሞዳሊዝም ወይም ሰባልዮሳዊነት ነው)። ስለዚህ ሥዕል 14.2 ትክክለኛ አገላለጽ አይደለም።

ይሁንና፤ ሥላሴን መመልከት ያለብን የሦስቱን አካላት እውናዊነት (አማካኝነት) በሚያጽና፤ እያንዳንዱም አካል ከሌላው አካል ጋር ባለው ግንኙነት

«አኔ» (አንደኛ መደብ)፤ «አንተ» (ሁለተኛ መደብ) እና «እርሱ» (ሦስተኛ መደብ) በሚለው መልኩ ነው።

ይህን ለማድረግ ብቸኛው መንገድ ይህ በአካላቱ መካከል ያለው ልዩነት «የህላዌ» ልዩነት ሳይሆን «የግንኙነት» ልዩነት እንደ ሆነ መገንዘብ ነው። ይህ

የሥላሴ አካላት የአንዱ እግዚአብሔር ህላዌ የተለያ ገጽታዎች አይደሉም።

ሥዕል 14.3

እያንዳንዱ ሰብአዊ «ማንነት» የተለየ ህላዌ ከሆነበት ሰብአዊ ተመክሮ እጅግ የተለየ ነው፤ የእግዚአብሔር ህላዌ ግን ከእኛ እጅግ የተለየ ነው። በዚህ በአንዱ በማይከፋፈለው ህላዌ ውስጥ ሲከሰት የሚችል ውሳጣዊ የእርስ በርስ ግንኙነት አለ፤ በመሆኑም ሦስት የተለዩ አካላት አሉ።

እንግዲህ በአብ፤ በወልድና በመንፈስ ቅዱስ መካከል ያለው ልዩነት ምንድን ነው? በባሕርይ ረገድ ከቶ ምንም ልዩነት የለም። በመካከላቸው ያለው ልዩነት እርስ በርሳቸውና ክፍጥረት ጋር በሚገናኙበት መንገድ ብቻ ነው። የአብ ልዩ ባሕርይ እንደ አብ ከወልድና ከመንፈስ ቅዱስ ጋር ግንኙነት የሚያደርግበት መንገድ ነው። የወልድ ልዩ ባሕርይ እንደ ወልድ ግንኙነት የሚያደርግበት መንገድ ነው። የመንፈስ ቅዱስ ልዩ ባሕርይ እንደ መንፈስ ቅዱስ ግንኙነት የሚያደርግበት መንገድ ነው።*

ከላይ የተመለከቱት ሦስት ሥዕሎች መወገድ ያለበትን የተሳሳተ አስተሳሰብ የሚወክሉ ሲሆን፤ ከዚህ የሚከተለው ሥዕል በአንዱ በማይከፋፈለው የእግዚአብሔር ህላዌ ውስጥ የሦስቱን አካላት ህልውና ለማስተዋል ሊረዳ ይችላል።

በዚህ ሥዕል ላይ አብ የተወከለው «አብ» በሚለው ክፍል ሲሆን፤ የተቀረው ክቡቱ አብ ከሚለው ቃል በመጀመር በሰዓትያ አቅጣጫ ይንቀሳቀሳል፤ ወልድ የተወከለው «ወልድ» በሚለው ክፍል ሲሆን፤ የተቀረው ክቡብ ወልድ ከሚለው ቃል በመጀመር በሰዓትያ አቅጣጫ ይንቀሳቀሳል፤ እንዲሁም መንፈስ ቅዱስ የተወከለው «መንፈስ ቅዱስ» በሚለው ክፍል ሲሆን፤ የተቀረው ክቡብ

*እንዳንድ ስልታዊ ሥነ መለኮቶች ለእነዚህ የተለያዩ ግንኙነቶች ስያሜዎችን ሰጥተዋቸዋል። «አባትነት» (ወይም «ወላዳኝነት») የሚለውን ለአብ፤ «ተወላጅነት» (ወይም «ዝርያ») የሚለውን ለወልድ፤ እንዲሁም «ሥርዐት» (ወይም «መንፈስ») እንደ ነፋስ መንፈስ) የሚለውን ለመንፈስ ቅዱስ ሰጥተዋል፤ ሆኖም፤ ስያሜዎቹ «አንድ አብ ራሱን የሚገልጽ» እና «አንድ ወልድ ራሱን የሚገልጽ»፤ እንዲሁም «አንድ መንፈስ ቅዱስ ራሱን የሚገልጽ» ከማለት የላቀ ትርጉም የላቸውም። በወቅቱ የእንግሊዘኛ ቋንቋ የሌሉ ትርጉሞች ዘተለመደው የእንግሊዘኛ ቋንቋ ለየት ያለትን መያዣ ቃላት ላለማብዛት ባደረገው ጥረት እነዚህን ቃላት በዚህ ምዕራፍ አልተጠቀምባቸውም።

መንፈስ ቅዱስ ከሚለው ቃል በመጀመር በሰዓት ያለውን ደንብ ማሳሰብ፡፡ በመሆኑም ሦስት የተለያዩ አካላት አሉ፤ ሆኖም፤ እያንዳንዱ አካል መላውን በሙሉና ፍጹም አምላክ ነው፡፡ ርግጥ ነው ውክልናው ፍጹም አይደለም፤ የእግዚአብሔርን ሊውሰንነት ወይም ማንነቱን ወይም ባሕርያቱን ከቶ ሊወክል አይችልም፡፡ ደግሞም ነገሩን ለመረዳት ከበቡን ከአንድ በላይ በሆነ መንገድ መመልከት ያስፈልጋል፤ ነጠብጣብ መሥመርቹን መረዳት ያለብን በአንዱ በእግዚአብሔር ህላዌ ውስጥ መካፋፈል እንዳለ ሳይሆን፤ የእርስ በርስ ግንኙነት እንዳለ አድርገን ነው፡፡ በመሆኑም፤ ከበቡ የሚወክለው የእግዚአብሔርን ህላዌ ሲሆን፤ ነጠብጣብ መሥመርቹ የሚወክሉት ደግሞ የህላዌ ልዩነትን ሳይሆን፤ የአካላዊ ህልውና ገጽታን ነው፡፡ ነገር ግን ሥዕሉ ምንም ቢሆን ከአንዳንድ የተሳሳተ ግንዛቤ ይጠብቀናል፡፡

ሦስት የተለያዩ አካላት አሉ፤ የእያንዳንዱ አካል ህላዌ ከመላው የእግዚአብሔር ህላዌ ጋር አኩል ነው፡፡

ሥዕል 14.4

የእኛ የራሳችን ሰበአዊ ማንነት ስለ ሥላሴ ለመረዳት የሚያግዝን ሌላ ደብዳቤ ምስያ ያቀርብልናል፡፡ አንድ ሰው ከእርሱ ውጭ ስላሉ የተለያዩ ነገሮች ሊያስብ ይችላል፤ ይህን ሲያደርግ ዐሳቢው (የሚያስበው) እርሱ ራሱ ነው፡፡ ስለ ራሱም ሊያስብ ይችላል፤ አሁን የታሰበው ነገር እርሱ ነው፤ እንዲህ ይሄው አንዱ ሰው ዐሳቢም ታሳቢም ሊሆን ነው፡፡ ከዚህም በላይ፤ እንደ ዐሳቢም ታሳቢም ሳይሆን፤ እርሱ እንደ ዐሳቢ በሚታሰበው ሐሳቡ እንደ ሦስተኛ ነገር ላይ ሊመራመር ይችላል፡፡ ይህ በሚሆንበት ጊዜ የሚያስበው ሰው፤ የሚታሰበው ነገርና ሐሳቦቹ ሦስት የተለያዩ ነገሮች ናቸው፡፡ ሆኖም፤ እያንዳንዱ ነገር የራሱን መላ ህላዌ ያካትታል ለማለት ይቻላል፡፡ መላው ሰውዬ ዐሳቢ ነው፤ መላው ሰውዬ ታሳቢው ነገር ነው፤ ሐሳቦቹም እንደ አካል ስለ መላ እርሱነቱ የሚናገሩ ናቸው፡፡

ነገር ግን የሰዎችን ሰበአና መግለጥ ይህን የመሰለ ውስብስብነትን የሚያስከትል ከሆነ፤ የእግዚአብሔርን ማንነት መግለጥ እጅግ የበለጠ ውስብስብነትን ሊያስከትል ይገባል፡፡ በአንዱ የእግዚአብሔር ህልውና ውስጥ የማንነት «መግለጥ» ሦስት የተለያዩ አካላትን ህልውና ማካተት አለበት፤ ይህም እያንዳንዱ አካል በራሱ መላው የእግዚአብሔር ህላዌ እንዳለው ሆኖ ነው፡፡ የአካላቱ ልዩነት የህላዌ ሳይሆን የግንኙነት (የንብረት) ሲሆን፤ እያንዳንዱም አካል እውናዊ ሆኖ ሊታይ ይገባል፡፡ ይህን የሥላሴዊ አካል ህላዌ ገጽታ መረዳት ከዐቅማችን በላይ ነው፡፡ እንዲህ ዐይነቱ ህልውና በእኛ ተመክሮ ከተለማመድነው ከማንኛውም ነገር እንዲሁም ከቀረው መላም ከማንኛውም ነገር ፍጹም የተለየ ነው፡፡

ምንም ሆኖም ሥላሴን በሚመለከት መላው በመላው እንደማያስተምር ከፍ ብለን ገልጿል፤ ይሄኛውም ቢሆን በርካታ እንከናች አሉት፡፡ ይሄኛው ሰውዬ አንድ ሰው ሆኖ ይቆያል፤ ሦስት ሰዎች አይደለም፤ «ሃሳቦቹም» እርሱ እንደ ግለሰብ ከሆነው ሁሉ ጋር አይተሳሰሉም፡፡ ነገር ግን ምስያው በሰው እኔነት እንዲያለውን ውስብስብነት ለመጠቀም እንዲሁም በመለኮታዊ ማንነት ያለው ውስብስብነት ከዚህ እጅግ የላቀ እንደ ለማስገንዘብ የሚረዳ ነው፡፡

ሦስት አካላት በአንድ እግዚአብሔር መኖራቸው ከእኛ ዕውቀት በላይ በመሆኑ፤ ክርስቲያናዊ ነገረ መለኮት ይህን በግንኙነታቸው መካከል ያለውን ልዩነት ለመግለጽ «አካል» የሚል ቃል ይጠቀማል፤ ይህም የሆነው «አካል» የሚለውን ቃል ለሥላሴ ስንጠቀም ምን ማለታችን እንደ ሆነ ነገሩን በምልከት ስለ ተረዳነው ሳይሆን፤ በጉዳዩ ላይ ምንም ካለማለት አንድ የተወሰነ ነገር ማለት የተሻለ ስለ ሆነ ብቻ ነው፡፡

4. ትምህርተ ሥላሴን መረዳት እንችላለን? ከዚህ በፊት ከተፈጸመት ስሕተቶች ልንጠነቀቅ ይገባል፡፡ እነዚህ ሁሉ ስሕተቶች የመጡት ትምህርተ ሥላሴን ተላልፍ ምስጢራቱን ሁሉ በማስወገድ ፍጹም ልንረዳ የምንችለው ለማድረግ ከሚደረግ መከራ ነው፡፡ ይህን ከቶ ማድረግ እንችልም፡፡ ይሁንና፤ ትምህርተ ሥላሴን ከቶ መረዳት እንችልም ማለት ትክክል አይደለም፡፡ በርግጥ እግዚአብሔር ሦስት አካላት እንደ ሆኑ፤ እያንዳንዱም አካል ፍጹም አምላክ እንደ ሆነና አንድ እግዚአብሔር እንዳለ መረዳትና ማወቅ እንችላለን፡፡ እነዚህን ነገሮች የምናውቀው መጽሐፍ ቅዱስ ስለሚያስተምር ነው፡፡ ከዚህም በላይ፤ አካላቱ እርስ በርስ የሚያደርጉትን ግንኙነት (ንብረት) በተወሰነ ደረጃ መረዳት እንችላለን (በላይ ያለውን ክፍል ይመጥ)፡፡ ይሁንና፤ እነዚህን ልዩ የመጽሐፍ ቅዱስ ትምህርቶች እንዴት እንደሚገናኙ በምልከት መረዳት እንችልም፡፡ ሦስት የተለያዩ አካላት እንዴት ለኛና እንደሚችሉ፤ እያንዳንዱም አካል በራሱ እንዴት መላው የእግዚአብሔር ህላዌ እንዳለውና እግዚአብሔር እንዴት እንደ የሚያከፋፈል ህላዌ እንደ ሆነ መረዳት በእጅጉ ያስቸግራል፡፡ ይህን ከቶ መረዳት እንችልም፡፡ እንደ እውነቱ ከሆነ፤ የእግዚአብሔር ህላዌ ልንረዳ ከምንችለው በላይ እጅግ የላቀ መሆኑን በግልጽ መቀበል ጤናማ ነው፡፡ ይህ በእግዚአብሔር ራት ትሑታን ያደርገናል፤ ደግሞም ያለ አንዳች መቁጠብ እንድናመልከው ያነግሣናል፡፡

ነገር ግን መጽሐፍ ቅዱስ በተቃርኖ እንድናምን ከቶ እንደማይጠይቅን መታወቅ አለበት፡፡ ተቃርኖ ሲባል፤ «አንድ እግዚአብሔር አለ፤ አንድ እግዚአብሔር የለም» ወይም «እግዚአብሔር ሦስት አካላት ነው፤ እግዚአብሔር ሦስት አካላት አይደለም» ወይም «ቀደም ሲል ከተጠቀሰው አባባል ጋር ተመሳሳይ ነው» «እግዚአብሔር ሦስት አካላት ነው፤ እግዚአብሔር አንድ አካል ነው» ማለት ነው፡፡ ሆኖም፤ «እግዚአብሔር ሦስት አካላት ነው፤ አንድ እግዚአብሔር አለ» ማለት ግን ተቃርኖ አይደለም፡፡ ልንረዳው የማንችለው ነገር ነው፡፡ በመሆኑም ምስጢርና አይደለም ነው፡፡ ይሁንና፤ መጽሐፍ ቅዱስ የምስጢርን የተለያዩ ገጽታዎች በግልጽ እስካስተማረ ድረስ ነገሩ ሊያስጨንቅን አይገባም፡፡ ምክንያቱም ውሱን ፍጡር እስከ ሆነን ደግሞም አማራ ኩሉ አምላክ እስካልሆነን ድረስ፤ ሁልጊዜ (በዘላለም) በምልከት ልንረዳቸው የማንችላቸው ነገሮች አሉ፡፡ በርካታና ተቀባይ በተሞላበት ንግግር እንዲህ ይላል፡-

ሥላሴ ምስጢር ነው፡፡ ሰው በተላሉ ሊረዳውና ሌላው እንዲረዳው አድርጎ ማቅረብ አይችልም፡፡ አንዳንድ ግንኙነቶችና የአገላለጽ ዐይነቶች ስሞች እንዲረዱት ማድረግ ይቻላል፤ ሆኖም መሀረታዊ ባሕርዮች እንዲረዱት ማድረግ ከቶ አይቻልም፡፡ ፍናው ትግር በግጭ ጠለክት (በክበብ ሥላሴ) አካላቱ መለኮታዊ ህላዌያቸውንና እርስ በርስ ያላቸውን ግንኙነት መረዳት ሲሆን፤ ይህም ቤተ ክርስቲያን ለቃላት ትክክለኛ ፍቻቸውን በመስጠት ወደ ትክክለኛው መጠን ዝቅ እንዲል ለማድረግ መሞከር ብቻ እንዲ ልታስወግደው ያልቻላቸው ትግር ነው፡፡ የሥላሴን ምስጢር ለመግለጽ ግን ከቶ መከራ አላደረገችም፤ ሆኖም አደጋ ሊያስከትል

የሚችሉትን ስሕተቶች በማስወገድ የሥላሴን አስተምህሮ ለመቀመጥ ጥረት አድርጋለች።⁴⁰

በተጨማሪም በርከሆኑ አንዲህ ይላል፡- «ምስዶዎች ሁሉ ምንም የማይበጁን መሆናቸውን የምንረዳው በተለይ ሦስቱ አካላት ከመለኮት ማንነት ጋር ያላቸውን ግንኙነት ለመመርመር ስንነግ ነው፤ ሥላሴ ከእኛ ማስተዋል በላይ እጅግ የረቀቀ ምስጢር መሆኑን እንገነዘባለን። በዚህ ጊዜ ግዳዩ መለኮት የማይመረመር ክብር ነው።»⁴¹

ሠ. ከሕይወታችን ጋር ልናዛምዳቸው የሚገቡ አንዳንድ ነጥቦች

እግዚአብሔር ራሱ አሐዳዊና ብዙኃዊ በመሆኑ፤ እርሱ በደንገገው የሰዎች ግንኙነት ውስጥ አሐዳዊና ብዙኃዊ ነገሮች ብናይ ሊያስደንቅን አይገባም። ይህን በቅድሚያ በጋብቻ ውስጥ እንመለከታለን። እግዚአብሔር ሰውን በአምላላ ሲፈጥር፤ እንዲሁ የተለያዩ ግለሰቦችን ብቻ አልፈጠረም፤ መጽሐፍ ቅዱስ እንደሚለው «ወንድና ሴት አድርጎ ፈጠራቸው» (ዘፍ 1:27)። እንዲሁም በጋብቻ አንድነት ውስጥ የምንመለከተው (ዘፍ 2:24 ይመ) በእግዚአብሔር ዘንድ አንድምናየው ሥላሴ አሐዳዊነት ባይሆንም፤ ቢያንስ የሁለት ሰዎችን አስደናቂ አንድነት እናያለን፤ እነዚህም ሰዎች በግለሰብነታቸው የተለያዩ አካሎች ቢሆኑም፤ በአካል፤ በሐሳብና በመንፈስ አንድ ናቸው (1ቆሮ 6:16-20፤ ኤፌ 5:31 ይመ)። በእውነቱ፤ በጋብቻ ውስጥ በወንድና ሴት መካከል የምናየውን ጥበረታዊ ግንኙነት ሥላሳዊ በሆነ መንገድ በሥላሴ ውስጥ በአብዮና በወልድ መካከል ባለው ጥበረት እናያለን። ጳውሎስ ሲናገር፤ «ነገር ግን ይህን አንድነት አወዳለሁ፤ የወንድ ሁሉ ራስ ክርስቶስ ነው፤ የሴትም ራስ ወንድ ነው፤ የክርስቶስም ራስ እግዚአብሔር ነው» ይላል (1ቆሮ 11:3)። እዚህ ላይ በሥላሴ ዘንድ አብ በወልድ ላይ ሥልጣን እንዳለው ሁሉ፤ በጋብቻም ውስጥ ባለ በሚሰኩ ላይ ሥልጣን አለው። የባል ሚና ከእግዚአብሔር አብ ጋር ሲነጻጸር፤ የሴት ሚና ደግሞ ከእግዚአብሔር ወልድ ጋር ተነጻጽሯል። ከዚህም በላይ፤ አብና ወልድ በመለኮት፤ በክብርና በማንነት እኩል እንደ ሆኑ ሁሉ፤ ባልና ሚስትም በሰብአዊና በክብርና በማንነት እኩል ናቸው። እንዲሁም ምንም እንኳ በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ በግልጽ ባይጠቀስም ከአባትና ከእናት የሚገኙት ልጆች ለአባትና ለእናት እንደሚገቡ ሁሉ፤ ይህ እውነት መንፈስ ቅዱስ በሥላሴ ውስጥ ከአብና ከወልድ ጋር ባለው ጥበረታዊ ግንኙነት እንደ አብነት ሊወሰድ ይችላል።

ይሁንና፤ የእርሱን ፍጹምነት እንዲያጸዛርት እግዚአብሔር የሰዎችን ቤተ ሰብ በዓለም ውስጥ ብዙኃዊነትና አሐዳዊነት እንዲኖርባት የደነገገው ብቸኛው መንገድ አይደለም። በቤተ ክርስቲያን ውስጥ «በዙ በልቶች» በኖሩም፤ «አካል ግን አንድ» ነው (1ቆሮ 12:12)። ጳውሎስ በአንድ ሰብአዊ አካል ውስጥ ባሉት ብልቶች ስላለው ትልቅ ልዩነት (የአካል ክፍሎች) ከተመለከተ በኋላ (1ቆሮ 12:14-26) ቤተ ክርስቲያንም እንዲሁ ናት ይላል። በየአብዮተ ክርስቲያናቱ የተለያዩ ስጦታዎችና ዝንባሌዎች ያላቸው እጅግ ብዙ የተለያዩ አባላት አሉ፤ ደግሞም እርስ በርስ እንደጋገፋለን፤ እንረዳለንም። በዚህም ላይ ያለውን ብዙኃዊነትና አሐዳዊነት እንገልጻለን። በቤተ ክርስቲያን ውስጥ የተለያዩ ሰዎች የተለያዩ ነገሮችን ሲያደርጉ ስናይ፤ ይህ የሥላሴን አሐዳዊነትና ብዙኃዊነት አንድናጸባርቅና በዚህም እግዚአብሔርን እንድናከብር ስለሰታለን እርሱን ልናመሰግን ይገባል።

እንዲሁም እግዚአብሔር በመላለም ታሪክ ብዙውን ጊዜ/በአሐዳዊነት ብዙኃዊነትን ለመግለጥና በዚህም የእርሱን ክብር ለማሳየት እንደ ሆነ ልብ ልንል

ይገባል። ይህንንም የምናየው ለቤተ ክርስቲያን በተሰጡት የተለያዩ ስጦታዎች ብቻ ሳይሆን (1ቆሮ 12:12-26)፤ በአይሁድና በአሐዳዊም አንድነት ነው፤ በመሆኑም፤ ጉዛዎች ሁሉ የተለያዩ ቢሆኑም፤ በክርስቶስ አንድ ሆነዋል (ኤፌ 2:16፤ 3:8-10፤ እንዲሁም ራስ 7:9 ይመ)። እግዚአብሔር ዓለምን በመበዝቸት ታሪክ የነደፈው ዕቅድ እንደ አንድ ታላቅ የመዚታ ትንብር ፍጹም ረቂቅ በመሆኑ ጳውሎስ በእጅጉ ተደንቋል፤ ስለዚህ ጥበቡ ከቶ አይመረመርም ይላል (ሮሜ 11:33-36)። የክርስቶስ መሽራ እንደ ሆነን በተገለጸበት (ኤፌ 5:31-32) በክርስቶስና በቤተ ክርስቲያን መካከል ባለው ምስጢራዊ አንድነት እንኳ፤ ለመገመት ከምንችለው በላይ የሆነ አንድነት፤ ይኸውም ከራሱ ከእግዚአብሔር ልጅ ጋር አንድነት እንዳለን እናያለን። በዚህ ሁሉ ግን ግላዊ ማንነታችን አይደመሰስም፤ ልዩ ማንነታችንን እንደ ጠበቅን እንደ አንድ ግለሰብ እግዚአብሔርን ለማምለክና ለማገልገል እንችላለን።

የኋላ ኋላ መላው ዓለም በዚህ የዓለማዊ አንድነት ተሳታፊ በመሆን፤ እግዚአብሔር አብን፤ ወልድንና መንፈስ ቅዱስን በተለያዩ መንገድ በማምለክ የራሱን አስተዋዕክ ያደርጋል። ምክንያቱም አንድ ቀን፤ «በሰማይና በምድር፤ ከምድርም በታች . . . ምላሽም ሁሉ ለእግዚአብሔር አብ ክብር፤ አያሱስ ክርስቶስ ጌታ እንደ ሆነ ይመሰክር ዘንድ» ጉልበት ሁሉ ለአያሱስ ስም ይገባል (ፊል 2:10-11)።

በዕለት ተዕለት ሕይወት እንደ ሰብአውያን ፍጹሙን የምናከናውናቸው ብዙ ተግባራት አሉ፤ በእነዚህም የተለያዩ ግለሰቦች ለአንድ ዐላማ ወይም ሥራ አስተዋዕክ ለማድረግ ተሳልፈው የበኩላቸውን ድርሻ ሲያበረክቱ እናያለን (ለምሳሌ፡- በሥራ ቦታ፤ በማኅበራዊ ድርጅቶች፤ በአትሌቲክስ ቡድን)። በእነዚህ የእግዚአብሔርን ጥበብ፤ ንጹሐነት፤ ስንመለከት በሥላሳዊ ህልውናው እግዚአብሔር ያለውን ክብር በደብዛው መመልከት እንችላለን። ምንም እንኳ የሥላሴን ምስጢር በምልአት ለመረዳት ባንችልም፤ እግዚአብሔርን ስለ ማንነቱ፤ የእርሱን ድንቅ ባሕርይ የሚያጸባርቁ በመሆናቸው በምስጋና መዝሙሮች፤ በቃልና በድርጊት ልናመልከው እንችላለን።

ከግል ሕይወት ጋር ለማዛመድ የሚረዱ ጥያቄዎች

1. ሰዎች በቤተ ሰብ ውስጥ ታማኝነትን፤ ፍቅርንና ስምምነትን ሲገልጡ እግዚአብሔር ደስ የሚሆነው ለምንድን ነው? የቤተ ሰብ አባላት በሥላሴ አካላት መካከል የምናየውን ብዙኃዊነት የሚያጸዛርቁባቸው አንዳንድ መንገዶች ምንድን ናቸው? ቤተሰብ በሥላሴ አካላት መካከል የምናየውን አሐዳዊነት የሚያጸዛርቀው እንዴት ነው? በቤተ ሰብ ውስጥ ያሉ ግንኙነቶች የሥላሴ አንድነት በምልአት የሚጸዛርቁባቸው አንዳንድ መንገዶች ምንድን ናቸው? የቤተ ሰብ አንድነት ይጉዳል ብለው ሳያስቡ፤ በሥላሴ አካላት መካከል ያለው ልዩነት (ብዙኃዊነት) ከእርስ በርሳቸውና ከወላጆቻቸው ለየት የሚያደርጋቸው ዝንባሌዎቻቸውን ማላደግ ይችላሉ ዘንድ ወላጆቻቸውን እንዲያደፋፍሩ የሚረዳቸው እንዴት ነው?
2. ቤተ ክርስቲያንና ቦዲስ ወይም የተለየ አገልግሎት ብታቅድ፤ ለቤተ ክርስቲያን አንድነት ዕንቅፋት ሊሆን ይችላል ብለህ ዐስህ ታውቃለህ? ወይም ሰዎች ቀድሞ ከነበረው ስጦታ የተለየ ስጦታ እንዲጠቀሙ ማበረታታት በቤተ ክርስቲያን ውስጥ መከፋፈል ያመጣል ብለህ ዐስህ ታውቃለህ? በሥላሴ ዘንድ ያለው አሐዳዊነትና ብዙኃዊነት እነዚህን ጥያቄዎች ለመመለስ የሚረዱ እንዴት ነው?
3. የእግዚአብሔር ሥላሴያዊ ባሕርይ ይሰልጥ በምልአት የሚጸዛርቀው አባላቱ በሙሉ ከአንድ ዘር በመጡ ቤተ ክርስቲያን ውስጥ ነው ወይስ አባላቱ ከብዙ ዘሮች በመጡ ቤተ ክርስቲያን ውስጥ (ኤፌ 3:1-10 ይመ)?

⁴⁰Berkhof, *Systematic Theology*, ገጽ 89።

⁴¹ዝኒ ከማሁ፤ ገጽ 88።

4. በቤተ ሰባችን ውስጥ ካለን ግንኙነቶች በተጨማሪ ሰብአዊ የመንግሥት ሥልጣን ባለባቸው ሌሎች ግንኙነቶች፤ በሥራ ቦታ፤ በበጎ ፈቃድ ማሳበራት፤ በትምህርት ተቋማት፤ በአትሌቲክስ ቡድኖች ውስጥ እንገኛለን። አንዳንድ ጊዜ በሌሎች ላይ ሥልጣን አለን፤ ሌላ ጊዜ ደግሞ በሌሎች ሥልጣን ሥር ነን። በቤተ ሰብህም ሆነ ከእነዚህ ሌሎች ሁኔታዎች በአንደኛው የሥልጣን አጠቃቀም ወይም ለባለ ሥልጣን የምትሰጠው ምላሽ በሥላሴ ዘንድ ካለው የግንኙነት ሥርዐት ጋር ይበልጥ የሚመሳሰልበትን አንድ ምሳሌ ስጥ።

5. የእግዚአብሔርን ሥላሴያዊ ህልውና በመላለም ውስጥ ላለው አሐዳዊነትና ብዝሃዊነት ጥምረቶች ሁሉ ዋና መሠረት አድርገን የምንመለከተው ከሆነ፤ እንግዲያው በሥነ ፍጥረት ውስጥ ካሉት ሌሎች አንዳንድ ክፍሎች (ለምሳሌ፤ በምድር ላይ ያሉ የአካባቢያዊ ሥርዐቶች የእርስ በርስ ግንኙነት ወይም የንቦች አስደናቂ የማር አሠራር) አሐዳዊነትንና ብዝሃዊነትን የሚያሳዩ ነገሮች ምንድን ናቸው? በአንድ የመዘቃ ቅንብር የተለያዩ መሣሪያዎች ታላቅ አሐዳዊነትን ሆኖም ታላቅ ብዝሃዊነትን በአንድ ጊዜ እንደሚገልጹ ወይም አንድ የአትሌቲክስ ቡድን አባላት በስልት የታዋቂ እንቅስቃሴ በቅልጥፍና እንደሚያከናውኑ ሁሉ፤ እኛ አሐዳዊነትንና ብዝሃዊነትን በመግለጽ ወዲያው ደስ እንዲለን አድርጎ እግዚአብሔር የፈጠረን ይመስለኛል?

6. በእግዚአብሔር ህላዌ ውስጥ አውሎን አንድነት የሥላሴ አካላት ልዩ ማንነት ሳይፈርስ እንደ ተጠበቀ ይገኛል። ይህ እውነታ በክርስትና ሕይወታችን ባደግን ቍጥር ከክርስቶስ ጋር ይበልጥ አንድ መሆናችን (ወይም በቤተ ክርስቲያን ውስጥ እርስ በርስ ይበልጥ አንድ መሆናችን) ግላዊ ማንነታችንን ወደ መደምሰስ እንደማያመጣው የሚያረጋግጥልን እንዴት ነው? በመንግሥተ ሰማይ ፍጹም ሌሎችን አመስላለሁ ወይም የራሴ የሆነ የተለየ ማንነት ይኖረኛል ብለህ ታስባለህ? በዚህ ረገድ የምሥራት ሃይማኖቶች (ለምሳሌ፤ የቡድሃ ሃይማኖት) ከክርስትና ሃይማኖት የሚለዩት እንዴት ነው?

ከርእስ ጉዳዩ ጋር የተያያዙ ልዩ ቃላት

ጉዳፊቻነት	አንድ ባሕርይ
አርዮሳዊነት	ተመሳሳይ ባሕርይ
አኮኖሚያዊ/ሚናዊ የበታችነት/ታሕታዊነት	ሞዳሊዝም
የወልድ ዘላለማዊ ልጅነት	ሞናርኪያሊዝም
የወልድ ዘላለማዊነት	አንድያ ልጅ
እና ከወልድ	ከህላዌያዊ እኩልነት
ሰባልዮሳዊነት	ሥላሴ
የበታችነት/ታሕታዊነት	ሥለሱ አምላክነት

ዋቢ መጻሕፍት

(የዚህን የዋቢ መጻሕፍት ገለጻ ለመረዳት በምዕራፍ 1 ገጽ 32 ላይ የቀረበውን ማስታወሻ ይመልከቱ። መሉ የሆነው የዋቢ መጻሕፍት ዝርዝር በዚህ መጻሕፍ 2ኛው ቅጽ ላይ ይገኛል።)

በወንጌላውያን ስልታዊ ነገረ መለኮት ሥር የሚገኙ ክፍሎች

1. Anglican (Episcopalian)
 - 1882-92 Litton, 91-108
 - 1930 Thomas, 20-31, 90-99

2. Armenian (Wesleyan or Methodist)
 - 1875-76 Pope, 1:253-87; 2:101-5
 - 1892-94 Miley, 1:223-75
 - 1940 Wiley, 1:394-439
 - 1960 Purkiser, 143-44, 199-203
 - 1983 Carter, 1127-29, 375-414
 - 1983 Cottrell, 3:117-74
 - 1987-90 Oden, 1:181-224
3. Baptist
 - 1767 Gill, 1:187-245
 - 1887 Boyce, 125-66
 - 1907 Strong, 304-52
 - 1917 Mullins, 203-13
 - 1976-83 Henry, 5:165-213
 - 1983-85 Erickson, 321-42
 - 1987-94 Lewis/Demarest, 1:251-88
4. Dispensational
 - 1947 Chafer, 1:272-347; 5:7-38; 6:7-46
 - 1949 Thiessen, 89-99
 - 1986 Ryrie, 51-59
5. Lutheran
 - 1917-24 Pieper, 1:381-404
 - 1934 Mueller, 147-60
6. Reformed (or Presbyterian)
 - 1559 Calvin, 1:120-59 (1.13)
 - 1861 Heppe, 105-32
 - 1871-73 Hodge, 1:442-534
 - 1878 Dabney, 174-211
 - 1887-1992 Warfield, *BTS* 22-156; *SSW*, 1:88-92; *BD*, 133-74
 - 1889 Shedd, 1:249-332
 - 1937-66 Murray, *CW*, 4:58-81
 - 1938 Berkhof, 82-99
 - 1962 Buswell, 1:103-29
7. Renewal (or Charismatic/Pentecostal)
 - 1988-92 Williams, 1:83-94

በርም ካቶሊክ ስልታዊ ነገረ መለኮት ሥር የሚገኙ ክፍሎች

1. Roman Catholic: Traditional
 - 1955 Ott, 50-75
2. Roman Catholic: Post-Vatican II
 - 1980 McBrien, 1:343-66

ሌሎች ሥራዎች

Augustine. *On the Trinity*. NPNF, First Series, 3:1-228. (This is considered the most thorough development of the orthodox doctrine of the Trinity in the history of the church).

Bavinck, Herman. *The Doctrine of God*. Trans. by William Hendriksen (Edinburgh and Carlisle, Pa.: Banner of Truth, 1977 [reprint of 1951 edition]), pp. 255-334. (This is one of the most thorough modern discussions of the Trinity.)

Besiner, Calvin. *God in Three Persons*. Wheaton, Ill.: Tyndale Press, 1984.

Bickersteth, Edward H. *The Trinity*. Grand Rapids: Kregel, 1957 reprint.

Bloesch, Donald G. *The Battle for the Trinity: The Debate Over Inclusive God Language*. Ann Arbor, Mich.: Servant, 1985.

Bowman, Robert M., Jr. *Why You Should Believe in the Trinity: An Answer to Jehovah's Witnesses*. Grand Rapids: Baker, 1989.

Bray, G. L. "Trinity." In *NDT*, pp. 691-94.

_____. "Tritheism." In *NDT*, p. 694.

Brown, Harold O. J. *Heresies: The Image of Christ in the Mirror of Heresy and Orthodoxy: From the Apostles to the Present*. Garden City, N.Y.: Doubleday, 1984, pp. 95-157.

Davis, Stephen T. *Logic and the Nature of God*. Grand Rapids: Eerdmans, 1983, pp. 132-44.

Gruenler, Royce Gordon. *The Trinity in the Gospel of John*. Grand Rapids: Baker, 1986.

Harris, Murray. *Jesus as God*. Grand Rapids: Baker, 1992.

Kaiser, Christopher B. *The Doctrine of God: An Historical Survey*. Westchester, Ill.: Crossway, 1982, pp. 23-71.

McGrath, Alister E. *Understanding the Trinity*. Grand Rapids: Zondervan, 1988.

Mikolaski, S. J. "The Triune God." In *Fundamentals of the Faith*. Ed. by C. F. H. Henry. Grand Rapids: Zondervan, 1969, pp. 59-76.

Packer, J. L. "God." *NDT*, 274-77.

_____. *Knowing God*. Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 1973, pp. 57-63.

Wright, D. F. "Augustine." In *NDT*, pp. 58-61.

በቃል የሚጠና የመጽሐፍ ቅዱስ ምንባብ

ማቴዎስ 3:16-17:- እየሰሰም አንድ ተጠመቀ ከውሃው ጠባ፤ ወዲያውኑ ሰማይ ተከፍቶ የእግዚአብሔር መንፈስ እንደ ሮግብ ሲወርድበት አየ። እነሆ፤ «በእርሱ ደስ የሚለኝ የምወደው ልጄ ይህ ነው» የሚል ድምፅ ከሰማይ ተሰማ።

መዝሙር

«ቅዱስ፤ ቅዱስ፤ ቅዱስ»

ቅዱስ፤ ቅዱስ፤ ቅዱስ ሁሉን ቻይ ጌታ እግዚአብሔር!

ገና በማለዳ ወዳንተ ይቀርባል መዝሙር፤

ቅዱስ፤ ቅዱስ፤ ቅዱስ! መሐረና ኀይል!

በሩክ ሥላሴ! እግዚአብሔር በሦስት አካል፤

ቅዱስ፤ ቅዱስ፤ ቅዱስ! ቅዱስን ሁሉ ይወድሱሃል፤

በመስተዋትማ ባሕር ዙሪያ የወርቅ አክላላትውን ያኖሩልሃል፤

ኪሩቤልና ሱራፌል በፊትህ ወድቀው፤

አንተ የነበርህ፤ ያለህና የምትኖረው።

ቅዱስ፤ ቅዱስ፤ ቅዱስ! ጨለማ እንኳ በክልልህ፤

በኀጢአተኛ ሰው ሊታይ አይችልም ክብርህ፤

እነሆ፤ አንተ ቅዱስ ነህ እንዳንተ ያለ ማንም የለም፤

በንይል፤ በፍቅር፤ በንጽሕና አንተ ነህ ፍጹም።

ቅዱስ፤ ቅዱስ፤ ቅዱስ! ሁሉን ቻይ ጌታ እግዚአብሔር!

ሁሉም ሥራዎችህ ስምህን ይወድሳሉ፤ በምድር፤ በሰማይና

በባሕር፤

ቅዱስ፤ ቅዱስ፤ ቅዱስ! መሐረና ኀይል!

በሩክ ሥላሴ! እግዚአብሔር በሦስት አካል

ጽሑፉ ራዲናልድ ሃበር፣ 1826

**ምዕራፍ 15
ሥነ ፍጥረት**

**እግዚአብሔር አጽናፈ ዓለሙን ለምን? እንዴትና መቼ ፈጠረው?
ማብራሪያና መጽሐፍ ቅዱሳዊ መሠረቱ!**

እግዚአብሔር ይህን ዓለም እንዴት ነበር የፈጠረው? የተለያዩ ዕልዋትንና እንስሳትን የፈጠረው ተጥተኛ በሆነ ሁኔታ ነው ወይስ ሕይወት ያለው ፍጡር ሁሉ ከተላልነት ወደ ውስብስብነት በሚጓዝበት አዝጋሚ የለውጥ ሂደት (ኢቶሎጂ) ነው? ፍጥረት ዓለሙን ካለመኖር ወደ መኖር ለማምጣት ምን ያህል ጊዜ ወስዶበት ይሆን? የፍጥረት ሥራውን ለማጠናቀቅ የወሰደበት ጊዜ ሃያ አራት ሰዓት ያላቸው ስድስት ቀኖች ብቻ ነው ወይስ ሺዎች? ምናልባትም ሚሊዮን ዓመታት አስፈልጎት ይሆን? የምድር ዕድሜ ምን ያህል ነው? የሰው ዘር ከተፈጠረበት ምን ያህል ዘመን ይሆናል?

እንግዲህ የሥነ ፍጥረት አስተምህሮን አንገሥተን ስንነጋገር እነዚህና እነዚህን ከመሳሰሉ ጥያቄዎች ጋር ፊት ለፊት መጋፈጣችን የግድ ይሆናል ማለት ነው። በዚህ መጽሐፍ ካነግሮቸው አያሌ ርዕሰ ጉዳዮች በተለየ መልኩ በዚህ ምዕራፍ ብዙ ጥያቄዎችን በማንግት እንመለከታለን። እነዚህን ጥያቄዎች አስመልክቶ የወንጌል አማኝ ክርስቲያኖች የተለያዩ አቋሞችን ይዘዋል። በአንዳንድ በኩልም ከመጠን በላይ የተራራቱ ድምጻማቸውን ላይ ደርሰዋል።

ይህን ምዕራፍ የምንጀምረው መጽሐፍ ቅዱስ በግልጽ ከሚያስተምረውና አብዛኞቹ ወንጌላውያን አብያተ ክርስቲያናት ከተቀበሉባቸው አስተምህሮዎች በመነግት ሲሆን፤ [ለምሳሌ ያህል፤ ፍጥረት እም ሀበ አልቦ (ያለ ምንም ተዳሚ ቁስ እንዲያው) መገኘቱን፤ አዳምና ሔዋን ከሌሎች ፍጥረታት በተለየ ሁኔታ መፈጠራቸውን፤ ፍጥረት ዓለሙ በመሠረታዊ ይዘታው መልካም መሆኑን] ከዚያ በኋላ የምንመለከተው ደግሞ ወንጌላውያን አብያተ ክርስቲያኖች የሐሳብ መለያዮች የሚያሳዩባቸውን፤ ማለት እግዚአብሔር ዓለሙን የፈጠረው የአዝጋሚ ለውጥ ሂደትን ተጠቅሞ ነው ወይስ አይደለም? ምድራችንም ሆነች የሰው ዘር ከተፈጠሩ ምን ያህል ዘመን ይሆናል? የሚለውን ይሆናል ማለት ነው።

የሥነ ፍጥረት አስተምህሮን በሚከተለው መልኩ መግለጽ ይቻላል፡- እግዚአብሔር ፍጥረት ዓለምን እም ሀበ አልቦ (ያለ ምንም፣ እንዲያው) ፈጠረ፤ ከጅማራው ፍጥረት ሁሉ መልካም ነበር፤ እግዚአብሔር ዓለሙን የፈጠረው ለክብሩ መገለጫ እንዲሆን ነበር።

ሀ. እግዚአብሔር ዓለሙን እም ገበ አልቦ ፈጠረ

1. ፍጥረት እም ሀበ አልቦ ለመገኘቱ መጽሐፍ ቅዱሳዊ ማስረጃ፡ እግዚአብሔር ዓለሙን የፈጠረው እም ሀበ አልቦ (የግእዝ ቃል ሲሆን፤ ፍቺውም «ያለ ምንም» እንደ ማለት ነው) እንደ ሆነ መጽሐፍ ቅዱስ አበከሮ ያመለክታል። ይህን እንድናምንም ይጠብቅብናል። (አንዳንዴ ላቲንኛው ex nihilo ማለትም «እምሀበ አልቦ» በሚለው ሐረግ ይጠቀማል፤ ፍጥረት እም ሀበ አልቦ ተገኝ በማለት መጽሐፍ ቅዱስ ያስተምራል የምንለውም ይህን መሠረት በማድረግ ነው)።

¹ በዚህ ምዕራፍ ለማነግረብ ነጥቦች በጉዳዩ ላይ ሰፊ ያለ ዕውቀት ካላቸው የተለያዩ ወጃዶች ብዙ ጠቃሚ ሐሳቦችን ወስዷል። በዚህም ምስጋና አቀርባለሁ። በተለይም ለሰቲቭ ፌጋርድ፣ ለዳግ ብራንድ እና ለቴሪ ሞርተን ሰን ላቅ ያለ ምስጋና ማቅረብ አፈላጋል።

ይህም ማለት እግዚአብሔር አጽናፈ ዓለምን መፍጠር ሲጀምር ከራሱ በተር ሌላ ምንም አልነበረም ማለት ነው።²

ይህ እንድንታየው የተገኘው ዘፍጥረት 1:1 ላይ፤ «በመጀመሪያ እግዚአብሔር ሰማያትንና ምድርን ፈጠረ» ከሚለው ሲሆን፤ በተለይ «ሰማያትንና ምድርን» የሚለው ሐረግ መላው አጽናፈ ዓለምን እንደ ሆነ መገንዘብ ያሻል። መዝሙር 33 ደግሞ፤ «በእግዚአብሔር ቃል ሰማያት ተሠሩ፤ በአፋም እስትንፋስ የከዋከቡት ሠራዊት ... እርሱ ተናግሮአልና ሆነ፤ አዝዞአልና ጸኑም» ይላል (መዝ 33:6-9)። ወደ አዲስ ኪዳን ስንመጣ ደግሞ የዮሐንስ ወንጌል መጀመሪያ ላይ፤ «ሁሉ ነገር በእርሱ ተፈጥሮአል፤ ከተፈጠረው ሁሉ ያለ እርሱ የተፈጠረ ምንም የለም» የሚል ፍጥረትን ሁሉ የሚመለከት ገለጻ እናገኛለን (ዮሐ 1:3)። «ሁሉ ነገር» የሚለው ሐረግ መላው አጽናፈ ዓለምን የሚመለከት መሆኑ የብዙዎችን ስምምነት እግኝተክል (ከሐ/ 17:24 እና ከዕብ 11:3 ጋር ያነጻጽሩ)። ሐዋርያው ጳውሎስም በቄላስይስ 1፤ «ሁሉም በእርሱ ተፈጥሮአል፤ በሰማይና በምድር ያሉ፤ የሚታዩና የማይታዩ፤ ዙፋናት በሆኑ ወይም ኃይላት፤ ገዢዎች በሆኑ ወይም ባለ ሥልጣናት ሁሉም ነገር በእርሱና ለእርሱ ተፈጥሮአል» ሲል (ቄላ 1:16) የሚታየውን ሆነ የማይታየውን ፍጥረት ጨምሮ ስለ ተለያዩ የፍጥረት ክፍሎች እየተናገረ መሆኑን በጣም ግልጽ አድርጎታል። በሰማይ ያሉ ሃያ አራቱ ሽማግሌዎችም ዝማሬም ይህንን እውነት ያረጋግጣል።

«ራሳችንና አምላካችን ሆይ፤ ክብርና ሞገስ፤ ኃይልም ልትቀበል ይገባሃል፤ አንተ ሁሉን ፈጥረሃልና በፈቃድህም ተፈጥረዋልና፤ ሆነዋልምና» (ራእ 4:11)።

በወረዳቱ ነገሩ መጨረሻ ላይ ያሉት «ተፈጥረዋል»፤ «ሆነዋል» የሚሉት ሐረጎች እንደሚያሳዩት ለሁሉ ነገር መገኘት ዋናው ምክንያት የእግዚአብሔር የራሱ ፈቃድ እንደ ሆነ ግልጽ ነው።

እግዚአብሔር ሰማያትንና ምድርን፤ እንዲሁም በውስጣቸው ያለውን ሁሉ መፍጠሩን ሌሎች የአዲስ ኪዳን ክፍሎችም አጽንዖት የሚሰጡት እውነት ነው። ለምሳሌ ያህል የሐዋርያት ሥራ 4:24፤ «ልዑል ጌታ ሆይ፤ አንተ ሰማይና ምድርን፤ ባሕርንም በውስጣቸው የሚኖሩትን ሁሉ ፈጥረሃል» ይላል። ስለ እግዚአብሔር ማንነት ከምንገነዘባቸው ነገሮች አንዱ እርሱ የነገሮች ሁሉ ፈጣሪ መሆኑን ነው። ስብከታቸውን ለመስማት በልስጥራ ተሰብስበው ለነበሩ አረማውያን በርናባስና ጳውሎስ ሲናገሩ፤ «ሰማይና ምድርን፤ ባሕርን በውስጣቸውም የሚኖሩትን ሁሉ» የፈጠረው አምላክ መልእክተኞች መሆናቸውን ነግረዋቸዋል (ሐ/ 14:15)። በአቴና ለነበሩ ግሪካውያን ፈላስፎች ስለ እውነተኛው አምላክ ማንነት ጳውሎስ ሲናገር ደግሞ፤ «ዓለምንና በውስጡ ያለውን ሁሉ የፈጠረ አምላክ» መሆኑን ይህም አምላክ፤ «ለሰዎች ሁሉ ሕይወትንና እስትንፋስን እንዲሁም ሌላውን ነገር ሁሉ የሚሰጥ» መሆኑን አመልክቶአል (ሐ/ 17:24-25፤ ከኢሳ 45:18፤ ራእ 10:6 ጋር ያነ)።

ዕብራውያን 11:3 ደግሞ፤ «ዓለማት በእግዚአብሔር ቃል እንደ ተፈጠሩ በእምነት እንረዳለን፤ ስለዚህ የሚታየው ነገር የተፈጠረው ከሚታየው እንዳልሆነ እንገነዘባለን» ይላል። ቃሉ የግሪኩን በክረ ጽሑፍ ዐውደ ሐሳብ

² አጽናፈ ዓለሙ እም ገበ አልቦ ተፈጠረ ስንል ወደማስፈልግ ግራ መጋባት እንዳንደርስ ጥንቃቄ ማድረግ ይኖርብናል። «እም ገበ አልቦ» ወይም «ከምንም» ሲባል አንዳንድ ፈላስፎች ቃሉን ከማረዳብት መንገድ ቀድሞ የነበረ አንድ ዓይነት ሕላዌን አያመለክትም። ከዚህ ይልቅ እግዚአብሔር አጽናፈ ዓለሙን ሲፈጥር አስቀድሞ በነበረ ምንም ዓይነት ቁሳዊ አካል አልተጠቀመም ማለታችን ነው።

በቀጥታ ያስተላልፋል። ምንም እንኳ ይህ ጥቅስ ፍጥረት የተገኘው እም ሀብ አልቦ መሆኑን በቀጥታ ባያመለክትም፤ የሚያስተላልፈው ግንዛቤ ከዚህ ብዙም የራቀ አይደለም፤ ምክንያቱም እግዚአብሔር ፍጥረትን ያስገኘው ከሚታዩ ነገሮች እንዳልሆነ ግልጽ አድርጎአልና ነው። ምናልባትም ፍጥረት ዓለሙ የተገኘው ከማይታይ ረቂቅ ነገር ነው የሚለው ያልተለመደ ሐሳብ በጸሐፊው አእምሮ ውስጥ ሳይኖር ይችላል። ፍጥረት የተገኘው ከዚያ በፊት ከነበሩ ነገሮች ነው የሚለውን አስተሳሰብ እያፈረሰ ነው፤ በማያሻማ ሁኔታ አባባሉን ግልጽ ያደረገው በዚህ ምክንያት ሳይሆን አይቀርም።

ሮሜ 4:17 በቀጥታም ባይሆን በተዘዋዋሪ መልኩ እግዚአብሔር ዓለሙን የፈጠረው እም ሀብ አልቦ መሆኑን ያመለክታል። የግሪኩ በኩረ ጽሑፍ ስለ እግዚአብሔር ሲናገር፤ «ያልነበረውንም እንደ ነበረ የሚያደርግ» ይላል። ይህ ያልተለመደ አባባል ቢሆን እንኳ በሰዎችም ይዘቱ ግን ትክክል ነው፤ እንደዚያ ከሆነ ደግሞ ፍጥረት የተገኘው እም ሀብ አልቦ ነው የሚለውን ሐሳብ ያረጋግጥልናል ማለት ነው። እንዲህ እግዚአብሔር «ያልነበረውን ነገር እንደ ነበረ የሚያደርግ» ወይም «የሌለውን ነገር እንዳል አድርጎ የሚጠራ» ከሆነ፤ ከዚህ አባባል የምናገኘው አንድምታ ምንድን ነው? ያልነበሩ ነገሮችን እንዳል አድርጎ የሚጠራ ከሆነ፤ እርሱ ሲያሳየው ፍጥረታት ወዲያውኑ ሕላዊ ያገኛሉ፤ ከመታዘዝ ውጪ ሌላ አማራጭ የላቸውም ማለት ነው።

እግዚአብሔር መላው ዓለምን የፈጠረው እም ሀብ አልቦ ከሆነ፤ በዚህ ዓለም ምንም ነገር በሌለማዊ አልነበረም ማለት ነው። ተራሮችን፤ ውቅያኖሶችን፤ ከዋክብትንና ምድርን ራስዋን ጨምሮ ፍጥረታት ሁሉ ሕልውና ያገኙት እግዚአብሔር ስለ ፈጠራቸው ነው፤ ያልነበሩበት ጊዜ ነበር ማለት ነው።

«ጥና ተራሮች ሳይወለዱ፤ ምድርንና ዓለምን ከመፍጠር በፊት አንተ ከዘለለም እስከ ዘለለም ነህ» (መዝ 90:2)።

ይህ የሚያሳየው እግዚአብሔር የአጽናፈ ዓለም ገዢ መሆኑን፤ ከእርሱ ውጪ ወይም ከእርሱ በተጨማሪ ሌላ ምንም ነገር መመለከት የለበት መሆኑን ነው። ከዚህም በላይ፤ ፍጥረት እም ሀብ አልቦ መገኘቱን የማንቀበል ከሆነ፤ እንደ እግዚአብሔር ሁሉ በሌለማዊነት ያለው ፍጥረት ሁሉም ነበር ወደሚል ድምጻዊ ማምራታችን ነው። ይህ ሐሳብ እግዚአብሔር በማንም የማይደገፍ ለ-ዓላዊና እርሱ ብቻ መመለከት ያለበት የመሆኑን አውነት ይገልጽልል ማለት ነው። ፍጥረት ከእግዚአብሔር ውጪ ሕልውና ካገኘ፤ አጽናፈ ዓለሙን የመግዛትና ለክብር የማዋል ምን መብት ሊኖረው ይችላል? አንዳንድ ፍጥረቶች የተገኙት በእርሱ ፈጣሪነት ካልሆነ፤ ዓለሙ የተፈጠረው በእግዚአብሔር ዓላማ ነው ለማለት ምን መተማመን ይኖረናል?

በሌላ በኩል ደግሞ፤ እግዚአብሔር እም ሀብ አልቦ ዓለማትን ፈጠረ የሚለውን ከተቀበለን፤ ፍጥረት የራሱ ዓላማና ትርጉም ይኖረዋል ማለት ነው።

³የ1954ቱ የአማርኛ መጽሐፍ ቅዱስ ትርጉም («የሚተየው ነገር ከሚታዩት እንዳልሆነ») ሲል እግዚአብሔር አጽናፈ ዓለምን የፈጠረው ከአንድ ዓይነት የማይታይ ቁስ ሊሆን ይችላል ወደሚል አስተሳሰብ መውሰድ የለበትም፤ ምክንያቱም በግሪኩ በኩረ ጽሑፍ ቃላት ቅደም ተከተል (me ek Phenomenon) መሆኑን «እንዳልሆነ» የሚለው ሐሳብ የተገኘውን የሚለውን ሐረግ ያፈርሳል። ይህም እግዚአብሔር ምንም ቁሳዊ ነገር አስቀድሞ ሳይኖር ፍጥረትን ወደ መኖር እንዳመጣ የሚያመለክት ነው። See discussion in Philip Hughes, A Commentary on the Epistle to the Hebrew (Grand Rapids:Eerdmans,1977) pp 443-52.

⁴See C. E. B Cranfield, A Critical and Exegetical Commentary on the Epistle to the Romans. ICC, Vol 1. (Edinburgh:T&T. Clark, 1975 p.244) Greek has as expressing consequence.

ራሱን ለቻለ ዓላማ እግዚአብሔር በጥበቡ ፈጥሮታል ማለት ነው። ስለሆነም ይህን ዓላማ ለመረዳት መዋከር አለብን፤ ፍጥረትንም ከዚህ ዓላማ ጋር በሚጣጣም መልኩ ማለት እግዚአብሔርን በሚያስከብር ሁኔታ ልንጠቀምበት ይገባል። ከዚህም በላይ፤ ፍጥረት የደስታችን ምክንያት ይሆንልናል (ከ1ጢሞ 6:17 ጋር ያነ) ስለ ፍጥረቱ እግዚአብሔርን ማመስገን ይኖርብናል ማለት ነው።

2. የመንፈሳዊው አጽናፈ ዓለም አፈጣጠር። የአጽናፈ ዓለም ካለ መኖር ወደ መኖር መምጣት የማይታየውን መንፈሳዊ ዓለም ሕልውናንም ያጠቃልላል። የሰው ዘርግና አንስሳትን እንደ ፈጠረ ሁሉ፤ እግዚአብሔር መላእክትንና ሌሎች ሰማያዊ ፍጥረታትንም ፈጥሮአል። በተለየ መልኩ ማደራጃ እንዲሆን ሰማያዊንም ፈጥሮአል። ከላይ የተመለከተናቸው ጥቅሶች ሁሉ እግዚአብሔር የምድር ብቻ ሳይሆን፤ «ሰማያዊና በውስጡ ያሉትን» (ራእ 10:6፤ ከሐሥ 4:24 ጋር ያነ) ሁሉ እንደ ፈጠረ ያመለክታሉ፤ ስለዚህም እርሱ የመንፈሳዊው ዓለምንም ፈጣሪ ነው የሚል አንድምታ ይሰጠናል ማለት ነው። ሌሎች ጥቅሶችም እንዲሁ ይህንኑ አውነት ያረጋግጣሉ። ፅዝራ ባቀረበው ጸሎት፤ «አንተ ብቻ እግዚአብሔር ነህ። ሰማያትን፤ ከሰማያት በላይ ያሉትን ሰማያትንና የክዋክብታቸውን ሰራዊት ሁሉ ፈጥረሃል። ለሁሉም ሕይወትን ትሰጣለህ፤ የሰማይ ሠራዊትም ይሰግዱልሃል» ብሏል (ዘሀ 9:6)። የእነዚህ ፍጥረታት ተግባር እግዚአብሔርን ማምለክ መሆኑን ግልጽ አድርጎአልና በዚህ ጥቅስ፤ «የሰማይ ሰራዊት» የሚለው የሚያመለክተው መላእክትንና ሌሎች ሰማያውያን ፍጥረታትን ነው ማለት ነው። (እግዚአብሔር ስለሚያመልኩ መላእክት ሲናገር መዝሙር 103:21 እና 148:2 በዚህ «ሰራዊት» በሚለው ቃል ተጠቅሞአል)።

በአዲስ ኪዳንም እንዲሁ ጳውሎስ፤ «ሁሉ ነገር በእርሱ (በክርስቶስ) ተፈጥሮል፤ በሰማይና በምድር ያሉ፤ የሚታዩና የማይታዩ ዙፋናት ቢሆኑ፤ ወይም ኃይላት ገዢች ቢሆኑ ወይም ባለ ሥልጣናት፤ ሁሉም ነገር በእርሱና ለእርሱ ተፈጥሮአል» ብሏል። (ዳላ 1:16፤ ከመዝ 148:2-5 ጋር ያነ)። ስለዚህም በዚህ ጥቅስ የማይታዩ ሰማያውያን ፍጥረታት መኖራቸው አጽንዖት ተሰጥቶታል ማለት ነው።

3. እግዚአብሔር አዳምና ሔዋንን በቀጥታ መፍጠሩ። እግዚአብሔር አዳምና ሔዋንን ልዩ በሆነና በራሱ ቀጥተኛ መንገድ እንደ ፈጠረ መጽሐፍ ቅዱስ ያስተምራል። «እግዚአብሔር አምላክ ከምድር ዐፈር ወስዶ ሰውን አበጀው (በአፍንጫውም የሕይወት እስትንፋስ እፍ አለበት፤ ሰውም ሕያው ነፍስ ሆነ» (ዘፍ 2:7)። ከዚያ በኋላ ደግሞ፤ ከአዳም አካል ሔዋንን ፈጠረ። «እግዚአብሔር አምላክም በአዳም ላይ ከባድ እንቅልፍ ጣለበት፤ አንቀላፍቱም ሳለ ከጎድኑ እንዲት አጥንት ወስዶ ሥፍራውን በሥጋ ሞላው። እግዚአብሔር አምላክ ከአዳም የወሰዳትን ዐጥንት ሴት አድርጎ ሠራት፤ ወደ አዳምም አመጣት» (ዘፍ 2:21-22)። ምናልባትም ምን እየተደረገ እንደ ነበር አዳም ሳያውቅ አልቀረም፤ ምክንያቱም ሔዋንን ካየ በኋላ አዳም፤

«እነሆ ይህች ዐጥንት ከዐጥንቴ፤ ሥጋም ከሥጋዬ ናት ከወንድ ተገኝታለችና ሴት ትባል» ማለቱን እንመለከታለን (ዘፍ 2:23)።

⁵እግዚአብሔር ፍጥረትን ስለ ፈጠረበት ዓላማ ከሚያውቀው ማለት (ዝጽ 295-96) ሐሥር ያለው ገለጸ ይመ።

⁶«ሰራዊት» ተብሎ የተተረጎመው ቃል (סָבָא tsaba) አንዳንዴ ፕላኔቶችና ከዋክብቶችን ያመለክታል (ዘጸ 4:19፤ ኢሳ34:4፤ 40:26) ይሁን እንጂ፤ በBDB ገጽ 839 ከተረበ-ሞላልዎች አንዱ እንኳ ከዋክብት እግዚአብሔርን እንደሚያመልኩ አይናገሩም፤ አብዛኛዎቹ የሚናገሩት አረማውያን በስሕተት ስለሚያመልካቸው «የሰማይ ሠራዊት» ነው (ዘጸ 17:312 ነገ 17:16፤21:3፤ ኤር 8:2 ወዘተ)።

ዝቅ ብለን እንደምንመለከተው፡ ፍጥረት ወደ ውስብስብነት በሚያደርገው ሽግግር የአዝጋሚ ለውጥ ሂደት ተከናውኖ ነበር ወይ? የሚለውን ሐሳብ በተመለከተ ክርስቲያኖች የያዙትን የተለያዩ አቋም እናያለን። ምንም እንኳ ይህን ጥያቄ አስመልክቶ ስለ ዕዕዋትና እንስሳት ዓለማት የተለያዩ አሳቢዎች ቢኖሩም፤ እነዚህ ጥቅሶች በጣም ግልጽ ከመሆናቸው የተነሣ በአንድ በኩል የቅዱሳት መጻሕፍትን እውነተኛነት እየተቀበልን፤ በሌላ በኩል ደግሞ የሰው ዘር የተገኘው ብዙ ሺህ ውስብስብ ሕዋሳት እየዳበሩ ለመጡበት በአንድ ዓይነት አዝጋሚ ለውጥ ሂደት ነው የሚለውን ገለጻ መቀበል በጣም አስቸጋሪ ይሆናል። ምክንያቱም ጥቅሱ እግዚአብሔር ሰውን «ከምድር ዕፈር አበጀው» ነው የሚለው፤ እንዲህ ከሆነ ደግሞ፤ በፍጥረት ሥራው ወደ ውስብስብነት በሚያደርገው ሽግግር በሚለያን የሚቆጠሩ ዓመታትን ወስዶአል ማለት አይቻልም። ከዚህም በተጨማሪ የአዝጋሚ ለውጥ ሂደቱ አመለካከትና መጽሐፍ ቅዱሳዊውን ገለጻ ለመሳታረቅ የሚደረገውን ጥረት አዳጋች የሚያደርገው ሔዋን ከሌላ ሴት አለመወለድዋ ነው፤ መጽሐፍ ቅዱስ እንደሚነግረን ሔዋን የተገኘችው አዳም አንቀላፍቶ እያለ መሆኑን ነው (ዘፍ 2:21)። የአዝጋሚ ለውጥ ሂደት እሳቤን የምንቀበል ከሆነ ግን፤ ይህ በፍጹም የሚያሳየን ነው፤ ምክንያቱም በአዝጋሚ ለውጥ አስተሳሰብ የመጀመሪያዋ ሴት የተገኘችው ገና ሰው ወደ መሆን ደረጃ ካልደረሰ እንስሳ መሆን አለበት። አዲስ ኪዳን ግን ሔዋን ልዩ በሆነ ሁኔታ ከአዳም መገኘትዋን ነው የሚነግረን፤ ለምሳሌ ያህል ጳውሎስ፤ «ሴት ከወንድ ተገኘች እንጂ ወንድ ከሴት አልተገኘም፤ ደግሞም ሴት ለወንድ ተፈጠረች እንጂ ወንድ ለሴት አልተፈጠረም» ብሏል (1ቆሮ 11:8-9)።

ምንም እንኳ አካላችንን በተመለከተ በአንዳንድ መልኩ እንደ እንስሳት ብንሆንም፤ አዳምና ሔዋን ልዩ የእግዚአብሔር ፍጥረት መሆናቸው፤ ከእንስሳት በጣም የተለየ መሆናቸውን ያመለክታል። «በእግዚአብሔር መልኩ» ተፈጥረናል፤ የእግዚአብሔር ፍጥረት መደምደሚያ ነን፤ ከሌሎች እንስሳት ይልቅ እግዚአብሔርን የሚመስል ነገር አለን፤ ፍጥረትን ሁሉ የመግዛት ሥልጣን ተሰጥቶናል። ሌላው ቀርቶ ፍጥረትን አስመልክቶ ከዘፍጥረት መጽሐፍ የምናገኘው ገለጻ በጣም አጭር መሆኑ ራሱ የሰው ዘር ከዚህ ዓለም ፍጥረታት ሁሉ የተለየ መሆኑን አጽንዖት ይሰጠዋል። በዚህ ግዙፍ ፍጥረተ ዓለም የሰው ልጅ ያለ ምንም ትርጉም ወይም ንላማ ይኖራል የሚለውን የዘመኑ ሳይንስ ዝንባሌ በከፍተኛ ደረጃ ይጸረራል። ይረክ ኪድነር እንደሚያመለክቱት የቅዱሳት መጻሕፍት አቋም።

«በፍጥረታት መገኘት የታየው ሥራ እጅግ ድንቅና ሰፊ ቢሆንም፤ የፍጥረት አመጣጥ በጣም ረጅም በሆነው መጽሐፍ ቅዱሳዊ ዝርዝር ውስጥ ዋናው ድራማ ከመጀመሩ በፊት ለቅምሻ ያህል መድረክ ላይ እንደሚታይና ቀስ በቀስ እየተገለጠ እንደሚሄድ የድራማው ክፍል መሆኑን በማቅረብ የሰው ልጆች ታሪክ ትርጉም አልባ ነው የሚለውን አሳቤ አጥብቆ ይታወማል። እንደ ጅማራ የሚያገለግለው ክፍል በአንድ ገጽ ብቻ ተጠናቅቆአል፤ ሌሎች በሺህ የሚቁጠሩ ግን ይቀጥላሉ።

ምንም እንኳ ዘፍጥረት 2:7 ላይ ያለው ዕረፍተ ነገር ይህን ያህል ግልጽ ቢሆንም፤ ይረክ ኪድነር የተባለው ሰው (ከዚህ መጽሐፍ ጋር በሚለማማ መልኩ የቅዱሳት መጻሕፍትን እውነተኛነት የሚቀበል) ቅድመ-አዳም በነበሩ ፍጥረታት ረጅም የዘር ሐረግ መጨረሻ ላይ በመጣው በአንዱ ላይ እግዚአብሔር «በሰዓዊ ሕይወት» እፍ። ሳይለበት እንዳልቀረና በዚህም ምክንያት የአዝጋሚ ለውጥ ሂደት ሊኖር የሚችልበት ሁኔታ እንዳለ አቅርቦዋል። (Genesis: An Introduction and Commentary, TOTC (London and Chicago: InterVarsity Press, 1967 p.28)። ይሁን እንጂ፤ በጋላ ላይ ሔዋን ልዩ በሆነ ሁኔታ በእግዚአብሔር መፈጠርዋን መቀበላቸውን ገልጸዋል። (p.29)

በአንጻሩ ደግሞ፤ ስለ አጽናፊ ዓለሙ አመጣጥ የቀረበው ሳይንሳዊ ገለጻ፤ የቱንም ያህል ትክክል ቢሆን፡-

ጥቃቅን ዝርዝሮችን በመደርደር በዚያ ዝርዝር ጉዳይ ውስጥ ተውጦን አስከንቀር ድረስ የእኛን ሕልውና ፋይዳቢስ ያደርገዋል። በዚህ አሳቤ መሠረት በአንድ ገጽ ብቻ ሊካተት የሚገባለው የድራማ የመጀመሪያ ክፍል ብቻ ሳይሆን፤ በሺዎች የሚቁጠሩ ገጾችን መያዝ የነበረበት ጠቅላላው የሰው ልጆች ታሪክ ነው፤ አሁን ግን ስም ባልተሰጣቸው ሚሊዮን ዝርዝሮች ውስጥ የኢምንት ያህል ተውጧል።⁸

መጽሐፍ ቅዱስ ግን የሰው ልጅ የተለየ ፋይዳ ያለው ፍጡር መሆኑን ነው የሚነግረን። ይህንን እንድንገነዘብ የእግዚአብሔር ፍላጎት መሆኑን ነው የሚያሳስበን። (ይሁን በተመለከተ በምዕራፍ 21 በስፋት የምንመለከተው ይሆናል።)

4. የጊዜ አፈጣጠር። የእግዚአብሔርን ፍጥረት አንስተን ስንነጋገር የምናየው ሌላው ገጽታ ደግሞ የጊዜ አፈጣጠርን የሚመለከት ነው። (ጊዜ ስንል የማይቀርጥ የቅጽበታት ሂደትን ማለት ነው)። ይህን ጉዳይ ስለ እግዚአብሔር በላለሰማዊ ባሕርይ ስንነጋገር ምዕራፍ 11⁹ ላይ ተመልክተን እንደ ነበር ይታወቃል፤ ስለሆነም እዚህ ላይ የምናነግጥ በጥቂቱ ብቻ ይሆናል ማለት ነው። ከዓለማት መፈጠር «በፊት» እግዚአብሔር ሕልውና እንደ ነበር ስናስብ፤ እግዚአብሔር ማለቂያ በሌለው የጊዜ ግንታሰ ውስጥ እንደ ነበር አድርገን ማሰብ የለብንም። ይልቁንም፤ እግዚአብሔር በላለሰማዊ ነው ሲባል ሕላዊው የተለየ መሆኑን፤ ሕላዊው በጊዜ የማይሰራ ወይም የማይለካ ነው ማለት መሆኑን መገንዘብ ይኖርብናል። ይህን ደግሞ ሰብዓዊ እእምርኦችን በፍጹም መረዳት የሚችለው አይደለም (ኢዮ 36:26፤ መዝ 90:2፤ 4፤ ዮሐ 8:58፤ 2ኡጥ 3:8፤ ራእ 1:8 ይመ)። እግዚአብሔር የጊዜ ፈጣሪ መሆኑ እርሱ የጊዜም ጭምር ባለቤት መሆኑን ያሳስበናል። ስለዚህም እርሱን በሚያስከብር ሁኔታ ጊዜያችንን ልንጠቀምበት ይገባል።

5. እግዚአብሔር ወልድና እግዚአብሔር መንፈስ ቅዱስ በፍጥረት ሥራ ያላቸው ድርሻ። ፍጥረትን በማስገኘቱ ሥራ ዋናው ጀማሪ እግዚአብሔር አብ ነበር። ይሁን እንጂ፤ እግዚአብሔር ወልድና እግዚአብሔር መንፈስ ቅዱስም በፍጥረት ሥራ ተሳትፈዋል። መጽሐፍ ቅዱስ ስለ ወልድ ሲናገር፤ «በእርሱ» ፍጥረታት እንደ ተገኙ ይናገራል። «ሁሉ ነገር በእርሱ ተፈጥሮአል፤ ከተፈጠረው ሁሉ ያለ እርሱ የተፈጠረ ምንም የለም» (ዮሐ 1:3)። ጳውሎስ ደግሞ፤ «ሁሉም ነገር በእርሱ አማካይነት የሆነ፤ እኛም በእርሱ አማካይነት የሆንን አንድ ጌታ አያሱስ ክርስቶስ አለን» ይላል (1ቆሮ 8:6)። «ሁሉም ነገር በእርሱና በእርሱ ተፈጥሮአል» (ዌላ 1:16)። ከዚህም በተጨማሪ ስለ ልጁ ማለት ስለ ወልድ ሲናገር፤ «ዓለማትን በፈጠረበት በልጁ» ይላል (ዕብ 1:2)። ከላይ የተመለከትናቸው ጥቅሶች የእግዚአብሔር አብን ዕቅድና ዓላማ በመፈጸም ረገድ ልጁ ማለትም ወልድ ስለ ነበረው ጉልህ ድርሻ ያመለክታሉ።

መንፈስ ቅዱስም እንዲሁ በፍጥረት ውስጥ ጉልህ ድርሻ አለው። ስለ መንፈስ ቅዱስ ከምንረዳቸው ገጽታዎች ጥቂቶቹ ፍጥረትን ፈጻሚ መሆኑን፤ ፍጥረትን የሚጥላና ለእግዚአብሔር ፍጥረታት ሕይወት ሰጪ መሆኑን የሚያመለክቱ ናቸው። ዘፍጥረት 1:2 ስለ መንፈስ ቅዱስ ፍጥረትን ደግፎ የመያዝ፤ አጽንቶ የማቆምና የመግዛት ሥልጣን ሲያመለክት፤

⁸Kinder, Genesis, p.57
⁹ገጽ 176 ይመ።

«የእግዚአብሔርን መንፈስ በውሆች ላይ ይረብብ ነበር» ይላል። እኩብ ደግሞ፡ «የእግዚአብሔር መንፈስ ፈጥሮኛል፤ ሁሉም የሚችሉትም አምላክ አስትንፋስ ሕይወት ሰጥቶታል» አለ (ኢዮብ 33:4)። ለሌሎች የብሉይ ኪዳን ክፍሎችም የተለያዩ አገጣጠሞች ሲኖረውም እንኳ፡ ሩሕ (ruach) የሚለው የዕብራይስጥ ቃል «መንፈስ» ወይም «አስትንፋስ» ወይም «ነፋስ» የሚል ትርጉም ያዘለ መሆኑን መገንዘብ ይቻላል። ይሁን እንጂ፡ በመሠረታዊ ይዘቱ ስንመለከተው አብዛኛውን ጊዜ የአተረጓጎም ልዩነት የላቸውም። «የእግዚአብሔር አስትንፋስ» ወይም «የእግዚአብሔር ነፋስ» የተሰኙ ሐረጎችን አንድ ሰው መተርጎም ቢፈልግ፤ መንፈስ ቅዱስ በፍጥረት ሥራ ያለውን ተሳትፎ የሚያመለክት ዘይቤያዊ ገለጻ ዘመሆን ውጪ ይህን ያህል የተለየ ትርጉም አይኖረውም። ስለዚህም ዘመናዊ፡ በምድርም ሆነ በባሕር ውስጥ ያሉ የተለያዩ ፍጥረታትን አንገሥቶ ከተናገረ በኋላ፡ «መንፈስህን ስትልክ፤ እነርሱ ይፈጠራሉ» ብሏል (መዝ 104:30)። በተጨማሪም ስለ መንፈስ ቅዱስ ሥራ ኢዮ 26:13፤ አሳ 40:13፤ 1ቆሮ 2:10 ይመዝ። ይሁን እንጂ፡ መንፈስ ቅዱስ በተለየ ሁኔታ በፍጥረት ሥራ ስለ ነበረው ተሳትፎ የሚያመለክቱ ጥቅሶች በጣም ጥቂት ናቸው። የመንፈስ ቅዱስ ሥራን በስፋት የምንመለከተው የቅዱሳት መጻሕፍት ጸሐፊዎችን በማነግግትና የክርስቶስ ቢዛነት ሥራን ለአማኞች እውን ከማድረግ ተጋዋሪ ጋር በተያያዘ ሁኔታ ነው።¹⁰

ለ. ፍጥረት ከእግዚአብሔር የተለየ ነው፤ ሆኖም ለሕልውናው በእግዚአብሔር ላይ ይደገፋል።

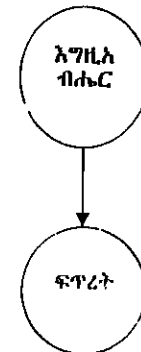
በእግዚአብሔርና በፍጥረቱ መካከል ስላለው ግንኙነት ቅዱሳት መጻሕፍት የሚያቀርቡት ትምህርት፤ ከሌሎች የዓለም ሃይማኖቶች እሳቤ ፍጹም ልዩ ነው። መጽሐፍ ቅዱስ እግዚአብሔር ከፍጥረቱ የተለየ መሆኑን ይናገራል። እርሱ የፍጥረቱ አካል አይደለም፤ ምክንያቱም የፈጠረው እርሱ ነው፤ የሚገዛውና የሚያስተዳድረው እርሱ ነው። እግዚአብሔር ከፍጥረቱ የተለየ መሆኑን ለማሳየት ከምንጠቀምበት ቃል አንዱ ምጡት የሚለው ቃል ነው። በተለይ አነጋገር፡ ቃሉ እርሱ ከፍጥረቱ «በላይ» ነው ማለት ሲሆን፤ እርሱ በፍጥረቱ አይደገፍም፤ ከፍጥረቱ ይበልጣል፤ ይልቃል ማለት ነው።

ከዚህም በላይ፡ እግዚአብሔር በፍጥረቱ ውስጥ ተሳትፎ አለው፤ ምክንያቱም ለሕልውናውና ለአንቅስቃሴው ፍጥረት በእግዚአብሔር ይደገፋል። ይህን ለመግለጽ የምንጠቀምበት ቃል በእንግሊዝኛ «immanent» የሚለው ሲሆን፤ ይህም ማለት «በውስጥ ያለ» ማለት በፍጥረት ውስጥ የሚኖር ማለት ነው። መጽሐፍ ቅዱስ የሚያሳየን እግዚአብሔር ከፍጥረቱ የራቀ፤ ወይም ለፍጥረቱ ደንታ የሌለው አንድ ዓይነት መያዣ መጨበጫ የሌለው ነገር አይደለም። መጽሐፍ ቅዱስ እግዚአብሔር ከፍጥረቱ ጋር፤ በተለይም ከሰው ዘርፍ ጋር፤ ስላለው መስተጋብር ወይም ግንኙነት የሚያወሳ ቻረክ ነው። ኢዮብ ደግሞ ሌላው ቀርቶ አንስላትና ዕዕዋት እንጻ ሳይቀሩ በእግዚአብሔር ተደጋፊዎች መሆናቸውን በአዕንደት ይናገራል። «የፍጥረት ሁሉ ሕይወት፤ የሰውም ሁሉ መንፈስ በእጁ ናትና» (ኢዮ 12:10)። በአዲስ ኪዳን ደግሞ ጳውሎስ ስለ እግዚአብሔር ሲናገር፡ «እርሱ ለሰዎች ሁሉ ሕይወትንና አስትንፋስን እንዲሁም ሌላውንም ነገር ሁሉ የሚሰጥ» ነው ይላል፤ ከዚህ ጋር በማያያዝም፤ «የምንኖረውና የምንቀሳቀሰው፤ ያለነውም በእርሱ ነውና» ይላል (ሐሥ 17:25-28)። በእርግጥ፤ በክርስቶስ፤ «ሁሉም ነገር በአንድ ላይ ተያይዞ» ጸንቶአል (ቄላ 1:17)፤ ቢንያል ቃሉ ሁሉን ደግፎ ይዞአል» (ዕብ 1:3)። እግዚአብሔር ከፍጥረታቱ በላይ ምጡት መሆኑ፤ እንዲሁም በፍጥረታቱ ውስጥ

የሚኖርና የሚሠራ መሆኑ ጳውሎስ በጻፈው አንድ ጥቅስ ተረጋግጦአል፤ «ከሁሉም በላይ የሆነ፤ በሁሉም የሚሠራ፤ በሁሉም የሚኖር የሁሉም አባት የሆነ አንድ አምላክ አለ» (ኤፌ 4:6)።

ፍጥረት ከእግዚአብሔር የተለየ ሆኖም፤ በእርሱ ተደጋፊ የመሆኑ፤ እግዚአብሔር ከፍጥረቱ በላይ ሆኖም በፍጥረቱ ውስጥ ተሳትፎ ያለው የመሆኑ እውነት (በአጭሩ፤ እግዚአብሔር ከፍጥረቱ ምጡት እና ፍጥረቱ ውስጥ ጠለቅ መሆኑ) በሥዕል 15:1 ተመልክቶአል።

እንዲህ ሲባል ግን በዘመናቸውን በጣም እየተስፋፋ ካለውና የእግዚአብሔርን ሕልውና ከሚክደው የቀስ አካላዊነት ፍልስፍና ጋር የማይጣጣም መሆኑ ግልጽ ሊሆንልን ይገባል። የቀስ አካላዊነት ፍልስፍና ያለው ነገር ሁሉ የሚታይና የሚዳሰሰው ዓለም ብቻ ነው ይላል። ይህን ኢሥዕል 15:2 መመልከት ይቻላል።

ፍጥረት ከእግዚአብሔር የተለየ ሆኖም በእግዚአብሔር ተደጋፊ ነው።
(እግዚአብሔር ከፍጥረቱ በላይ ሆኖም በፍጥረቱ ውስጥ ያለ ነው)

ሥዕል 15:1

የዕድሜ ዘመናቸውን ሁሉ ሀብትና ንብረትን ለማከማቸት ብቻ የሚታዩ ክርስቲያኖች አኗኗር ቁስ አካላውያን ከሆኑት በእግዚአብሔር ከማያምኑት ልዎች ሕይወት የተለየ አይደለም።

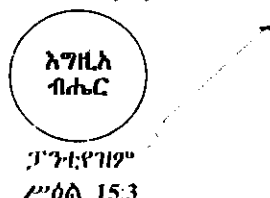
ቁስ አካላዊነት

ሥዕል 15:2

እግዚአብሔር ከፍጥረቱ ጋር ስላለው ግንኙነት ቅዱሳት መጻሕፍት የሚያቀርቡት ገለጻ ከፓንቴሊዝም (ሁሉምላክነት) ማለት እግዚአብሔርና ተፈጥሮ አንድ ናቸው ከሚለው አስተሳሰብ በፍጹም የተለየ ነው። በግሪክ ቋንቋ «ፓን» ማለት «ሁሉም» ወይም «በሙሉ» ማለት ሲሆን፤ ፓንቴሊዝም ደግሞ ፍጥረት በሙሉ ወይም በከፊል የእግዚአብሔር አካል ነው የሚል አስተሳሰብ ነው። ይህንንም ከሥዕል 15:3 መመልከት ይቻላል።

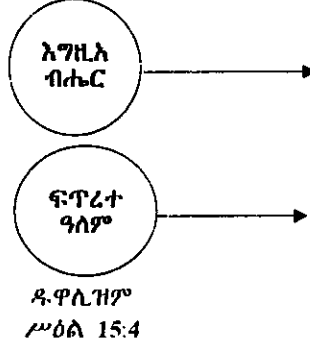
¹⁰የመንፈስ ቅዱስን ሥራ በተመለከተ ምዕ 30 ገጽ 711-730 ይመዝ።

ፓንቲዮዝም የእግዚአብሔር ባሕርይ የተለያዩ ገጽታዎችን አይቀበልም። አጽናፈ ዓለሙ በሙሉ እግዚአብሔር ከሆነ፤ እግዚአብሔር ምንም ዓይነት እኔ ባይ ማንነት (ፐርሰናሊቲ) ሰብዕና የለውም ማለት ነው። አጽናፈ ዓለሙ ይለውጣል፤ ስለዚህም እግዚአብሔርም በየጊዜውና በየሁኔታው ይለውጣል እንጂ፤ የማይለወጥ አምላክ ሊሆን አይችልም። ከዚህም በላይ፤ በዓለሙ ውስጥ ያለ ክፉ የእግዚአብሔር አካል ስለሚሆን፤ እግዚአብሔር ቅዱስ ሊሆን አይችልም። ሌላው ችግር ደግሞ የፓንቲዮዝት አስተሳሰብን የሚከተሉ አብዛኞቹ ክፍሎች (በ-ዲዝምንና ሌሎች የምሥራቅ ሃይማኖቶችን የመሰሉት) የእያንዳንዱን ሰው ግለ ሰውነት የሚከፋፈሉ ደረጃ ላይ መድረሳቸው ነው፤ ምክንያቱም ሁሉም እግዚአብሔር ከሆነ፤ የእያንዳንዱ ሰው ሕይወት ግብ ከተፈጥሮ ጋር መጣመር ይሆናል፤ እንዲህ ከሆነ ደግሞ ግለ ሰባዊ ማንነቱን ያጣል ማለት ነው። እግዚአብሔር ራሱ ከፍጥረቱ የተለዩ የግል ማንነት ከሌለው እኛም የራሳችን ማንነት (አይደንቱት) እንዲኖረን መጣር የለብንም። ምንም ዓይነት አንድነትና ኅብረት አይኖረንም። ስለሆነም ፓንቲዮዝም የእግዚአብሔርን ሰብዕና ወይም ማንነት ከመካዱም በላይ መጨረሻ ላይ የሰዎችን ግለሰብነት የማይቀበልበት ደረጃ ላይ ይደርሳል ማለት ነው።

ፍጥረት ሁሉ ከእግዚአብሔር «የሆረጸ» (ማለት ከእግዚአብሔር የወጣ/የመነጨ ሆኖም ከእርሱ ያልተለየ) ነው የሚል ማንኛውም ፍልስፍና በአብዛኛው ወይም በከፊል ጎኑ ፓንቲዮዝምን አያራመደ ነው ማለት ይቻላል፤ ምክንያቱም እንደ ፓንቲዮዝም ሁሉ የእግዚአብሔር ባሕርይ ገጽታዎችን ይከፍልና ነው።

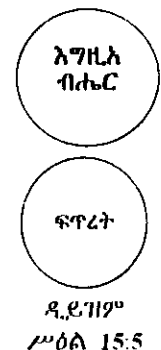
እግዚአብሔርን አስመልክቶ መጽሐፍ ቅዱስ የሚያስጨበጠን ግንዛቤ ለዲዋሊዝምም (ለሁለትነትም) ሥፍራ አይኖረውም። ይህ አስተሳሰብ እግዚአብሔርም ሆነ የሚታደና የሚዳሰሰው ዓለም ለዘላለም ጎን ለጎን ወይም አብረው ነበሩ ይላል። ስለሆነም፤ እንደዚህ አስተሳሰብ ከሆነ፤ በፍጥረት ዓለም ውስጥ ፍጽሜ የሌላቸው ሁለት ኃይላት፤ ማለትም እግዚአብሔርና ቁስ አካል፤ ይኖራሉ ማለት ነው። ይህን ከሥዕል 15:4 መመልከት ይቻላል።

የዲዋሊዝም አስተሳሰብ ችግር በእግዚአብሔርና ክፉ በተጠናወተው ቁሳዊ አጽናፈ ዓለም አንድ ገጽታ መካከል ለዘላለም የሚዘልቅ ግጭት እንደሚኖር ማመልከቱ ነው። መጨረሻ ላይ ወይም የኋላ ኋላ እግዚአብሔር አጽናፈ ዓለም ውስጥ ያለውን ክፉ ያሸንፋል ይሆን? በዚህ አስተሳሰብ መሠረት ይህን በተመለከተ እርግጠኛ መሆን አይቻልም፤ ምክንያቱም እግዚአብሔርም ሆነ ክፉ ለዘላለም አብረው ነበሩ የሚል አመለካከት በማራመዱ ነው። ይህ ፍልስፍና እግዚአብሔር የፍጥረት ዓለሙ ጌታ መሆኑን፤ ፍጥረት የተገኘው እግዚአብሔር ስለ ፈተደ መሆኑን ይከፍላል። ከዚህም በተጨማሪ፤ ይህ አመለካከት ፍጥረት ዓለሙ በመሠረታዊ ባሕርይ መልካም መሆኑን አይቀበልም (ዘፍ 1:3)፤ ፍጥረት በራሱ ክፉ መሆኑን እንዲቀበሉ ሰዎችን ያበረታታል፤ ይህ ደግሞ የመጽሐፍ ቅዱሳዊው አስተሳሰብ ተቃራኒ ነው። መጽሐፍ ቅዱስ የሚናገረው ፍጥረት መልካም መሆኑንና ለዓለማዊ መፈጸሚያ እንዲያውሰው እግዚአብሔር የፍጥረቱ ጌታ መሆኑን ነው።

የዲዋሊዝም አመለካከት በዚህ ዘመን ራሱን ይፋ ካደረገበት መንገድ አንዱ «ስታር ዋርስ» በተሰኘው ተከታታይ ፊልም አማካይነት ነው። ከዚህ ፊልም መረዳት እንደሚቻለው ፍጥረት ዓለም ውስጥ ሁለት «ኃይላት» ይኖራሉ፤ ሁለቱም የመልካምና የክፉ ባሕርያት ገጽታዎች አሏቸው። አንድ ቅዱስና ከሁሉም በላይ የሆነ፤ ሁሉን የሚገባና መጨረሻ ላይ ሁሉን የሚያሸንፍ አምላክ እንዳለ አያመለክትም። ብዙ ጊዜ እንደ ታየው፤ ክርስቲያን ያልሆኑ የዘመናችን ሰዎች የፍጥረት ዓለሙን መንፈሳዊ ገጽታ መገንዘብ ሊጀምሩ የሚደርሱበት ድምዳሜ የዲዋሊዝም አስተሳሰብ ላይ ይሆናል፤ ልዕስ ተፈጥሮአዊው ወይም መንፈሳዊው ዓለም መልካምና ክፉ ገጽታዎች እንዳሉት ይቀበላሉ። አብዛኞቹ «የአዲሱ ዘመን» ሃይማኖት አራማጆች በአቋማቸው ዲዋሊስት ናቸው። ከራሱ ከእግዚአብሔር ጋር እኩል የሆነ ኃይል ያለው ክፉ ኃይል መኖሩን ሰዎች መቀበላቸው ከምንም ይልቅ ለይጣንን ደስ ሊያሰኘው እንደሚችል መገመት አያዳግትም።

ፍጥረት ዓለሙን አስመልክቶ ክርስቲያኖች ያላቸው አመለካከት እግዚአብሔር ከፍጥረት ዓለሙ ጋር ምንም ግንኙነት የለውም ከሚለው *ከዲዋሊዝም* አስተሳሰብ ጋርም ይጸረራል። ይህ አስተሳሰብ እግዚአብሔር ከፍጥረቱ ጋር ፍጹም ግንኙነት የለውም ብሎ ያምናል። ይህንንም ከሥዕል 15:5 መመልከት ይቻላል።

አጠቃላይ በሆነ መልኩ ስንመለከተው፤ ዲዋሊዝም እግዚአብሔር የፍጥረት ዓለሙ ፈጣሪ መሆኑን፤ ከፍጥረቱ በላይና የላቀ መሆኑን ይቀበላል። አንዳንድ ዲዲኮቶች እግዚአብሔር ግብረ ገባዊ መስፈርት እንዳለውና ለመልካምም ሆነ

ለነፋ ተግባራቸው ሰዎች ሁሉ በፍርድ ቀን ተጠያቂ እንደሚሆኑ ያምናሉ። ይሁን እንጂ፤ በአሁኑ ጊዜ እግዚአብሔር ከዓለሙ ጋር ቀጥተኛ ተሳትፎ አለው የሚለውን አይቀበልም፤ ስለሆነም በፍጥረታቱ ውስጥ ሊኖረው ስለሚገባ ተቀዳሚ ስፍራ አይሰማውም ማለት ነው። እንደ እነርሱ አመለካከት ይህ ዓለም እንደ ሰዓት ሲሆን፤ እግዚአብሔር ደግሞ ሰዓቱን እንደ ሠራው ባለሙያ ይመስላል፤ ሰዓት ሠራው እንደ ሰዓቱን ከሠራና ካስተካከለ በኋላ ከሰዓቱ ጋር ምንም ግንኙነት አይኖረውም፤ እግዚአብሔርም እንዲሁ ዓለሙን ከፈጠረ በኋላ በደንገገለት ሥርዓት እንዲንቀሳቀስ ትቶታል እንጂ፤ ከፍጥረቱ ጋር ምንም ተሳትፎ አይኖረውም ይላሉ።

ምንም እንኳን በአንዳንድ መንገድ ዲደዝም እግዚአብሔር የፍጥረታቱ የበላይ መሆኑን ቢቀበልም፤ አብዛኛውን የመጽሐፍ ቅዱስ ታሪክ አይቀበልም፤ የመጽሐፍ ቅዱስ ታሪክ እግዚአብሔር በፍጥረቱ ስላለው ተግባራት የሚያወሳ ታሪክ ነው። በሕይወታቸው «ለሰበ ያለ» ወይም ስሙክርስቲያኖች እነርሱ ባያውቁት እንኳ አኗኗራቸው የዲይስቶችን ይመስላል፤ ተገቢ የጸሎት፣ የአምልኮና እግዚአብሔርን የመፍራት፣ ሕይወት ስለላላቸው፣ ለሚያስፈልጋቸው ሁሉ በእግዚአብሔር መደገፍን አይፈልጉም።

ሐ. እግዚአብሔር ዓለሙን የፈጠረው ክብርን ለማሳየት ነው

እግዚአብሔር ሕዝቡን የፈጠረው ለራሱ ክብር መሆኑ ግልጽ ነው፤ ስለዚህም ስለ ወንዶችና ሴቶች ልጆቹ ሲናገር፤ «ለክብሩ የፈጠርኩትን፤ ያበጀሁትንና የሠራሁትን» ይላል (ኢሳ 43:7)። ይሁን እንጂ፤ ለዚህ ዓላማ የተፈጠሩ የሰው ልጆች ብቻ አይደሉም። መላው ፍጥረት ዓለም የተገኘው ለእግዚአብሔር ክብር እንዲሆን ነው። ሕይወት የሌላቸው ፍጥረታት፣ ማለት ከዋክብት፣ በሐይና ጨረቀን፣ የመሳሰሉት አካላት እንኳ፤ ለእግዚአብሔር ታላቅነት ምስክር ናቸው። «ሰማያት የእግዚአብሔርን ክብር ይናገራሉ፤ የሰማይም ጠፈር የእጁን ሥራ ያውጃል። ቀን ለሌላው ቀን ይናገራል፤ ሌሊትም ለሌሊት ዕውቀትን ይገልጻል» (መዝ 19:1-2)። በየሁኔታው ራሱም ምሳሌና 4 የምንመለከተው ሰማያዊ አምልኮ ዝግግረ ማንኛውንም ዓይነት የእግዚአብሔር ፍጥረት በአንድነት ያይደዘዋል፤ እርሱ ብቻ ክብር የሚገባው መሆኑንም ያመለክታል።

«ፊታችንና አምላካችን ሆይ፤ ክብርና ሞገስ፤ ኃይልም ልትቀበል ይገባሃል፤ አንተ ሁሉን ፈጥረሃልና በፈቃድህም ተፈጥረሃልና፤ ሆነሃልምና» (ራእ 4:11)።

ፍጥረት ስለ እግዚአብሔር ማንነት ምንን ያሳያል? በዋናነት ደረጃ ማንኛውንም ፍጡር ማሰብ ከሚችለው በላይ ኃይልና ጥበብን ያሳያል።¹¹ እርሱ፤ «ምድርን በኃይሉ ፈጠረ፤ ዓለምን በጥበቡ መሠረተ፤ ሰማያትንም በማስተዋሉ ዘረጋ» (ኢሳ 10:12)። ከአላዋቂ ሰዎች፤ እነርሱን ለማሳወቅ ውስጥ፤ ጣዖታት ጋር እግዚአብሔርን በማነጻጸር አርምያስ ሲናገር፤ «የያዕቆብ ዕድል ፈንታ የሆነው ግን እንደዚህ አይደለም፤ እርሱ የሁሉ ነገር ፈጣሪ ነውና ... ስሙ የሠራዊት ጌታ እግዚአብሔር ነው» ይላል (ኢሳ 10:16)። ዐሐይን ወይም ከዋክብትን በጨረፍታ መመልከቱ ብቻ ወሰን ስለሌለው ኃይሉ የሚናገረው አለው። ወይም ደግሞ የማንኛውንም ባፍ ቀጠል ወይም የሰውን እጅ አስደናቂነት ወይም የአንድ የሰውነት ሴልን ቀረብ ብለን ብንመረምር ታላቅ ጥበቡን መመልከት ይቻላል። ይህን ሁሉ ማን ማድረግ ይችላል? ይህን ሁሉ

ማን እም ሀበ አልቦ ማምጣት ይችላል? በዘመናት መካከል በየዕለቱ ፍጥረትን ደግፎ ያቆመውና ያጸናው ማን ሊሆን ይችላል? እንዲህ ያለው ወሰን የሌለው ኃይል፤ እንዲህ ያለው ረቂቅ ጥበብ ማሰብ ከምንችለው በላይ ነው። ፍጥረታቱን ልብ አድርገን በተመስጦ ስንመለከት ለእግዚአብሔር ክብርን መስጠታችን የማይቀር ነው።

እዚህ ላይ እግዚአብሔር ዓለሙን የፈጠረው ክብርን ለማሳየት ነው ስንል ዓለሙን የፈጠረው ለእርሱ አስፈላጊ ስለ ሆነ ነው ብለን ማሰብ የለብንም። ለዘላለም በሥላሴ ውስጥ ከነበረው ክብር የበለጠ ስለ ፈለገ፤ ወይም ከተፈጥሮ ከሚቀበለው ክብር ውጪ ጎዶሎነት ስለሚሰማው ዓለምን እንደ ፈጠረ አድርገን ማሰብ የለብንም። እንዲህ ያለው አስተሳሰብ እግዚአብሔር በማንም ላይ ተደጋፊ ያለ መሆኑን እውነታ መካድ ነው፤ በማንነቱ ሙሉ ይሆን ዘንድ የፍጥረት ዓለሙ እገባ ያስፈልገዋል ወደሚል አንድምታ ሊያመራንም ይችላል።¹² ይልቁንም መቀበል ያለብን ፍጥረት ዓለሙ የተገኘው ሙሉ በሙሉ ነጻ የእግዚአብሔር ሥራ ስለሆነ ብቻ ነው የሚለውን ነው። እግዚአብሔር ስለ መረጠ ያደረገው እንጂ፤ የግድ ለእርሱ የሚያስፈልግ ሥራ አይደለም። «አንተ ሁሉን ፈጥረሃልና፤ በፈቃድህም ተፈጥረሃልና፤ ሆነሃልምና» (ራእ 4:11)። ወደር የሌለው ችሎታውን ያሳይ ዘንድ እግዚአብሔር ዓለሙን ፈጠረ። ፍጥረት ታላቅ ጥበብና ኃይሉን፤ በመጨረሻም ሌሎች ባሕርያቱንም ያሳያል።¹³ መረዳት እንደሚቻለው እግዚአብሔር አጽናፈ ዓለሙን ከፈጠረ በኋላ በፍጥረት ሥራው ደስ ተሰኝቶአል፤ ፍጥረት የተለያዩ የእግዚአብሔር ባሕርያትን ያሳያል። በዚያው መጠን ደግሞ እግዚአብሔርን ደስ አስኝቶአል።

ይህም በበኩሉ እኛም ብንሆን የተለያዩ የፍጥረታት እንቅስቃሴን ስንመለከት ወዲያውኑ ልባችን ደስታ የሚያደልቅበት ምክንያት ምን እንደ ሆነ ያሳያል። መብታችንና ሥነ ጽሑፍን የመሳሰሉ ዝግባሌ ያላቸው ሰዎች የፈሳሸው የፈጠራ ውጤቶችን በማየት፤ በመስማት፤ ወይም በመደመም ደስ መሰኘታቸው ግልጽ ነው። የፍጥረት ሥራውን በማየት እኛ ራሳችን የፈጠራ ችሎታ እንዲኖረን፤ በዚህም ደስ የምንሰኝ አድርጎ እግዚአብሔር ፈጥሮናል። የሰውን ዘር ክልሎች ፍጥረታት ልዩ ከሚያደርጉት ነገሮች አንዱ ይኸው አዳዲስ ነገሮችን የመፍጠር ችሎታው ነው። በተለያዩ የፈጠራ» ዓይነቶች ደስ የምንሰኝበት ምክንያት ምን እንደ ሆነ ይህ ራሱ በቂ ማስረጃ ሊሆን ይችላል፤ ለምሳሌ ያህል ምግብ ማብሰል፤ ቤታቸውን ማስዋብ፤ በአንጨትና በሌሎች ቁሶች የተለያዩ ነገሮችን መሥራት፤ ሳይንሳዊ ግኝቶች፤ ወይም ለኢንግሊዝካል ችግሮች አዳዲስ መፍትሔዎችን ማቅረብ ብዙዎችን ደስ ያሰኛቸዋል። ሌላው ቀርቶ ሕፃናት እንኳ ሳይቀሩ ሥዕሎችን ማቅለም፤ በአንዳንድ ነገሮች አሻንጉሊቶችን መሥራት ከመጠን በላይ ደስ ያሰኛቸዋል። በእነዚህና እነዚህን በመሳሰሉት እንቅስቃሴዎች ሁሉ በጥቂቱም ቢሆን የእግዚአብሔርን የመፍጠር ችሎታ እናንጸባርቃለን፤ በምንሠራቸው ነገሮች ደስ መሰኘትና እግዚአብሔርን ማመስገን ይኖርብናል።

መ. እግዚአብሔር የፈጠረው አጽናፊ ዓለም «አጅግ» መልካም ነበረ

ይህ ነጥብ ያለፈው ሐሳብ ተከታይ ነው። እግዚአብሔር አጽናፈ ዓለሙን የፈጠረው ክብርን ለማሳየት ከሆነ፤ አጽናፊ ዓለሙ ደግሞ የተፈጠረበትን ዓላማ አሟልቶ መገኘት ይኖርበታል ቢባል አግባብነት ይኖረዋል። እግዚአብሔር የፍጥረት ሥራውን ከፈጸመ በኋላ በፍጥረቱ ደስ ተሰኝቶአል። እያንዳንዱ ነገር

¹¹ፍጥረታትን በተመለከተ ትክክለኛ ዕድታ ወይም አተረጓጎም እንዲኖረን ከተፈለገ ቅዱሳት መጻሕፍት አስፈላጊ ስለ መሆናቸው በምዕ 7 ገጽ 120-126 የተሰጠውን ማብራሪያ ይመ።

¹²እግዚአብሔር በማንም ወይም በምንም የማይደገፍ ስለ መሆኑ የቀረበውን ማብራሪያ ከምዕ 11፤ ገጽ 166-169 ይመ።
¹³ፍጥረታት የተለያዩ የእግዚአብሔር ባሕርያት ገጽታዎችን የሚገልጹ ስለ መሆናቸው በምዕ 11፤ ገጽ 163-166 የቀረበውን ማብራሪያ ይመ።

ከፈጠረ በኋላ ሥራውን በማየት፤ «መልካም» ነው ብሉአል (ዘፍ 1:4፤ 10፤ 12፤ 18፤ 21፤ 25)። ከፍጥረት ሥራው ስድስት ቀናት ፍጹሜ በኋላ፤ «እግዚአብሔርም ያደረገውን ሁሉ እየ፤ እነሆም፤ እጅግ መልካም ነበረ» የሚል እናነባለን (ዘፍ 1:31)። እርሱ ባቀደለት ዓላማ ፍጥረት በመጠናቀቁ እግዚአብሔር ደስ ተሰኝቶአል።

ምንም እንኳን በአሁኑን ጊዜ ኃጢአት በዓለም መኖሩ ቢታወቅም፤ አሁንም ቢሆን ፍጥረት በእግዚአብሔር ዓይን «መልካም» ነው፤ እኛም ብንሆን በዚህ መልኩ ልንቀበለው ይገባል። እንዲህ ያለ ግንዛቤ ካለን፤ በፍጥረቱ ደስ መስኘት ስሕተት ነው ከሚል አንብታ በንባሌ ነጻ ሊያደርገንና ከዓለም መለየት አለብን ከሚል ሐሰተኛ አመለካከት ሊጠብቅን ይችላል። ጳውሎስ እንደሚነግረን እንዳንደች፤ «ሰዎች እንዳያገቡ ይከለክላሉ» ከዚህ ጋር በማያያዝም፤ «የሚያምኑና አውነትን የሚያውቁ ሰዎች እግዚአብሔር የፈጠረውን በምስጋናም የሚቀበሉትን እንዳይቀበሉ ያዘላ»፤ ይሁን እንጂ፤ እነዚህ ሰዎች «የአጋንንትን ትምህርት» እያዳመጡ ነው ይላል (1ጢሞ 4:1-3)። ሐዋርያው አስረግጦ እንደሚነግረን፤ «እግዚአብሔር የፈጠረው ማንኛውም ነገር መልካም ነውና፤ በምስጋና ከተቀበሉትም የሚጣል ምንም ነገር የለም፤ በእግዚአብሔር ቃልና በጸሎት የተቀደሰ ነውና» (1ጢሞ 4:4-5)። ምናልባትም ጳውሎስ የምንበላው ምግብም ሆነ የምንጠቀምበት ማንኛውም ነገር «በእግዚአብሔር ቃል» እንደሚቀደስ ሲናገር በዘፍጥረት 1:31 ያለውን «እነሆም እጅግ መልካም» ነበረ የሚለውን በረከት በአእምሮው በመያዝ ሊሆን ይችላል።

የእግዚአብሔርን ፍጥረት ለተሳሳተ ዓላማ ልንጠቀምበት እንችላለን ይሆናል፤ ፍቅራችንም ለእግዚአብሔር ሳይሆን እርሱ ወደ ፈጠራቸው ፍጡራን ያዘነብል ይሆናል፤ ይሁን እንጂ፤ የእግዚአብሔር ፍጥረት ለተሳሳተ ዓላማ ሊውል መቻሉ ደስ እንዳንሰኝበት ወይም በምስጋና እንዳንቀበለው ወይም በእርሱ መንግሥት ለሚጠቅም ተግባር እንዳንጠቀምበት እንቅፋት ሊሆንብን አይገባም። ባለ ጣጋ ስለ መሆን ፍላጎትና ስለ «ገንዘብ ፍቅር» (1ጢሞ 6:9-10) ካስጠነቀቀ በኋላ ጳውሎስ ብዙም ሳይቆይ፤ «ደስ እንዲለን ሁሉን አትረፍርፍ የሚሰጠን» እግዚአብሔር ራሱ መሆኑን አስረግጦአል (1ጢሞ 6:17)። ይህ አውነት ክርስቲያኖች በማንኛውም ቴክኖሎጂያዊ ውጤት ተሳትፎ እንዲያደርጉ፤ (ለአካባቢያችን ጥንቃቄ ማድረግ ሳይዘነጋ) እግዚአብሔር ከፈጠራት ምድር የሚገኘውን ማንኛውም ነገር በምስጋና እንድንጠቀምበት፤ ለራሳችንና ለሌሎች ጥቅም እንድናውለው እኛ ክርስቲያኖችን ሊያበረታታ ይገባል (1ጢሞ 6:18 ይመ)። ይህን ስናደርግ ግን ቁሳዊ ነገሮች ሁሉ ጊዜያዊ እንጂ ዘላለማዊ ወይም ዘላቂ አለመሆናቸውም ማስታወስ ይኖርብናል። ተስፋችን በእግዚአብሔር መሆን አለበት (መዝ 62:10፤ 1ጢሞ 6:17 ይመ)። ከዚህም በላይ የማይናወጥ መንግሥት እንደምንቀበል በተሰጠን ተስፋ ላይ በመመሥረት መሆን አለበት (ቴላ 3:1-4፤ ዕብ 12:28፤ 1ጴጥ1:4)።

ሀ. በቅዱሳት መጻሕፍትና በሳይንሳዊ ግኝቶች መካከል ያለ ስምምነት

በታሪክ እንደ ታየው፤ ክርስቲያኖች በተለያዩ ዘመናት ሳይንሳዊ ግኝቶችን ለመቀበል ሲያመነኩ ኖረዋል። በሌላ በኩል ደግሞ፤ የእግዚአብሔር ፍጥረትን አስመልክቶ አዳዲስ ሐቆችን የተገነዘቡ፤ በግኝቶቻቸው በቀጣይ ዘመናት የሚኖረውን ታሪክ ገጽታ የለወጡ ጽኑ ክርስቲያናዊ እምነትና በመጽሐፍ ቅዱስ እምነት ያላቸው ሳይንቲስቶች መሆናቸው ይታወቃል። አይካክ ኒውተን፤ ጋሊሎ ጋሊሊ፤ ጄሐንስ ኬፕለር፤ ብለዚ ፓስካል፤ ሮበርት ቦይል፤ ሚካኤል

ፋራዳይ፤ ጀምስ ክላርክ ማክስዌይልና የሌሎች ሳይንቲስቶች ሕይወት ጥቂቶች ምሳሌዎቻችን ናቸው።¹⁴

በሌላ በኩል ደግሞ፤ ተቀባይነት ያገኙ ሳይንሳዊ አስተሳሰቦች መጽሐፍ ቅዱስ የሚናገረውን ከተቀበሉ ሰዎች ግንዛቤ ጋር እንደሚጋጭ ሲታሰብ የነበረበት ጊዜም ነበር። ለምሳሌ ያህል፤ ኢጣሊያዊው የሥነ ፈለክ ሊቅ ጋሊሊዮ (1564-1642) ምድር የፍጥረት ዓለሙ ማዕከል አለመሆንዋን፤ ይልቁኑም ምድርና ሌሎች ፕላኔቶች በፀሐይ ዙሪያ እንደሚሸከረከሩ ማስተማር በጀመረ ጊዜ፤ (እንዲህ ለማለት የበቃው ከ1472-1543 የነበረውን ፖላንዳዊ የሥነ ፈለክ ሊቅ የቮፐርኒክስን ሕግ ነቢብ ተከትሎ ነበር) ከፍተኛ ተቃውሞ ደርሶበታል፤ በርማ ካቶሊክ ቤተ ክርስቲያን ጽሑፎቹ ተወግዘዋል። ለዚህ ምክንያቱ ደግሞ መጽሐፍ ቅዱስ ፀሐይ በምድር ዙሪያ መሸከርከርዋን እንደሚያስተምር አድርገው ብዙዎች ማሰባቸው ነበር። እንደ እውነቱ ከሆነ ግን፤ መጽሐፍ ቅዱስ በፍጹም ይህን አያስተምርም፤ ይልቁንም፤ መጽሐፍ ቅዱስ ይህን ማስተማር አለማስተማሩን ለማረጋገጥ ረጋ ብለው እንዲመረምሩ ምክንያት የሆናቸው የቮፐርኒክስ ሥነ ፈለካዊ ግኝት ነበር። ስለ ፀሐይ መግባትና መውጣት የሚያመለክቱ ገለጻዎች መጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ መኖራቸው አርግጥ ነው (መዝ 1:5 ወዘተ)። ይሁን እንጂ፤ ይህ የሚያመለክተው ከሰው ዕይታ አንጻር ሲታሰብ ብቻ መሆኑን ነው፤ ከዚህ ዕይታ አንጻር ደግሞ ገለጸው ትክክል ነው። ይሁን እንጂ፤ ይህ አባባል ስለ ምድርም ሆነ ስለ ፀሐይ መዘር መጽሐፍ ቅዱስ በየትኛውም ቦታ የሚናገረው አለው ለማለት አያስደናርም፤ ከሰው ዕይታ አንጻር ፀሐይ ለምን እንደምትገባ ወይም እንደምትወጣ የሚያመለክተው የለውም። መሬት ወይም ፀሐይ ወይም ሌላ ነገር የፍጥረት ዓለም «ማዕከል» ስለ መሆናቸው ቅዱሳት መጻሕፍት ምንም አይነግሩም፤ እንዲህ ዓይነቱ ጉዳይ የቅዱሳት መጻሕፍት ዓላማ አይደለም። ያም ሆኖ ግን፤ ምንም እንኳን ጋሊሊዮ እምነቱን እንዲክድ ቢደረግም፤ ለጥቂት ዓመታት የቀም እስረኛ እንዲሆን ቢፈረድበትም፤ ከእርሱ ያገኘው ትምህርት ተፈጥሮአዊውን ዓለም ረጋ ብለን ብናጠነው፤ የተቀበልንው አስተሳሰብ ከቅዱሳት መጻሕፍት ጋር የሚጣጣም መሆን አለ መሆኑን ለማረጋገጥ እንደገና እንድንመረምር ሊያነሳሳን ይገባል። ይህን ስናደርግ ለቃሉ ወይም ለተወሰነ የቅዱሳት መጻሕፍት ክፍል የነበረን አተረጓጎም ትክክል እንዳልሆነ የምንረዳበት ጊዜ ይኖራል። ሳይንሳዊ ግኝቶች የቀደሙ ትውልዶች ስለ ምድራችን ዕድሜ የነበራቸውን አመለካከት እንደገና እንዳያጠኑ ክርስቲያኖችን አነሳስቶአል፤ ስለ ሆነም በዚህ ዘመን ያለ ማንኛውም ክርስቲያን ምሁር ምድራችን የተፈጠረችው ከክርስቶስ ልደት በፊት በ4004 ዓመት ነው ብሎ አያምንም። ይሁን እንጂ፤ አይረሻዊው ሊቀ ጳጳስ ጀምስ አሸር (1581-1656) ያቀረቡትን ጽሑፍ ምክንያት በማድረግ በአንድ ወቅት ያ ዓመት ምድራችን የተፈጠረችበት ዓመት እንደ ሆነ ሲታመን ኖሮአል፤ እኚህ ሰው በዘመናቸው ከነበሩ ምሁራን አንዱ ሲሆን፤ አዳም የተፈጠረበትን ጊዜ ለማወቅ መጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ የተጠቀሱ ትውልዶች ዕድሜን በጥንቃቄ ደምረው በማስላት እዚህ መደምደሚያ ላይ ደርሰዋል። በዚህ ዘመን ግን መጽሐፍ ቅዱስ ምድራችንም ሆነች የሰው ዘር የተፈጠሩበትን ጊዜ አስረግጦ እንደሚያናገር በብዙዎች የሚታወቅ ሀጥላል (ከታች ያለውን ይመ)።

በሌላ በኩል ደግሞ፤ አገጋሚ ለውጥን አስመልክቶ ሳይንቲስቶች የሚያስተምሩትን ብዙ ክርስቲያኖች አጥብቀው መቃወማቸው ግልጽ ነው። ይህን በተመለከተ በሺህ የሚቆጠሩ ክርስቲያኖች ስለ ዝርዝር ነገሮች እንኳ ሳይቀር ደጋግመው ቅዱሳት መጻሕፍትን ከመረመሩ በኋላ ፍጡራን ስለ ተገኙ በት መንገድ መጽሐፍ ቅዱስ በእርግጠኝነት እንደሚናገር ድምዳሜ ላይ

¹⁴የእነዚህ ሳይንቲስቶችን ሕይወትና ሥራ በተመለከተ እጠር ያለ ጻላሳ ለማግኘት የ August J. Kling, "Men of Science/Men of Faith," HIS, May, 1976፤ ገጽ 26-31 ይመ።

ደርሰዋል። ከዚህም በተጨማሪ፣ የአጽናፈ ዓለም መገኘትን አስመልክቶ የአገዛዝ ለውጥ ሂደትን በሚቀበሉና (ከርስቲያን በሆኑትና ባልሆኑት)፤ በማይቀበሉ መካከል ሰፊ አለመግባባት ተፈጥሮአል። ስለሆነም ከመጽሐፍ ቅዱሳዊና ሳይንሳዊ መሠረተ ጉዳዮች አንጻር የአገዛዝ ለውጥ ሂደት አስተምህሮ በክርስቲያኖች ዘንድ ተግዳሮት እየገጠመው ነው ማለት ነው።

ከዚህም በተጨማሪ፣ እንደ ሌሎች ሳይንሳዊ ጉዳዮች ሁሉ ስለ አጽናፈ ዓለም መገኘት የሚኒህ፣ ጥያቄዎች በላቦራቶሪ ሊፈገግጥ እንደማይችል ወይም አፈጣጠሩን ያየ አንድም ሰብዓዊ ፍጡር አለመኖሩን ማስታወስ ይኖርበናል። ስለሆነም ስለ ፍጥረት መገኘትና ስለ ምድራችን ጥንታዊ ታሪክ ሳይንቲስቶች የሚሰነዝሩዋቸው አስተሳሰቦች ሁሉ ምሐራዊ ግምት ከመሆን ያለፉ አይደሉም። ይሁን እንጂ፣ ለመቀበል ፈቃደኛ ከሆንን፣ ስለ አንዚህ ነገሮች የሚያውቀው (እግዚአብሔር ራሱ) አስተማማኝ በሆነ ቦታ ለሁሉ ነገሮቻል። ስለሆነም ስለ ፍጥረታቱ መገኘት መጽሐፍ ቅዱስ የሚሰጠንን ገለጻ በጥንቃቄ መመርመር ይኖርብናል።

በፍጥረት አመጣጥና በዘመናዊው ሳይንስ ግንት መካከል ስላለው ምልክታ መርኅ ይሆንን ዘንድ ከዚህ በታች አንዳንድ መንገዶችን አቅርባለሁ።

1. ሐቆቹን ሁሉ በተገቢው መልኩ ከተረዳን፣ በቅዱሳት መጻሕፍትና በተፈጥሮአዊ ሳይንስ መካከል «ዘላቂ አለመስማማት» ሊኖር አይችልም። «ዘላቂ አለመስማማት» የሚለውን ቃል የወሰድነው ፍራንሰስ ሼፈር በዚህ ርእስ ካዘጋጁት በጣም ጠቃሚ መጽሐፍ ነው።¹⁵ ሼፈር እንደሚለው ስለ ፍጥረት ዓለም አመጣጥ በሚኒህ፣ ጥያቄዎች የቅዱሳት መጻሕፍትን እውነተኛነትን በሚያምኑ ክርስቲያኖች መካከል እንዲ አለመግባባት ሊኖር የሚችልበት ሁኔታ አለ፤ እነዚህም በሚከተለው መልኩ በዝርዝር ቀርበዋል፡-

1. እግዚአብሔር የፈጠረው «የዕድገት ደረጃውን የፈጸመ» አጽናፈ ዓለምን ነው ወይስ አይደለም?
2. በዘፍጥረት 1:1 እና 1:2 ወይም 1:2 እና 1:3 መካከል ያሉት ገለጻዎች የጊዜ ክፍተትን ያሳያሉ ወይስ አያሳዩም?
3. የዘፍጥረት መጽሐፍ አንድ ቀን ሲል ስለ ረጅም ቀን መናገሩ ነው ወይስ አሁን ስለምናውቀው ዓይነት ቀን?
4. በኖን ዘመን የሆነው የጥፋት ውሃ በምድራችን ላይ ለውጥ አምጥቶአል ወይስ አለመጣም?
5. በፍጥረት 1 ላይ «እንደየወገናቸው» የሚለው ቃል እኛ ከተረዳነው ዘላይ በጣም የሰፋ ትርጉም አለው ወይስ የለውም?
6. ከለው ልጅ ውድቀት በፊት እንስሳት ይሞቱ ነበር ወይስ አልነበረም?
7. «ባራ» (bara) ፈጠረ የሚለውን የዕብራይስጥ ቃል መጽሐፍ ቅዱስ ባልተጠቀመበት ስፍራ ሁሉ ቀደም ሲል ከነበረ ፍጥረት በመነሣት ሌላ ዓይነት ፍጥረት መገኘት ችሎአል ወይስ አልቻለም?¹⁶

እንዲህ ያሉ መላ ምቶችን ለማንሳት ምክንያት መኖሩን ከመግለጻቸው ውጪ፣ ከላይ ከተጠቀሱት መካከል አንዱም የአርሳቸው አቋም ነው ለማለት እንዳልሆነ ሼፈር ግልጽ አድርገዋል። ሼፈር ማሳየት የፈለጉት ዐቢይ ጉዳይ ስለ ተፈጥሮአዊው ዓለም ሆነ ስለ ቅዱሳት መጻሕፍት ያለን ግንዛቤ ከፍጹምነት

የራቀ መሆኑን ማስገንዘብ ነው። ይሁን እንጂ፣ በተገቢው ሁኔታ ሐቆቹን እስከ ተረዳን ድረስ፣ ቅዱሳት መጻሕፍትንም በትክክል እስከ ተገንዝብን ድረስ፣ የምንደርስበት መደምደሚያ እርስ በርሱ የሚጋጭ አይሆንም፤ «ዘላቂ አለመስማማት» ሊኖር አይችልም፤ ይህን ግንዛቤ ግምት ውስጥ በማስገባት ሳይንሳዊም ሆነ የቅዱሳት መጻሕፍት ጥናታችንን በልበ መሰራት ማራመድ አንችላለን። ምክንያቱም በቅዱሳት መጻሕፍት አማካይነት የተናገረ እግዚአብሔር፣ እውነትን ሁሉ ያውቃል፤ አጽናፈ ዓለምን አስመልክቶ ማንኛውንም መሠረታዊ እውነት በሚጻረር ሁኔታ አልተናገረም።

ይህ በጣም ጠቃሚ መርፍ በመሆኑ ክርስቲያኖች ሥነ ፍጥረትንም ሆነ ዘመናዊውን ሳይንስ ማጥናት ያለባቸው ከዚህ ግንዛቤ በመነሣት መሆን አለበት። ስለ ፍጥረት አመጣጥ ማንኛውንም ሳይንሳዊ ምርምር ለማድረግ መፍራት የለብንም፤ ይህን ስናደርግ ግን ሐቆቹን በትክክል እስከ ተረዳን ድረስ፣ በጽሑፍ ከሰፈረው የእግዚአብሔር ቃል ጋር የሚጣጣም የምዳሜ ላይ እንደሚመጡ በፍጹም ትንትና ጉጉት መሆን አለበት። በተመሳሳይ መልኩም፣ ቅዱሳት መጻሕፍትን ስናጠና በትክክል እስከ ተረዳን ድረስ የተፈጥሮአዊውን ዓለም ሐቆች እንደሚያፈርስ ልበ መሰራት ሆነን መሆን አለበት።¹⁷

ምናልባትም አንዳንዶች ይህን ማንሳት ተገቢ አይደለም፤ ምክንያቱም መጽሐፍ ቅዱስ የተሰጠን ሃይማኖታዊና ሥነ ምግባራዊ ጉዳዮችን በተመለከተ እንጂ፣ «ሳይንስ»ን ሊያስተምረን አይደለም የሚል ተቃውሞ ያቀርቡ ይሆናል። ይሁን እንጂ፣ ቀደም ሲል ከምዕራፍ 5 እንደ ተመለከተው፣ መጽሐፍ ቅዱስ ራሱ ስለ የትኞቹ ርእስ ጉዳዮች እንደሚናገር ምንም ዓይነት ገደብ አላደረገም። ምንም እንኳ ተራ በሆነ መልኩ ስንመለከተው መጽሐፍ ቅዱስ ሳይንስ «መሣሪያ መጽሐፍ» ባይሆንም፣ ስለ ተፈጥሮአዊው ዓለም፣ ስለ አመጣጡ፣ ስለ ዓላማውና ስለ ፍጻሜው ብዙ ሐቆችን መያዝ የሚገድ አይደለም፤ ስለዚህ ዓለም ዕለት ዕለት እንቅስቃሴ የሚናገራቸው ሐቆች አሉት። እንግዲህ በቅዱሳት መጻሕፍት ያሉትን ቃላት የተናገረው እግዚአብሔር ራሱ (በሰዎች ጸሐፊነት) መሆኑን ካመንን ለሚናገራቸው ነገሮች ትኩረት መስጠትና ማመን ይኖርብናል ማለት ነው። ዕብራውያን 11:3፣ «ዓለማት በእግዚአብሔር ቃል እንደ ተፈጠሩ በእምነት እንገነዘባለን» ይላል።

2. ተፈጥሮን አስመልክቶ የሚሰነዝሩ አንዳንድ ሕገ ነቢዮች (ትወራ) ከቅዱሳት መጻሕፍት ትምህርት ጋር በግልጽ ይጋጫሉ። በዚህ ክፍል የምንመለከተው ስለ ዓለማት ጅማራ ወይም አመጣጥ የሚቀርቡ ሦስት የአገላለጽ አይደሉም፤ ሦስቱም ከመጽሐፍ ቅዱሳዊው ገለጻ ጋር የሚጣጣሙ አይደሉም።

ሀ. ከሃይማኖት ውጪ የሆኑ ትወራዎች፡- ዕይታችን የተሟላ ይሆን ዘንድ እዚህ ላይ የምንመለከተው የፍጥረት ዓለምን አመጣጥ አስመልክቶ የሚሰነዝር ማንኛውንም ዓላማዊ (ሃይማኖታዊ ያልሆነ) ሕገ ነቢ በቅዱሳት መጻሕፍት በሚያምኑ ሰዎች ተቀባይነት እንደሌለው በአጭር ብቻ እናቀርባለን። «ዓለማዊ» ስንል ይህን ዓለም የፈጠረ ዘላለማዊ ማንነት ያለው አምላክ መሆኑን የማይቀበል ማንኛውንም ሕገ ነቢ ማለታችን ነው። ስለሆነም፣ ስለ «ቢግ ባንግ» ሕገ ነቢ (እእግዚአብሔር ስፍራ በማይሰጥ ገጽታውን በተመለከተ) ወይም ቁስ ለዘላለም ነበረ የሚል ማንኛውም አስተሳሰብ እግዚአብሔር ዓለማትን እምህብ አልቦ መፍጠሩን፣ ይህንንም ያደረገው ለራሱ ክብር መሆኑን የማይቀበል በመሆኑ ከቅዱሳት መጻሕፍት አስተምህሮ ጋር በፍጹም የሚጣጣም አይደለም። ዳርዊናዊ አዝጋሚ ለውጥ ብዙውን ጊዜ መሠረት የሚያደርገው ሙሉ በሙሉ ቁሳዊ

¹⁵የአገዛዝ ለውጥ አስተምህሮ በሕተተኝነትን አስመልክቶ በጣም ብዛት ያላቸው ሳይንሳዊ ማስረጃዎች እየቀረቡ ነው። ስለዚህ ጉዳይ ዝርዝር ገለጻ ለማግኘት በዚህ ምዕራፍ ዋቢ መጻሕፍት ዝርዝር የተጠቀሱ በተለይ የ Michael Denton እና Philip E. Johnson መጻሕፍትንና በገጽ 280-84 ያለውን ማብ ይመ።

¹⁶Downers Grove, Ill. InterVarsity Press, 1975.

¹⁷ዝኪ ከማህ፡ ገጽ 25-33።

¹⁸በቅዱሳት መጻሕፍትን ተፈጥሮን መሠረት ባደረገው መለኮታዊ መገለጥ መካከል ስላለው ግንኙነት በምዕ 4፣ ገጽ 80-82 ያለውን ማብ ይመ።

የሆነውን ዕይታ እንደ መሆኑ መጠን፤ የሚካተተው እዚህ ምድብ ውስጥ ነው።¹⁹

ለ. አምላክ-ገብ የአዝጋሚ ለውጥ ሂደት - ቻርለስ ዳርዊን Origin of Species by Means of Natural Selection» (1859) የተሰኘ መጽሐፉን ከጻፈ ወዲህ ብዙ ክርስቲያኖች ዳርዊን እንደሚለው ፍጥረት በአዝጋሚ ለውጥ ሂደት መገኘቱን፤ ይሁን እንጂ ይህን ሂደት እግዚአብሔር እየመራ እርሱ እንዲሆን ወደሚፈልገው ደረጃ እንዳደረሰው የሚያመለክት አስተሳሰብ አቅርቦዋል። እንዲህ ዓይነቱ አስተሳሰብ ለእግዚአብሔር ስፍራ የሚሰጥና የአዝጋሚ ለውጥ ሂደትንም የሚቀበል በመሆኑ አምላክ-ገብ አዝጋሚ ለውጥ ሂደት በመባል ይታወቃል። አምላክ-ገብ አዝጋሚ ለውጥ ሂደትን የሚቀበሉ ብዙዎች አንድ ወሳኝ ደረጃ ላይ እግዚአብሔር ጣልቃ ገብቶ ነገሮችን እርሱ ወደሚፈልገው አቅጣጫ እንደ መራቸው ይነግሩናል፤ ከዚህ አስተሳሰብ ተከታዮች ብዙዎቹ የፌታልት ባተወሰኑ ወሳኝ ወቅቶች ላይ እግዚአብሔር ጣልቃ ገብቷል። ይኸውም፡- (1) ቁስ መጀመሪያ ሲፈጠር፤ (2) ከዚህ ቁስ ቀላል በሆነ መልኩ ሕይወት ሲገኝ፤ (3) በሰው አፈጣጠር ወቅት ናቸው። ይሁን እንጂ፤ ስለ እግዚአብሔር ጣልቃ ገብነት የቀረቡት ነጥቦች ግምት ውስጥ ባይገቡ እንኳ፤ አምላክ-ገብ ለውጥ ሂደትን የሚቀበሉ ሰዎች የተፈጥሮ ሳይንቲስቶች በደረሰባቸው ሁኔታ የአዝጋሚ ለውጥ አንቅስቃሴ ሂደት ላይ እንደ ነበርና ይህንንም ሂደት እግዚአብሔር እየመራ በምድራችን ያሉ ሌሎች ሕይወት ነገሮች አሁን ያለባቸው ደረጃ ላይ ደረሱ የሚል አመለካከት አላቸው። አንዳንድ ፍጥረታት ከአካባቢያቸው ጋር በሚጣጣም መልኩ ራሳቸውን የማመሳሰል ድንገቶች ችሎታ ነበራቸው፤ ሌሎች ግን ይህ ችሎታ አልነበራቸውም፤ ከአካባቢያቸው ጋር ተመሳሳሪው የመኖር ችሎታ የነበራቸው ዛሬ በሕይወት ሲገኙ፤ ሌሎች ግን ጠፍተዋል በማለት ያምናሉ።

የአምላክ-ገብ አዝጋሚ ለውጥ ሂደትን የሚቀበሉ ሰዎች ሂደቱ እንዴት ተግባራዊ ሊሆን እንደ ቻለ የሚሰነዘሩ አዳዲስ አስተሳሰቦችን ለመቀበል ሁሉም ዝግጁ ናቸው፤ ምክንያቱም እነርሱ እንደ ያዙት አቋም ከሆነ፤ መጽሐፍ ቅዱስ ይህን በተመለከተ የሚነግረን ይኼ ነው የሚባል መደምደሚያ ስለሰጠው ነው። ስለዚህም በሳይንሳዊ ምርምር እማካይነት አንድ መደምደሚያ ላይ መምጣት አለብን ይላሉ። የአዝጋሚ ለውጥ ሂደት ተግባራዊ ሊሆን የቻለበትን መንገድ ብዙ በመረመርን መጠን፤ ሕይወት እንዲገኝ እግዚአብሔር ስለተጠቀመበት ሂደት በዚያው ልክ መረዳት የምንችልበት ደረጃ ላይ መድረስ ይቻላል በማለት ይከራከራሉ።

ለአምላክ-ገብ አዝጋሚ ለውጥ ሂደት አራማጆች የሚኖረን ተቃውሞ የሚከተለው ነው፡-

1. የእግዚአብሔር ፍጥረት ሥራ በመሉ ዓላማ ያለው መሆኑን ቅዱሳት መጻሕፍት ያስተምራሉ፤ እንዲህ ከሆነ የአዝጋሚ ለውጥ ሂደት አራማጆች እንደሚያምኑት ፍጥረት በድንገት የተገኘ ነው ማለት አይቻልም። ከቅዱሳት መጻሕፍት እንደምንመለከተው እግዚአብሔር፤ «ምድር ሕያዋን ፍጡራንን እንደ የወገናቸው፤ ከብቶችን፤ በምድር ላይ የሚሳቡ ፍጡራንና የዱር እንስሳትን እያንዳንዱን እንደ ወገኑ ታስገኝ» ሲል፤ ሆኖ ብሎ ለዓላማ እንደ ፈጠራቸው ነው የሚያሳየን (ዘፍ 1:24)፤ እንዲህ ከሆነ ደግሞ ፍጥረት በድንገት ተገኘ ከሚለው አስተሳሰብ ጋር ይጋጫል ማለት ነው።

የፍጥረት መገኘትን አስመልክቶ መጽሐፍ ቅዱስ በሚያቀርበው ገለጻና አምላክ-ገብ አዝጋሚ ለውጥ ሂደትን በሚቀበሉ ሰዎች መካከል ያለው ትልቁ ልዩነት እዚህ ላይ ነው። እንደ አዝጋሚ ለውጥ ሂደት አመለካከት ከሆነ፤

ፍጥረት የተገኘው በድንገት ነው። ሕይወት ያላቸው ፍጡራን በድንገት መገኘት ታቸውን ካልተቀበሉን አሁን በምንረዳው መልኩ ሳይንሳዊ አዝጋሚ ለውጥ ሂደት አመለካከት በፍጹም መኖር ባልቻለም ነበር። ሕይወት ከቀላልነት ወደ ውስብስብነት በሚያደርገው ሽግግር ሂደት በስተ ጀርባ ድንገተኛ ነገር ይኖራል። ቅዱሳት መጻሕፍት እንደሚያስተምሩት ግን እግዚአብሔር ከእያንዳንዱ ፍጡር በስተ ጀርባ ዕቅድ ያለው መሆኑን ነው። «በዚህ መሆኒት እግዚአብሔር በባሕር ውስጥ የሚኖሩ ታላላቅ ፍጡራንን፤ በውሃ ውስጥ የሚርመሰመሱ ሕይወት ያላቸውን ነገሮች ሁሉ እንደ የወገናቸው እንዲሁም ክንፍ ያላቸውን ወፎች ሁሉ እንደ የወገናቸው ፈጠረ» (ዘፍ 1:21)። «እግዚአብሔር የዱር እንስሳትን እንደ የወገናቸው፤ ከብቶችን እንደ የወገናቸው፤ እንዲሁም በምድር ላይ የሚሳቡ ፍጡራንን እንደ የወገናቸው አደረገ። እግዚአብሔርም ይህ መልካም እንደ ሆነ አየ» (ዘፍ 1:25)። ይህ ደግሞ ፍጥረት የተገኘው በአዝጋሚ ለውጥ ነው። ሚሊዮን አጋጣሚዎችን እግዚአብሔር እየመራና እየተቆጣጠረ አሁን ያለበት ደረጃ ላይ አደረሰው ከሚለው አስተሳሰብ ጋር በፍጹም አይጣጣምም፤ እንደዚህም በሆነ ኖሮ በምድራችን ያሉ ዕዕዋትና እንስሳት ሁሉ እርሱ በፈለገው መልኩ ተፈጠሩ ማለትም አይቻልም። ተጥተኛ የሆነውን መጽሐፍ ቅዱሳዊ ገለጻ ከመቀበል ይልቅ፤ ሕይወት ስለ ተገኘበት ሁኔታ አምላክ-ገብ አዝጋሚ ለውጥ ሂደትን የሚቀበሉ ሰዎች የሚያምኑት የሚከተለውን ይመስላል፡-

እግዚአብሔርም፤ «ሕያዋን ፍጡራንን እንደ የወገናቸው ታብቅል» አለ። ከሰማንያ ሰዓት ሚሊዮን አራት መቶ ዘጠና ሁለት ሺህ ስምንት መቶ ሰባ አንድ የመከራ ዓመታት በኋላ እግዚአብሔር ሕይወት ያላት በደግ ፈጠረ።

አገላለጽ እንግዳና ያልተለመደ ሊመስል ይችላል፤ ይሁን እንጂ በምድራችን ያሉ በሺዎች የሚቆጠሩ ዕዕዋትና እንስሳት እንዴት እንደ ተገኙ አምላክ-ገብ አዝጋሚ ለውጥ ሂደትን የሚቀበሉ ሰዎች ያላቸው አመለካከት ከዚህ የተለየ አይደለም። እነርሱ እንደሚሉት ከሆነ፤ ሕይወት ያላቸው ፍጡራን የተገኙት በሚሊዮን የሚቆጠሩ ተመሳሳሉ የመኖር አጋጣሚዎች ውስጥ አልፈው ነበር፤ በዚህ ሂደት የፍጥረታት ውስብስብነት እየጨመረ መጣ፤ ይህም ለፍጥረት መገኘት ምቹ አጋጣሚ ሆነ።

ምናልባትም አምላካዊ አዝጋሚ ለውጥ ሂደትን የሚቀበሉ ሰዎች እግዚአብሔር ጣልቃ በመማባት ፍጥረትን እርሱ በፈለገው መንገድ እንዲሄድ አድርጎታል የሚል መከራከሪያ ያቀርቡ ይሆናል። እንዲህ ከሆነ ደግሞ ፍጥረት የተገኘው ጣልቃ በሚገባ ዓላማና እቅድ ባለው አምላክ መሆኑ ነው፤ ዓላማና እቅድ እስካሉ ድረስ ደግሞ አጋጣሚ ወይም ድንገተኛ ነገር ሊኖር አይችልም፤ ስለዚህ በዘፈቀደ (ራንደም) የሚከናወን አዝጋሚ ለውጥ ሂደትም ምንም ዓይነት ስፍራ አይኖረውም ማለት ነው። በእግዚአብሔር የማያምን ማንኛውም የአዝጋሚ ለውጥ ሂደት አንቅስቃሴን የሚቀበል ሰው ደግሞ ጠቢብና ፍጥረቱን በዓላማ ያስገኝ አምላክ መኖሩን አይቀበልም። ፍጥረትን በእቅድና በዓላማ ያስገኝ አምላክ መኖሩን የሚቀበል ክርስቲያን ግን ሕይወት በአጋጣሚ ተገኘ የሚለው አስተሳሰብ ከሚያስከትለው ችግር ነጻ ነው። በሺህ የሚቆጠሩ የመከራ ዓመታት ሳያስፈልጉት እያንዳንዱ ፍጥረትን እንደ ወገኑ የተለያዩ አድርጎ የፈጠረ አምላክ መኖሩን ይቀበላል።

2. መጽሐፍ ቅዱስ የሚያስተምረው እርሱ ሲናገር ወዲያውኑ ውጤት እንደ ተገኘ ነው፤ መጽሐፍ ቅዱስ ስለ እግዚአብሔር ቃል የሚነግረን ቃሉ ጋይዳ ያለው መሆኑንና፤ ዓላማውን የመፈጸም አቅም ያለው መሆኑን ነው።

«በእግዚአብሔር ቃል ሰማያት ተሠሩ፤ በአፋም እስትንፋስ የከዋክብት ሠራዊት። . . . እርሱ ተናግሮአልና ሆነ፤ አዘአልና ጸኑም» (መዝ 33:6-9)።

¹⁹ ስለ ዳርዊናዊ የአዝጋሚ ለውጥ ከታች በገጽ 305-314 ያለውን ማብ ይመ።

ይህን የመሰለ አባባል እግዚአብሔር ከተናገረ ሚሊዮን ዓመታት አጋጣሚዎች በኋላ በኋይሉ ሕያዋን ፍጡራን ተገኙ ከሚለው አስተሳሰብ ጋር በፍጹም አይጣጣምም። ከዚህ ይልቅ ግን «ምድር ዕድሜውንም እንደ የወገናቸው ታብቅል» በማለት እግዚአብሔር ሲናገር ወዲያው ተገኘ። «እንዳለውም ሆነ» የሚለውን መቀበል የሚያዋጥ ይሆናል (ዘፍ 1:11)።

3. እግዚአብሔር ዕድሜውን እንደሰጠን ፈጠረ «እንደ የወገናቸውም» እንዲራቡ አደረገ በማለት መጽሐፍ ቅዱስ ሲናገር፤ የተለያዩ ዕድሜትን እንደሰጠን ፈጥሮ ነበር፤ ምንም እንኳን በመካከላቸው መጠኖች ልዩነት ቢኖርም፤ (ለሰዎች በመጠን፤ በዘርና በባሕርይ የተለያዩ የመሆናቸውን ያህል) በሥነ ባሕርይ ለውጦች ምክንያት የሚከሰተው ቅደም አድግም ጉልህ እንዳይሆን ገደብ አለው።²⁰

4. በአሁኑ ጊዜ እንኳ በሆነ እግዚአብሔር ማንኛውንም ሕይወት ያለው ፍጡር በመፍጠር ወይም በማዘድ ረገድ ያለው ሚና አምላክ-ገብ አዝጋሚ ለውጥ ሂደትን የሚቀበሉ ሰዎች እንደሚያቀርቡለን የአዝጋሚ ለውጥ ሂደትን በሩቅ የሚታዘብ አምላክ አስተሳሰብ ጋር በፍጹም አይጣጣምም። ጸዊት እንዲህ አለ፤ «እንተ ውስጣዊ ሰውነቱን ፈጥረሃልና፤ በአናቱም ማእከሉን ውስጥ አበጃጅተህ ሠራኸኝ» (መዝ 139:13)። እግዚአብሔር ደግሞ ሙሉን፤ «ለሰው እንደበቱን የሰጠው ማነው? ሰውን ደንቶር ወይም ዲዳላሚያደርገው ማነው? እኔ እግዚአብሔር አይደለሁምን? በማለት ተናግሮታል (ዘፍ 4:11)። ማር የሚያበቅል እግዚአብሔር ነው (መዝ 104:14፤ ማቴ 6:30)፤ ወፎችን የሚመግብ እግዚአብሔር ነው (ማቴ 6:26) ደግሞም ለምድረ በጻ አራዊት ምግባቸውን የሚሰጥ እግዚአብሔር ነው (መዝ 104:21፤ 27-30)። እንግዲህ በዚህ ዘመን እንኳ እግዚአብሔር የአያንዳንዱን ሕያው ፍጡር ዕድገት የሚያስጀምርና የሚመራ ከሆነ በዓለማዊ እቅድ መፈጠራቸውን ከመቀበል ይልቅ፤ እነዚህ ፍጥረት ከመነሻው በዘፈቀደ በሚከናወን የአዝጋሚ ለውጥ ሂደት ተከሰቱ የሚለው አስተሳሰብ ክትዳሳት መጻሕፍት ጋር መስማማት ይችላል?

²⁰ («ወገን») «ሚን» የሚለው የዕብራይስጥ ቃል በማንኛውም መልኩ "species" (ዘር) ከሚለው ሥነ ሕይወታዊ ምድብ ጋር እንደ ዓይነት ነው ወደሚል መደምደሚያ መምጣት የለበንም፤ ምክንያቱም ይህ የተለያዩ ሕይወት ያላቸው ነገሮችን በምድብ በምድቡ ለማስቀመጥ የሚጠቀሙበት ዘመናዊ ዘዴ ከመሆን ያለፈ ሰላይደል ነው። የዕብራይስጡ ቃል ግን የተለያዩ ሕይወት ያላቸው ነገሮችን የሚገልጽ ምድብ ጠባብ ልዩነቶችን የሚያሳይ ነው። ለምሳሌ ያህል፤ እርስ በርስ የሚጥለዱና በ«ወገናቸው» መሠረት ልዩ ስለሆኑ እንስሳት የሚገልጥ ይመስላል። ትዳሳት መጻሕፍት ስለ ማንኛውም «ጭልፊት እንደየወገኑ» «ማንኛውም ዓይነት» ቁራ እንደየወገኑ» «ማንኛውም ዓይነት ሰን እንደየወገኑ»፤ «ማንኛውም ዓይነት ዝይ እንደየወገኑ»፤ «ማንኛውም ዓይነት ሽመላ እንደየወገኑ»፤ «ማንኛውም ዓይነት እንደየወገኑ»፤ ይናገራሉ (ዘሌ 11:14፤ 15:16፤ 19:22)። ሌሎች እንደየወገናቸው የተፈጠሩ እንስሳት ደግሞ «ፈንጣ»፤ ከብዙባቸው እንስሳላት፤ ጭላት፤ በቋል፤ ጋጋና፤ ሽመላ ናቸው (ዘሌ 11:22፤ 29፤ ዘጸ 14:13፤ 14፤ 15:18)። እነዚህ አንዳቸው ከሌላው የተለዩ እንስሳት ናቸው፤ እንደየወገናቸው እንዲጥሉ አድርጎ እግዚአብሔር ፈጥሮአቸዋል። ምናልባት አንድ ዓይነት ሆነው የተፈጠሩ እንስሳት ቢለያዩ እንኳ (ትልቁ ወይም ትንሹ ጭልፊት የተለያየ ዓይነት መልኩ) ትርጉም መንቀር ያላቸው፤ ወዘተ) ይህ መሆኑ በመካከላቸው ይህን ያህል ግዙፍ የአዝጋሚ ለውጥ ልዩነት አለ ማለት አይደለም፤ ጨርሶ የተለዩ የወፍ ዓይነቶች ናቸው ማለትም አይደለም። (Frair and Davis, A Case for Creation.) ገጽ 129 ላይ «ወገን» ሲል ቤተሰባቸው ወይም ከዚያ ያነሰ ክፍልን ወይም ከዚህ ጋር ተመሳሳይ የሆነ ዘመናዊ አመዳደብን የሚያመለክት ሊሆን እንደሚችል ያላቸውን ግምት ሰንዝረዋል።

5. እግዚአብሔር ልዩ በሆነ መንገድ አዳምን መፍጠሩ፤ ከአዳም ደግሞ ሔዋንን መፍጠሩ፤ አምላክ-ገብ አዝጋሚ ለውጥ ሂደትን ሳለመቀበል ጠንካራ ማስረጃ ሊሆንልን ይችላል። አምላክ-ገብ አዝጋሚ ለውጥ ሂደትን አራማጆች ዘፍጥረት 1-2 ላይ ያሉትን ቃላት ምክንያት በማድረግ አዳምና ሔዋን ልዩ በሆነ ሁኔታ መፈጠራቸውን የሚቀበሉ ከሆኑ፤ ከአዝጋሚ ለውጥ ሂደት አመለካከት ጋር መጋጨታቸው የማይቀር ነው፤ ይሁን እንጂ ትዳሳት መጻሕፍትን መሠረት በማድረግ አዳምና ሔዋንን ሲፈጥር እግዚአብሔር ልዩ በሆነ ሁኔታ ጣልቃ መግባት ከቻለ፤ በሌሎች ፍጥረታት ውስጥ እንደዚህ ለማድረግ የሚያግደው ምንድ ነው?

ከትዳሳት መጻሕፍት እንደምንመለከተው አዳምና ሔዋን በተለየ ሁኔታ መፈጠራቸው ከሌሎች እንስሳት ሁሉ ሌላው ቀርቶ ሰውን ከሚመስሉ ጠባዎች ሁሉ የተለዩ ያደርጋቸዋል። የመጀመሪያዎቹን ወንድና ሴት አዳምና ሔዋንን በተመለከተ ትዳሳት መጻሕፍት የሚነግሩን ከተፈጠሩበት ጊዜ ጀምሮ በቋንቋ የመግባባት ችሎታ፤ ግብረ ገባዊ ግንዛቤና መንፈሳዊ ችሎታ እንደ ነበራቸው ነው። እርስ በርሳቸው ይነጋገሩ ነበር። ሌላው ቀርቶ ከእግዚአብሔር ጋር እንኳ መነጋገር ይችላ ነበር። የአዝጋሚ ለውጥ ሂደት አስተሳሰብ ከሚያቀርባቸው ሰውን ወደ መምሰል ደረጃ ቀረቡታ ከነበራቸው እንስሳት እንኳ የተለዩ ነበሩ።

ምናልባትም አንዳንዶች የዘፍጥረት 1-2 ዓላማ አዳምና ሔዋን ሰውን ለመወከል የተለየሙ እንጂ ቃል በቃል ግለ ሰባዊ ፍጡራን አይደሉም የሚል ተቃውሞ ያቀርቡ ይሆናል። ነገር ግን (ሀ) የመጽሐፍ ቅዱስ ታሪካዊ ይዘቱ ምንም ሳይቋረጥ እስከ አብርሃም ድረስ ይዘልቃል (ዘፍ 12)፤ ይህም ጠቅላላ ክፍሉ በታሪካዊ መልኩ መወሰድ እንዳለበት ጸሐፊው ያለውን ፍላጎት ያመለክታል።²¹ (ለ) ሮሜ 5:12-21፤ እና 1ቆሮንቶስ 15:21-22:45-49 ባለው ጳውሎስ አዳም የሚባል «አንድ ሰው» እንደ ነበርና በእርሱም በኩል ኃጢአት ወደ ዓለም መግባቱን ካመለከተ በኋላ ገለጸውን በመቀጠል ደንገነትን ያስገኝ ዘንድ ክርስቶስ የምትከት ሞት መሞቱን ያመለክታል (እነዚህ ላይ አዳም የሰው ልጆችን በመሙሉ ይወክላል። ከዚህም በላይ፤ አዲስ ኪዳን አዳምና ሔዋን በታሪክ ውስጥ የነበሩ ሰዎች መሆናቸውን አስረግጦ ያመለክታል (ሉቃ 3:38፤ ሐሥ 17:26፤ 1ቆሮ 11:8-9፤ 2ቆሮ 11:3፤ 1ጢሞ 2:13-14)። የአዳምና የሔዋን ልጆች ቃየንና አቤልም እንዲሁ በታሪክ ውስጥ የነበሩ መሆናቸውን አዲስ ኪዳን ያመለክታል፤ ቃየንን በተመለከተ (ዕብ 11:4፤ 1ዮሐ 3:12፤ ይሁዳ 11)፤ አቤልን በተመለከተ ደግሞ (ማቴ 23:35፤ ሉቃ 11:51፤ ዕብ 11:4፤ 12:24 ይመ)።

6. የአዝጋሚ ለውጥ ሂደትን በተመለከተ እያሉ ሳይንሳዊ ችግሮች ቀርበዋል (የሚከተለውን ክፍል ይመልከቱ)። የአዝጋሚ ለውጥ ንድፈ ሐሳብ ምን ያህል አስተማማኝ ሊሆን እንደሚችል ክርስቲያን ያልሆኑ ብዙ ሳይንቲስቶች ጥያቄ ማንሣታቸው በአዝጋሚ ለውጥ ሂደት የምናምነው «ሳይንሳዊ ማስረጃ» በማግኘታችን ነው፤ ይህን ከመቀበል ሌላ አማራጭ

²¹ «የሰማይና የምድር ልደት» የሚለው ዘፍ 2:4 ላይ ያለው ሐረግ፤ (ሰማይና ምድርን) 5+1 (አዳምን) 6+9 (ኖንን) 10+1 (የኖን ልጆችን) 11+10 (ሴምን) 11+27 (የአብርሃም አባት ታራን) 25+12 (እስማኤልን) 25+19 (ይስሐቅን) 36+1 (ሴሳውን) እና 37+2 (ያዕቆብን) የመሳሰሉት ቀጣይ ሽግግሮች ጋር የሚያስተዋውቅ ክፍል መሆኑን አናስተውል። የተለያዩ የመጽሐፍ ቅዱስ ትርጉሞች ይህን የተለያዩ ትርጉም ለጥተውት ሊሆን ይችላል፤ ይሁን እንጂ የዕብራይስጡ ይዘት ምን ጊዜም አንድ ዓይነት ነው፤ «የ...ልደት ይህ ነው» ነው የሚለው። ይህን በማድረግም ጸሐፊው የተለያዩ ታሪካዊ ጉዳዮችን በመሙሉ በዚህ ቃል ማጠቃለል ፈልጎአል። አብርሃምን፤ ይስሐቅን፤ ያዕቆብን የመሳሰሉ ሰዎችን በታሪክ ውስጥ የነበሩ ሰዎች መሆናቸውን እስከ ተቀበለ ድረስ ጸሐፊው አዳምና ሔዋንንም በታሪክ ውስጥ የነበሩ ሰዎች መሆናቸውን ይቀበላል ማለት ነው።

አልነበረም ለማለት እንደሚያስችልና ይልቁንም የጉዳዩ ሌሎች ገጽታዎችን በሚገባ አለማየትን አመልካች ነው። የቀረቡ ሳይንሳዊ መረጃዎች በአዝጋሚ ለውጥ ንድፈ ሐሳብ የሚያሳምኑ ሆነው አልተገኙም፤ ቅዱሳት መጻሕፍትም እንዲሁ አሳማኝ በሆነ መልኩ አጥብቀው እስከተከራከሩት ድረስ ክርስቲያኖች እንዲህ ያለውን ንድፈ ሐሳብ መቀበል አይኖርባቸውም።

ጂኦሎጂስቱ ዴቪስ እ.ኤ.አ. ያንግ እንዲህ በማለት በተናገሩት ብንደመድም ተገቢ ይመስለናል፤ «አምላክ-ገብ አዝጋሚ ለውጥ ሂደትን የሚቀበሉ ሰዎች አቋም ከክርስቲያናዊ አመለካከት ጋር በፍጹም አይጣጣምም። መሠረቱን ያደረገው ከክርስትና ጋር በማይጣጣሙ አቋሞች ላይ በመሆኑ ትክክለኛ መጽሐፍ ቅዱሳዊ አቋም አለው ማለትም አይቻልም።»²² ሉዊስ ቢርክሆፍ እንደሚሉት ደግሞ፤ «አምላክ-ገብ አዝጋሚ ለውጥ ሂደት ግራ የተጋባ አመለካከት ነው፤ አስቸጋሪ ሁኔታዎች ሲኖሩ እግዚአብሔር በፍጥረቱ ጣልቃ በመግባት ሥርዓቱን እንደሚያስተካክል ይተባላል፤ ያ እስኪሆን ድረስ ግን ተፈጥሮ ያለ እግዚአብሔር እርዳታ ሥርዓቱን ተከትሎ የመሄድ ብቃት እንዳለው ያምናል፤ በመሠረቱ ግን እንዲህ ያለው አቋም መጽሐፍ ቅዱሳዊ ካለ መሆኑም በላይ፤ ከአዝጋሚ ለውጥ ሂደት አመለካከት ጋር አይጣጣምም።»²³

ሐ. የዳርዊን አዝጋሚ ለውጥ ንድፈ ሐሳብን በተመለከተ አንጻሩ ግንዛቤዎች፡- አዝጋሚ ለውጥ (Evolution) የሚለውን ቃል በተለያዩ መንገድ ልንጠቀምበት እንችላለን። አንዳንድ ጊዜ ትንጣት አዝጋሚ ለውጥን «Micro-evolution» ለማመልከት ይጠቅማል፤ ይህም ማለት ዝንቦች ወይም ትንኞች ማንኛውንም ተባይ ማጥፊያ መቋቋም እንዲችሉ የሚያደርግ በአንድ ዘር ውስጥ የሚደረግ ትንጣት ዕድገት ወይም ለዎች ረጂም እንዲሆን፤ ወይም የተለያዩ ቀለሞች እንዲኖሩዋቸውና የተለያዩ የጽጌረዳ አበባ ዓይነቶች እንዲያድኑ የሚረዳ ነው። በዚህ ዘመን እንዲህ ያሉ «micro evolution» ብዙ ምሳሌዎች ማቅረብ ይቻላል፤ ማንኛችንም ብንሆን ይህን መካድ አንችልም።²⁴ ይሁን እንጂ ስለ ሥነ ፍጥረትና አዝጋሚ ለውጥ ስንነጋገር አዝጋሚ ለውጥ (evolution) የሚለውን ቃል የምንጠቀምበት በዚህ መልኩ አይደለም።

²²Davis Young, *Creation and the Flood: An Alternative to the Flood Geology and Theistic Evolution* (Grand Rapids; Baker, 1977) p.38 በዚህ ላይ በማክል በዚህ ዘመን ዋነኛ የአምላክ-ገብ አዝጋሚ ለውጥ አራማጅ የሆኑት Richard H. Bube አመለካከትንም አትርጎሞል (pp. 33-35)።

²³Berkhof, *Systematic Theology* pp.139-40)

²⁴Philip E. Johnson, *Darwin on Trial* (Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 1991) በተሰኘ ሥራቸው እንደሚያመለክቱት፤ አዝጋሚ ለውጥን በተመለከተ የቀረቡ ጥናቶች ጊዜያዊ የሕዝብ ብዛት ልዩነትን እንጂ የባሕርይ ለውጥን የሚያመለክቱ ባለመሆናቸው፤ አስረጃጅታቸው ከጊዜያዊነት ያለፈ አይደለም። ለምሳሌ ያህል እንዲሆናቸውም ከትልቁል የተባሉ ሰው «እንዲስትሪ ማቅለሚያዎች ላይ ባደረጉት ጥናት የተመለከቱትን እንደ ማስረጃ አቅርበዋል፤ አንዳንድ የእሳት እራት መስል ፍጡር ዝርያ የቅጠሎቹ መልክ ደብዛዛ በሚሆንበት ጊዜ የእነርሱም ቀለም ደብዛዛ እንደሚሆን፤ በእነባቢው መሠረት ከጥቁር ወደ ነጭ ከዚያ በኋላ ደግሞ ወደ ጥቁር እንደሚለወጡ ተመልክተዋል። ይሁን እንጂ ጥቁሩን ሆነ ነጩ የእሳት እራት መስል ፍጡር በአያንዳንዱ ለውጥ ደረጃ በሕይወት መኖር ትሎአል። (ከቅጠሉ መልክ ጋር መመሳሰል ያልቻሉ የእሳት እራት መስል ፍጡራን በቀላሉ ለአጥቂ አንስሳት ይጋለጣሉ)። ነጭም ሆነ ጥቁር ፈረስ ያው ፈረስ እንደ ሆነ ሁሉ፤ ነጩም ሆነ ጥቁሩ የእሳት ራት እንጂ ወደ ሌላ ነገርነት አይለወጡም፤ ስለዚህም የአዝጋሚ ለውጥ ሂደት ተፈጽሞአል ማለት አይቻልም። እነባቢውን ለመምሰል በሚያደርገው ጥረት ማንኛውም ፍጡር ወደ ሌላ ፍጡርነት አይለወጥም ወይም ጨርሶ አይጠፋም፤ እንዲያውም የራሱን ባሕርያ ተፈጥሮ ጠብቆ እንደሚዘልቅ ነው የተረጋገጠው (ገጽ 26-28፤ 160-61 ይመ)።

ብዙውን ጊዜ አዝጋሚ ለውጥ (Evolution) የሚለውን ቃል የምንጠቀምበት ግዙፍ አዝጋሚ ለውጥ (Macro-evolution) ማለት «አጠቃላይ የአዝጋሚ ለውጥ ሂደት ንድፈ ሐሳብ» ወይም «ሕይወት የሌለው ቀስ ለመጀመሪያው ሕይወት ያለው ፍጡር መገኘት ምክንያት ሆነ ይህም እየተራብ ከምድር ገጽ የጠፋትንም ሆነ አሁን ያሉትን ፍጥረት አስገኘ» የሚለውን ንድፈ ሐሳብ ለመግለጽ ነው።²⁵ በዚህ ምዕራፍ አዝጋሚ ለውጥ ሂደት የሚለውን ቃል የምንጠቀምበት Macro evolution ወይም አጠቃላይ የአዝጋሚ ለውጥ ንድፈ ሐሳብን በሚያመለክት መንገድ ነው።

(1) በአሁኑ ወቅት የአዝጋሚ ለውጥ ንድፈ ሐሳብን የገጠሙት ተግዳሮቶች፡-

ቻርለስ ዳርዊን *Origin of Species by Means of Natural Selection* የተሰኘ መጽሐፉን በ1859 ካዘጋጀ ወዲህ ብዙ ክርስቲያኖችና ክርስቲያን ያልሆኑ ሰዎች ንድፈ ሐሳቡን ሲቃጠሙ ኖረዋል። በዘመናችን ያለው አዲሱ የዳርዊን አዝጋሚ ለውጥ ንድፈ ሐሳብ በመሠረቱ ሐሳብ ደረጃ ከመጀመሪያው የዳርዊን አቋም ተመሳሳይ ነው፤ ይሁን እንጂ፤ በመቶ ዓመታት የሚቆጠሩ ምርምሮችን መሠረት በማድረግ እንዳንድ መሻሻሉችና ጥንኛዎች ታሪክ የሚጀምረው ምድር ላይ ያሉ ከሚካሉት በአንድነት ተቀላቅለው በጣም ተላል ሕዋስ፤ ምናልባትም አንድ ሴል ያለው ሕይወት፤ ድንገት አስገኘ፤ ይህም ሕዋስ ራሱን እያበዛ ሄዶ የኋላ ኋላ በአዲሱ ሴል (ሕዋስ) ውስጥ አንዳንድ ለውጦች ተፈጠሩ። በኋላም ይህ ለውጥ ውስብስብነት ያላቸው ሌሎች ሕይወቶችን አስገኘ የሚል ነው። አንዳንድ አስቸጋሪ ሁኔታዎች ሲገጥሙዋቸው ያንን መቋቋም ያቃታቸው ብዙዎች በጠፉም፤ ከእነባቢው ጋር ራሳቸውን ማጣጣም የቻሉት ግን በሕይወት ከመኖራቸውም በላይ ቀስ በቀስ መባዛት ቻሉ። የቻሉት «ምርጦቹ» ብቻ በሕይወት መኖር ቻሉ። ብዙ ለውጦች በተፈጠሩ መጠን በዚያው ልክ የኋላ ኋላ የተለያዩ ሕያዋን ፍጡሮች ተገኙ። ስለዚህም ሕይወት ያላቸው ፍጡሮች ከቀላልነት ወደ ውስብስብነት ሽግግር አደረጉ።

ከቅርብ ዓመታት ወዲህ ዳርዊኒዝም ላይ ከተቃጠሉ ምናልባትም ከፍተኛ ጉዳት ካስከተለበት መከራከሪያዎች ዋነኛው በሥነ ክርክር የላቀ ዕውቀት ባለውና የሕግ ፕሮፌሰር ዘንባረው በፊሊፒ እ. ደንሰን የተረጋገጠ ነው ማለት ይቻላል። የሚከተሉት ነጥቦችን አጉልቶ ማሳየት እንዲያስችለውም *Darwin on Trial*²⁶ በተሰኘ መጽሐፉ ከዚህ አዝጋሚ ለውጥ ንድፈ ሐሳብ አራማጆች ሥራ በስፋት ይጠቅሳል፤ አጉልቶ ማሳየት የፈለገውም የሚከተሉትን ነው፡-

1. ከአንድ መቶ ለሚበልጡ ዓመታት በላይ የተለያዩ እንስሳትንና ዕዕዋትን ለማዳቀል ከፍተኛ መከራ ቢደረግም፤ አንድ ሕይወት ወደ ሌላ ዓይነት ሕይወት፤ አንዱ ተክል ወደ ሌላ ተክል የሚለወጥበት ሁኔታ ጨርሶ ሊገኝ አልቻለም። ከብዙ የመከራ ዓመታት በኋላ እንኳ ዛሬም ቢሆን ውሾች ያው ውሾች ናቸው፤ ፍራፍራዎች ላይ ያሉ ትሎችም ከብዙ የማዳቀል መከራ ዓመታት በኋላ እንኳ ያው ትሎች እንጂ፤ ሌላ ዓይነት ፍጥረት መሆን አልቻለም። «ልዩ የመዳቀል ትሎታ የነበራቸው ብዙም ሳይቆዩ ጠፍተዋል፤ በሕይወት የተረፉትም ወደ ቀድሞው ይዞታቸው ተመልሰዋል።» ይህንንም መሠረት በማድረግ እኩልነት የዳርዊን ተከታዮች የሚናገሩለት «የተፈጥሮ ምረባ» (Natural Selection) የሚለው አስተሳሰብ አዳዲስ ሕይወት ያላቸው ነገሮች በሕይወት መዝለቅ ይችላሉ ዘንድ የሚሠራ ኃይል እንጂ፤ መሠረታዊ

²⁵Wayne Frair and Percival Davis, *A Case for Creation* (Norcross, Ga.: CRS Books, 1983), p.25.

²⁶Downers, Ill.: InterVarsity Press, 1991

ባሕርያቸውን እንዲለውጡ የሚያደርግ አይደለም የሚል መደምደሚያ ላይ ደርሰዋል።²⁷

2. በዘመናችን ያለውን አዝጋሚ ለውጥ ሂደት አራማጆች እንደሚያቀርቡት መከራከሪያ ከሆነ፤ «ለምርጫ በሕይወት መኖር» ሲባል ብዙዎች የሚረዱት ሁኔታዎችን ተቋቁሞ የማለፍ የተለየ ባሕርያት ያላቸው በሕይወት ሲኖሩ፤ የተቀሩት ግን ይጠፋሉ ወይም ይሞታሉ የሚል ነው። ይህን እንጂ፤ በተግባር እንደ ታየው ከሆነ ማንኛውንም ዓይነት ባሕርይ ጠቃሚ ለመሆኑ ወይም ላለመሆኑ ክርክር ሊያስነሳ ይችላል።²⁸ በሰዚህ የትኞቹ በሕይወት መኖር እንደ ቻሉ በማየት ብቻ ዳርዊኒስቶች በአንዳንድ እንስሳት ውስጥ ካሉ የተለያዩ ባሕርያት የትኛው በሕይወት ለመኖር እንዳስቻላቸው እንዴት ማወቅ ይችላሉ? ይህን እንጂ፤ ይህ በተፈጥሮ ውስጥ የሚከናወነውን ጉዳይ ደጋግሞ ማቅረብ ካልሆነ በቀር እንደ አዲስ መቅረብ የሚችል አይደለም። ስለሆነም በዚህ ሐሳብ መሠረት የተፈጥሮ መረጣ ማለት መዋለድ የሚችሉት ብቻ ናቸው ማለት ነው።²⁹ ይህ ማለት ግን በራሄያዊ ለውጥ ከብዙ ትውልዶች በኋላ ራሳቸውን ከሁኔታ ጋር ማጣጣም የሚችሉ የተለዩ ዓይነት እንስሳት ሊገኙ ይችላሉ የሚለውን ሐሳብ ሊያረጋግጥልን አይችልም።

3. ዓይነት ወይም የወፍ ክንፍን የመሳሰሉ (ወይም በመቶዎች የሚቆጠሩ የአካል ክፍሎችን) ውስብስብ የአካል ክፍሎችን ለማስገኘት የሚያስፈልገው እጅግ ሰፊና ውስብስብ በራሄያዊ ለውጥ መላው አካል መሥራት ካልቻለ በቀር ጨርሶ ጥቅም የለሽ በለሚሆኑ፤ ከሺህ በላይ የትውልዶች ዘመን በተጠራቀመ ጥቃትን በራሄ ለውጦች ሊፈጸም አይችልም። በአንድ ትውልድ ዘመን እንዲህ ያለ በራሄ ለውጥ የመፈጠሩ ዕድል በሂሳብ ስለት ስንመረምረው ዘር ነው። ዳርዊኒስቶች ግን ሲሆን ታይተክልና መሆን አለበት ከማለት በቀር ሌላ የሚለት የላቸውም።³⁰

ርቦርት ኮሬል እና ኬሊ ሌግራቭስ የተባሉ ሰዎች The Creation Eplantation: A Scieitific Alternatives to Evolution³¹ በተሰኘ መጽሐፋቸው

²⁷Johnson, pp. 15-20 (ነገሩ 18 የተጠቀሰ)። ጆንሰን እንደሚሉት በአንዳንድ ሁኔታዎች ከሌላው ጋር መዳቀል ካልቻሉ ዝርያዎች አዲስ «ዘር» ሊገኙ ችሉአል፤ ይህ የፍራፍሬዎች በራራ ነፍሳትን ወይም እርስ በርስ ተዳታይ በሆኑ ተክሎች ላይ ሲሆን ታይተክል (ገጽ 19)። ይህን እንጂ፤ ምንም ክሊላ ነፍሳት ጋር መዳቀል ባይችሉ እንኳ፤ ዛሬም በሆነ ምንነታቸውን ጠብቀው ይኖራሉ እንጂ ወደ ሌላ ፍጡር አልተለወጡም። በተለያዩ የለውጥ ደረጃ ቢያልፉም፤ መሠረታዊ ባሕርይ ተፈጥሮአቸውን ጠብቀው ይኖራሉ።

²⁸ጆንሰን እንደሚሉት (ገጽ 29-30) በአንድ ጊዜ ጥቂት በራሄያዊ ለውጦች ሊፈጸሙ እንደሚችሉና ፖዘቲቭ ከሆኑት ጋር ነገራቸው የሆነውንም አብረው መምጣት እንደሚችሉና ይህም ከ Pleiotropy የተነሳ መሆኑን ዳርዊኒስቶች እንደሚያምኑ ጠቁመዋል። እንዲህ ከሆነ ደግሞ፤ በማንኛውም እንስሳ ውስጥ በሕይወት መኖር የሚችሉት ምርጦቹ ብቻ ናቸው የሚለውን አባባል ማስተላለፍ የሚችል ምንም ምክንያት አይኖርም ማለት ነው። እንደዚያ ማለት መኖር የቻሉት መኖር የሚችሉት ብቻ ናቸው ከማለት ተለይቶ አይታይም። ይህን እንጂ፤ የተለያዩ የሕይወት ዓይነቶች ሊኖሩ የቻሉት በምርጦቹ ሁኔታዎችን ተቋቁሞ የመኖር ችሎታ መሆኑን ምን ያህል እርግጠኛ መሆን ይቻላል? የሚል ጥያቄ ሊነሣ ይችላል።

²⁹ሁሉም የአዝጋሚ ለውጥ ሂደት አራማጆች እንዲህ ያለ መከራከሪያ እንደሚያቀርቡ ጆንሰን አላመለከቱም፤ ይህን እንጂ፤ በዚህ መልክ የሚከራከሩ ጥቂቶችን ጠቅሰዋል (ገጽ 20-23)።

³⁰Johnson, pp.32-44.
³¹Robert E. Kofahl and Kelly L. Seagraves, *The Creation Explanation: A Scientific Alternative to Evolution*. (Wheaton, Ill., Harold Shaw, 1975).

ውስብስብ የአካል ብልቶች ሁሉ በአንድ ጊዜ በታቸውን ይዘው መገኘት እንደሚገባቸው ምሳሌ የሚሆኑ ጉዳዮችን አስፍረዋል። ለምሳሌ ያህል፤ «አጥቂው ጥንዚዛ» በመባል የሚታወቀው ጥንዚዛ ጭራው ላይ ካሉ ሁለት ጠመዝማካ ቀዳዶች ሞቃት ከሚካል ይረጫል። ይህ ጥንዚዛ የሚረጫው ከሚካል በሰባራቶሪ ውስጥ ሲቀላቀል በድንገት ይፈነዳል፤ ጥንዚዛው ግን እርሱ ራሱ ሊጠቀምበት እስከሚፈልግ ድረስ እንዳይፈነዳ የሚያደርግበት የራሱ ገጥረ ነገር አለው፤ ሊጠቀምበት ከፈለገ ግን ፈላሽን ነገር ወደ መተጣጠያው ክፍል ይረጭና ከአገዛዪው ጋር እንዲቀላቀል ያደርጋል። ፈንጂው ነገር ይፈጠራል፤ በጤዝዚዛው ጠላቶች ላይ 212 ዲግሪ ፋራኖይት መቀት ይረጭባቸዋል። ይህን ድንቅ አሠራር አስመልክቶ ኮሬልና ሌግራቭስ የአዝጋሚ ለውጥ ንድፈ ሐሳብ አጥጋቢ ገለጻ መስጠት ይችላል እንደ ሆነ ይጠይቃሉ።

የዚህ ፍጥረት ዕድገትን በተመለከተ መቅረብ የሚችለው የአዝጋሚ ለውጥ ገለጻ የዕድገት ደረጃ ሂደቱን ለማሟላት በሚያደርገው አንቅስቃሴ በሚለዩን የሚቁጠሩና መላ ምትን መሠረት ያደረጉ ሽግግሮችን ለሕልውናው ተጠቀመባቸው ከማለት ያለፈ እንደማይሆን ማስተዋል ያሻል። እዚህ ላይ መነሳት ያለበት ጥያቄ ዕድገቱ የተሟላ ይሆን ዘንድ ምን ያህል ደረጃዎችን ማለፍ አለበት። አንድ አራተኛ። ግማሹ። ወይስ ሁለት ሦስተኛ። እንደሚታወቀው የአንድ ጠበንጃ ሁሉም አካሎች ካልሆኑ በቀር የታቀደለትን ጥቅም አያስገኝም ... ጥንዚዛውም በሆነ ራሱን መከላከል የሚችልበት አቅም እንዲኖረው ከተፈለገ ፈንጂ ነገር ማመንጨት ከሚችለው ባሕርይ ጭምር እያንዳንዱ የለውነቱ ክፍሎች መሥራት ይኖርባቸዋል። በከፊል የዳቡር የአካል ክፍሎች ግን ጥቅመ ቢስ ይሆናሉ። ስለሆነም፤ በአዝጋሚ ለውጥ ንድፈ ሐሳብ መርኖ መሠረት በከፊል የተሟላ ከመሆኑ አልፎ መላ በመላ የተሟላ የሚያደርገው ምንም ተጽዕኖ ሊኖር አይችልም። . . . አንድ ንድፈ ሐሳብ ማንኛውንም የላይኛው ዘርፍ መሠረት በማድረግ ዝርዝር ጉዳዩን መግለጽ ካልቻለ፤ እንደ ገና መስተካከል ወይም ከዘርዘር ጉዳዩ ጋር በሚስማማ ንድፈ ሐሳብ መተካት ይኖርበታል።³²

ይህን በተመለከተ መነሳት ያለበት ጥያቄ ከሚካሉን የሚቆጣጠር ነገር ባይኖር ኖሮ ጥንዚዛው ውስጥ የሚፈጠረው ፈንጂ ከሚካላዊ ድብልቅ ምን ይሆን ነበር? የሚል ነው።

4. በ1859 ቅሪተ አካልን በተመለከተ ዳርዊን ከባድ ችግር ገጥሞት ነበር፤ ከዚያን ጊዜ አንደኛው እስካለገበት ዘመንም ከባድ ችግር መሆኑ እንዳለ ነው። በዳርዊን ዘመን ከረጂም ጊዜ በፊት የነበሩ በመቶ የሚቆጠሩ በተለያዩ የእንስሳትና ተክሎች ቅሪተ አካል ተገኝተው ነበር። ይህን እንጂ፤ ዳርዊን በተለያዩ እንስሳት ወይም ቅሪተ አጽሞች መካከል ያለውን ክፍተት የሚሞላ «አያያዩ ዓይነት» ማግኘት አልቻለም። እንዲያውም አብዛኞቹ ቅሪተ አጽሞች በአሁኑ ዘመን ያሉ እንስሳትን የሚመስሉ ናቸው፤ ለብዙ ሚሊዮን ዓመታት ምንም ዓይነት መሠረታዊ ለውጥ ሳያሳዩ እስከዚህ ዘመን ድረስ መዝለቅ ችለዋል። (ይህ በዳርዊን የቅደም ተከተላዊ ይዘት መሠረት ነው።) በቅሪተ አጽሞች ውስጥ የተገኘው መረጃ «የሽግግር ዓይነቶች» አለመገኘታቸው ያቀረበውን መላ ምት እንደሚያዳክምበት ቢገነዘብም፤ በዚህ ምክንያት አድርጎ ያቀረበው በቂ ቅሪተ አጽሞች ገና ያልተገኙ መሆናቸውን ነው፤ ይሁን እንጂ ወደፊት በሚደረግ ተጨማሪ ምርምር ብዙ የሽግግር ዓይነት እንስሳት እንደሚገኙ እርግጠኛ ነበር። ነገር ግን፤ ለተጣዮቹ 130 ዓመታት በሥነ ቁፋሮ

³²Kofahl and Seagraves, *The Creation Explanation* በሚለው መጽሐፋቸው ገጽ 2-3 ሌሎች ብዙ ተመሳሳይ ምሳሌዎችን አቅርበዋል።

መስክ ከፍተኛ ጥናት ቢደረግም አላማኝ በሆነ መልኩ የሚፈለገው የሽግግር ዓይነት ሊገኝ አልቻለም።³³

ጃንሰን የታወቀው የአዝጋሚ ለውጥ ሂደትን ደጋፊ የሀርቫርድ ምሑር የነበረውን ስቲፊን ንድን ጠቅሶ ሲናገር የቅሪት አጽም መረጃዎች ሁለት ዓይነት ባሕርያት አላቸው፤ ይህም በትውልዶች መካከል ሊኖር ይችላል ተብሎ ከሚታሰበው አዝጋሚ ለውጥ ጋር በፍጹም ሊጣጣም የማይችል ነው ብሎአል።

1. ለውጥ-አልባዎች። አብዛኞቹ ዝርያዎች በሕይወት በነበሩበት ዘመን ምንም ዓይነት ጉልህ ለውጥ የማያሳድሩ ናቸው። ከቅሪት አጽም መረጃዎች መመልከት እንደሚቻለው፤ ዛሬም ቢሆን ጨርሶ ከመጥፋታቸው በፊት የነበሩት ዓይነት ናቸው። ብዙውን ጊዜ ጉልህ የሆነ የቅርጽ ለውጥን ካለማመልከታቸውም በላይ፤ ወደዚያ የሚያመራ ሁኔታም አይታይባቸውም።

2. በድንገት መከሰታቸው። ከየትኛውም አካባቢ መመልከት እንደሚቻለው፤ ከረጅም ጊዜ በፊት በነበሩ ዝርያዎች ውስጥ በነበረው የመለወጥ አዝማሚያ ቀስ በቀስ የተገኘ አይደለም፤ ይልቁንም፤ መረጃዎቹ የሚያመለክቱት ወዲያውኑ የተገኘ ወይም ወዲያውኑ መልክና ቅርጹን ይዞ መገኘቱን ነው።³⁴

ስለዚህ የዳርዊን ተከታይ ለሆኑ የአዝጋሚ ለውጥ አማኞች ይህ ቀላል ችግር አይደለም፤ አንዳንድ የአዝጋሚ ለውጥ ሂደት አማኞችም አሁን ያሉት ሰላሳ ሁለት ጡት አጥቢ እንስሳት ዓይነቶች የተገኙት በድንገት ሲሆን፤ ይህም ከአውሮፓ ታሪክ ጋር የተያያዘ ነው ወደሚል መጀምሪያ ደርሰዋል።³⁵

እዚህ ላይ ግን በሙቱ የሚቆጠሩ በራሱ ድኖች እንዴት ሊለወጡ ቻሉ? የሚል ጥያቄ ተያይዞ ይነሳል። እንዲሁ ሆኖ የተገኘ እንደ መሆኑ መጠን እንዲሁ ተገኝ ከማለት ሌላ አጥቢ ገለጻ መስጠት አይቻልም። (በባዮሎጂ መማሪያ መጻሕፍት በተላላ ሃምናገኛቸው ነጠብጣቦች ከአንዱ ወደ ሌላው የሚደረግ ለውጥን እንዲያመለክቱ ታስቦ ቢሆንም፤ ከ130 ዓመታት ምርምር በኋላ እንኳ ይህን ክፍተት መሙላት እንዳልተቻለ ያሳያሉ።) ሚካኤል ዴንተን

³³ገጽ 73-85 ባሉት ጃንሰን ምናልባት ከ100 ሚሊዮን ቅሪት አጽሞች መካከል የተገኙ ናቸው። በመባል የሚነገርላቸውን ሁለት ምሳሌዎችን አንገሥተዋል፤ Archaeopteryx (ተሳቢ ፍጥረታትን የሚመስሉ ባሕርያት ያሉት ወፍ) እና ቅድመ ሰው ለነበሩ ፍጡራን ምሳሌ የሚሆን ነው ተብሎ የሚታሰበውን ጦጣ መሰል ፍጡር አቅርበዋል። ይሁን እንጂ፤ ዛሬም ቢሆን Archaeopteryx በአመዛኙ ወፍ እንጂ ተሳቢ ፍጡራንን የሚመስል ፍጡር አይደለም፤ ቅድመ-ሰው ፍጡር ቅሪት አካል ነው ተብሎ በተገመተውም ላይ የተደረጉ ጥናቶች እንደሚያመለክቱት አባባሉ ከግምትነት ያለፈ አይደለም። በጉዳዩ ላይ ምርምር ያደረጉ ባለሙያዎች በሐሳብ እንደ ተለያዩ ናቸው።

በቅሪት አጽሙ መረጃ ስላለው ክፍተት Frair and Davis, *A Case for Creation* በተሰኘው መጽሐፍ ገጽ 55-65 ጤታሚ ሐሳብ ተሰንዝርዘረ። ከዳርዊን ዘመን አንገሥቶ በቅሪት አጽሞች ላይ የተደረገው ምርምር ያመለከተው ነገር በኖር «አጠቃላይ በሆነ መልኩ ሲታይ፤ ብዙ ቅሪት አጽሞች በተሰበሰቡ መጠን ክፍተቱ የዘያት ያህል የጎሳ መሆኑን መረዳታቸውን ነው። የክፍተቶቹ መኖር አውነትነት ግልጽ ነው። ይህንኑ ክፍተት መሙላት አዳጋች መሆኑን ያመለክታል (ገጽ 57)።

³⁴ገጽ 50 ላይ ጃንሰን የጠቀሱት "Punctuated Equilibria, an Alternative to Phyletic Gradualism" ከተሰኘው በGould እና Niles Eldredge ከተረፈው ጥናታዊ ጽሑፍ መሆኑ ግልጽ ነው፤ ይህ ጽሑፍ *Time Frames* የተሰኘው የEldredge መጽሐፍ ተቀጥሎ የታተመ ነው (Johnson pp.167)።

³⁵ይህ አመለካከት "Punctuated Equilibrium" በመባል ይጠራል፤ ይህም አንዳንድ አዳዲስ ዓይነት ፍጡራን በድንገት ሲከሰቱ የተፈጥሮን ሚዛን አልፎ አልፎ መካባት እንደሚችል ለማመልከት የተሰነዘረ አገላለጽ ነው።

የተባለ ክርስቲያን ያልሆነ ጸሐፊ Evolution: A Theory in Crises³⁶ በተሰኘ ርዕስ በቅርቡ ባሳተመው መጽሐፍ የችግሩን ስፋትና ጥልቀት በሚገባ ማመልከት ችሎአል። አሁን ባለው መልኩ ሕይወት በዚህ ምድር እንዴት ሊገኝ እንደ ቻለ ዴንተን ራሱ ምንም ገለጻ አልሰጠም፤ ይሁን እንጂ ከዳርዊን ጊዜ ጀምሮ።

አዝጋሚ ለውጥን አስመልክቶ ዳርዊን ያቀረባቸውና ሲታመንባቸው የኖሩ ሁለት ሕገ ነቢዮች፤ ማለትም ፍጥረት ከጥንት ከመሠረቱ አሁን ባለበት መልኩ ነበረ። ሕይወት ያላቸው ነገሮችም ቢሆኑ አንዱ ዝርያ ከሌላው ጋር ተያያዥነት ባለው መልኩ ምን ጊዜም ነበሩ የኋላ ኋላም ከጥንት ከመሠረት ወደ ነበረው ሌላ ይመለሳሉ የሚለውን አስተሳሰብ የሚያጸና ከ1859 ጀምሮ ምንም ዓይነት ሳይንሳዊ ማስረጃ ማቅረብ አልተቻለም።³⁷

5. ሕይወት ካላቸው ፍጥረታት የምንመለከተው ሞላሳይላራዊ መዋቅር አንዱ ከሌላው ጋር ያለውን ተያያዥነት ያሳያል፤ ዳርዊኒያቶች ግን ይህ ተያያዥነት የሚያመለክተው አንድ ዓይነት ዝርያ ያላቸው መሆኑን ነው ቢሉም፤ ይህን አባባላቸውን ግን ማረጋገጥ አልተቻለም። ከዚህም በተረፈ፤ ሕይወት ባላቸው ፍጥረታት መካከል አስደናቂ ሞላሳይላራዊ ልዩነት መኖሩ እውነት ነው፤ ይህ ልዩነት እንዴት እንደ ተጀመረ ግን ምንም ዓይነት አጥቢ ገለጻ ማቅረብ አልተቻለም።³⁸

አርግጥ ነው፤ በየትኛውም ደረጃ ያለ የቅርጽ መመሳሰል (ከሞላሳይላራዊ ደረጃ በላይ ያሉትንም ጨምሮ) የአዝጋሚ ለውጥ ሂደትን ንድፈ ሐሳብ የሚያረጋግጥ እንደ ሆነ መከራከሪያ ሲቀርብ ኖሮአል። በሁለት ዝርያዎች መካከል ያለው የአፈጣጠር ተመሳሳይነት በአዝጋሚ ለውጥ ሂደት አማካይነት ከ«ዝቅተኛ» ወደ «ከፍተኛ» ዝርያ መሸጋገራቸውን እንደሚያመለክት ቢታሰብም፤ ይህን አስተሳሰብ የሚደግፍ ማረጋገጫ ግን ማቅረብ አልተቻለም። ይህን በተመለከተ ግልሰን አርቸር ምሳሌ ሲያቀርብ አንድ ሰው የሳይንስና የኢንዱስትሪ መብላምን ከገበየ በኋላ ቀደም ሲል የነበሩ ዝንጀሮ መሰል ፍጡራን ሰውን ወደሚመስል ፍጡራን እንደ ተሸጋገሩና በመጨረሻም አሁን ያለውን የሰው ዘር የሚመስል ፍጡር እንዳሰገኙ የሚያሳይ ትርኢት የተመለከተ ያህል ነው። ከዚህ ጋር አያይዘን።

ሕይወት ባላቸው ፍጡራን መካከል ያለው ቀጣይና መሠረታዊ አፈጣጠር የአዝጋሚ ለውጥ ሂደት አማኞች እንደሚሉት አንድ ዝርያ «ከዝቅተኛ» ወደ «ከፍተኛ» ሽግግር ማድረጉን አያመለክትም። መብላምን በመገባኘት ላይ ያለው ሰው ሌላውን የሳይንስና የኢንዱስትሪ ክፍል መገባኘት ቢችል ኖሮ ከ1900 ዓ.ም ጀምሮ እስከዚህ እስካሁንበት ዘመን ጀምሮ የአሠራር ተመሳሳይነት ያላቸው ብዙ መብላሞችን ማየት በቻል ነበር። ጥንት የነበረ ፎርድ መኪና ደረጃ በደረጃ፤ ምዕራፍ በምዕራፍ ሽግግር በማድረግ አየተሻሻለ አሁን ያለበት ሞዴል ደረጃ ላይ መድረሱን ይረዳል።³⁹

³⁶Bethesda, Md: Adler, 1986.

³⁷Denton, p.345 ቀደም ሲል የቀረበው ምሁራዊ ጽሑፍ አርሱ ራሱ የአዝጋሚ ለውጥ ንድፈ ሐሳብ ደጋፊ የሆነው የታዋቂው እንግሊዝኛ ባዮሎጂስት P.G. A. Kerkut ነው፤ Implications of Evolution (New York: Pergamon, 1960). ይህ የአዝጋሚ ለውጥ ንድፈ ሐሳብን አስመልክቶ ብዙ አስቸጋሪ ሐሳቦችን የሚያሳስብ ምሁራዊ ሥራ ነው።

³⁸Johnson, PP. 86-99.

³⁹Gleason L. Archer, *Encyclopedia of Bible Difficulties* p. 57.

እርግጥ ነው፤ በፎርድ መኪኖች መካከል ስላለው ተመሳሳይነት ማቅረብ የሚቻለው ገለጻ ጠቢብና አስተዋይ አእምሮ ያለው መሐንዲስ በዚያ መልኩ የሠራቸው መሆኑን ነው። በተመሳሳይ መልኩ፤ ሕይወት ባላቸው ፍጡራን መካከል ያለውን የአፈጣጠር ተመሳሳይነት ሁሉን በጥበብና በእቅድ የሠራ ፈጣሪ ለመኖሩ ማስረጃ ሊሆን ይችላል።

6. ምናልባትም ከማንኛውም ይልቅ ለአዝጋሚ ለውጥ ሂደት አማኞች አስቸጋሪ ሊሆን የሚችለው በመጀመሪያ ደረጃ ሕይወት እንዴት ሊገኝ እንደ ቻለ አጥጋቢ ገለጻ መስጠት ነው። ሕይወት ከሌለው ግዕዝ ነገር ራሱ በራሱ የሚንቀሳቀስ ሕይወት ያለው ፍጡር ማስገኘት በፍጹም የማይቻል ነው፤ ሌላው ቀርቶ በዓለማችን ባሉ እጅግ በተራቀቁ ላቦራቶሪዎች እንኳ ይህን ማድረግ አልተቻለም፤ ከፍጥረታቱ በስተ ጀርባ ጠቢብ እቅድ አውጪ መኖሩ የግድ ነው። በአሁኑ ዘመን እየተለመደ የመጣ አንድ አባባል አለ። ጃቸውም «ያለ ምንም አትድ አውጪ ሕይወት እንዲሁ በአጋጣሚ ተገኝ ማለት ከባድ ዐውሎ ነፋስ ተነሥቶ በቆሻሻ መጣ፤ ገንዳ ውስጥ ካሉ ውዳቂ ቁሳቁሶች በይገግ 747 አውሮፕላን መሥራት ቻለ የማለት ያህል ነው» የሚል ነው። በአንዲህ ዓይነት አጋጣሚ የተገኘን ነገር በተለምዶ «ተአምር» ከምንለው የተለየ አይደለም።⁴⁰

ይህን በጣም ቀላል በሆነና የማንኛችንም አእምሮ መቀበል በሚችለው ምሳሌ ማቅረብ ይቻላል። ለምሳሌ በጣም ውስብስብ የሆኑት ዲጂታል ሰዓቲን እንሥቅ ለአንድ ሰው ብስጠውና ሰዓቲቱ ከአንድ የማዕድን ማውጫ ጉድጓድ በድንገት የተገኘች እንደ ሆነች ብንግረው የአእምሮ ጤነኝነቱን መጠራጠሩ የማይቀር ነው። ይህን እንጂ ከማንኛውም ዛፍ ከምትገኝ አንዲት ቅጠል ላይ ያለች ሕያው ሴል ወይም ከሰው አካል የምትገኝ አንዲት ሴል ከየትኛውም ዲጂታል ሰዓት ይልቅ በብዙ ሺህ የሚቆጠር ጊዜ እጅግ ውስብስብ ናት። አንድ ሕያው ሴል በአጋጣሚ ወይም በድንገት የማስገኘቱ «ዕድል» 4.5 ቢሊዮን ዓመታት ቢሰጥ እንኳ ሕይወት ማግኘት የሚቻልበት ገጠመኝ ዜር ነው።

እንዲያውም ሕይወት በድንገት መገኘት ስለምትችልበት አጋጣሚ በሂሳባዊ ቀመር መከራ ተደርጎ ነበር። ለምሳሌ ያህል ኮፋል እና ሴግራቭስ የተባሉ ሁለት ሰዎች ባደረጉት ምርምር በአንድ ጫማ የሚለካ እያንዳንዱ የምድራችን ገጽታ 95 ፓውንድ በተላሉ መቀላቀል በሚችሉ የፐርሲን ሞለኪዩሎች ተሸፍኗል፤ ይህም ለአንድ ቢሊዮን ዓመታት ያህል በየዓመቱ በትኩስ ፐርሲን ይተካል። ይህን ግምት ውስጥ በማስገባት አንድ የኢንዱስትሪ ሞለኪዩል የማስገኘት ዕድል ሲያሰሉት አንድ ቢሊዮን ዓመት ሊሆን እንደሚችል ገምተዋል፤ ይህ ሊሆን የሚችልበት ዕድል ግን ከ80 ቢሊዮን ዓመታት አንድ ጊዜ ቢሆን ነው። ያም ቢሆን እንኳ ዓላማ ባለው ሁኔታ መቀናጀቱ በፍጹም የማይቻል ነው።

ሁለት ሕይወት ያላቸው ሞለኪዩሎች የማግኘት ዕድሉ 10²² ይሆናል፤ አንድ ዓይነት የመሆን ዕድላቸው 10⁷⁰ ይሆናል። እንዲህ ከሆነ ከአንድ የኢንዱስትሪ ሞለኪዩል ቅንጣት ሕይወት ተገኝ ማለት ይቻላል? ከዚህም በላይ፤ አንድ ሕይወት ያለው ኢንዱስትሪ ሞለኪዩል በሚሊዮን ዓመታት ውስጥ ሺህ ማይሎችን ተገዝ የራሱን መልክና አምሳል ማባዛት የሚያስችለውን RNA ወይም DNA የማስገኘት ዕድሉ ምን ያህል ይሆናል? በስሌት ደረጃ ዜር ነው የሚሆነው።⁴¹

አንድ የኢንዱስትሪ ሞለኪዩል ብቻ ሳይሆን፤ ሕይወት ያላት ቅንጣት በድንገት የማግኘቱ ዕድል ምን ያህል እንደ ሆነ የአንድ የአዝጋሚ ለውጥ ሂደት አማኝ ያቀረበውን ሪፖርት ኮፋልና ሴግራቭስ አቅርበዋል። ይህ ሳይንቲስት የደረሰበት መደምደሚያ በ10^{4,000,000} - ውስጥ አንድ ብቻ መሆኑን ነው ይህም ማለት 340 ሚሊዮን ዜሮዎችን በሚያስከትል 10 ውስጥ አንድ ብቻ መሆኑን ነው፤ ይህን መሠረት በማድረግ ኮፋልና ሴግራቭስ ሊጽፉ፤ «ሆኖም ዶክተር ሞሮዊክና የእርሱ ብጤ ሊቮላቭናሪ ሳይንቲስቶች ይህ ሊሆን እንደሚችል ያምናሉ» ብለዋል።⁴²

ለምሳሌ ያህል በደህና የማረፍ ዕድሉ 10^{340,000,000} - ውስጥ አንድ ጊዜ በሆነ፤ ወይም ከ80 ቢሊዮን በረራዎች ውስጥ በሰላም የማረፍ ዕድሉ አንድ ብቻ በሆነ አውሮፕላን እንደሳረረ ሃሳብ ቢቀርብልን ይህን በፍጹም ልቀብል እንደማልችል ግልጽ ነው። ጤነኛ አእምሮ ያለው ማንኛውም ሰው እንደዚያ የሚያደርግ አይመስለንም። ይሁን እንጂ፤ ብዙ የኢቮልዩሽን አማኞች አስተማማኝ የሆነውን መጽሐፍ ቅዱሳዊ ገለጻ የሚቀበሉ አማኞችን እንዲህ ያለውን ጉዳይ እንዲቀበሉ ይፈልጋሉ። «ኢቮላቭን መጽሐፍ ቅዱስ የሚናገረው ስኬተት መሆኑን አረጋግጣለሁ» የሚለው ከተረት ያልተሻለ አስተሳሰብ እንደ መሠረታዊ አማራጭ ክርስትናን እንዳይመረምር እንትፋት ሆኖባቸዋል።

ነገር ግን፤ አንድ ቀን ሳይንቲስቶች ሕይወትን በላቦራቶሪ ውስጥ መፍጠር ቢችሉት፤ እዚህ ላይ ምን ማለት እንደ ሆነ በሚገባ መረዳት ይኖርብናል። በመጀመሪያ ደረጃ፤ መፍጠር ስንል በመጽሐፍ ቅዱሳዊ መልኩ ማለት አይደለም፤ ምክንያቱም ማንኛውም የላቦራቶሪ ምርምር የሚነሳው ቀድሞውኑ ክንበሩ ነገሮች መሆኑ ግልጽ ነው። ሳይንስ ራሱ ቁስ እንዲት ሊገኝ እንደ ቻለ በቱ ገለጻ መስጠት አይችልም፤ ስለ እግዚአብሔር ፈጣሪነት መጽሐፍ ቅዱስ የሚነግረንን ለምርምር በሚመች መልኩ መግለጽ አይችልም። በሁለተኛ ደረጃ፤ «ሕይወትን ለመፍጠር» በዘመናችን እየተደረገ ያሉ መከራዎች ሰፊና ውስብስብ በሆነው ጉዳይ ውስጥ እጅግ በጣም ውስን የሆኑ እርምጃዎች ናቸው፤ ቀድሞውኑ ካልነበረ አንድን ሕይወት ያለው ሌላው ቀርቶ አንድ ሴል ብቻ ያለው ፍጡር እንኳ ማስገኘት አልቻለም። የፐርሲን ሞለኪዩል ወይም የአሚኖ አሰድ መሠረት በየትኛውም ስፍራ ከአንድ ሕያው ሴል ጋር ተቀራራቢነት የለውም። ይሁን እንጂ፤ ከማንኛውም ይልቅ አስፈላጊ የሆነው ጥያቄ በዓለም ዙሪያ ያሉ በሺህ የሚቆጠሩ ሳይንቲስቶች፤ በዓለማችን ባሉ በጣም ረቂቅ ላቦራቶሪዎች በመጠቀም በሚቀጥሉት አሥርት ዓመታት ሕይወት ያለው ፍጡር ማስገኘት ቢችሉት፤ የሚለው ነው። እንደዚያ ማድረግ ከቻሉ እግዚአብሔር ሕይወትን እንዳልፈጠረ አያረጋግጥም? እውነቱ ከዚህ በተቃራኒው ነው፤ በምንም ዓይነት ሕይወት በአጋጣሚ ሊገኝ እንደማይችልና ይልቁንም አንድ ጠቢብ ባለ አእምሮ ሆን ብሎ ሊፈጥረው እንደሚገባ ነው የሚያመለክተው። በመርኅ ወይም በሐሳብ ደረጃ እንኳ ቢሆን፤ በእግዚአብሔር አምላክ የተፈጠሩና፤ እግዚአብሔር የሰጣቸው አእምሮ በመጠቀም ሕይወት ያለው ፍጡር በፍጹም ማስገኘት አይችሉም ማለት አይቻልም (የሥራው ውስብስብነት አሁን ባለው ቴክኒዎሎጂ በፍጹም የማይቻል መሆኑ እንደ

⁴⁰ዝነ. ከማላኩ Energy Flow in Biology ከሚለው ገጽ 101 ላይ ሀሮልድ ሞሮዊት-ዝን በመጥቀስ (New York, Academic Press, 1968) ገጽ 99 ከሂሳባዊ ቀመር አንጻር አዝጋሚ ለውጥ በፍጹም የማይታሰብ ስለ መሆኑ የቀረበው ጥናት P. S. Moorhead M. M. Kaplan, eds: *Mathematical Challenges to the Neo-Darwinian Interpretation of Evolution* (Philadelphia: The Wistar Institute Symposium Monograph, no. 5, 1967) በተጨማሪም፤ "Heresy in the Halls of Biology: Mathematicians Question Darwinism" *Scientific Research* (November 1987), pp59-66 and I. L. Cohen, *Darwin was Wrong-A study in Probabilities* የተሰኘ መጣጥፍ ይመዘገባል። (Green, N.Y. New Research Publications, 1984)።

⁴¹ገጽ 104 ላይ ጆንስን ከፍሬድ ሆይል ጠቅሶአል። ምናልባትም በይገግ 747 በአጋጣሚ ማስገኘት የሚቻልበት ሁኔታ ሊኖር ይችላል፤ ምክንያቱም ቀደም ሲል ጌድፍ አውጪዎች 747 በማስገኘታቸው ነው የሚል መከራከሪያ ሊቀርብ ይችላል፤ ይሁን እንጂ እስከ አሁን ድረስ አንድ ሕይወት ያለው ሴል እንኳ ሲሠሩ አልታዩም።
⁴²Kofhal and Scagraves, *The Creation Explanation*, pp. 99-100.

ተጠበቀ ሆኖ)። ያም ቢሆን ግን፣ በባዮሎጂያዊ ምርምርም ሆነ በሌሎች የሕይወት ገጽታዎቻችን እርሱን እንደገናመስል እግዚአብሔር እንደ ፈጠረንና በጣም ጥቂት በሆነ ደረጃም ቢሆን እንደ እርሱ የመፍጠር ችሎታ ያለን መሆኑን ነው የሚያመለክተው። በዚህ ዙሪያ የሚደረጉ ሳይንሳዊ ምርምሮች ሁሉ፣ እግዚአብሔርን በማክበርና መመራመር የሚችል አእምሮ የሰጠን እርሱ መሆኑን በመገንዘብ በአመስጋኝ ዝንባሌ ልናደርገው ይገባል።

አማኝ ያልሆኑ ብዙ ሳይንቲስቶች ኢቮሉሽንን በተመለከተ በየጊዜው ከሚቀርቡ አፍራሽ መረጃዎች አንጻር ስለ ሕይወት መገኘት አዳዲስ አስተሳሰቦችን የሚቀበሉበት ደረጃ ላይ ደርሰዋል። ለምሳሌ ያህል፣ DNA ሞለኪዩሎችን አሀራር በማግኘት ረገድ ባደረጉት አስተዋዕዮ የኖቢል ሽልማት ተሸላሚ ለመሆን የበቁት ፍራንሲስ ክሪክ በ1973 ዓ.ም. በዚህ ምድር ላይ ሕይወት ሊኖር የቻለው ከሌላ ሩት ቦታ ካለ ፕላኔት ምንነቱ በሚይታወቅ በራሪ ነገር ስለ መጣ ነው የሚል ንድፈ ሐሳብ ማራመድ ይዘዋል። እኚህ ሰው ይህንን ንድፈ ሐሳብ «Directed panspermia»⁴³ በማለት ይጠራታል። በጣም ብሩህ አእምሮ ያላቸው እንዲህ ያሉ ታላላቅ ሳይንቲስቶች የሚሰጠውን ገለጽ እንደ ማስተባበያ ያልተገኘላቸውና በቀጥታ የሚናገረውን፣ በሚሊዮን የሚቆጠሩ ሰዎችን ሕይወት የሰጠውን፣ በዘመናት ሁሉ በነበሩ ታላላቅ ምሐራን የሚታመነውን፣ ከየትኛውም መጽሐፍ ይልቅ በዓለማችን ሽን ለውጥ ማስገኘት የቻለ መጽሐፍ የሚለውን መቀበል ትተው ምንም ዓይነት ማስረጃ ማትረብ የማይቻልበት መላ ምት መቀበላቸው የዚህን መጽሐፍ አዘጋጅ ምንጊዜም ሲያስገርመው ይኖራል። እንደዚህ ባይሆንም ኖሮ በጣም ምሁርና አስተዋይ የሚባሉ ሰዎች ኢ-ምክንያታዊ የሆነ አስተሳሰብን ለምን ይቀበሉ ነበር? እንዲህ ያሉ ሰዎች ራሱን በቅዱሳት መጻሕፍት በኩል የገለጸውን አምላክ ማመን አስከፊሆነ ድረስ ሌላ ነገር ለማመን ይቀላቸዋል። ትዕቢታችንን ትተን በራቱ ትሑት እንድንሆን፣ ለግሪክ ግዛዊ መለኪያዎች ባለመታዘዛችን ከእርሱ ይቅርታን እንድናስገዛ የሚያዘነን አምላክ ከማመን ውጪ ማግኛውንም ነገር ለማመን ዝግጁ ይመስላል። እንዲህ ለማድረግ አልመፈለግ በማንኛውም መልኩ ምክንያታዊ አይደለም፤ ስለ ኃጢአት ከሚናገረው ምዕራፍ ወደፊት እንደምንመለከተው፣ የማንኛውም ኃጢአት ሥራ መሀረት ኢ-ምክንያታዊነት ነው።

ካለፉት ሃያ ወይም ሰላሳ ዓመታት ወዲህ የአዝጋሚ ለውጥ ሂደትን ንድፈ ሐሳብ ኢ-ምክንያታዊነት የሚያጋልጡ ብዙ መጻሕፍት ታትመዋል፤ ወደፊትም ቢሆን ብዙ የዚህ ዓይነት መጻሕፍት ሊታተሙ እንደሚችሉ ጥርጥር የለንም። ምናልባትም ብዙ ሳይቆይ ሳይንሳዊው ማኅበረሰብ የአዝጋሚ ለውጥ ንድፈ ሐሳብ ከመሀረቱ የተሳሳተ መሆኑን በአደባባይ የሚቀበሉበት፣ በየክሊጆቹና ሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ቤቶች ማስተማሪያ መጻሕፍት ሕይወት በዚህ ምድር ሊገኝ ስለቻለበት መንገድ የአዝጋሚ ለውጥ ሂደት የሚያቀርበው ሐሳብ አጥጋቢ አለመሆኑን በግልጽ የሚቀበሉበት ጊዜ ይመጣ ይሆናል።

(2) የአዝጋሚ ለውጥ ንድፈ ሐሳብ በዘመናዊው አስተሳሰብ ላይ ያሳደረው አፍራሽ ተጽዕኖ፡-

የአዝጋሚ ለውጥ ንድፈ ሐሳብ በዘመናዊው አስተሳሰብ ላይ ሊታመን የማይችል አፍራሽ ተጽዕኖ ማሳደር መቻሉን መረዳት በጣም ይጠቅማል። ሕይወትን፣ በተለይ ደግሞ የሰው ልጆችን የፈጠረ እግዚአብሔር ካልሆነ፣ በፍጥረት ዓለሙ የተከናወነው ሁሉ ድንገተኛ አጋጣሚ እንጂ በማንኛውም ነገር

በእግዚአብሔር ፊት ተጠያቂ ካልሆነ፣ የሰው ልጅ ሕይወት ፋይዳ ምን ሊሆን ነው? የጊዜና የአጋጣሚ ውጤቶች እንደ ሆኑ? ምንም ዓይነት ዘላለማዊ አስፈላጊነት እንደሌለን? ወይም ደግሞ ከዚህ ግዙፍ አጽናፈ ዓለም ጋር ስንተያይ ምንም እርባና የሌለን ፍጡራን እንደ ሆንን ማለቡ ራሱ ራሱን ለስሕተት ማዘጋጀት ነው። በዚህ መልኩ ማለቡ ራሱ ወደ ተስፋ ቢሰነት እንደሚያመራ ማንኛውም ቅን ሰው የሚሰማማት ነው።

ከዚህም በላይ፣ እግዚአብሔርን ሳናስገባ ሕይወትን በአዝጋሚ ለውጥ ንድፈ ሐሳብ መረዳት ከቻልን፣ ወይም ደግሞ እኛን የፈጠረ እግዚአብሔር የሚባል ነገር ከሌለ ለሞራላዊ ሥነ ምግባራችን ተጠያቂዎች የሚያደርገን ምንም ዘላለማዊ ዳኛ የለም ማለት ነው። እንዲህ ከሆነ ደግሞ፣ በሰው ልጆች የዕለት ተዕለት ሕይወት በባሕርይ ትክክል ወይም ስሕተት የሚባል ነገር የለም ማለት ነው፤ ለአንዱ መልካም የሆነ ለሌላው መልካም ሊሆን አይችልም፤ ማንኛውም ነገር መታየት ያለበት እንደ ስፍራውና ሁኔታው ነው ማለት ነው። እንዲህ ያለ ዝንባሌ ካለን ተገቢ ወይም ትክክል ያልሆነው ነገር እንዳንድ ነገሮች በመሀረታዊ ይዘታቸው ትክክል እንዳልሆነ፣ ሌሎች ግን ትክክል እንደ ሆኑ ማወቅ ይቻላል የሚለው አስተሳሰብ ራሱ ስሕተት ይሆናል ማለት ነው።

የአዝጋሚ ለውጥ ንድፈ ሐሳብ የሚያስከትለው ሌላ አስፈሪ ውጤትም ይኖራል፤ በአዝጋሚ ለውጥ ንድፈ ሐሳብ መሀረት በሕይወት መኖር የሚችሉት ብርቱዎችና ሁኔታውን ተቋቁመው ማለፍ የሚችሉ ብቻ ናቸው ከተባሉ፤ ደካሞች በብርቱዎች እንዳይጠቁ፣ ለራሳቸው መከላከል ያልቻሉትም ጨርሰው እንዳያልቁ ጣልቃ በመግባት የምንከላከልላቸው ለምንድን ነው? አዳሲያ የተሻለ የሰው ልጅ ዘር ይመጣ ዘንድ ጨርሰው እንዲያልቁ መተው አይገባም ነበር? ማርክስ፣ ኒጅና ሒትለር ደካሞችን ለመደምሰስ ብርቱዎች የሚከፍቱት ጦርነት ምንጊዜም ተገቢ መሆኑን የተቀበሉት በዚህ ንድፈ ሐሳብ በማመናቸው ነበር።⁴⁴

ከዚህም በላይ፣ የሰው ልጆች በየጊዜው እየተሻሻሉ መሄዳቸው እውነት ከሆነ፣ ያለፈው ዘመን ጥበብ (በተለይ ደግሞ ቀደም ሲል በነበረ ሃይማኖታዊ በሆነ መልኩ) ከዚህ ዘመን ያነሰ ነበር ማለት ነው፤ ካለፈው ዘመን አስተሳሰብ ምንም የምናገኘው ጥቅም የለም ማለት ነው። ከዚህም በተጨማሪ፣ በዳርዊን አማካይነት የተጀመረው የአዝጋሚ ለውጥ ሂደት ንድፈ ሐሳብ ሰዎች የቅዱሳት መጻሕፍትን ታማኝነት አፍራሽ በሆነ መልኩ እንዲጠራጠሩ ማድረግ እውነት ነው።

የሰው ልጆች ሁሉ በከፍተኛ ደረጃ ያሉ አንስሳት ናቸው የሚል አስተሳሰብን የሚያራምዱ የዘመኑ ሥነ ማኅበረ ሰባዊም ሆነ ሥነ ልቦናዊ አስተሳሰቦች ሌላው የአዝጋሚ ለውጥ አስተሳሰብ ውጤቶች መሆናቸውን መዘነጋጋት የለብንም። የማንኛውም አንስሳ መብት እናስከብራለን የሚሉ «አክራሪ» የአንስሳት መብት ተሟጋቾችም (ለምንባቸው ሆነ ለልብስ ለሕክምና ምርምር አንስሳት መገደል የለባቸውም የሚሉ) እንዲሁ መነሻቸው የአዝጋሚ ለውጥ አስተሳሰብ ሊሆን እንደሚችል መረዳት አያገኛቸውም።

መ. በዘፍጥረት 1:1 እና 1:2 መካከል ይኖራል ተብሎ የሚታሰበውን ክፍተት አስመልክቶ የሚቀርብ ንድፈ ሐሳብ፡- አንዳንድ የወንጌል አማኞች በዘፍጥረት 1:1 እና («በመጀመሪያ እግዚአብሔር ሰማያትንና ምድርን ፈጠረ») በዘፍጥረት 1:2 መካከል («ምድርም ቅርጽ የለሽና ባዶ ነበረች፤ ምድርን ጥልቅ ስፍራ ሁሉ ጨለማ ውጦት ነበር») በሚለው መካከል በሚሊዮን የሚቆጠሩ ዓመታት ክፍተት ሊኖር እንደሚችል ያስባሉ። በዚህ ንድፈ ሐሳብ መሀረት ቀደም ሲል እግዚአብሔር ፍጥረትን ፈጥሮ ነበር፤ በኋላ ግን ፍጥረት በእግዚአብሔር ላይ

⁴³Time, September 10, 1973, p.53. Summarizing the article "Directed Panspermia" by F. H. C. Crick and L. E. Orgel in *Icarus* 19 (1973): 341-46.

⁴⁴NIDCC ገጽ 283 ይመ።

ዓመፅ፤ (ምናልባትም ከሰይጣን ዐመፅ ጋር በተያያዘ ሁኔታ)፤ ስለዚህም እግዚአብሔር በምድር ላይ ፈረደ «ምድር ቅርጽ የለሽና ባዶ» የሆነችው ከዚህ የተነሣ ነበር (ይህ ግን አማራጭ ሊሆን ቢችልም፤ ትክክለኛነቱ የሚያጠራጥር የዘፍ 1:2 ትርጉም ነው)።⁴⁵ በዘፍጥረት 1:3-2:3 የምናነበውም እንዲሁ እያንዳንዳቸው ሃያ አራት ሰዓት ባላቸው ስድስት ቀናት የተጠናቀቀ ሁለተኛ የእግዚአብሔር ፍጥረት ሥራ ነው፤ ይህ ደግሞ ፍጥረት የተገኘበትን ጊዜ በጣም ያቀርባል (ምናልባትም ከ10,000 እስከ 20,000 ዓመታት መካከል) በሚሊዮን በሚቆጠሩ ዓመታት ዕድሜ እንዳላቸው የሚታሰቡ በምድራችን የተገኙ በጣም ጥንታዊ ቅሪት አጽሞች የመጀመሪያው ፍጥረት ምድብ ሲሆኑ (4,500,000,000 ዓመታት) ዘፍጥረት 1:1 የሚናገረው በዚህ ወቅት ስለ ተፈጠረው ፍጥረት ነው።

ለዚህ ንድፈ ሐሳብ ዋነኛው መጽሐፍ ቅዱሳዊ መክራከሪያ በዘፍጥረት 1:2 የምናገኛቸው «ቅርጽ የለሽና ባዶ» እና «ጨለማ» የሚሉት ቃላት የሚያመለክቱት በእግዚአብሔር የተፈረደባት ምድር የነበረችበትን ይዘታ ነው፤ በሌላ የብሉይ ኪዳን ክፍሎችም እንዲሁ ጨለማ የእግዚአብሔር ፍርድ ምልክት መሆኑን በተደጋጋሚ መመልከት ይቻላል፤ *tohu* (ቅርጽ የለሽ) እና *bohu* (ባዶ) የሚሉት የዕብራይስጥ ቃላት እሳይያስ 34:11 እና ኤርምያስ 34:23 በመሳሰሉ ጥቅሶች መሠረት የሚያመለክቱት ከእግዚአብሔር ፍርድ የተነሣ ምድረ በዳ የሆኑ ቦታዎችን ነው።

ይሁን እንጂ፤ የተረበው መክራከሪያ ዘፍጥረት 1:2 የሚያመለክተው ከእግዚአብሔር ፍርድ የተነሣ ምድር ባዶ ሆኖ ነበር የሚለውን አንድንቀበል ይህን ያህል አሳማኝ አይደለም። በመጀመሪያ እግዚአብሔር ምድርን ከመሠረተ (ቁ 1)፤ በኋላ ደግሞ ብርሃኑን ከፈጠረ (ቁ 3) በኋላም 2 መሠረት ጨለማ በምድር ላይ መሆኑ እውነት ነው፤ ይሁን እንጂ፤ ይህ የሚያመለክተው ፍጥረት ገና እየተጠለ ወይም በሂደት ላይ መሆኑን እንጂ፤ አንዳች ክፉ ነገር መከሰቱን አይደለም። ከዚህም በተጨማሪ፤ በስድስቱም የፍጥረት ቀናት እያንዳንዱ ቀን የራሱ «ምሽት» የራሱ «ጨለማ» ነበረው (ቁ 5:8-13:18-19፤ ወዘተ)፤ ይሁን እንጂ፤ ስለ ክፉ ሆነ ስለ ፍርድ የሚያመለክት ምንም የለም (መዝ 104:20)። «ባዶና ቅርጽ የለሽ» የሚለው ሐረግ የሚያመለክተው ለመኖሪያነት ዝግጁ

⁴⁵The New Scofield Reference Bible (Oxford: Oxford University Press, 1967) ለዘፍ 1:2 እና ኢሳ 45:18 በሰጠው ማብራሪያ ይህን «የክፍተት ንድፈ ሐሳብ» አቅርቦአል። በአብዛኞቹ የመጽሐፍ ቅዱስ መምህራንም ሰፊ ድጋፍ ማግኘት ችለዋል። Arthur C. Custance, *Without Form and Void: A Study of Meaning of Genesis 1:2* (Brockville, Ontario. Doorway Papers, 1970) ለዚህ ንድፈ ሐሳብ ሰፊ ያለ መቃወሚያ አቅርቦዋል። Weston W. Fields, *Unformed, and Unfilled* (Nutley, N.J.: Presbyterian and Reformed, 1976) ከፍተኛ ትችት አቅርቦዋል። የክፍተት ንድፈ ሐሳብን የሚያራምዱ ሰዎች ለሚያቀርቡት ሰዋሰዋዊ መክራከሪያ Oswald T. Allis, *God Spoke by Moses* (Philadelphia: Presbyterian and Reformed, 1951) pp. 153-59 ጠንካራና አሳማኝ ትችት አቅርቦዋል።

ምናልባትም አንዳንዶች «ከቅዱሳት መጻሕፍት ትምህርት ጋር ጨርሰ የማይጣጣም መሆኑን ለማሳየት ይህን አስተሳሰብ ከእምላኩዝ እገጋሚ ለውጥ ንድፈ ሐሳብ ጋር መመደብ ለምን አስፈለገ? በማለት ይጠይቁ ይሆናል። እንዲህ ያደረገሁበት ምክንያት ይህን አስተሳሰብ የሚያራምዱ ወገኖች መሠረት ያደረጉት ትክክለኛ ያልሆነ መጽሐፍ ቅዱሳዊ አተረጓጎም በመሆኑ ነው፤ የክፍተት ንድፈ ሐሳብን የሚቀበሉ ሁሉ የጥያሜና ናቸው የሚል አስተሳሰብ መሰንዘርም ሆነ፤ እምላኩዝ ንድፈ ሐሳብን እንደሚያራምዱ እንደ ብዙዎች መጽሐፍ ቅዱስ ሳይንስ ሊያስተምረን አይችልም በማለት ያስባሉ ማለት አልፈለግሁም። በተቃራኒው ግን፤ የክፍተት ንድፈ ሐሳብ ደጋፊዎች ቅዱሳት መጻሕፍት በሚናገሩት ማንኛውም ነገር ሁሉ እውነተኛ መሆኑን የሚያምኑ ናቸው።

ያልሆነ ስፍራን ነው፤ የእግዚአብሔር ዝግጅት ሥራ ገና አልተጠናቀቀም ነበር ማለት ነው። እርግጥ ነው፤ እግዚአብሔር ምድረ በዳውን ስለ ረገመው ለመኖሪያነት የማይመች ስፍራ ሆኖአል፤ ይሁን እንጂ፤ አንዱን ምክንያት ከሌለው ጋር ማምታታት የለብንም፤ ምድረ በዳው ለመኖሪያነት የማይመች ስፍራ የሆነው እግዚአብሔር ስለ ረገመው ነበር፤ ምድር ለመኖሪያነት የማትመች ቦታ ሆኖ የነበረው ግን ገና የእግዚአብሔር ፍጥረት ሥራ ስላልተጠናቀቀ ነበር፤ ለሰው ልጅ የሚያደርገውን ዝግጅት እግዚአብሔር ገና አልፈጸመውም ነበር።⁴⁶ (አንድ ቃል በተወሰነ ዐውደ ምንባብ የሚሰጠው ትርጉም በሌለው ዐውደ ምንባብ ሁሉም አንድ ዓይነት ይሆናል ማለት አይደለም።)

ዘፍጥረት 1:2 ከላይ የተመለከተውን አስተሳሰብ ካሳመደገፋ በተጨማሪ፤ የክፍተት ንድፈ ሐሳብን በአያሌው የሚሞግቱ ሌሎች ነጥቦችም ይኖራሉ።

1. ቀድሞ ስለ ነበረ ፍጥረት ጥርት ባለ ሁኔታ የሚናገር አንድ የቅዱሳት መጻሕፍት ጥቅስ እንዲህ ማቅረብ አይቻልም። ስለሆነም ይህ አስተሳሰብ ድጋፍ የሚሆነው አንድ ጥቅስ እንዲህ የለም ማለት ነው።

2. ከዘፍጥረት 1:31 እንደምንመለከተው፤ እግዚአብሔር የመኖጠር ሥራውን ከፈጸመ በኋላ «እግዚአብሔርም ያደረገውን ሁሉ አየ፤ እነሆም፤ እጅግ መልካም ነበረ» የሚል እናነባለን። ይሁን እንጂ፤ የክፍተት ንድፈ ሐሳብ ደጋፊዎች እንደሚሉት ቢሆን ኖሮ እግዚአብሔር የሚያደርገው ዓመፅን ምስቅልቅል እንጂ፤ መልካምን አይሆንም ነበር። ዓመፅና ምስቅልቅል እያለ እግዚአብሔር መልካም ነው በማለት ተናገረ የሚለውን መቀበል ደግሞ በጣም ይከብዳል።

ከዚህም በላይ፤ «የሰማያትና የምድር፤ በውስጣቸው ያሉት ሁሉ አፈጣጠር በዚህ ሁኔታ ተከናወነ» የሚለው በዘፍጥረት 2:1 ያለው ቃል በዘፍጥረት 1 የተዘረዘረውን እጥር ምጥን ባለ መልኩ የሚያቀርብ መሆኑን መረዳት አያገባንም። እዚህ ላይ አንድ ተከናወኑ የሚነገረን በዚህ ምድር ያሉ ነገሮችን ብቻ ሳይሆን፤ በዘፍጥረት 1 የተዘረዘሩትን በሰማያት ያሉ ነገሮችን ጭምር ነው። እንዲህ ከሆነ ደግሞ፤ ከስድስት የፍጥረት ቀናት ውጪ የነበሩ የሰማይና የምድር ክፍሎች ነበሩ ብለን ለማሰብ የሚያስችለን ምክንያት ሊኖር አይችልም።

3. በአሥራ ትእዛዞች ውስጥ በኋላ በምናገኘው ፍጥረትን የተመለከተ ገለጻ፤ «እግዚአብሔር ሰማይና ምድርን፤ ባሕርንና በውስጡ ያሉትን በስድስት ቀን ፈጥሮ በሰባተኛው ቀን አርፎአልና። ስለዚህ እግዚአብሔር የሰንበትን ቀን

⁴⁶«በሀ» ወይም «ባዶ» የተሰኘው ሁለተኛ ቃል በቅዱሳት መጻሕፍት ሌላ ቦታ የምናገኘው ሁለቱ ብቻ ነው (ኢሳ 34:11፤ ኤር 34:23)፤ ሁለቱም የሚያመለክቱት ከእግዚአብሔር ፍርድ የተነሣ ጠፍ ወይም ምድረ በዳ የሆኑ ቦታዎችን ነው። «ባሀ» የሚለው የመጀመሪያው ቃል ግን «ቅርጽ የለሽነት» ግራ መጋባት፤ እርግጠኝነት ማጣት፤ ባዶነት» (BDB p.1062) እንደ ማለት ሲሆን በአንዳንድ ሆኖ ከፍርድ የተነሣ ጠፍ የሆነ ቦታን ያመለክታል (ኢሳ. 34:11 እና ኤር 34:23)፤ አንዳንድ ምንም ክፉ ወይም ፍርድን ሳይጠቅስ ባዶ ቦታን ያመለክታል (ኢሳ. 26:7 «ባዶ ነገር» ለምሳሌ እግዚአብሔር «ምድርን እንዳይሠር በባዶው ላይ እንጠልጠላት» ሲል፤ በተጨማሪ ዘፍ 32:101 ኢዮ 12:24፤ መዝ 107:40)። «የሰው መኖሪያ እንጂ ባዶ» («ባሀ») እንድትሆን ያልፈጠራት፤ በማለት እግዚአብሔር ምድርን ስለ ፈጠረበት ዓላማ በኢሳ 45:18 ሲያመለክት የተጠቀመው በዚህ ቃል ነው። እግዚአብሔር ምድር «ባዶ» እንድትሆን ሳይሆን፤ «መኖሪያ» እንድትሆን መኖጠሩ የፍጥረት ሥራው መጠናቀቁን ሲገልጽ በአንድ ወቅት፤ «ባዶና ቅርጽ የለሽ» እንደ ነበረች አይከድም።

ባረከው፤ ቀደሰውም» የሚል እናነባለን (ዘፀ 20:11)። ከዚህ የምንመለከተው ሰማይና ምድር «በውስጡም ያሉትን ሁሉ» ጨምሮ በስድስት የፍጥረት ቀኖች የተገኙ የእግዚአብሔር ፍጥረቶች መሆናቸውን ነው። እነዚህ ቀኖች ሃያ አራት ሰዓት አንዳቸው ወይም ከዚያ በላይ የሆነ ጊዜ መውሰዳቸውን ብንቀበል በሁለቱም በኩል ሰማይና ምድር እንዲሁም በውስጡ ያሉት ሁሉ የሚከተቱት በእነዚህ ስድስት ቀኖች ውስጥ ነው። ይሁን እንጂ፤ የከፍተኛ ንድፈ ሐሳብን የሚያራምዱ ሰዎች ይህን ከመቀበል ይልቅ በዘፀአት 20:11 መሠረት እግዚአብሔር በስድስት ቀኖች ያልፈጸማቸው ብዙ ነገሮች አሉ ይላሉ፤ እነዚህ ሰዎች እንደሚሉት በምድር ያሉ አንዳንድ ነገሮች (የእንስሳት ቅሪት እጽምንና ራሷ ምድርን የመሳሰሉትን) እንዲሁም በሰማይ ያሉ (ከዋክብትን የመሳሰሉትን) እግዚአብሔር ፈጥሮ የጨረሰው በስድስት ቀኖች ውስጥ አይደለም፤ ይሁን እንጂ ይህ አስተሳሰብ ጥቅሱ ከሚናገረው ጋር ሙሉ በሙሉ የሚጋጭ መሆኑ ግልጽ ነው።

ከዚህም በላይ፤ ምንም እንኳ እግዚአብሔር በተለያዩ ጊዜ በዐመፀኞች መላእክትና በራሱም በምድር በተለያዩ ወቅት ፍርድ ማምጣቱን የሚያመለክቱ አንዳንድ ጥቅሶች በኖሩም (እሳ 24:1፤ ኤር 4:23-26፤ 2ኛ ጥ 2:4 ይመ)፤ ይህ ፍርድ የወረደው በዘፍጥረት 1:2-31 ከተዘረዘረው የፍጥረታት ታሪክ በፊት መሆኑን አንድም ጥቅስ እንኳ አያመለክትም።

4. ይህ ንድፈ ሐሳብ ግንዛቤ ውስጥ ማስገባት ያለበት ሌላው ነጥብ ምንም እንኳ ከሚለያዩት ሃሳቦች በፊት የነበሩ ናቸው የሚሉዋቸው እንስሳት ቅሪት በፅኑ ከአሁኖች እንስሳት ጋር በጣም የሚመሳሰሉ መሆናቸው የሚያመለክተው ለእንስሳትም ሆነ ለዕዕዎች እግዚአብሔር መጀመሪያ የነበረው እቅድ እክል እንደ ነበረው ነው። እንስሳቱም ሆኑ ዕዕዎቱ የእግዚአብሔርን የመጀመሪያ ሃላማ የሚያሟሉ ሆነው አልተገኙም፤ ስለዚህ እግዚአብሔር አጠፋቸው፤ በሁለቱም ፍጥረቱ ግን ሌሎች እንርሱን የሚመስሉ ፍጥረታትን አስገኙ። ከዚህም በላይ፤ እጽምና ሌዋን የመጀመሪያው ወንድና ሴት እንደ መሆናቸው መጠን፤ ይህ ንድፈ ሐሳብ ከሚለያዩ ሃሳቦች በፊት ቀደም ሲል ፍጥረት ነበር፤ ይሁን እንጂ የእግዚአብሔርን ሃላማ አሟልቶ አልተገኘም። ይህን የእግዚአብሔርን ሃላማ የተሟላ የሚያደርገው ደግሞ ሰው ነው የሚለውን ሐሳብ ግምት ውስጥ ማስገባት ይኖርባቸዋል። ይሁን እንጂ፤ በመጀመሪያው እንስሳትም ሆነ ዕዕዎት ፍጥረቱም ሆነ የፍጥረታቱ ሁሉ መደምደሚያ የሆነውን የሰው ልጅ የታደሰበት ግብ ላይ ማድረስ አለመቻሉ መጽሐፍ ቅዱስ ከሚያቀርብልን አምላክ ማንነት ጋር በፍጹም አይጣጣምም፤ መጽሐፍ ቅዱስ የሚያቀርብልን በሚያደርገው ሁሉ ሃላማውን የመፈጸም ብቃት ያለውን እግዚአብሔር ነው። ስለዚህ ክፍተትን መሠረት ያደረገ ንድፈ ሐሳብ በዚህ ዘመን ያሉ ወንጌል አማኝ ክርስቲያኖች በፍጹም እንደ አማራጭ የሚተበሉት አይመስልም።

3. የምድራችን ዕድሜ፤ ግምት ውስጥ መግባት ያለበት ተቀዳሚ ጉዳይ። እስከዚህ ነጥብ ድረስ፤ አብዛኞቹ ወንጌል አማኝ ክርስቲያኖች ይስማሙባቸዋል ብለን ተስፋ ያደረገናቸው ሐሳቦችን አቅርበናል። እዚህ ላይ ግን በመጽሐፍ ቅዱስ አማኝ ክርስቲያኖች መካከል መለያየትና አለመግባባትን የሚፈጥር (አንዳንዴም በተካሄደ ሁኔታ) ሐሳብን ልናነሳ ነው። ቀላል ባለ መልኩ ስናስተምጠው ጥያቄው የምድራችን ዕድሜ ምን ያህል ነው? የሚል ይሆናል።

ቀደም ሲል የተመለከተናቸውን ነጥቦች እንሥተን ከተወያየን በኋላ ከእስፈላጊነቱ አንጻር ይህን ጥያቄ እዚህ ላይ ማንነታችን ተገቢ እንደ ሆነ እናስባለን። ከላይ የተመለከተናቸውን በሚከተለው ሁኔታ ማጠቃለል ይቻላል፡- (1) እግዚአብሔር ፍጥረት ዓለሙን እም ሀበ አለሁ (ያለ ምንም ቀዳሚ ቁስ) አስገኘ፤ (2) ፍጥረት ከእግዚአብሔር የተሰየ ቢሆንም፤ ለሕልውናው ግን በእርሱ

ይደገፋል፤ (3) እግዚአብሔር አጽናፈ ዓለሙን የፈጠረው ለራሱ ክብር ነው፤ (4) እግዚአብሔር የፈጠረው ሁሉ መልካም ነበር፤ (5) በትዳሳት መጻሕፍትና በሳይንስ መካከል ሊታረቅ የማይቻል ቅራኔ የለም፤ (6) የዳርዊን ተከታይ የሆኑ የአዝጋሚ ለውጥ ሂደት አማኞችን ሁሉ ጨምሮ የእግዚአብሔርን ፈጣሪነት የሚክድ ማንኛውም ንድፈ ሐሳብ ከመጽሐፍ ቅዱሳዊው እምነት ጋር በፍጹም አይጣጣምም። የምድራችን ዕድሜ አስመልክቶ የምናነሳው ጥያቄ በቀጣዮቹ ምዕራፎች የተመለከተናቸው ጉዳዮችን ያህል አስፈላጊ አልነበረም፤ ይህም (7) የመላእክት ዓለም አፈጣጠር እና (8) የሰው ልጅ በእግዚአብሔር አምሳል መፈጠሩን የሚመለከቱ ናቸው (ምዕ 19፤ 21 እና 22)። የምድራችን ዕድሜ ምን ያህል ይሆናል የሚል ጥያቄ ላይ ከሚገባ በላይ ጊዜን በማጥፋት ክርስቲያኖች በጣም አስፈላጊና ፍጥረትን በተመለከተ ከአጠቃላይ መሐጸፍ ቅዱሳዊ ትምህርቶች ጋር የሚጣጣሙ ጉዳዮችን ሊዘነጉ ይችላሉና ይህን በእስምርካችን መያዝ በጣም ይጠቅማል።

የምድራችን ዕድሜን አስመልክቶ የቀረቡትን ሁለት አማራጮች፤ «አርኬዎ ምድር» እና «ወጣቷ ምድር» በሚል ምድብ የተካተቱት ሲሆኑ፤ የአርኬዎ ምድር አቆጣጠር ቀመር ከዘመናዊው ሳይንስ አቆጣጠር ጋር የሚስማማ ነው፤ በዚህ ቀመር መሠረት የምድራችን ዕድሜ 4,500,000,000 እንደ ሆነ ይታሰባል። የወጣቷ ምድር ጊዜ ቀመርን የሚተብሉ ግን ዕድሜዋ 10,000 እስከ 20,000 እንደሚይበልጥ ያስባሉ፤ እንደ እነርሱ ከሆነ ሳይንሳዊው የጊዜ አቆጣጠር በጣም ተሳስቶአል። በእነዚህ ሁለት አመለካከቶች መካከል ያለው ልዩነት እጅግ በጣም የሰፊ ሲሆን፤ የ4,499,980,000 ዓመት ልዩነት ይኖራል!

የሁለቱን አስተሳሰቦች በተናጠል ከማየታችን በፊት፤ በመጽሐፍ ቅዱስ መሠረት የትውልዶች አቆጣጠር ምን መልክ እንዳለው፤ የሰው ዘር ዕድሜን፤ ዳይናሰር ስለ ነበረበት ዘመን የሚነሱ የተለያዩ አመለካከቶችንና በዘፍጥረት 1 የቀረቡት ስድስት የፍጥረት ቀኖች ርዝመት ምን ያህል እንደ ሆነ አንዳንድ ተቀዳሚ ነገሮችን ማየት ይኖርብናል።

ሀ. በመጽሐፍ ቅዱስ ትውልዶች መካከል ክፍተት አለ። መጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ ያሉ የሰው ስሞችንና የኖሩበትን የዕድሜ ዘመን አንድ ሰው ቢያነብና ከእጃም አንሥቶ እስከ ክርስቶስ የነበሩ ሰዎችን ዕድሜ በመደመር በግምት ምድር የተፈጠረችበትን ጊዜ ማግኘት እንደሚቻል ይታሰባል። ይህ የፍጥረት መገኘትን በተመለከተ በጣም አጭሩ ወይም የቅርብ ጊዜው ነው (ለምሳሌ፤ የሊቀ ጳጳሱ አሸር ጊዜ ቀመር 4,004 ዓ.ክ.ዘ. ያመለክታል)። ይሁን እንጂ፤ በትዳሳት መጻሕፍት ውስጥ ያሉ ተሳማጅ ስሞችን ዝርዝር ጸሐፊዎቹ ላላቸው ሃላማ ጠቃሚ የሆኑትን ያሰፈሩበት ብቻ እንደ ሆነ እንረዳለን። አንዳንድ የትውልድ ዝርዝሮች ሌሎች የተዉላቸውን ወይም የዘነጉዋቸውን ዝርዝር ስሞች አካትተዋል።

ለምሳሌ ያህል፤ ማቴዎስ 1:8-9 ስለ አሣፍ ሲናገር «አሣፍ ኢዮሳፍጥን ወለደ፤ ኢዮሳፍጥ ኢዮራምን ወለደ፤ ኢዮራም ያዝያንን ወለደ፤ ያዝያን ኢዮአታምን ወለደ፤ ኢዮአታም አካዝን ወለደ» ይላል። በ1ኛ ዜና መዋዕል 3:10-12 (ያዝያንን አካዝያስ ይለዋል) እንደምንመለከተው ግን ማቴዎስ የሦስት ትውልዶችን ዝርዝር ገድፎአል ወይም አላቀረበም፤ እነርሱም፡- ኢዮአስ፤ አሜስያስና ዓሣርያስ ናቸው። ዝርዝሩን በሚከተለው ሁኔታ ማነጻጸር ይቻላል፡-

በትውልዶች መካከል ያለ ክፍተት ምሳሌ	
1ኛ ዜና መዋዕል 3:10-12	ማቴዎስ 1:8-9
አሣፍ	አሣፍ
ኢዮሳፍጥ	ኢዮሳፍጥ
ኢዮራም	ኢዮራም

አካዝያስ (ጥዝያ)

ጥዝያ

ኢዮአስ
አጭሰያስ
ዓዛርያስ
ኢዮአታም
አካዝ
ሕዝቅያስ
(ወዘተ)

ኢዮአታም
አካዝ
ሕዝቅያስ
(ወዘተ)

በሰዚህ፡ «ጥዝያን ኢዮአታምን ወለደ» በማለት ማቴዎስ ሲናገር፤ ወደ ኢዮአታም የሚያደርሱንን ሰው ወለደ ማለቱ ሊሆን ይችላል። ማቴዎስ የመረጠው ማሳየት ለፈለገው ዓላማ የሚጠቅሙ ስሞችን ብቻ ነበር።⁴⁷ ከማቴዎስ 1:20 እንደምንመለከተው መልአክ ዮሴፍን፤ «የዳዊት ልጅ ዮሴፍ ሆይ» በማለት ከተናገረበት ክፍል ተመሳሳይ ሁኔታን እናያለን። እንደ እውነቱ ከሆነ፤ ዳዊት የዮሴፍ አባት ነበረም፤ (ምክንያቱም የኖረው 1000 ዓመት ዓ.ቅ.ክ. እንደ ነበር ይታወቃል)፤ ይህን እንዲ ዮሴፍ የዳዊት ዘር ስለ ነበር ብቻ «ልጅ» በማለት ጠርቶታል።

ለላውን ምሳሌ የምንመለከተው ከዘካርያ መዋዕል 26:24 ነው፤ ይህ ወቅት የዳዊት ሕይወት ወደ ማብቃቱ የተቃረበበት ሲሆን፤ ከመሞቱ በፊት የሾማቸውን ባለ ሥልጣናት ዝርዝር ከዚህ ክፍል እንመለከታለን። «የሙሴ ልጅ የጌርሳም ዘር የሆነው ሰብአል የግምጃ ቤቱ የበላይ ኃላፊ ነበረ» የሚል እናነባለን (ዘካርያ 26:24)። ጌርሳም እስራኤላውያን ከግብፅ ከመውጣታቸው በፊት ሙሴ የወለደው እንደ ነበር ከዘመነ 2:22 እንረዳለን፤ ዘመኑም 1,480 ዓ.ቅ.ክ. እንደ ነበር ይታወቃል (ወይም እስራኤል ከግብፅ ከመውጣታቸው ዘገይቶ በ1,330 ዓ.ቅ.ክ. አካባቢ)። ዳዊት እነዚህ በ1ኛ ነገሥት 26 የተዘረዘሩ ኃላፊዎችን የሾመው ሰላምንን በእስራኤል ላይ ባነገሠበት ወቅት በ970 ዓ.ቅ.ክ. እንደ ነበር ይታወቃል (ዘካርያ 23:1 ይመ)። ይህም ማለት በ1ኛ ዜና 26:24 «የጌርሳም ልጅ» እንደ ነበረ የተነገረለት ሰባኤል የተወለደው በ510 (ወይም በደንክ 360) ዓመታት ቀደም ሲል ነበር ማለት ነው። በዚህ ክፍተት መካከል አሥር ወይም ከዚያ በላይ ትውልዶች ተዘልለዋል ወይም ሳይጠቀሱ ቀርተዋል።⁴⁸

ቅዱሳት መጻሕፍት በሚያቀርቡልን ትውልዶች ዝርዝር ክፍተት መኖሩ ግልጽ ነው፤ እንዲህ የሆነው ደግሞ በጽሑፍ እንዲተላለፉልን እግዚአብሔር የፈቀደው ከዓላማው ጋር የተያያዙትን ስሞች ብቻ ነበር ወደሚል ማጠቃለያ በገመጣ ስሕተት አይሆንም። እንግዲህ ከዘፍጥረት ተነሥተን ትውልዶችን ስንቁጥር በትውልዶች መካከል ምን ያህል ክፍተቶች ሊኖሩ እንደሚችሉ ወይም ምን ያህል ትውልዶች ሳይጠቀሱ እንደ ታለፉ በእርግጠኝነት መናገር አይቻልም ማለት ነው። አብርሃም በሕይወት የነበረው በግምት 2,000 ዓ.ቅ.ክ. ነበር ማለት

⁴⁷የክፍተት ንድፈ ሐሳብን በተመለከተ ሰፊ ያለ ገለጻ ለማግኘት ከፍራንሲስ ሼፈር No Final Conflict ገጽ 37-43 ይመ።

⁴⁸ይህን ጥቅስ አ.መ.ት «የጌርሳም ዘር የሆነው ሰብአል» በማለት ተርጉሞታል፤ ዕብራይስጡ ግን «ሴን» «ልጅ» ብቻ ነው የሚለው። ምናልባትም ጌርሳም አምስት መቶ ዓመት መኖሩ ከጥፋት ውሃ በኋላ እንዲህ ያለ ረጃም ዕድሜ ያለው ሰው አልነበረም በማለት መቃወም የለብንም (ዘፍ 6:3)፤ መቶ ዓመት ከሆነው በኋላ አብርሃም በተለምዶ ልጅ ወልዶአል (ከሮሜ 4:19 እና ዕብ 11:12 ጋር ያነ)፤ ዳዊትና ሰላምን ከመወለዳቸው ረጃም ዘመን በፊት ሙሴ የሰው ዕድሜ በ70 ወይም በ80 የሚገመት መሆኑን ሲያመለክት፤ «የዕድሜያች ዘመን ሰባ ዓመት፤ ቢበዛም ለማንኛ ነው» ብሎአል (መዝ. 90:10)።

ይቻላል፤ ምክንያቱም ከአብርሃም ሕይወት ታሪክ ጋር ተዛማጅነት የነበራቸው ነገሥታትና ስፍራዎች (ዘፍ 12) በሥነ ቁፋር ከተደረሰባቸው ግኝቶች ጋር የተጣጣሙ መሆናቸውን በእርግጠኝነት መናገር ይቻላል።⁴⁹ ይሁን እንጂ፤ ከአብርሃም በፊት ዘመናት እንዴት ይቆጠሩ እንደ ነበር እርግጠኛ መሆን አይቻልም። ከጥፋት ውሃ በፊት የነበሩ ሰዎች ዕድሜ ባልተለመደ ሁኔታ በጣም ረጅም ከመሆናቸው አንጻር በትረካው ቅደም ተከተል መሐል ጥቂት ሺህ ዓመታት ሳያልፉ አልቀሩም ቢባል እግባብነት ይኖረዋል። እንዲህ ከሆነ ደግሞ፤ የሰው ልጅ መጀመሪያ በዚህ ምድር ስለ ተገኘበት ዘመን ያለንን ምልክታ እርግጠኝነት ያሳጣዋል፤ ሙሉ በሙሉ እርግጠኞች መሆን አንችልም ማለት ነው።

ለ. የሰው ዘር ዕድሜ፡- ምንም እንኳ የሰው ልጅ በዚህ ምድር መኖር የጀመረው ከ2.5 ሚሊዮን ዓመታት ጀምሮ እንደ ሆነ ሳይንሳዊ ግምት ቢኖርም፤ እንዲህ የተባለው ስለ የትኛው «ሰው» ለመናገር ነው የሚለውንም አብረን ማሰቡ ተገቢ ይሆናል። የሚከተለው ዝርዝር የዘመኑን ሳይንሳዊ አስተሳሰብ በተመለከተ በቅጡ ያልተሰላ ምሪት ሊለጠን ይችላል።⁵⁰

ሆሞ ሀቢሊስ («ባለ ሙያ ሰው») 2-3.5 ሚሊዮን ዓመታት ዓ.ቅ.ክ.

የድንጋይ መሣሪያዎች

ሆሞ ኢፊክተስ

1.5 ሚሊዮን ዓመታት ዓ.ቅ.ክ.

የተለያዩ የድንጋይ መሣሪያዎች፤

በ500,000 ዓ.ቅ.ክ. የሰው ልጅ

በእሳት መጠቀም ቻለ፤

ብዙ እንስሳትን ማደን ቻለ

ሆሞ ሳፒያንስ

40,000-150,000 ዓ.ቅ.ክ.

(«ጥበበኛ ሰው» ወይም «አሳቢው ሰው»)

(ወይም 300,000 ዓ.ቅ.ክ.)

የሞቱ ወገኖቹን መቅበር ቻለ

(ለምሳሌ፡- ኒያንደርታል ሰው)

ሆሞ ሳፒያንስ ሳፒያንስ

90,000 ዓ.ቅ.ክ.

(«ጥበበኛና ጥበበኛው ሰው»)

(ለምሳሌ፡- ክር-ማግኖን ሰው)

18,000-35,000 ዓ.ቅ.ክ.

የዋሻ ሥዕሎች

19,000 ዓ.ቅ.ክ.

(ለምሳሌ፡- ኒዮሊቲክ ሰው)

እንስሳትን ማርባት፤ በእርሻ መተዳደር፤

ብረትን ሥራ ላይ ማዋል

ምንም እንኳ የምድራችንን ዕድሜ አስመልክቶ ክርስቲያኖች የሚቀበሉት እጅግ በጣም ጥንታዊ መሆንን ወይም ከተፈጠረች ይህን ያህል ረጅም ዘመን እንደሚሆንናት የቀረበትን እቋሞች ቢሆንም፤ በክር ማግኖን ሰው አማካይነት የዋሻ ውስጥ ሥዕሎች መሣል ከጀመሩበት ጊዜ ጀምሮ የሰው ልጅ በዚህ ምድር ላይ እንደ ነበር ይስማማሉ፤ ይህ ደግሞ 10,000 ዓ.ቅ.ክ. መሆኑ ነው። ምንም እንኳ የክር-ማግኖን ሰው የነበረበትን ዘመን በተመለከተ የተለያዩ ግምቶች ቢኖሩም፤ በሳይቤሪያ የተገኘው የክር ማግኖን ሰው የቀብር ስፍራ የተገኘው የሥነ ቋጥኝ ማስረጃ እንደሚያመለክተው በግምት ከ20,000-35,000 ዓ.ቅ.ክ.

⁴⁹Chronology of the Old Testament" IBD በተለይም ገጽ 268-70 ይመ።

⁵⁰ይህ ሰንጠረዥ የተወሰደው Frair and Davis ካሳተሙት A Case for Creation ገጽ 122-26 እና World Book Encyclopedia (Chicago: World Book, 1974) 15:666-74 "Prehistoric People" በሚል ርእስ Kare W. Butzer ካሳተሙት መጣጥፍ ነው።

እንደ ነበር ይታሰባል፤ ይሁን እንጂ፤ የክርስቲያን 14 ዘዴ የሚያመለክተው ከ9,000 ዓ.ቅ.ክ. ወይም 11,000 ዓመታት በፊት መሆኑን ነው።⁵¹ ከሮማውያን ሰው ከሰላቸው ሥዕሎች በፊት ስለ ነበረው ጊዜ ግን አለመግባባት አለ። ኒያደርታል ሰው በመባል የሚታወቀው በእርግጥ ሰው ነው ወይስ ሰው መሰል ፍጡርንም ጥንታዊ ሰው መሰል ፍጡራን ምን ያህል ሰብአውያን ነበሩ? (ቺምፓንዚን የመሳሰሉ ሌሊት እንስሳት በመሣሪያዎች ይጠቀማሉ፤ የሞቱ ወገኖቻቸውን ይቀበራሉ፤ ይሁን እንጂ እንዲህ ማድረጋቸው ብቻ ለብዓዊነት አያላቸውም)። ከዚህም በተጨማሪ፤ ጥንታዊ ዘመናችን ለማወቅ የምንጠቀምባቸው ዘዴዎች በአብዛኛው ግምትን መሠረት ያደረጉ ናቸው፤ ብዙውን ጊዜ ደግሞ እርስ በርስ ይጋጫሉ።⁵²

ስለዚህ የሰው ልጅ በዚህ ምድር መኖር ከጀመረ ምን ያህል ጊዜ ይሆናል? የክሮ ማግኘትን ሰው ሥዕሎች የዘመን ግምት ትክክል ከሆነ 70,000 ዓ.ቅ.ክ. እንደሚሆን በእርግጠኝነት መናገር ይቻላል። ከዚያ በፊት ነው ለማለት ግን ያስቸግራል።

ሐ. ከጥፋት ውሃ በፊት እንስሳት ሞተው ነበር? የወጣቱ ምድርን ንድፈ ሐሳብ የሚቀበሉ ሰዎች ከጥፋት ውሃ በፊት እንስሳት ሞተው ነበር ወይ? ብለው መጠየቅ አያስፈልጋቸውም፤ ምክንያቱም እንስሳትም ሆነ-ሰው የተፈጠረው በሰድስተኛው ቀን ነው፤ አዳምና ሔዋን በኃጢአት ከመውደቃቸው በፊት የነበረው ጊዜ በጣም አጭር ሊሆን እንደሚችል ይታሰባል። በሰው ልጅ ውድቀት ምክንያት ፈጣሪ ያስተላለፈው መርገም እንስሳትንም ይመለከታል። እንስሳት መሞት የጀመሩት በዚህ ወቅት ነበር ማለት ነው (ዘፍ 3:17-19፤ ሮሜ 8:20-23)።

የምድራችን ዕድሜ በጣም ረጅም ነው የሚለውን አቋም ለያዙ ሰዎች ግን ይህ ጥያቄ በጣም ወሳኝ ነው። በምድር ውስጥ በሚሊዮን የሚቆጠሩ ጥንታዊ ትራት አጽሞች መኖራቸው ግልጽ ነው። ታዲያ እነዚህ ሰዎች አዳምና ሔዋን ከመፈጠራቸው ረጅም ዓመታት በፊት ኖረው ከጠፉ እንስሳት የመጡ ይሆኑ? ገና ከተፈጠሩበት ጊዜ እንሥቶ ለመሞት የተጋለጡ እንስሳት እግዚአብሔር ፈጥሮ ይሆን? ይህ ሊሆን እንደሚችል ማሰብ ይቻላል። አዳምና ሔዋን የሚመገቡት ዕዕዋትን እንደ መሆኑ መጠን ዕዕዋት ይሞቱ እንደ ነበር የሚያጠራጥር አይደለም፤ በመጀመሪያው የፍጥረት ሥርዓት መሠረት እንስሳት የማይሞቱ ከሆነና የሚኖሩት ለዘላለም ከሆነ ከብዛታቸው የተነሣ ምድር ትጨናነቃለች፤ ይህ መስተካከል የሚችልበት ሌላ ምንም አማራጭ አይኖርም። ከዘፍጥረት 2:17 ለአዳም ከተሰጠው ማስጠንቀቂያ እንደምንመለከተው የተከለከለውን ፍሬ ከበላ እርሱ ብቻ እንደሚሞት እንጂ እንስሳቱም እንደሚሞቱ አልተነገረውም። ሐዋርያው ጳውሎስ ሲጽፍ፤ «ኃጢአት በእንደ ሰው በኩል ወደ ዓለም እንደ ገባ ሁሉ፤ ሞትም በኃጢአት በኩል ገብቶአል» (ሮሜ 5:12) ቢለም፤ እየተናገረ ያለው ስለ ሰው ልጅ እንጂ፤ ስለ ዕዕዋት ወይም እንስሳት

⁵¹ Kofahl and Seagraves, *The Creation Explanation*, p.207.
⁵² ስለ ሰው ልጅ ጥንታዊ ወላጆች የተለያዩ ማብራሪያ ለማግኘት Frail እና Davis ከዚጋጁት *A Case for Creation* እንዲሁም በ Davis Young ከቀረበው *Creation and the Flood*, Frail Davis በገጽ 146-55 ይመ፡፡ Frail እና Davis ምንም እንኳ «ልዩ ትውልድ» ቢሆንም፤ ኒያደርታል ሰው መሰሉ በመሰሉ ሰው እንደ ሆነ ያስባሉ (ገጽ 125)።
⁵³ ፊሊፕ ጆንስን እንደሚሉት ከቅርብ ጊዜ ወዲህ በብዙዎች ሞሉኪየላር ባዮሎጂስቶች ተቀባይነት አያገኝ የመጣው ንድፈ ሐሳብ የሰው ልጅ የተገኘው ከ200,000 ዓመታት በፊት በአፍሪካ ይኖር ከነበረ "mitochondrial Eve" ነው የሚለው ነው (Darwin on Trial, ገጽ 83፤ 177-78)።

እንዲሁም ቀጥሎ ያለው ክፍል ግልጽ ያዳርገዋል። «በዚህ መንገድ ሞት ወደ ሰዎች ሁሉ መጣ» (ሮሜ 5:12)።

እግዚአብሔር እንስሳትን ሲፈጥር ከመጀመሪያው እንዲያረጅና እንዲሞቱ አድርጎ ነበር ወይ የፈጠራቸው? የሚል ጥያቄ ቢነሣ ቅዱሳት መጻሕፍት ምንም የሚነግሩን የላቸውም፤ ይሁን እንጂ እንደዚያ ሳይሆን እንዲልቀረ ግን ማሰብ ይቻላል።

መ. ዳይናሰርን በተመለከተ? የዘመናችን ሳይንስ እንደሚለው ከሆነ፤ ዳይናሰሮች ጨርሶ ከዚህ ምድር የጠፉት ከ65 ሚሊዮን ዓመታት በፊት፤ ሲሆን ይህም ሰዎች በዚህ ምድር መኖር ከመጀመራቸው ሚሊዮን ዓመታት በፊት መሆኑ ነው። ፍጥረት የተጠናቀቀው ሃያ አራት ሰዓት ባላቸው ስድስት ቀናት ነው የሚለውን የሚቀበሉና ምድራችን በጣም ወጣት መሆንንም የሚቀበሉ ሰዎች ይህን መቀበል ያዳግታቸዋል፤ ምን ያህልም ዳይናሰሮችም ሰው በተፈጠረበት ቀን (በስድስተኛው ቀን) ከተፈጠሩ እንስሳት ምድብ ውስጥ ናቸው። እንደ እነርሱ አስተሳሰብ፤ ዳይናሰሮችም ሆነ ሰዎች በዚህ ምድር መኖር የጀመሩት በተመሳሳይ ጊዜ ነው፤ ይሁን እንጂ፤ የኋላ ኋላ ዳይናሰሮች ከዚህ ምድር ጨርሶ ተደምስሰዋል (ምናልባት በጥፋት ውሃ)። የምድራችንን ወጣትነት የሚቀበሉ ሰዎች ዳይናሰሮች የነበሩበትን ጥንታዊ ዘመን የሚያሰሉት በተለየ ስሌት ዘዴ ነው።

የምድራችንን አርጌነት ከሚቀበሉ መካከል እንዳንደቹ ዳይናሰሮች በዘፍጥረት 2:19-20 መሠረት አዳም ስም ካወጣቸው እንስሳት መካከል እንደ ነበሩና በኋላ ግን ጨርሶ መደምሰባቸውን (ምናልባት በጥፋት ውሃ) መናገር ይፈልጉ ይሆናል። ምናልባትም ዳይናሰሮች የነበሩት ከዚያ ቀድሞ ሊሆን እንደሚችልና አዳምና ሔዋን በነበሩበት ጊዜ ግን ገና እንዳልጠፉ ይሆናል። ሌሎችም ስድስት የፍጥረት ቀናት የተባሉት በሚሊዮን የሚቆጠሩ ዓመታት እንደ ሆኑና አዳም ተፈጥሮ ለእንስሳቱ ስም ከማውጣቱ በፊት ግን መጥፋታቸውን ይቀበሉ ይሆናል። እንዲህ ከሆነ፤ አዳም ስም ያወጣቸው እግዚአብሔር ወደ እርሱ ያመጣቸውን በእይወት የነበሩ ፍጥረታት ሁሉ እንጂ ለዳይናሰር አዳም ስም አላወጣለትም ነበር (መጽሐፍ ቅዱስ እንደዚያ ማድረጉን አይናገርም) ማለት ነው (ዘፍ 2:19-20 ይመ፡፡)። እርግጥ ነው፤ ይህን ምልክታ የምንቀበል ከሆነ ኃጢአት ወደ ዓለም ከመግባቱ በፊትም ቢሆን እንስሳት ይሞቱ ነበር የሚለውን ሐሳብ መቀበል ይኖርብናል ማለት ነው (ያለፈውን ክፍል ይመ፡፡)

ሲ. ስድስቱ የፍጥረት ቀናት ሃያ አራት ሰዓት ያላቸው ቀናት ነበሩን? የምድርን ወጣትነትንም ሆነ አርጌነትንም የሚቀበሉ ወገኖች መካከል የሚደረግ ክርክር አብዛኛውን ጊዜ መሠረት የሚያደርገው በዘፍጥረት 1 ላይ የተጠቀሱት «ቀናት» ርዝመት ምን ያህል እንደ ነበር በሚሰጡት አተረጓጎም ላይ ነው። የምድራችን ዕድሜ እጅግ በጣም ጥንታዊ መሆኑን የሚቀበሉ ሰዎች ዘፍጥረት 1 ላይ የተጠቀሱት ቀናት ሃያ አራት ሰዓቶች ያሉባቸው ቀናት ሳይሆኑ፤ በሚሊዮን የሚቆጠሩ ዓመታት ወይም ረጅም ወቅቶች ናቸው፤ በዘፍጥረት 1 የተዘረዘረውን የመፍጠር ሥራ እግዚአብሔር ያከናወነው በዚህ ጊዜ ውስጥ ነው ይላሉ። ይህ አቋማቸው ከሌሎች መጽሐፍ ቅዱስ አማኞች ጋር ከፍተኛ ግጭት ውስጥ እንዲገቡ ቢያደርግም፤ ይህኛው ወይም ያኛው ወገን ትክክል ነው በማለት ቁርጥ ያለ ውሳኔ መስጠት ግን አልተቻለም።

ስድስቱ ቀናት ረጅም ወቅቶች ናቸው የሚለውን አቋም ለመደገፍ ምክንያት የሚሆንን «ቀን» ለማለት ዕብራይስጡ የሚጠቀምበት «ዮም» የሚለው ቃል እንዳንደ ሀያ አራት ሰዓት ያለውን ቀን ብቻ ሳይሆን፤ ረጅም ወቅቶችን ለማመልከት ጥቅም ላይ መዋሉ ነው። ለምሳሌ ያህል፤ ከዘፍጥረት 2:4

«እግዚአብሔር አምላክ ሰማያትንና ምድርን በፈጠረ ጊዜ (ቀን) የተከናወነት እንደዚህ ነበር» የሚለው የሚያመለክተው በስድስቱ ቀናት የተፈጠሩበትን ሁሉ እንጂ ስለ አንድ ቀን አይደለም የሚናገረው። ቀን ሲል የተወሰኑ ወቅቶችን ለማመልከት ሊሆን ይችላል ለማለት ሌላው ምሳሌ ደግሞ ኢዮብ 20:28 («በእግዚአብሔር የቀጣ ቀን»)፤ መዝሙር 20:1 («እግዚአብሔር በጭንቅ ቀን ይሰማህ»)፤ ምሳሌ 11:4 («በቀጣ ቀን ሀብት ፋይዳ የለውም»)፤ 21:31 («ፈረስ ለጦርነት ቀን ይዘጋጃል»)፤ 24:10 («በመከራ ጊዜ (ቀን) ፈራ ተባ ካልሆነ በቅምህ ምንኛ ደካማ ነው»)፤ 25:13 («በመከራ ጊዜ» (ዮም) መክብብ 7:14 («ጊዜው መልካም ሲሆን ደስ ይበልህ፤ ጊዜው ክፉ ሲሆን ግን ይህን አስብ፤ እግዚአብሔር አንዱን እንዳደረገ ሌላውንም አድርጎአል»)፤ ስለ «የጌታ ቀን» የሚናገሩ ብዙ ጥቅሶችን ማቅረብ ይቻላል (ኢሳ 2:12፤ 13:6-9፤ ኢል 1:15፤ 2:1፤ ሰፍ 1:14 የመሳሰሉትን)፤ ሌሎች ብዙ የብሉይ ኪዳን ክፍሎችም ስለ ፍርድና በረከት ጊዜ ያመለክታሉ። አንድ የመጽሐፍ ቅዱስ ጥቅስ ማውጫ አቅርባችሁ ብትመለከቱ ብሉይ ኪዳን ቀን የሚለውን ቃል ይህን በመሰለ መልኩ እንደ ተጠቀመበት ትረዳላችሁ።

እነዚህ «ቀናት» ረዘም ያሉ ወቅቶችን የሚያመለክቱ እንጂ፤ ስድስት ቀናት ብቻ አይደሉም በማለት የሚያስችሉን ሌላው ምክንያት ደግሞ በአንድ ቀን ውስጥ ብዙ ነገሮች መከናወናቸውና እነዚህን ሁሉ ሃይ አራት ሰዓት ብቻ ባላቸው ቀናት ማክተት አለመቻሉ ነው። ስድስተኛው የፍጥረት ቀን (ዘፍ 1:24-31) የእንስሳትን፤ የወንድና የሴትን መፈጠር ያካትታል («ወንድና ሴት አድርጎ ፈጠራቸው» ዘፍ 1:27)። «ብዙ ተባብሮ ምድርንም መሟላት፤ ግዛትም፤ የባሕር ግሃት፤ የሰማይ ወፎች እንዲሁም በምድር ላይ የሚንቀሳቀሱትን ሕያዋን ፍጡራንን ሁሉ ግዛቸው» (ዘፍ 1:28) በማለት እግዚአብሔር አዳምና ሔዋንን የባረከውም በስድስተኛው ቀን ነበር። እግዚአብሔር አዳምን ፈጥሮ እንዲያስማትና እየተንከባከበ እንዲጠብቃት በእትክልት ስፍራ ያኖረው፤ መልካምና ክፉን ስለምታስታውቀው ዛፍ መመሪያ የሰጠው (ዘፍ 2:15-17)፤ ስም እንዲያጠባባቸው እንስሳቱን ሁሉ ወደ አዳም ያመጣው (ዘፍ 2:18-20)፤ ለአዳም የምትሆን ተስማሚ ረዳት ያልተገኘለት (ዘፍ 2:20)፤ አዳምን ከባድ እንቅልፍ እንዲወስደው ካደረገ በኋላ ከጎድኑ አጥንት ሔዋንን የፈጠረው (ዘፍ 2:21-25) በዚህ በስድስተኛው ቀን ውስጥ ይካተታል ማለት ነው። እንግዲህ ከሰው ውሳኔነትና እግዚአብሔር ከፈጠራቸው እንስሳት ብዛት አንጻር እነዚህን ሁሉ ነገሮች በአንድ ቀን ማሟላት የሚቻል እንዳልሆነ ግልጽ ይሆናል፤ ዘፍጥረት በተጻፈበት የመጀመሪያ ቋንቋ ታሪኩን የሚያነብ ሰው የሚረዳው በዚህ መልኩ ነው።⁵⁴ እንግዲህ ከወውዳዊ ይዘቱ አንጻር ስድስተኛው ቀን ሃያ አራት ሰዓቶች ያሉት ተራ ቀን ሳይሆን፤ ረጅም ወቅትን እንደሚያመለክት ግልጽ ከሆነ፤ የሚለው ቃል ርዝመቱ በውል ያልታወቀ ወቅትን ያመለክታል ቢባል አያስከድምን?

ከዚህ ጋር በተያያዘ ሌላ ግምት ውስጥ ማስገባት ያለብን ነገር አለ። ይኸውም ሰባተኛውን ቀን በተመለከተ ሲናገር «መሸ፤ ነጋም ሰባተኛ ቀን» በማለት አይደለም የሚደመድመው። ከዚህ ይልቅ ግን ቃሉ፤ «እግዚአብሔር ይሁራ የነበረውን ሥራ በሰባተኛው ቀን ላይ ፈጽሞ ነበር» ካለ በኋላ፤

⁵⁴ ቀን የተባለው 24 ሰዓቶች ያሉት ቀን ነው የሚለውን አመለካከት የማደግ ሰዎች እንደሚሉት አዳም ስም ያወጣው ለእያንዳንዱ እንስሳ ተወካይ ነበር፤ ስም ሲያወጣ በችግሩ ስለ ነበር ለእያንዳንዱ እንቅስቃሴና ችሎታ ይህን ያህል ትኩረት አልሰጠም የሚል መከራከሪያ አቅርቦታል፤ ይሁን እንጂ፤ በብሉይ ኪዳን ዘመን ስም ምን ያህል አስፈላጊ ከመሆኑ አንጻር ሁለቱም አስተያየቶች አጥጋቢ ናቸው ማለት አይቻልም።

«እግዚአብሔር ሰባተኛውን ቀን ባረከው፤ ቀደሰውም» (ዘፍ 2:2-3) ነው የሚለው። እንግዲህ ከዚህ የምናገኘው አንድምታ ሰባተኛው ቀን ገና አየቀጠለ እንጂ አላለቀም የሚል ይሆናል። እርግጥ ነው፤ ሰባተኛው ቀንም እንደ ሌሎቹ ሁሉ ቀን ነው፤ ይሁን እንጂ፤ ይህን ከሚያህል ረጅም ጊዜ በኋላ እንኳ አላለቀም፤ በእርግጥም ይህ፤ «ቀን» ረዘም ያሉ ወቅቶችን የሚወክል ነው (ዮሐ 5:17፤ ዕብ 4:4፤ 9-10 ጋር ያነጻጽሩ)።

አንዳንድ ሰዎች ብሉይ ኪዳን ቀን የሚለውን ቃል የሚጠቀሙበት ሃያ አራት ሰዓት ያለውን ቀን ሳይሆን፤ ረጅም ዘመንን ወይም ወቅትን ከሆነ ከወውዳዊ ምክዘቱ መረዳት ይቻላል፤ ይሁን እንጂ በዘፍጥረት 1 የምንመለከታቸው ቀናት ረዘም ያሉ ወቅቶች መሆናቸውን ዐውደ ምንባቡ ስላልገለጸ፤ የሚናገረው ሃያ አራት ሰዓቶች ስላሉባቸው የተለመዱ ዓይነት ቀናት መሆን አለበት የሚል መከራከሪያ ያቀርባሉ። ይሁን እንጂ፤ ለዚህ የምንሰጠው ምላሽ፤ የሚናገረው ሃያ አራት ሰዓቶች ስላሉት ቀን ከሆነ ዐውደ ምንባቡ ይህንንም ግልጽ ያደርገዋል የሚል ነው። እንደዚያ ካልሆነ፤ ዐውደ ምንባቡ የሚናገረው ሃያ አራት ሰዓቶች ስላሉት ቀን መሆን አለመሆኑን ማወቅ አንችልም። መከራከሪያው ብዙዎች የሚተባበሩትን ሐቅ ከማጠናከሩ ውጪ ይህን ያህል አሳማኝ ሳይሆን ይችላል። የተለያዩ ትርጉሞችን የሚሰጥ ሆኖ ሊገኝ ቃሉን የተጠቀመበት በየተኛው መልኩ እንደ ሆነ ዐውደ ምንባቡ ግልጽ ያደርገዋል።

እንደ መከራከሪያ የሚተርብ ሌላው ነጥብ ደግሞ መናገር የፈለገው ሃያ አራት ሰዓቶች ስላሉት ቀን ሳይሆን፤ ረዘም ያለ ጊዜን ለማመልከት ቢሆን ኖሮ መጽሐፍ ቅዱስ በሌላ ቃል ይጠቀም ነበር የሚል ነው። ይሁን እንጂ፤ ቀን ሲባል ረጅም ወቅቶችን እንደሚያመለክት የመጀመሪያው አንባቢ መረዳት አስከ ያለ ድረስ በሌላ አዳስ ቃል መጠቀም አስፈላጊ አልሆነም፤ ምክንያቱም «ዮም» የሚለው ቃል የተፈለገውን ሀሳብ በሚገባ ማስተላለፍ ችሎአል። ከዚህም በተጨማሪ፤ ስለ ስድስት ተከታታይ የሥራ ወቅትና ስለ ዕረፍት ወቅት ለመናገር በዚህ ቃል መጠቀሙ ሰዎች ወደ ፊት ስለሚኖሩበት የሳምንቱ ቀናት ምሳሌ ሊሆን ስለሚችል ተዝቢ ነበር።

ይህ ደግሞ ከዘፍጥረት 1 ዐውድ እንደምንረዳው ቀን የሚለው ቃል ምን ማለት ነው? ወደሚለው መጀመሪያ ወዳንግነው ጥያቄ ይመልሰናል። ከጥቂት ጥቅሶች በኋላ በዚያው ዐውድ ቃሉ ረዘም ያሉ ወቅቶችን ሊወክል እንደሚችል ስለምንመለከት (ዘፍ. 2:4)፤ ጸሐፊው እየተናገረ ያለው ሃያ አራት ሰዓት ስላሉባቸው ቀናት መሆኑን የመጀመሪያው አንባቢ በቀላሉ ይረዳ እንደ ነበር ግምት ውስጥ በማስገባት ግትር አቋም እንዳንይዝ መጠንቀቅ ይኖርብናል። በሁለቱም በኩል ስለየትኛው እየተናገረ እንደ ሆነ ለዚህ ክፍል የመጀመሪያ አንባቢዎች በጣም ግልጽ ነበር።⁵⁵

ስድስቱ የፍጥረት «ቀናት» ረጅም ወቅቶች ናቸው የሚለውን አቋም የያዙ ሰዎች ዐውደ ምንባቡ ስለ ተወሰኑ ወቅቶች እንደሚናገር አድርገን መቀበል አለብን ማለታቸው እንዳልሆነ መገንዘብ በጣም ጠቃሚ ነው። ቀን ሲል ምን ማለቱ እንደ ሆነ ይህን ወይም ያንን በሚደግፍ መልኩ ዐውደ ምንባቡ ግልጽ አላደረገልንም፤ የተለያዩ ምርምሮችን ካደረጉ በኋላ ሳይንቲስቶች የምድራችን ዕድሜ 1 ቢሊዮን ዓመታት መሆኑን ቢደርሱበት መጽሐፍ ቅዱስ ቀን ሲል ረጅም ወቅቶችን ማመልከቱ ነው በማለት መተርጎማቸው የተሻለ ጠቀሜታ ይኖረዋል ማለታቸው ነው። በዚህ መንገድ የሚገጥማቸው ሁኔታ ለመጀመሪያ ጊዜ ምድር በራሷ ዛቢያ ትሽከረከራለች በፀሐይ ዙሪያ ትዞራለች የሚለውን አቋም የያዙ ሰዎች የሚገጥማቸውን ዓይነት ይሆናል። «ፀሐይ ወጣች» ወይም

⁵⁵ በብዙሉ ዘፍጥረትንም ሆነ ዘዐዐትን የጻፈው ሙሴ መሆኑን፤ የመጀመሪያው አንባቢዎቹም በ1440 ዓ.ቅ.ክ በምድረ በዳ የነበሩ እስራኤላውያን እንደ ነበሩ አስባለሁ።

«በሐይ ጠለቀች» ሲባል «በሐይ ማዕከል» ስላደረገ ፍጥረት ዓለም መናገራቸው ሳይሆን፤ ተመልካቹ ከሚመለከቱበት ሁኔታ አንጻር እንዲህ መሰለው ሊታየው ይችላል ማለታቸው ነው። ሳይንስን መሠረት ያደረገ ምልክታም ቢሆን ዐውደ ምንባቡን በዚህ መልኩ መተርጎም እንደሚገባ ነው የሚያመለክተን።

የጥያቄው ሌላው ገጽታ ደግሞ ዘፍጥረት 1 «ቀን» ሲል ሃያ አራት ሰዓቶች ስላሉት ቀን መናገሩ ነው የሚለውን የሚያደግፍ መከራከሪያ ነው።

1. ዘፍጥረት 1 ላይ የምንመለከታቸው ቀኖች ሁሉ የሚደመድሙት «መሸ ነጋም» (ዘፍ 1:5) በሚል ገለጻ መሆኑ ይታወቃል። «መሸ ነጋም» የሚለው ሐረግ በቀጥታ 8:13:19:23 እና 31 ተደጋግሞአል። ይህም የምንመለከታቸው ተከታታይ ጉዳዮች የተከናወኑት ሃያ አራት ሰዓቶች ባለፈቸው ቀኖች መሆኑን፤ እንዲያውም በዚህ መልኩ ሊረዱት እንደሚገባ አጽንዖት ለመስጠት ሊሆን ይችላል።

በዐውደ ምንባቡ መሠረት ይህ ጠንካራ መከራከሪያ ነው። ለዘጠኙም አሰማኝ ሆኖ አግኝተውታል። ይሁን እንጂ፤ እነዚህ «ቀኖች» ረጅም ወቅቶችን ይወክላሉ የሚል አቋምን የሚያረምዱ ሰዎች የሚሰጡት ምላሽ የሚከተለውን ነው (ሀ) መሸ ነጋም የሚለው ሐረግ ራሱ አንድ ቀን አልቆ ሌላ ቀን መጀመሩን እንጂ፤ ሙሉ ቀንን የሚያመለክት አይደለም፤ ስለዚህም የመጀመሪያው የፍጥረት ቀን (ማለት ረጅም ወቅት) ተከናውኖ ቀጣዩ የፍጥረት «ቀን» መጣ፤ ለማለት ጸሐፊው የሚጠቀምት መንገድ ለሆነ ይችላል። (ለ) የመጀመሪያዎቹ ሦስት የፍጥረት «ቀኖች» ምሽትና ንጋት አልነበራቸውም፤ ምክንያቱም እስከ አራተኛው ቀን ድረስ በሐይ አልተፈጠረችም ነበር (ዘፍ 1:14-19)፤ እንዲህ ከሆነ፤ በዚህ ምዕራፍ ውስጥ የምናገኘው «መሸ ነጋም» የሚለው ሐረግ አሁን በምንረዳው መልኩ ምሽትና ንጋትን እንደሚያመለክት ከዐውደ ምንባቡ መረዳት ይቻላል ማለት ነው። ስለዚህ «መሸ ነጋም» የሚለው መከራከሪያ በዘፍጥረት ያሉት ቀኖች ሃያ አራት ሰዓት የነበራቸው ቀኖች ናቸው የሚለውን አቋም ለያዙ ወገኖች ጥቂት ማጠናከሪያ ይሆንላቸው እንደሆነ እንጂ፤ ለዘለቄታው የሚያዋጣ አይደለም።

2. ሦስተኛው የፍጥረት ቀን በጣም ረጅም ሊሆን አይችልም፤ ምክንያቱም እስከ አራተኛው ቀን ድረስ በሐይ አልወጣችም ነበር፤ ሰዎች ደግሞ ያለ በሐይ ብርሃን በሕይወት እንደሚይኖሩ ይታወቃል። ምናልባትም ለዚህ ምላሽ እግዚአብሔር መጀመሪያው ቀን የፈጠረው ብርሃን ለሰዎቹ ለግሊያን ዓመታት ጋደል ሆኖአቸው ነበር እንል ይሆናል። እንዲህ የምንል ከሆነ፤ በድምቀቱም ሆነ በጋደሉ የበሐይ ብርሃን የመለሰ ብርሃን እግዚአብሔር ፈጥሮ ነበር፤ ይሁን እንጂ ራሱ፤ የበሐይ ብርሃን አልነበረም ማለታችን ነው፤ ይህ ደግሞ የተምታታ አባባል ይሆናል።

3. በአሥሩ ትእዛዞች ውስጥ የተጠቀሰው ቀን ሃያ አራት ሰዓቶች ያሉትን ቀን ነው የሚያመለክተው ወደሚል መደምደሚያ እንዳንደርስ የሚያገድ ምክንያት የለም።

የሰንበትን ቀን ቅዱስ አድርጎ አክብሮ። ስድስት ቀን ትሠራለህ፤ ሥራህንም ሁሉ አከናውን። ሰዓተኛው ቀን ግን ለአምላክህ ለእግዚአብሔር ሰንበት ነው። በዕለቱ አንተም ሆነ ወንድ ልጅህ ወይም ሴት ልጅህ፤ ወንድ አገልጋይህ ወይም ሴት አገልጋይህ፤ ወይም እንስሳትህ፤ ወይም በግዚህ ያለ መጽተኛ ምንም ሥራ አትሠሩም። እግዚአብሔር ሰማይንና ምድርን፤ ባሕሩንና በውስጡም ያሉትን ሁሉ

በስድስት ቀን ፈጥሮ በሰዓተኛው ቀን አርፎለልና። ስለዚህ እግዚአብሔር የሰንበትን ቀን ባረከው፤ ቀደሰውም (ዘፀ 20:8-11)።

በዚህ ዐውደ ምንባብ መሠረት የሰንበት «ቀን» ሃያ አራት ሰዓቶች ያሉት ቀን መሆኑ የሚካድ አይደለም። እንዲህ ከሆነ፤ በዚህ ዐረፍተ ነገር ውስጥ «በስድስት ቀን» እግዚአብሔር ሰማይንና ምድርን ፈጠረ ሲል በዚህ መልኩ መረዳት አይቻልምን? ይህም ቢሆን መጽሐፍ ቅዱስ ቀን ሲል ሃያ አራት ሰዓት ስላሉት ቀን መናገሩ ነው የሚለውን መከራከሪያ አሰማኝ ያስመስለዋል። ይሁን እንጂ፤ ለማንኛውም በጥንቃቄ ለሚያነብ ሰው (ዘፍ 1-2 ያለውን) ይህ በራሱ ማጠቃለያ ሊሆን አይችልም፤ ምክንያቱም እዚህ ላይ የተጠቀሱት ቀኖች በውል ያልታወቁ ወቅቶች ናቸው፤ ለእግዚአብሔር ሕዝብ የተሰጠው ሰንበትም ቢሆን የሚናገረው ከስድስት የፍጥረት ወቅት በጎላ አርሶ እንዲረዱ ሁሉ እንርሱም በሕይወት ዘመናቸው ይህን መከተል ያለባቸው መሆኑን ነው የሚል መከራከሪያ ሊያስነሣ ይችላል። እንዲያውም፤ በአሥሩ ትእዛዞች ውስጥ የተጠቀሰው «ቀን» የተወሰነ ወቅቶችን የሚያመለክት መሆኑን ተጥሎ ካለው መመልከት ይቻላል። «አባትህንና እናትህን አክብር፤ እግዚአብሔር አምላክህ በሚሰጥህ ምድር ልደሜህ (ቀንህ) እንዲረዝም» (ዘፀ 20:12)። እዚህ ላይ የሚናገረው እንዲህ የሚያደርግ ሰው በዚህ ምድር የሕይወት ዘመኑ እንደሚረዝም እንጂ፤ ረጅም ቀን (ምናልባት ሃያ አምስት ወይም ሃያ ስድስት ሰዓት ያሉት ቀን) እንደሚኖር አይደለም።

4. «ቀን» ሲባል ሃያ አራት ሰዓት ያሉት ቀን እንጂ፤ ሌላ አይደለም የሚል አቋም የያዙ ወገኖች በዕብራይስጡ መጽሐፍ ቅዱስ መሠረት «ቀኖች» የሚለው ቃል በተለይ ከሁኔታዎች ጋር በተያያዘ መልኩ (ስድስት የፍጥረት ቀኖችን እንደ መሰለለ) ሃያ አራት ሰዓቶች ያለፈቸው ቀኖችን እንጂ፤ ሌላ እንደሚያመለክቱ ከመጽሐፍ ቅዱስ አንድ ማስረጃ ማቅረብ ይቻላል እንደ ሆነ ይጠይቃል። ክርክሩ ይህን ያህል ከባድ አይደለም፤ ምክንያቱም፤ (ሀ) በብዙ ቁጥር «ቀኖች» ሲል የተወሰነ ወቅት ሊሆን እንደሚችል ምሳሌ የሚሆንን ከዘመናት 20:12 መመልከት ይቻላል፤ ይህን በተመለከተ ቀደም ሲል ባለፈው አንቀጽ መነጋገራችን ይታወቃል (ለ) ቃሉ በነጠላ ቀጥሮ «የተወሰነ ወቅት» የሚል ሐሳብ ቢኖረው እንኳ፤ በዚህ ዓይነት ትርጉም ባይቀመጥ እንኳ ብሉይ ኪዳንን የሚያነቡ ሁሉ በቀላሉ ይረዱታል። እንዲህ ያለ አገላለጽ በሌላ ስፍራ የማናገኘ ው በዚህ መልኩ መጠቀም አስፈላጊ ስላልሆነ እንጂ በሌላ ምክንያት አይደለም።

5. «ነገር ግን በፍጥረት መጀመሪያ እግዚአብሔር ወንድና ሴት አድርጎ ፈጠራቸው» (ማር 10:6) በማለት ኢየሱስ መናገሩ የሚያመለክተው አዳምና ሔዋን የተፈጠሩት በፍጥረት መጀመሪያ እንጂ፤ ፍጥረት ከተፈጠረ በኋላን ዓመታት በጎላ አለመሆኑን ነው። ይህ ብርቱ መከራከሪያ ይመስላል፤ ይሁን እንጂ ምድራችን በጣም ያረጀች መሆንም የሚያምኑ ወገኖች ኢየሱስ ይህን ሲል የሚያመለክተው ዘፍጥረት 1-2 በሙሉ «የፍጥረት መጀመሪያ» መሆኑን ነው፤ ፈረሳውያን ካቀረቡለት የሙሉ ትእዛዝ ጋር በማንጻጸር ነበር ኢየሱስ ይህን ያለው (ቁ 4)።

መጽሐፍ ቅዱስ ቀን ሲል ሃያ አራት ሰዓት ያሉትን ቀን ማለቱ ነው የሚሉ ወገኖች ለሚያቀርቧቸው አምስት መከራከሪያዎች መልስ ለመስጠት

⁵ከዕብራይስጡ ዐውድ መመልከት እንደሚቻለው፤ «ዕድሜህ እንዲረዝም» (በዕብራይስጥ «ራብ») አይደለም፤ ይህ በጣም የተለመደ የዕብራይስጥ አገላለጽ ነበር (ዘፍ 21:34፤ 37:34፤ ዘፀ 2:23፤ ዘጉ 9:19 ወዘተ)፤ ይልቁንም «ቀንህ እንዲረዝም» (ዕብ arak ነው የሚለው፤ ከነገ 8:8፤ መዝ 129:3፤ ኢሳ 54:2 «ገመዶችሽን አርዝሚያላቸው»፤ ሕዝ 31:5 እንደምንመለከተው ቃሉ የተለያዩ ነገሮችን ስለ ማስረዘም ያመለክታል።

⁶«መሸ፤ ነጋ» የሚለው በዕብራይስጡ ብሉይ ኪዳን ውስጥ ሌላ ቦታ ማግኘት አይቻልም፤ ስለዚህም ቀን የሚለውን ለመገለጽ የተለመደ አነጋገር ነው ማለት የሚቻልበት ሁኔታ የለም።

ሞከራለሁ፤ ይሁን እንጂ ያቀረብኩት ምክንያት አሳማኝ መሰሉ ላይታያቸው ይችላል። ቀን ሲባል «የተወሰነ ወቅት» ማለት ሊሆን ይችላል ለሚለው አቋም የሚከተሉትን ምሳሌዎች ያቀርቡ ይሆናል፡- (1) አርግጥ ነው፤ «ቀን» የሚለው ቃል «የተወሰነ ወቅት» ማለት ሊሆን እንደሚችል ከተለያዩ የብሉይ ኪዳን ክፍሎች ማስረጃ ማቅረብ ይቻላል፤ ይሁን እንጂ በዘፍጥረት 1 የተጠቀሰው ቀን የዚህ ዓይነት ትርጉም አለው ለማለት የሚያስችሉን ምክንያት የለም። (2) በስድስተኛው የፍጥረት ቀን ስም እንዲያወጣላቸው ወደ አዳም የመጡ እንስሳት ዋና ዋና ተወካዮች ስለሆኑ ተኩ ከሃይ አራት ሰዓት በላይ እንዲረዝም አላስፈለገም (በፍ 2:20)። (3) በመጀመሪያዎቹ ሦስት የፍጥረት ቀኖች ፀሐይ አልነበረችም፤ ፀሐይ ከሌላት ደግሞ ቀንና ሌሊቱን መለየት አይቻልም፤ ይሁን እንጂ በመጀመሪያው ቀን እግዚአብሔር «በርሃንን» ፈጥሮ ነበር «ጨለማ» እንደ ነበርም ተጠቅሷል፤ ይህ የሚያመለክተው ምድራችን በተወሰነላት ፍጥነት በዚህ በመጀመሪያ ቀን በተፈጠረው ብርሃን ዙሪያ ትሽከረከር እንደ ነበርና በዚህም ምክንያት ቀንና ምሽት ሊኖር መቻሉን ነው፤ እግዚአብሔር ብርሃኑን «ቀን» አለው፤ ጨለማውን «ሌሊት» አለው (በፍ 1:5) ስለሆነም በዘፍጥረት 1:3-5 መሆኒት፤ ፍጥረት ከተጀመረበት ዕለት አንጦቶ እግዚአብሔር በቀንና በሌሊት መካከል ልዩነት አድርጎአል።

ዘፍጥረት 1 ላይ የተጠቀሰውን ቀን ምክንያት በሻድረግ ርዝመትን በተመለከተ ምን ዓይነት መደምደሚያ ላይ ነው መድረስ ያለብን? ጉዳዩ ይህን ያህል ቀላል አይደለም። መጽሐፍ ቅዱስ የሚለውን «የማመን» ወይም «ያለማመን» ጉዳይ አይደለም፤ ወይም ደግሞ ሳይንሳዊ ማስረጃዎችን «የመቀበል» ወይም «ያለመቀበል» ጉዳይም አይደለም። መጽሐፍ ቅዱስ እውነተኛና ሊታመንበት የሚገባ መሆኑን የሚቀበሉ ወገኖች ቢሆኑ እንኳ (እኔንም ጨምሮ)፤ የምድራችንን ዕድሜ በተመለከተ ሳይንቲስቶች የሚያቀርቡት እጅግ ረጅም ዘመን ግምት ውስጥ ሊያስገቡ ጥርጥር ይገጥማቸዋል (እኔንም ጨምሮ)። ስለዚህ አንድ መደምደሚያ ላይ መድረስ ቀላል አይደለም። የእግዚአብሔር ቃል የመፍጠር ኃይሉ ታላቅ ከመሆኑ የተነሣ የሚፈለገውን ውጤት ወዲያውኑ ማስገኘት ይችላል፤ መምሸት መንጋቱን የሚያመለክተውና ዛሬም ቢሆን ቀኖችን ለመቀጠር የምንጠቀምበትን መንገድ ግምት ውስጥ ሳስገባ አንድ ቀን ሃያ አራት ሰዓት ነው የሚለው አቋም በጣም አሳማኝ ይመስለኛል። ይሁን እንጂ፤ እዚህም ላይ ቢሆን ሌላው ወገን ጠንካራ መከራከሪያዎች ሊያቀርቡ ይችላል፤ ዘላለማዊ ለሆነውና «አንድ ቀን እንድ ሺህ ዓመት፤ ሺህ ዓመትም እንደ አንድ ቀን 2ኛ ጴጥ. 3:8 የሆነለት በዘመናትም ውስጥ ዓላማውን የሚፈጽም አምላክ ዓለምን ለሰው ልጅ መኖሪያነት ለማዘጋጀት 15 ቢሊዮን ዓመታት፤ ምድርን ለማዘጋጀት ደግሞ 4.5 ቢሊዮን ዓመታት አስፈልጎት ከሆነ? አጽናፈ ዓለሙ እጅግ ሰፊ መሆኑ የእግዚአብሔር ሁሉን አዋቂነትና ሁሉን ቻይነት እንድናደንቅ እንደሚያደርግ ሁሉ የፍጥረት ዓለሙ ጥንታዊነትም እንዲሁ በእግዚአብሔር ዘላለማዊነት አንድንደነቅ ሊያደርገን ይችላል።

በዘፍጥረት 1 የተጠቀሱ ቀኖች ርዝመት ምን ያህል እንደ ሆነ እግዚአብሔር በቂ መረጃ ስላልሰጠን በእርግጠኝነት አንድ መደምደሚያ ላይ መድረስ አንችልም፤ ለእርሱ ያለን ታማኝነት የሚመዘኘውም ምንም እንኳ እንደ እኛ ሁሉ መጽሐፍ ቅዱስ የእግዚአብሔር ቃል መሆኑን ቢያምኑም፤ ይህን አስመልክቶ ከእኛ የተለየ አቋም ያላቸው ወገኖችን መቀበላችን ሆነ ይችላል።

4. የምድራችን አርገነት ወይም ወጣትነት አስመልክቶ የሚቀርበው ንድፈ ሐሳብ በመጽሐፍ ቅዱስ ለሚያምኑ ክርስቲያኖች ሁሉ ጠቃሚ አማራጭ ሊሆንላቸው ይችላል። ስለ ምድራችን ዕድሜ ዘመን እንዳንድ ቀዳሚ ጉዳዮችን አንገሥተን ከተወያየን በኋላ፤ አሁን ደግሞ መጨረሻ ላይ ምድራችን በጣም

ያረጀች ናት እና ምድራችን ወጣት ናት የሚሉ መከራከሪያዎችን በተናጠል ወደ ምንመለከትበት ደረጃ መጥተናል።

ሀ. «አርገዋ ምድር»፡- ፍጥረትን አስመልክቶ አንዳንድ ንድፈ ሐሳቦች በዚህ በመጀመሪያ ምድብ የምንመለከተው ምድራችን በጣም ያረጀች ናት የሚል አቋም የያዙ ሰዎችን በተመለከተ ሁለት ዝርዝሮችን አቅርበናል። አንደኛው ክፍል የምድራችን ዕድሜ 4.5 ቢሊዮን ዓመት እንደሚሆነውና መላው አጽናፈ ዓለም 15 ቢሊዮን ዓመት እንደሚሆነው ይቀበላል።

(1) ቀንን እንደ ዘመን የሚቀበል ምልክታ፡-

ምድራችን ብዙ ሚሊዮን ዓመታት ይሆናታል የሚሉ ሰዎች ዘፍጥረት 1 ላይ ያሉ ቀኖችን እንደ ተራ ቀን ሳይሆን፤ ብዙ ዘመኖችን መወከላቸውን ነው የሚቀበሉት። ዘፍጥረት 1 ላይ ያሉ ቀኖች ረጅም ቀን ለመሆናቸው ከላይ የተመለከትናቸው መከራከሪያዎች እዚህም ላይ ይጠቅማሉ፤ የዕብራይስጡ ቃል ቀን የተባለው ረጅም ወቅትን ሊሆን እንደሚችል ከላይ መመልከታችን ይታወቃል። ይህን አቋም መያዝ የሚኖረው ጠቀሜታ የምድራችን ዕድሜ 4.5 ቢሊዮን ዓመት ነው በማለት የተረበዘው ሳይንሳዊ ግምት ትክክል መሆኑን ሊረጋገጥ እንኳ፤ መጽሐፍ ቅዱስ ከዚህ ሐቅ ጋር የሚጣጣም መሆኑን ለማሳየት ስለሚረዳን ነው። ብዙውን ጊዜ የምድራችንን ዕድሜ ረጅምነት የያዙ ወንጌላውያን ክርስቲያኖች የሚያቀርቡት ምክንያትም ይኸው ነው። አንዳንዶች ይህ አቋም «ተስማምቶ አዳር» በመባል ይታወቃል፤ እንዲህ የተባለውም፤ ዘመንን በተመለከተ መጽሐፍ ቅዱስና ሳይንስ ከሚያቀርቡት መደምደሚያ ጋር ተስማምቶ መኖርን ስለሚፈልግ ነው።

ብዙዎች ይህን አቋም መያዝ የጀመሩት ስለ ምድር ዕድሜ ከሚቀርበው ሳይንሳዊ ማስረጃ የተነሣ ነው። የምድርን ዕድሜ በተመለከተ ከጥንታዊት ግሪክ አንጦቶ እስከ ሃያ አንደኛው ዘመን ያሉ የነገረ መለኮት ምሁራንና ሳይንቲስቶች ያላቸው አቋም ምን ዓይነት እንደ ሆነ ጂዎሎጂስትና በአምነቱም ክርስቲያን የሆነ ደብሊዝ ኤ. ያንግ የተባለ ምሁር፤ *Christianity and the Age of the Earth*.⁵⁵ በሚል መጽሐፍ አሰናክሏል። ያንግ እንደሚለው በየጊዜው እየቀረበ ካሉ ብዛት ካላቸው ማስረጃዎች የተነሣ በአገራዊ ዘመናቸውና በሃያኛው ክፍል ዘመን የተነሡ ክርስቲያን ጂዎሎጂስቶች የምድር ዕድሜ 4.5 ቢሊዮን ዓመት ሊሆነው ይችላል የሚለውን መደምደሚያ ተቀብለዋል። ምንም እንኳ ምድራችን ወጣት ናት የሚል አቋም ያላቸው አንዳንድ ሰዎች በጥፋት ውሃ ጊዜ በምድራችን ላይ ከተደረገው ለውጥ የተነሣ የረዳዮሜትሪክ ጊዜ አቆጣጠር ትክክል ሊሆን አይችልም የሚል መከራከሪያ ቢያቀርቡም፤ ያንግ እንደሚለው ከጨረቃ በመጣ ድንጋይና በተወርዋሪ ኮከብ በቅርቡ የተገኘ ስብርባሪ በጥፋት ውሃ የመጣ ለውጥ ሊደርስላቸው አይችልም፤ ይሁን እንጂ በእነዚህም ሆነ በተለያዩ የምድራችን ቀላች ላይ የተደረገ የራዲዮሜትሪክ ጊዜ አሰካክ ዘዴ የሚያመለክተው

⁵⁵ዚህ አመለካከት የተለየው አንዱ አስተሳሰብ ደግሞ ስድስቱ ቀኖች ሃያ አራት ሰዓት ያላቸው ቀኖች ናቸው። ሆኖም፤ በአንዱና በሚቀጥለው ቀን መካከል ሚሊዮን ዓመታት ነበሩ ይላል። በመሠረቱ ይህ የሚሆን አይደለም፤ ይሁን እንጂ የዚህ አስተሳሰብ ችግር ሳይንሳዊ ቅደም ተከተሉን ለመጠበቅ ሲል በሁሉም ቀኖች መካከል ሆኑ ብሎ «ከፍተኛ» መፍጠሩና የወውዱን ሐሳብ የሚደግፍለት ጥርት ያለ ማስረጃ ማቅረብ አለመቻሉ ነው። ርብርት ሲ. ኒውማን እና ሔርማን ጄ. ኢክልማን፤ *Genesis One and the Orgion of the Earth* በሚለው ሥራቸው ይህን አስተሳሰብ ደግፈዋል (Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 1977).

⁵⁶Grand Rapids: Zondervan, 1982, pp 13-67.

የምድራችን ዕድሜ 4.5-4.7 ቢሊዮን ዓመት ይሆንዋል ከሚለው ጋር በአስደናቂ ሁኔታ የሚጣጣም መሆኑ ነው።⁶⁰

ምድራችን በጣም ጥንታዊት ለመሆንዋ ከፊደላዊነት ጋር አለብክ ውጪ ያንግ የሚያቀርባቸው ብርቱ መከራከሪያዎች ፈላሽ ማግማ እንዲቀበሉ የሚያስፈልገውን ጊዜ (በደቡብ ካሊፎርኒያ ያለው ወደ አንድ ሚሊዮን ዓመት አስፈልጎታል) በውስጣቸው ጥቃትን ቅሪት እጽሞችን የያዙ የሚታዩበት ሀላፊነት እንዲፈጠር የሚያስፈልገው ጊዜና አመታ (አንዳንዶቹ ከአሥራ ሁለት እስከ አሥራ ስምንት ማይሎች ምድር ውስጥ ከኖሩ በኋላ ነው የሚወጡት፤ ምድራችን ወጣት ናት የምንገዛ ከሆነ ይህ የሆነው መቼ ነው?) አንገራት ወይም ክፍላት ዓለማት መከፋፈላቸው (በአፍሪካና በደቡብ አሜሪካ ባሕር ዳርቻዎች የተገኙ በውስጣቸው ቅሪት እጽም ያላቸው ዐለቶች አንድ ወቅት ላይ በአንድነት እንደ ነበሩ ይታሰባል፤ በኋላ ግን በአንድ ዓይነት ግፊት ተለያይተዋል፤ በየዓመቱ ሁለት ሳንቲሜትር⁶¹ በሚያላየው መለኪያ መሰረት ይህ በ20,000 ዓመታት የሚከናወን አይደለም⁶²፤ ሳንቲሜት ያለበት ዐለታዊ የባሕር ጠረፍ (አንዳንዶቹ አሁን ያለበት ሁኔታ ላይ ለመድረስ በመቶ ሺህ ለሚቆጠሩ ዓመታት ቀስ በቀስ መጠራቀም ላይሰፈራቸው እንዳልቀረ ይታሰባል)⁶³ የተሰኙ ት ናቸው። ከዚህም በተጨማሪ ሮበርት ሲ ኒውማን እና ሒርማን አክልማን፤ *Genesis One and the Origin of the Earth*⁶⁴ በተሰኘ መጽሐፋቸው በተለይ ከሥነ ፈለክ ጥናት መስክ (አስትሮኖሚ) ሌሎች ብዙ መከራከሪያዎችን አቅርበዋል። መከራከሪያዎቹ ምድራችን በጣም ያረጅች መሆንዋንና ዘፍጥረት 1 ላይ ያሉት ቀኖች ዘመንን እንደሚወክሉ መታሰብ አለብን የሚለውን አቋም የሚደግፉ ናቸው።

⁶⁰*Christianity and the Age of the Earth* p.63? በተጨማሪም ሰፋ ላለ ማብራሪያ ገጽ 93-116 ያለውን *Creation and the Flood* ገጽ 185-93 ይመልከቱ።

⁶¹እነዚህ ምሳሌዎች *Creation and the Flood*፤ ገጽ 171-210 ይመልከቱ። አንገራት ወይም ክፍላት ዓለማት በየዓመቱ በ2 ሳ.ሜ.20,000,000 ሳ.ሜ. ወይም 400 ሜ. (437 ያርድ ወይም 1/4 ማይል)። ይህ በአሁኑ ዘመን በደቡብ አሜሪካና በአፍሪካ መካከል ላለው ርቀት አሳማኝ ሊሆን የሚችልው በጣም በየቀኑ ነው።

⁶²*Christianity and the Age of the Earth*፤ ገጽ 84-86። ሳንቲሜት የሚፈጠሩት በጎርፍ በሚፈጠር ከፍተኛ አመቃ ሳይሆን፤ ከቤከሩ ውሃ የወሰዱት ካልሊዮን ካርቦኔት በማስወገድና በአካላቸው ታችኛው ክፍል እንዲጠራቀም በማድረግ እርስ በርስ ተጣብቀው ደማቅ ላይምስቶን በሚፈጥሩ የባሕር እንስሳት ነው። እነርሱ ሲሞቱ እንደ እጽም የሆነው ላይም ስቶን ይቀራል፤ ከአሥር ሺህ ዓመታት በኋላ ግዙፍ ሳንቲሜት ይፈጠራሉ። ይህ ሊሆን የሚችለው ከ65 ፋራናይት (18'ሰ) በላይ መቶት ባለውና ገጽብና በአልፈው ውስጥ ፎቶሲንቲሲስ እንዲኖር ማድረግ በሚችል ጠባብ የውሃ አካል ውስጥ ብቻ ነው፤ የባሕር እንስሳቱ እጽም ማበጀት የሚችሉት ይህ ሲሆን ነው። (*World Book Encyclopedia*, Robert D. Barnes, "Coral" (Chicago: World Book, 1983) 4:828)

⁶³Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 1977. ገጽ 15-34, 89-103። አጽናፈ ዓለሙ በጣም ጥንታዊ ለመሆኑ የሚቀርብ ሥነ ፈለካዊ ማስረጃ ብርሃን ወደ ምድር ለመድረስ የሚያስፈልገው ርቀት ብቻ አለመሆኑን አመልክተዋል፤ የክዋክብት እንቅስቃሴን በመለካት ናፕቲት ዓለሙ ከ15 ቢሊዮን ዓመታት በላይ ሲሰሩ እንደ ነበር ታውቋል፤ አጽናፈ ዓለሙ ያለው ጨረር መነሻ ተመሳሳይ ዘመንን አሳይተዋል፤ ከአንዳንድ ካዘቦች የሚመጣው የዚህ ዓይነቱ ብርሃን ብዙ ካዘቦች ከዚህ ግምት ጋር የሚስማማ ዕድሜ እንዳላቸው አመልክተዋል። ምድራችን በጣም ወጣት መሆንዋን የሚቀበሉ ሰዎች (ከታች ላይ) እጽም ሔዋን ከዋክብትን ማየት እንዲችሉ እግዚአብሔር የብርሃን ጨረሮችን ፈጠረ ይሉ ይሆናል፤ ሆኖም፤ አጽናፈ ዓለሙ ከተፈጠረ 15 ቢሊዮን ዓመታት ይሆንዋል፤ ከሚለው አስተሳሰብ ጋር የሚጣጣሙ ሌሎች ማስረጃዎችን እግዚአብሔር ለምን እንደ ፈጠረ በቂ ገለጻ መስጠት ስለማይችሉ ለመቀበል ከባድ ነው።

ቀን እንደ ዘመን መወሰድ አለበት የሚለው ምልክታ አሳማኝ ቢመስለም፤ የራሱ ችግር እንዳለው ግልጽ ነው። (1) ዘፍጥረት 1 ላይ የምንመለከተው የኩነቶች ቅደም ተከተል ስለ ሕይወት መገኘት የዘመኑ ሳይንስ ከሚያቀርበው ሐሳብ ጋር መሰሉ በመሰሉ አይጣጣሙም፤ የባሕር ፍጥረታትን (5ኛ ቀን) ከዕልቀትና ተክሎች በፊት አስቀምጦአል (3ኛ ቀን)፤ በምድር ላይ የሚሳቡ ፍጡራንና ሌሎች እንስሳትን (6ኛ ቀን) እንዲሁም ዓሦችን (5ኛ ቀን)።⁶⁴ (2) የዚህ አሳቤ ትልቁ ችግር ዐሐይ፤ ጨረቃና ከዋክብት የተፈጠሩት (4ኛ ቀን) ዕልቀትና ተክሎች ከተፈጠሩ (3ኛ ቀን) ሚሊዮን ዓመታት በኋላ እንደ ነበር አድርጎ ማቅረብ ነው። በዘመናችን ሳይንስ አስተሳሰብ ግን ይህ ፍጽም ሊሆን የማይችል ነው፤ ምክንያቱም ዘመናዊ ሳይንስ ከምድርም ሆነ ምድር ላይ ካለ ማንኛውም ሕያው ፍጡር በፊት ከዋክብት መፈጠራቸውን ነው የሚቀበለው። ምድር ላይ ያሉ ፍጥረታት በሚኖሩበት ሕግ መሠረትም ቢሆን ፍጽም ሊሆን የማይችል ነው፤ ምክንያቱም ዕልቀትና ተክሎች ያለ ዐሐይ ብርሃን ማደግ አይችሉም፤ ብዙ ተክሎች ነበሩ (3ኛ ቀን) እነዚህ ተክሎች ግን ያለ ወፎችና ሌሎች በራሪ ፍጥረታት መራባት አይችሉም (5ኛ ቀን)፤ በምድር ላይ የሚሳቡ ፍጥረታትን (6ኛ ቀን) ብዙ ወፎች ነበሩ (5ኛ ቀን)። ከዚህ በላይ ለሚሊዮን ዓመታት ዐሐይ ባልነበረችበት ጊዜ በምድር ያለው ውሃ እንዴት ወደ በረዶነት ሳይለወጥ ቀረ? በማለት መጠየቅም ይቻላል።

ከትዳሳት መጽሐፍትም ሆነ ከሳይንሳዊ ግኝት ጋር ተጣጥመው መኖር የሚፈልጉ ሰዎች ግን እዚህ ምላሽ ሲሰጡ ዐሐይ፤ ጨረቃና ከዋክብት የተፈጠሩት በመጀመሪያው ቀን (ብርሃን የተፈጠረ ዕለት) ወይም ከመጀመሪያው ቀን በፊት ማለት «በመጀመሪያ እግዚአብሔር ሰማያትንና ምድርን ፈጠረ» (ዘፍ 1:1) የተባለ ዕለት ነው ይላሉ፤ በአራተኛው ቀን ግን እንዲገለጡ ወይም እንዲታዩ አደረገ እንጂ እግዚአብሔር ዐሐይ፤ ጨረቃንና ከዋክብትን አልፈጠረም ይላሉ (ዘፍ 1:14-19)። ይሁን እንጂ፤ ይህ መከራከሪያ አሳማኝ አይደለም፤ ምክንያቱም በሌሎች አምስት የፍጥረት ቀኖች የምንመለከተው ነገሮች ለመጀመሪያ ጊዜ ሲፈጠሩ እንጂ ቀደም ሲል ተፈጥረው ከዚያ በኋላ ሲገለጡ አይደለም። ከዚህም በላይ፤ በተፈጠሩበት ዕለት የተነገረው በሌሎች ቀኖች ከተነገረው አንድ ዓይነት እንጂ የተለየ አይደለም። «ከዚያም እግዚአብሔር ቀኑን ከሌሊት እንዲለዩ . . . ለምድር ብርሃን የሚሰጡ ልዩ ልዩ ብርሃናት በሰማይ ይሁኑ፤ እንዳለውም ሆኑ» ዘፍ (1:14-15)። ይህ አባባል በተሞጥሮ 3:6:11:20 እና 24 ከተጠቀመባቸው አባባሎች ጋር አንድ ዓይነት ናቸው፤ ነገሮች ሲፈጠሩ እንጂ ቀደም ሲል ተፈጥረው የነበሩ ነገሮች ሲገለጡ አያመለክቱም። ከዚህም በላይ፤ የዐሐይ፤ የጨረቃና የከዋክብት መፈጠር (መገለጥ ሳይሆን) በሚከተለው ዐረፍተ ነገር በግልጽ ተቀምጦአል። «እግዚአብሔር ለምድር ብርሃን ይሰጡ ዘንድ ሁለት ታላላቅ ብርሃናት አደረገ፤ ታላቁ ብርሃን በቀን እንዲሠለጥን፤ ታናሽ ብርሃን በሌሊት እንዲሠለጥን አደረገ። እንዲሁም ከዋክብትን አደረገ» (ዘፍ 1:16)። እዚህ ላይ «አደረገ» የሚለው ቃል (ዕብራይስጥ «አሳህ») እግዚአብሔር ጠፈርን፤ የምድር እንስሳትንና ሰውን መፍጠሩን ለማሳየት ከተጠቀመበት ቃል ጋር አንድ ዓይነት ነው (ዘፍ 1:7:25:26) - ከእነዚህ ኩነቶች አንዱ እንኳ አስቀድሞ የተፈጠረ ነገር መገለጡን አያመለክቱም። ከተሞጥሮ 31 እንደምንመለከተው ለመደምደሚያነት የተጠቀመው በዚህ «አሳህ» በሚለው የዕብራይስጥ ቃል ነበር። «እግዚአብሔርም ያደረገውን ሁሉ አየ፤ እነሆም እጅግ መልካም ነበሩ።» እንግዲህ ዘፍጥረት 1:16 የሚያመለክተው የዐሐይ፤

⁶⁴እነዚህ ቅደም ተከተሎችን በተመለከተ እየቀረበ ያለው ሳይንሳዊ መላ ምት ትክክል ሊሆን አለመቻሉ ግልጽ ነው።

የጨረቃንና የከዋክብትን መገለጥ እንጂ እንደ አዲስ መፈጠር አይደለም ማለት ፍጹም አያዋጣም።

ይሁን እንጂ፤ በመጽሐፍ ቅዱስ መሠረት ቀን ዘመንን ሊወክል ይችላል የሚለውን አቋም የያዙ ሰዎች በአቀራረባቸው መጠነኛ ለውጥ በማድረግ ለእነዚህ ተቃውሞዎች የሚሰጡት ምላሽ አሳማኝ ይመስላል። እንደ እነርሱ አስተሳሰብ ዘፍጥረት 1:16 ላይ ያለው ግሥ ኃላፊ ጊዜን የሚያመለክት እንደ መሆኑ መጠን የሚናገረው እግዚአብሔር ቀደም ሲል ሰላደረገው ነገር ነው ማለት ይቻላል ይላሉ። «እግዚአብሔር ለምድር ብርሃን ይሰጡ ዘንድ ሁለት ታላላቅ ብርሃናት አደረገ፤ ታላቁ ብርሃን በቀን እንዲሠላጥን፤ ታናሽ ብርሃን በሌሊት እንዲሠላጥን አደረገ።» እንዲሁም ከዋክብትን አደረገ።» በሰዋሰድ ደረጃ ይህ ሊሆን ይችላል፤ ለምሳሌ ያህል። አንዳንድ የመጽሐፍ ቅዱስ ትርጉሞች በዘፍጥረት 2:8 እና 2:19 ያለውን ግሥ በዚህ መልክ አስቀምጠዋል። እንግዲህ በዚህ አስተሳሰብ መሠረት እግዚአብሔር ፀሐይን፤ ጨረቃንና ከዋክብትን የፈጠረው ቀደም ሲል ነበር ማለት ነው። (ቍጥር 1 ለማይና ምድር የተፈጠሩ ጊዜ ወይም ደግሞ ከቍጥር 3 እንደምንመለከተው ብርሃን የተፈጠረ ጊዜ) በኋላ ግን በ4ኛው ቀን በምድር አካባቢ አኖራቸው ወይም ደግሞ በ4ኛ ቀን ምድር ላይ ሳሉ ፍጡሮች እንዲታዩ አደረገ (ቍ 14-15:17-18)። እንዲህ ከሆነ፤ አደረገ የሚለው ቃል (asah) «ፈጠረ» የሚል ትርጉም ይኖረዋል ማለት ነው፤ ስለዚህ ቍጥር 16 ላይ ያለው «እንዲገለጡ» አደረገ ማለት ነው። የሚለውን አስተያየት አስመልክቶ የሚነሣው ችግርም ይወገዳል። በመጽሐፍ ቅዱስ መሠረት ቀን ዘመንን ይወክላል የሚለውን አቋም በመደገፍ ረገድ ይህ አማራጭ አሳማኝ ይመስላል፤ በዘፍጥረት 1 ያሉት ቀኖች ዘመንን ይወክላሉ የሚል አቋምን አስከሬመድን ድረስ ይህ አተያይ አሳማኝ ሊሆን እንደሚችል የዚህ መጽሐፍ አቅራቢም ይሰማማል። ለዕዕዎችና ዛፎች የሚያስፈልጋቸውን ብርሃን፤ ምድር ላይ ያለው ውሃ ወደ በረዶነት እንዳይለወጥ በማድረግ ረገድ ገና ከመጀመሪያው የፍጥረት ቀን አንሥቶ ነበር የተባለለት ብርሃን በቂ ሊሆን ይችላል፤ ይሁን እንጂ፤ ይህ ብርሃን የፀሐይና የከዋክብት ይሁን ወይም ደግሞ የእግዚአብሔር ክብር ብርሃን በእርግጠኝነት መናገር አይቻልም (በአዲሲቱ ኢየሩሳሌም የእግዚአብሔር ክብር ፀሐይን እንደሚተካ ተነግሮናል ራእ 21:23)።⁶⁶

ቀን ዘመንን ይወክላል የሚለውን አቋም የሚያራምዱ ሰዎች ማቅረብ የሚችሉት ሌላው መልስ ምንም እንኳ ቀጣይ የእግዚአብሔር ፍጥረቶችን በተመለከተ ሁሉን አቀፍ ዝርዝር ቢቀርብልንም፤ በትክክለኛው የቃሉ ይዘት ከተመለከተነው አራተኛው ቀን ቀጣይ ነው ማለት አይቻልም የቃሉ ነው። በስድስቱ የፍጥረት ቀኖች በጉልህ የሚታየውን የነገሮችን ቅደም ተከተላዊ ሂደት ከለወጥነው፤ እግዚአብሔር ፍጥረታትን ፈጠረ ከማለት ውጪ ዐውደ ምንባቡ ሌላ ምንም ሊነግረን አያስፈልገንም ነበር፤ የምድር ዕድሜ ምን ያህል ይሆነዋል የሚለው ምርምርም ባላስፈለገ ነበር። (የቀኖች ቅደም ተከተል መፋለስን በተመለከተም በሚቀጥለው ክፍል ሰፋ ያለ ማብራሪያ ተሰጥቶአል)።

⁶⁶ «ሁለተኛው ግሥ የተቀመጠው ድርጊትን በሚያመለክት (Object Marker) ቢሆንም፤ በዕብራይስጡ ጽሑፍ አልተገለጸም፤ ዐረብኛ ነገሩ ውስጥ የመጀመሪያው ግሥ ዓይነት ይዘት ነው ያለው።

⁶⁷ «ያለ ወፎችና ጥቃቅን እንስሳት ዘር ከአንዱ ወደ ሌላው መተላለፍ የመቻሉ ጉዳይ ይህ አስተሳሰብ መልስ ሊለጠው የሚገባ ጥያቄ ነው፤ ዛሬም እንኳ ቢሆን ብዙ ዕዕዎች በነፋስ አማካይነት እንደሚራቡ መመልከት ይቻላል፤ ከውድቀት በፊትና ፍጥረት ከመጠናቀቁ በፊት ዘር በበራራ እንስሳት ይራባ እንደ ነበር በእርግጥ መናገር አይቻልም። በተመሳሳይ ሁኔታም፤ አንዳንድ ወፎች ትላትሎችን አየተመገቡ ይኖሩ እንደ ነበር መናገር አስቸጋሪ ነው፤ ምናልባት ግን ከውድቀት በፊት ይመገቡ የነበረው ተክሎችንና ዘርችን ብቻ ነበር ማለቱ የተሻለ ይሆናል።

(2) ጽሑፋዊ መዋቅርን መሠረት ያደረገ ምልክታ።

ዘፍጥረት ምዕራፍ 1 በተመለከተ የተረበው ሌላው አተረጓጎም በወንጌላውያን አብያተ ክርስቲያናት አማኞች ዘንድ ከፍተኛ ተቀባይነትን አግኝቶአል። እንደዚህ አስተሳሰብ ከሆነ፤ ዘፍጥረት 1 የምድርን ዕድሜ በተመለከተ ምንም የሚሰጠን መረጃ የለም፤ ስለሆነም ምድራችን በጣም ያረጃች ስለ መሆንም የዘመኑ ሳይንስ ከሚሰጠው ግምት ጋር ይስማማል። ይህ ስለመለካከት በዘፍጥረት ያሉት ስድስት የፍጥረት ቀኖች የከተቶችን ቅደም ተከተላዊ ይዘት የማሳየት ዓላማ የላቸውም፤ ይልቁንም፤ ስለ እግዚአብሔር ፈጣሪነት ሥራ ጸሐፊው ሊያስተላልፍልን የፈለገው ጽሑፋዊ «መዋቅር» ናቸው በማለት ይከራከራል። ይህ ማዕቀፍ የመጀመሪያዎቹ ሦስት ቀኖችና ሁለተኞቹ ሦስት ቀኖች እርስ በርስ ሊጣጣሙ በሚችሉበት ሁኔታ በጥንቃቄ ተቀምጠዋል።⁶⁷

ድርጊቱ የተፈጸመበት

(Day of Forming)

1ኛ ቀን፤ ብርሃን፤ ጨለማ ተለያዩ

2ኛ ቀን፤ ጠፈርና ውሃ ተለያዩ

3ኛ ቀን፤ ደረቁን ምድርና ባሕርን ለየ።

በታችውን የያዘበት

(Day of filling)

4ኛ ቀን፤ ፀሐይ፤ ጨረቃና ከዋክብት

ተፈጠሩ (በሰማይ ላይ ብርሃናት ተደረጉ)

5ኛ ቀን፤ ዓሦችና ወፎች

6ኛ ቀን፤ እንስሳትና ሰው

ዕዕዎችና ተክሎች ተፈጠሩ

ከዚህ የአቀማመጥ ትይዩነትን መመልከት ይቻላል። በ1ኛው ቀን እግዚአብሔር ብርሃንና ጨለማን ሲለይ፤ በ4ኛው ቀን ግን ፀሐይ፤ ጨረቃንና ከዋክብትን በብርሃንና በጨለማ ውስጥ አኖረ። በ2ኛው ቀን ግን ጠፈሩንና ውሃውን ሲለይ፤ በ3ኛው ቀን ግን በውሃ ውስጥ ዓሦችን፤ በሰማይ ላይ ወፎችን አኖረ። በ3ኛው ቀን ግን ደረቁን ምድርና ባሕርን ለየና ዕዕዎች እንዲበቅሉ አደረገ፤ በ6ኛው ቀን ግን እንስሳትንና ሰዎችን በደረቁ ምድር ላይ አኖረ፤ ምግብ እንዲሆንላቸው ዕዕዎቹን ሰጣቸው። የ«መዋቅር» ዕድሜ ባላቸው ሰዎች መሠረት ከሆነ፤ በዘፍጥረት 1 ጸሐፊው ሊነግረን የፈለገው የቀኖቹን ቅደም ተከተል ወይም ነገሮች ስለ ተፈጠሩበት ሁኔታ ማሰብ የለብንም፤ የእሳቱው ዓላማ ፍጥረታት ስለ ተገኙበት ጊዜ ርዝመት ማመልከት እንደ ሆነም ማሰብ የለብንም። ከነቶችን በስድስት «ቀኖች» ውስጥ ያካተተው ጸሐፊው እግዚአብሔር የሁሉም ነገር ፈጣሪ መሆኑን ሊያሳየን በጽሑፋዊ ይዘቱ ማቅረብ ስለ ፈለገ ነው። ስድስቱ ቀኖች ሃያ አራት ሰዓት ያለባቸው ቀኖች አይደሉም፤ የተወሰኑ ወቅቶችም አይደሉም፤ ስድስቱ የፍጥረት ቀኖች ስድስት የተለያዩ የፍጥረት «ምስሎችን» ይሰጡናል፤ እግዚአብሔር የተለያዩ የፍጥረት ገጽታዎችን እንደ ሠራ፤ የፍጥረታቱ መደምደሚያ ሰው መሆኑን፤ ከፍጥረታቱ ሁሉ በላይ መሆኑን፤ በሰባተኛው ቀን እግዚአብሔር ከሥራው ሁሉ ማረፋት፤

⁶⁷ «ቀጥሎ ያለው ሰንጠረዥ የተወሰደው በኬኒዝ Baker et al በተዘጋጀው *The NIV Study Bible* ነው (Grand Rapids: Zondervan, 1985) ገጽ 6 (ለዘፍጥረት 1:11 የተሰጠ ማብራሪያ)። ከሐኔጌሪ ብሎቸር *In the Beginning: The Opening Chapters of Genesis* የማዕቀፍ አመለካከትን በተመለከተ ጠንክር ያለ መከራከሪያ ማግኘት ይቻላል። Trans. by David G. Preston (Leicester: Intervarsity Press, 1984)፤ ገጽ 49-59። ብዙ የወንጌላውያን አብያተ ክርስቲያናት ምሑራን ይህን «ምሑራዊ አተረጓጎም» የሚሉትን እንደሚደግፉ ብሎቸር አመለካከቱዋል። N. H. Ridderbos, Ramm, Meredith G. Kline, D. F. Payne, and J. A. Thompson ይህ «የመዋቅር» አስተሳሰብ *Christian Theology* በተሰኘ የሚላርድ ኤሪክሰን ሥራ ገጽ 381 «Pictorial day» የሚል ስያሜ ተሰጥቶታል።

እርሱ እንዲረገገው የሰው ልጅ የሰጠት ዕረፍት እንዲያደርግና እንዲያመልከው እንደሚፈልግ ያመለክታሉ።⁶⁸

ይህን አቋም በማራመድ የታወቀ አንድ ሰው፣ «እዚህ ላይ የጊዜም ሆነ የክፍት ቅደም ተከተል ቦታ የለውም»⁶⁹ ብሎአል። ይህን መላምት ተወዳጅ ከሚያደርጉት ነገሮች ጥቂቶቹ፣ (1) ከላይ በተመለከተው መሠረት ቀኖቹ ጥንድ ጥንድ ሆነው መያዝባቸው፣ (2) የምድርን ሆነ የሕያዋን ፍጥረታትን ዕድሜ ዘመን በተመለከተ ከዘመናዊው ሳይንስ ጋር ሊኖር የሚችለውን አለመግባባት ማስወገዱ፣ (3) በዘፍጥረት 1 እና 2 መካከል ያለውን የቅደም ተከተል ግጭት ለማስወገድ የሚጠቀምበት መንገድ በዘፍጥረት 1 ካለው ቅደም ተከተል የተለየ ነው፤ ከዘፍጥረት 1 እና 2 የምንመለከተው ሰው (ዘፍ 2:7) ከዕዕዋትና (ዘፍ 2:8) ከእንስሳት (ዘፍ 2:19) በፊት መፈጠሩን ነው። (4) «ቀኖች» ሲባል ሃያ አራት ሰዓት ያሉዋቸው ቀኖች አለመሆናቸውን ዘፍጥረት 2:5 ያሳያል፤ ምክንያቱም ገና ዝናብ ስላልዘነበ በምድር ላይ ዕዕዋት እንዳልነበሩ ይናገራል፤ ዕዕዋት ያለ ዝናብ ከሦስት ወይም ከአራት ቀን በላይ መኖር አይችሉም፤ ፍጥረት የተገኘው በስድስት ቀኖች ነው፤ የሚለውን ብንተበል ግን ይህ ሊሆን የማይችል ነው።

የማዕቀፍ ንድፈ ሐሳብን በተመለከተ ጥቂት አፍራሽ ነጥቦችን ማቅረብ ይቻላል፡-

1. በመጀመሪያ ደረጃ፣ በፍጥረታት መካከል አለ ተብሎ የሚታሰበው መጣጣም የዚህ አስተሳሰብ አራማጆች እንደሚገምቱት እቅጩን የሚያመለክት አይደለም። «በርሃናት በሰማይ ጠፈር ይሁኑ» (ዘፍ 1:14 ከ R.S.V ትርጉም) የተባለላቸውና በአራተኛው ቀን የተፈጠሩት በከይ፣ ጨረቃና ከዋክብት የተቀመጡት በ1ኛው ቀን በተፈጠረው ሕዋ ላይ ሳይሆን፤ በሁለተኛው ቀን በተፈጠረው «ጠፈር» (ዕብ *raqia*) ውስጥ ነው። እርግጥ ነው፤ ቋንቋን በተመለከተ መጣጣም መኖር ግልጽ ነው፤ ይህ «ጠፈር» በመጀመሪያው ቀን እንደ እንዲ አልተጠቀሰም፤ በ2ኛው ቀን ግን አምስት ጊዜ ተጠቅሶአል (ዘፍ 1:6-8)። በ4ኛው ቀን ደግሞ ሦስት ጊዜ ተጠቅሶአል (ዘፍ 1:14-19)። 4ኛው ቀን ከ1ኛው ቀን ጋር ጭምር ይገጣጠማል (ቀንና ሌሊትን፣ ብርሃንን ጨለማን አስመልክቶ)። ይሁን እንጂ፣ ሁለተኛዎቹ ሦስት ቀኖች፣ በመጀመሪያዎቹ ሦስት ቀኖች የተፈጠረውን ይዘት ወይም ስፍራ እንዲሞሉ የተፈጠሩ ነገሮችን ያመለክታሉ የምንል ከሆነ፤ 4ኛ ቀን ከ1ኛው ቀን ጋር እንደ ተደራረበ ሁሉ ከ2ኛው ቀንም ጋር ሊደራረብ ነው።

ከዚህም በተጨማሪ፣ በ2ኛው ቀንና በ5ኛው ቀን መካከል አለ የተባለው ትይዩነት እቅጩን የሚያመለክት አይሆንም፤ ምክንያቱም ለዓሞችና ለወፎች ስፍራ ለማዘጋጀት በ5ኛው ቀን የተደረገው ዝግጅት የሚውለው በ3ኛው ቀን እንጂ፣ በ2ኛው ቀን አይሆንም። ውሆችን በአንድነት በመሰብሰብ እግዚአብሔር «ባሕር» ያላቸው በ3ኛው ቀን ነበር፤ በ5ኛው ቀን ግን «የባሕርንም ውሃ መሊት» በማለት ዓሞቹን አዘዘ (ዘፍ 1:22)። እንደገና በታላቅ 26 እና 28 ዓሞቹ «የባሕር ዓሞች» በመባል ተጠርተዋል፤ የመኖሪያ ክልላቸው የተሠራው በ3ኛው ቀን እንደ ነበር ሆኖ ተብሎ አጽንዖት ተሰጥቶታል። ስለሆነም፤ በ5ኛው ቀን የተፈጠሩ ዓሞች መኖሪያ የተዘጋጀላቸው በ3ኛው ቀን እንጂ፤ በ2ኛው ቀን በተሠራው ከጠፈር በታች ባለውና በስፋት በሚገኘው የውሃ አካል አልነበረም ማለት ነው። 2ኛውን ቀን በትይዩነት ማስቀመጥ ከዚህ የበለጠ ችግርም

⁶⁸በርኖልድ ያንግ ብላድ *How It All Began* ለዚህ የማዕቀፍ አመለካከት ድጋፍ የሚሆን ሐሳቦች ቀርቦዋል። (Ventura, Calif.: Regal, 1980), pp.25-33.
⁶⁹Henri. Blocheer, *In the Beginning*, p.52.

ይኖረዋል፤ እንደዚያ የምንል ከሆነ በ5ኛው ቀን «ከጠፈሩ በላይ» ያለውን ስፍራ የሚሞላ ምንም ነገር አልተፈጠረም ማለት ነው፤ በዚህ ቀን የተፈጠሩ በራሪ ፍጥረታት (የዕብራይስጡ ቃል ወፎችን ብቻ ሳይሆን፤ በራሪ ነፍሳትም ጭምር ያመለክታል) በ2ኛው ቀን በተፈጠረው ጠፈር መብረር ብቻ ሳይሆን፤ «በምድር» ወይም «በደረቁ መሬት» ጭምር መኖርና መጣዛት ጭምር ይችላሉ ማለት ነው። (በ5ኛው ቀን እግዚአብሔር «ወፎችም በምድር ላይ ይብዙ» በማለት ማዘዝን እናስተውል - ዘፍ 1:22)። በመጨረሻም፤ በ3ኛውና በ6ኛው ቀን መካከል ያለው ትይዩነት እቅጩን የሚያሳይ አይደለም፤ ምክንያቱም፤ በ6ኛው ቀን በ3ኛው ቀን የተሰበሰበውን ባሕር የሚሞላ ነገር አልተፈጠረም። እንግዲህ በታዎችንና በታዎቹን እንዲሞሉ የተፈጠሩ ነገሮችን አስመልክቶ የሚገጥመን መደራረብ ሥነ ጽሑፋዊ መዋቅር የተሰኘው ንድፈ ሐሳብ ምንም እንኳ ላይ ላይን ስንመለከተው እንደዚያ ቢመስልም፤ በፍጹም አሳማኝነት የለውም ማለት ነው።

2. ዘፍጥረት 1 በተመለከተ የሚቀርቡ ሐሳቦች ዓላማ የምድርን ዕድሜ አስመልክቶ ከሳይንሳዊ መረጃ ጋር የሚጣጣም ገለጻ መስጠት ሊሆንም፤ የማዕቀፍ ንድፈ ሐሳብን የሚደግፍ መከራከሪያ ይሆናል ብቻ አይደለም። ይሁን እንጂ፤ ይህን ንድፈ ሐሳብ ተወዳጅ የሚያደርገው አንዱ ገጽታው ከርስተያኖች ሁሉ ዘፍጥረት 1 ከሳይንሳዊ ግኝት ጋር ለማጣጣም መቻሉ አላባቸው የሚለውን ሽኩቻ ማቃለል ነው። ነገር ግን የዚህ ንድፈ ሐሳብ ደጋፊ የሆነ ሰው ሲናገር፤ «የሚሰጠው ጥቅም ከፍተኛ ነው፤ ለአንዳንዶች እፎይታ ሲሆን፤ አገል ፈተናንም ያስወግዳል» ብሎአል። ከዚህ ጋር በማከልም፤ «ይሁን እንጂ ይህን ንድፈ ሐሳብ የምንደግፈው ለአስተሳሰባችን ስለሚመች ብቻ ሳይሆን ዐውዱ ወደዚያ የሚመራን ሲሆን ብቻ ነው» ብሎአል።⁷⁰

3. የማዕቀፍ ንድፈ ሐሳብን ያልተቀበሉ ሰዎች በዘፍጥረት 1 እና 2 መካከል የሁኔታዎች ቅደም ተከተል አለመጣጣም አይታያቸውም፤ ምክንያቱም እነርሱ በተቀበሉት መንገድ ዘፍጥረት 2 ስለ እንስሳትም ሆነ ዕዕዋት የመጀመሪያ አፈጣጠር የሚያቀርበው ቅደም ተከተል የለውም፤ ሆኖም በዘፍጥረት 1 ያለውን የአዳምና የሔዋሃን አፈጣጠር አስመልክቶ በዘፍጥረት 1 የቀረበው አስፈላጊ ዝርዝር ጉዳይ በዘፍጥረት 2 ያጠቃልላል።

4. ዘፍጥረት 2:5 የሚያመለክተው ምድሪቱ ደረቅ ስለ ነበረች ምንም ዕዕዋት መብቀል እንዳልቻሉ አይደለም። እንደዚያ ያለ ምክንያት የምንቀበል ከሆነ፤ «ምድርን የሚያለማ ሰው» ስላልነበረ (ዘፍ 2:5)፤ ምንም ዓይነት ዕዕዋት አልነበሩም ማለት ሊኖርብን ነው። ዝናብ አይዘንበም ነበር ካልን የዐረፍተ ነገሩ ሁለተኛ ክፍል እንዲህ ከማለት ያለፈ አይሆንም። ከዚህም በላይ፤ የዐረፍተ ነገሩ ቀጣዩ ክፍል ምድሪቱ ደረቅ ስለ ነበረች ለዕዕዋት የምትመች አልነበረችም የሚለውን ሳይሆን፤ ተቃራኒውን ነው የሚነግረን። «ነገር ግን ውሃ ከመሬት እየመነጨ የምድርን ገጽ ያረሰርስ ነበር» (ዘፍ 2:6)። ዘፍጥረት 2:5 መረዳት ያለብን እግዚአብሔር አዳምን የፈጠረበት የጊዜ ማዕቀፍ ምን ይመስል እንደ ነበር በሚያሳይ መልኩ ነው። በዘፍጥረት 2:4-6 «እግዚአብሔር አምላክ ሰማያትንና ምድርን ሲፈጥር የምድር ቦታ ገና በምድር ላይ አልታየም፤ የሚጻ ተክልም ገና አልበቀለም፤ ምክንያቱም እግዚአብሔር አምላክ በመሬት ላይ ገና ዝናብ አላዘነበም ነበር፤ ምድርንም የሚያለማ ሰው አልነበረም። ነገር ግን ውሃ ከመሬት እየመነጨ የምድርን ገጽ ያረሰርስ ነበር» በማለት መድረኩን ያዘጋጃል። ስለ ዝናብ አለመኖር ወይም ምድርን የሚያለማ ሰው አለመኖሩ የሚናገረው ዐረፍተ ነገር ቦታያ ስልላበቀለበት ምክንያት በቂ ገለጻ ሊሆን አይችልም፤ ይልቁንም፤ ይህ የሚያመለክተው እግዚአብሔር የመፍጠር

⁷⁰ዝጊ ከማሑ።

ሥራውን ገና ያልተጠናቀቀ መሆኑን ነው። ይህ ደግሞ እንደ መግቢያ ሆኖ የመጀመሪያዎቹ ስድስት የፍጥረት ቀኖች ወይም «እግዚአብሔር አምላክ ሰማያትንና ምድርን» (ዘፍ 2:4) የፈጠረበትን ጊዜ በጠቅላላ ነው የሚያመለክተው፤ በዚያ መቼት ውስጥ ሆኖ ጸሐፊው በቅጽበት የምዕራፍ 2 ዋናውን ነጥብ፤ ማለትም ስለ ሰው መፈጠር ይነግረናል። የዕብራይስጡ ጽሑፍ ቍጥር 7 መጀመሪያ ላይ «እግዚአብሔር አምላክ ከምድር ዕፈር ወስዶ ሰውን አበጀው» ይላል እንጂ (ዘፍ 2:7)። «ከዚያ በኋላ» የሚል ቃል አይጨምርም።

5. በመጨረሻም፤ «የመዋቅር» ንድፈ ሐሳብን አስመልክቶ የምናነሳው ጠንካራ ተቃውሞና በአንጻራዊ መልኩ ለምን ጥቂት ወንጌላውያን አማኞች ብቻ እንደ ተቀበሉት የምናቀርበው ምክንያት ዘፍጥረት 1 ጠንክር ባለ መልኩ የሚያሳየው ሥነ ጽሑፋዊ መዋቅርን ሳይሆን፤ የክነቶችን ቅደም ተከተላዊ ይዘት በመሆኑ ነው። ስለ ፍጥረት የሚቀርብልን ዝርዝር ቭዘም ውስብስብ ካልሆነ የፍጥረት ገጽታዎች (በርሃንና ጨለማ፤ ውሃ፤ ጠፈር እና ደረቅ ምድር) በመነሣት በጣም ውስብስብ ወደ ሆኑ የፍጥረት ገጽታዎች (ዓሦችና ወፎች፤ እንስሳትና ሰው) የሚያመራ ከሆነ፤ በቅደም ተከተላዊ ይዘታቸው ልንረዳቸው የሚገቡ ቀጣይ ክነቶችን ወይም ሥራዎችን እናያለን ማለት ነው። የቍጥሮቹ ቅደም ተከተል (ማለት 1-2-3-4-5-6) የሰው ልጆች በተለምዶ ከተቀበሉዋቸው የሳምንቱ ቀኖች ጋር የሚስማሙ ከሆኑ (1ኛ ቀን፤ 2ኛ ቀን፤ 3ኛ ቀን፤ 4ኛ ቀን፤ 5ኛ ቀን፤ 6ኛ ቀን፤ ከፖ ቀን ዕረፍት ጋር)፤ ታሪኩ የሚያቀርበውን ቅደም ተከተላዊ ይዘት በፍጹም ልናመልጠው አንችልም። ቀኖቹ ቅደም ተከተላቸውን መቀመጣቸው ሆን ተብሎ የተደረገ እንጂ ሥነ ጽሑፋዊ መዋቅርን የሚያመለክት አይደለም፤ ዐውደ ምንባቡ እንዲህ ያሉ ሁኔታዎችን ካለማሳየቱም በላይ ከብዙ ዝርዝር ጉዳዮች ጋር የሚጣጣም አይደለም። ዴሬክ ኪደነር እንደሚሉት፡-

ቀኖቹ ቅደም ተከተላቸውን ጠብቀው የሚሄዱ እንጂ . . . እየተናገሩ ያሉት ስለ ታሪካዊ ጉዳይ እንጂ፤ እንዲሁ ለዐረፍተ ነገርነቱ ብቻ የተባለ አይደለም።⁷²

6. ከሥራው በኋላ እርሱ እንዳረፈ ሁሉ የሰው ልጅም ከሥራው በኋላ ዕረፍት እንዲያደርግ እግዚአብሔር የሰውን ልጅ ሲያዝዘው ከዚህ ጋር አብረን የምንመለከተው የቀኖቹን ቅደም ተከተል የመጠበቅን አስፈላጊነት ነው። «የሰንበትን ቀን ቅዱስ አድርገህ አክብር። ስድስት ቀን ትሠራለህ፤ ሥራህንም ሁሉ አከናውን። ሰባተኛው ቀን ግን ለአምላክህ ሰንበት ነው። . . . እግዚአብሔር ሰማይንና ምድርን፤ ባሕርንና በውስጡም ያሉትን ሁሉ በስድስት ቀን ፈጥሮ በሰባተኛው ቀን አርፎአልና» (ዘፀ 20:8-11)። እግዚአብሔር ስድስት ቀን ሠርቶ ምድርን ባይፈጥርና በሰባተኛው ቀን ባያርፍ ኖሮ የሰው ልጆች የእርሱን ምሳሌነት እንዲከተል መናገሩ ምንም ትርጉም አይኖረውም ነበር።

በማጠቃለያም፤ ምንም እንኳ «የሥነ ጽሑፍ መዋቅር» አስተሳሰብ የቅዱሳን መጻሕፍትን እውነተኛነት ባይክድም፤ ቀረብ ብለን ስንመረምረው በቅዱሳን መጻሕፍት አተረጎሟል ታማኝ አለመሆኑን ማየት ይቻላል።

ለ. የምድራችን ዕድሜ ገና ወጣት መሆኑን የሚያረምደውን ንድፈ ሐሳብ የሚያግፈው ሌላው የወንጌላውያን አብያተ ክርስቲያናት ወገን ደግሞ የምድር ዕድሜ በሚሊዮን ዓመታት የሚቆጠር ነው የሚለውን አስተሳሰብ፤ የዘመን

አቋጣጠር ስልት አይቀበልም። እንደዚህ ቡድን አስተሳሰብ ከሆነ፤ የምድር ዕድሜ ምናልባት ከ10,000 እስከ 20,000 ዓመታት አያልፍም። ምድር ወጣት መሆንንም የሚቀበሉ ወገኖች ምድራችን የተፈጠረችው በቅርቡ ለመሆኑ ጥቂት ሳይንሳዊ መከራከሪያዎችን ያቀርባሉ።⁷³ ምድራችን ገና ወጣት ናት የሚሉ ወገኖች ከሚከተሉት አቋሞች አንዱን ወይም ሁለቱንም ይቀበላሉ፡-

(1) ረጅም ዘመን የሚመስል መልክ ያለው ተፈጥሮ (በተሟላ መልኩ የተገኘ ፍጥረት)

የምድርን ወጣትነት የተቀበሉ አብዛኞቹ ሰዎች የመጀመሪያው ፍጥረት ገና ከመጀመሪያው ቀን ረጅም ዘመን ያለው የመምስል ይዘት እንደ ነበረው ይናገራሉ። (የዚህ አስተሳሰብ ሌላው መጠሪያ በተሟላ መልኩ የተገኘ ፍጥረት የተሰኘው ነው።) ለዚህም እንደ ምሳሌ የሚያቀርቡት እጃምና ሔዋን ሙሉ ሰዎች ሆነው መፈጠራቸውን ነው። ሃያ ወይም ሃያ አምስት ዓመታት ያህል የኖሩ ዓይነት ሆነው ተገኝተዋል፤ እንደ ማንኛውም ሰብዓዊ ፍጡር ከአካላት አንጋሥቶ ያደጉ ይመስሉ ነበር፤ ይሁን እንጂ፤ ዕድሜያቸው ከአንድ ቀን እንዲያነሰ ነበር። ምናልባትም መኖር በጀመሩበት ምሽት ከዋክብትን አይተዋል፤ ከአብዛኞቹ ከዋክብት የሚወጣው ብርሃን ወደ ምድር ለመድረስ በሺህ ወይም በሚሊዮን የሚቆጠሩ ዓመታት ይወስድበታል። ይህ የሚያሳየው እግዚአብሔር ከዋክብቱን ሲፈጥር ብርሃናቸው በየሰዓቱው እንዲኖር አድርጎ መሆኑን ነው። ዛሬቹ ሙሉ በሙሉ ያደጉ ሆነው ተገኝተዋል፤ ስለዚህም የዕድሜያቸው መልካም የሆነው ቀለበት ላያቸው ላይ ነበር (እጃምና ሔዋን በአትክልት ስፍራው ካሉ ዛሬች የትኞቹን መመገብ እንዳለባቸው፤ የትኞቹን መመገብ እንደሌለባቸው እግዚአብሔር አስከንግራቸው ድረስ ለዓመታት መጠበቅ አልነበረባቸውም፤ ምንብ የሚሆኑዋቸው ዛሬች እስኪያድጉ ድረስ ሳምንቶች ወይም ወርች መጠበቅ አልነበረባቸውም)። እነዚህ ወገኖች የሚያቀርቡትን ምክንያት ግንዛቤ ውስጥ በማስገባት ሥነ ምድራዊ ሥራቶች በሺህ ወይም በሚሊዮን በሚቆጠሩ ዓመታት የሚያሳዩት ሁኔታ ወዲያውኑ ፍጥረት ሲጀምር ይህንኑ መልክ ይዞ ጀምሯል ብለን ብንልስ?

በእሁኑ ጊዜ ይህ አስተሳሰብ ብዙ ደጋፊዎች እያገኘ ነው። ላይ ላዩን ስንመለከተውም አሳማኝ ይመስላል። ይህን አቋም የሚያራምዱ ሁሉ በአንድ ወይም በሌላ መልኩ የዘመኑን ሳይንሳዊ የቀን አቆጣጠር ስልት ይቃወማሉ። ከጥቂት ሺህ ዓመታት በላይ የሚያመለክት የሬዲዮአክቲቭ ቀን አቆጣጠር ስልት

⁷²ምድራችን ወጣት ለመሆን (በግምት 10,000-20,000 ዓመት) ሔንሪ ኤም ሞሪስ Scientific Creationism በተሰኘው መጽሐፍ (San Deigo, Calif. Creation Life, 1974) በተለይ ገጽ 131-69 ባለው ጥቂት ሳይንሳዊ መከራከሪያዎችን አቅርቦዋል፤ ከፋል እና ሴግራቭም እንዲሁ ተመሳሳይ ነገር አድርገዋል፤ The Creation Explanation ገጽ 181-213።

⁷³ምድራችን በጣም ጥንታዊ መሆንንም ከሚቀበሉ ወገኖች መካከል ዴቪስ ኤ. ያንግ ከእነዚህ መከራከሪያዎች ለአብዛኞቹ Christianity and the Age of the Earth በተሰኘው መጽሐፋቸው ምላሽ ሰጥተዋል፤ ገጽ 71-131፤ በተለይም "Flood geology" ለተሰኘው መጽሐፍ፤ ምላሽ Creation and the Flood ገጽ 171-213 ባሉት ምላሽ ተሰጥተዋል። Science Held Hostage: What's Wrong with Creation Science and Evolutionism በተሰኘው ሌላው በኢዋርድ ጄ. ቫን ቲል የተጻፈው መጽሐፍ ዴቪስ ኤ. ያንግ እና ካላረንስ ሚኒንጋ የምድርን ወጣትነት የሚቀበሉ ታዋቂ ሰዎች Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 1988 ባቀረቡት ሳይንሳዊ ማስረጃ ላይ ጠንክር ያለ ተቃውሞ አቅርቦዋል (ገጽ 45-125 ይመዝገባል)። ያንግ ላቀረቡት መከራከሪያ ምላሽ እንዲሆን የምድርን ወጣትነት ከሚደግፉት መካከል ሔንሪ ኤም. ሞሪስ እና ጆን ዲ. ሞሪስ፤ Science Scripture, and the Young Earth በተሰኘው ባለ ሠላሳ አራት ገጽ መጣጥፍ፤ ምላሽ ሰጥተዋል (El Cajon, Calif.: Institute For Creation Research, 1989)።

⁷⁴ዘፍ 2:5 በተመለከተ የሚፈላት ጂ. ካይን "Because It Had Not Rained" (1957-58) ገጽ 46-57 እና ለዚህ ምላሽ የሚሆነውን ከዴሬክ ኪደነር "Genesis 2:5,6: Wet or Dry?" JB 17 (1966): 109-14 ይመዝገባል።

⁷⁵D. Kidner, Genesis: An Introduction and Commentary, TOTC (Chicago: Inter Varsity Press, 1967), pp. 54-55.

ትክክል ወይም አስተማማኝ ለመሆኑ ምን ማስረጃ አለን? ከተፈጠሩበት ጊዜ አንሥቶ ነገሮች እየበሰሰሱና እየሻገቱ የሚሄዱበት በምን ያህል ፍጥነት እንደ ሆነ ሳይንቲስቶች እንዴት ማወቅ ይችላሉ? በማለት ይጠይቃሉ። ሌላው ቀርቶ የፍጥረት ወድቀትና መርገም (የምድራችንን ፍሬያማነትና በምድር ላይ መሠረታዊ ከባቢያዊ ለውጥን ያስከተለ፤ ለሰው ልጅ ማርጀትና በጋላም መበሰስ ምክንያት የሆነ፤ ዘፍ 3:17-19) ወይም ደግሞ በኖን ዘመን የተፈጸመው የጥፋት ውሃ (ዘፍ 6-9) ሕይወት ባላቸው ፍጡራን ላይ ጉልህ የሆነ የሬዲዮአክቲቭ ለውጥ አስከትሎ ሊሆን ይችላል የሚል ሐሳብም ያቀርባሉ። እንዲህ ከሆነ ደግሞ፤ የምድርን ዕድሜ ዘመን በመለካት ረገድ አሁን ያሉት ዘዴዎች ወይም ስልቶች አስተማማኝ አይደሉም ማለት ነው።

የረጅም ዘመን ይዘት ያለው የሚመስል ተፈጥሮ የሚለውን አስተሳሰብ የሚያራምዱ ሰዎችን የሚገጥማቸው ግልጽ ችግር አጃባቢነታቸው «እግዚአብሔርን አታላይ የሚያደርገው መሆኑ ግልጽ ነው፤»⁷⁴ ይህ ደግሞ ከባሕርይ ጋር በፍጹም የማይጣጣም ነው። ይሁን እንጂ፤ የተሟላ ዕድገት ያላቸው ወንድና ሴትን በአንድ ቀን ውስጥ ፈጥሮ ሲያበቃ ያንን ያደረገው በጊዜ ሂደት ውስጥ እንደ ሆነ ቢነግረን እግዚአብሔርን «አታላይ» ያደርገዋልን? ወይም ደግሞ የተሟላ ዕድገት ያላቸው ዓሣችና እንስሳት ፈጥሮ ሲያበቃ ያንን ያደረገው በጊዜ ሂደት ውስጥ እንደ ሆነ ቢነግረን? ወይም በሕይወት መኖር በጀመሩበት ምሽት አንሥቶ ሰዎች አይተው እርሱን እንዲያከብሩ የፈጠራቸው ከዋክብትን አዳምና ሔዋን እንዲያዩ ቢያደርግ? ይህ ሁሉ ቢሆን እንኳ የሚያመለክተው ወሰን የሌለው ጥበብና ኃይሉን እንጂ አሳሳችነቱን አይሆንም። በተለይ ደግሞ እግዚአብሔር ሁሉንም ነገር የፈጠረው በጎድስት ቀኖች። ውስጥ መሆኑን መናገሩ ኃይልና ጥበብን ይበልጥ ያሳያል። ይህን አስተሳሰብ እንደሚያራምዱ ሰዎች ከሆነ ተሰላተዋል የሚባሉት ፍጥረት ስለተፈጠረበት ሁኔታ እግዚአብሔር ራሱ የሰጠውን ገልጻ መስማት የማይፈልጉ ሰዎች ናቸው።

እንደ አውነቱ ከሆነ ግን ይህን የረጅም ዘመን ይዘት ያለው ተፈጥሮ የሚለውን አስተሳሰብ የማያራምዱ ወገኖችን ሊገጥማቸው የሚችል ችግር ይህ አመለካከት በተላላ ምክንያት የማያገኛላቸው አንዳንድ ነገሮች በፍጥረት ዓለሙ ውስጥ መኖራቸው ነው። አዳምና ሔዋን የተፈጠሩት ሙሉ ሰዎች ሆነው እንጂ፤ አዲስ እንደ ተወለደ ሕፃን እንዳልነበር ሁሉም ይስማማል፤ ስለሆነም በዘመን ሂደት ውስጥ ያለፉ ሆነው መታየታቸው ግልጽ ነው። በዘፍጥረት 1 የተጠቀሱ ቀኖች ሃያ አራት ሰዓት ያላቸው ቀኖች ነበሩ የሚሉ ሰዎች እንኳ ዕዕዋትና ዛፎች እንዲሁም እንስሳት ሁሉ (ከእንቁላሉ በፊት የመጣው ጫጨት ነው!) መጀመሪያ በተፈጠሩ ጊዜ በዘመናት ውስጥ የተገኙ የመምሰል ጉዳይ እንደ ነበራቸው ይናገራሉ፤ ምናልባትም ከዋክብት የሚመጣ ብርሃንም ከዚህ የተለየ ሊሆን አይችልም። ይሁን እንጂ የቅሪተ አጽሞች መፈጠር ትልቅ ችግር ሊሆን መቻሉ እውነት ነው፤ ማንኛውም ኃላፊነት የሚሰማው ክርስቲያን ተጨማሪ መሳይ ነገሮች ይሆኑ ዘንድ እግዚአብሔር እዚህና እዚያ ቅሪተ አጽሞችን በተነሣ ማለት አይደፍርም! በመሠረቱ ይህ አንድ «በሂደት ላይ» ያለ ነገርን መፍጠር ወይም የተሟላ ዕድሜ ላይ የደረሰ ነገርን መፍጠር ሊሆን አይችልም፤ እንዲህ ማለት የእንስሳት ቅሪተ አጽሞችን እግዚአብሔር ፈጥሮአል ማለት ነው፤ እንዲህ ማለት ደግሞ እግዚአብሔር እንስሳቱን የፈጠረው አዳምና ሔዋንን እንዲያገለግሉ ሳይሆን፤ ምድር አሁን ካላቸውት ይልቅ በጣም የረጅቅ መሆንዋን ሰዎች እንዲያስቡ ለማድረግ ነው። ከዚህም በላይ ይህን የምንቀበል

ከሆነ እነዚህን ሙት እንስሳት ሁሉ እግዚአብሔር ከፈጠረ በጋላ «መልካም ነው» አላቸው ወደሚል መደምደሚያ ያመራናል።⁷⁵

የብርሃን ጨረራቸው በየስፍራው ላይ እንዲሆን አድርጎ ከዋክብትን መፍጠር ወይም ዛፎች የተሟላ ዕድገት ላይ በደረሰበት ደረጃ መፍጠሩ የሰው ልጆች ስለ ረቂቅ ተፈጥሮው እግዚአብሔርን እንዲያከብሩ ሲያደርግ፤ የእንስሳትን ቅሪተ አጽሞች ምድር ውስጥ ማኖሩ ግን የሰው ልጆች ጥንታዊ የዓለምን ታሪክ እንዳያውቁ ለማሳሳት ነው ወደሚል መደምደሚያ ያደርሳል። ከዚህም በላይ፤ የበለጠ ችግር የሚሆነው አዳም፤ ዕዕዋት፤ እንስሳትና ከዋክብት የተለየ ዘመን ያላቸው እንዲመስሉ ማድረግ ነው (ምክንያቱም የተፈጠሩት የተሟላ አሠራር ያላቸው እንዲመስሉ ተደርገው ነው)፤ በሌላ ሁኔታ ደግሞ ዘመናዊው የሥነ ምድር ምርምር ከሬዲዮሜትሪክ የቀን አቆጣጠር፤ ከሥነ ፈለካዊ ግምት፤ ከዐለቶች አፈጣጠር፤ ከጨረቃ ድንጋይና ተወርዋሪ ኮከቦች ጥናት፤ ወዘተ... ተነሥቶ ተቀራራቢ ግምት ያቀርባል። ይህ እውነት ባይሆን ኖሮ የምድር ዕድሜ 4.5 ቢሊዮን ዓመት መሆኑን የሚያመለክቱ ነገሮችን ለምን ፈጠረ? እግዚአብሔር አሳሳቱን ከማለት ይልቅ የምድር ዕድሜ 4.5 ቢሊዮን ዓመት ነው፤ እግዚአብሔር ብዙ ማስረጃዎች የተወሰኑ ይህንኑ ሊያሳየን ነው ማለቱ የተሻለ አይሆንም? ስለሆነም ከቅሪተ አጽሞች የሚገኘውን መረጃ በተመለከተ ክርስቲያኖች መያዝ ያለባቸው አስተማማኝ አድም። (ሀ) ከውድቀት ወይም የጥፋት ውሃ ካስከተለው ለውጥ የተነሣ አሁን ያለን የዘመን አቆጣጠር ዘዴ በጣም የተሳሳተና አስተማማኝ ያልሆነ መሆኑ፤ ወይም (ለ) አሁን ያለው የዘመን አቆጣጠር ዘዴ በአንጻራዊ መልኩ ትክክል ነው፤ የምድር ዕድሜም በሚሊዮን እንዲያውም በቢሊዮን የሚቆጠር ዓመታት ሊሆን ይችላል ማለት ነው።

(2) የጥፋት ውሃ ያስከተለው ሥነ ምድራዊ ለውጥ (Flood Geology):

በወንጌላውያን አብያተ ክርስቲያናት አማኞች በጣም የሚዘውተር ሌላው አመለካከት «የጥፋት ውሃ ያስከተለው ሥነ ምድራዊ ለውጥ» (Flood geology) በመባል የሚታወቀው ነው። ይህ አመለካከት በኖን ዘመን የሆነው የጥፋት ውሃ (ዘፍ 6-9) በዘፍተኛ ደረጃ የምድርን ገጽታ ለውጥ አልፎ ጎርፉ ምድር ላይ ካሳደረው ከፍተኛ መታመቅ የተነሣ በመቆመት ወይም በሚለዩኖች ሳይሆን በዓመት ውስጥ ከሰላላትና አልማዞች እንዲፈጠሩ አድርጎአል ይላል። በተጨማሪም፤ ይህ አመለካከት በመላው ምድር የቅሪተ አጽሞች ንብብር ሊኖር የቻለው ከጥፋት ውሃ የተነሣ ነው ይላል።⁷⁶ ይህ አመለካከት «አዲሱ መዓታዊነት» (ኒኦ ካታስትሮፊክም) መባሉ የአሳቡ ደጋፊዎች የዛሬው ሥነ

⁷⁴እዚህ ላይ ማስተዋል ያለብን ምድር ጥንታዊት መሆንዋን የማያራምዱ ወገኖች ዘዘፍ 1:31 እንደምንመለከተው እግዚአብሔር የፈጠረውን ነፃ በጋላ «መልካም ነው» በማለት የተናገረውን ጥንታዊ ቅሪተ አጽሞችን ጭምር ነበር በማለት መቀበል ያለባቸው መሆኑን ነው። ከጥፋት ውሃ በጋላ እንስሳት ይጥቱ የነበረው ንጢአት ከስከተለው ውጤት የተነሣ ካሊሆነ ይህ የግድ መነሣት ያለበት ተቃውሞ አይደለም፤ ያም ሆኖ ችግር ማስከተሉ ግን የማይቀር ነው። ዘፍ 1:31 ላይ ያለው በተነገረ ጊዜ ምንም ዓይነት ቅሪተ አጽሞች አልነበሩም፤ ይህ በድንገት ሊሆን የቻለው በዘፍ 6-9 የተጠቀሰው የጥፋት ውሃ ጎርፍ በአንድነት በመከማቸታቸው ነው ማለት የሚችሉት የጥፋት ውሃ ያስከተለውን ሥነ ምድራዊ ለውጥ (Flood geology) የማያራምዱ ወገኖች ብቻ ናቸው። ምናልባትም ይህን ግምት ውስጥ ማስገባት በጥፋት ውሃ ሥነ ምድራዊ ለውጥ መደረጉን ለሚቀበሉ ወገኖች ድጋፍ ሊሆናቸው ይችላል።

⁷⁶Henry M. Morris and John C. Whitcomb, *The Genesis Flood* (Philadelphia: Presbyterian and Reformed, 1961; John C. Whitcomb, *The World That Perished* (Grand Rapids: Baker, 1988); Stephen A. Austin, *Catastrophes in Earth History* (El Cajon, Calif.: Institute for Creation Research, 1984 ይመ)።

⁷⁴Millard Erickson, *Christian Theology*, p.382.

ምድራዊ መልክ የተሰጠው በጥፋት ውሃ ምክንያት በመጣው መዓት ወይም አደጋ ነው ብለው ስለሚሉ ነው። የዚህ አስተሳሰብ ደጋፊዎች የሚያቀርቡት መከራከሪያ በጣም ረቂቅ በመሆኑ፣ በመስኩ ጥናት ላይረገጉት ካልሆነ በቀር በተላላው መረዳት ይከብዳል። በዘፍጥረት 6-9 የተጠቀሰው የጥፋት ውሃ መለውን ዓለም ያዳረሰ እንደ መሆኑ መጠን፣ ከመርከቡ ውጪ የነበሩ ሰዎችና እንስሳት ሁሉ በጎርፍ እንደ መጥፋታቸው መጠን፣ በምድር ገጽታ ላይ ከባድ ተጽዕኖ ማሳደሩን ብንቀበልም፣ ሥነ ምድራዊ ለውጦች ሊኖሩ የቻሉት በኖሳ ስመን በሆነው ጎርፍ ሳይሆን፣ ለሚሊዮን ዓመታት ሲከናወን በኖረው የአሸዋ ደለል፣ የእሳት ገሞራ ፍንዳታዎች፣ የማግር በረዶ መንሸራተት፣ የክፍላት ዓለማዊ መለያየትና በሌሎችም ምክንያት ሊሆን እንደሚችል አምናለሁ። በጥፋት ውሃ ምክንያት ስለ ተፈጸመ ሥነ ምድራዊ ለውጥ የሚከራከሩ ወገኖች ተፈጥሮን በተመለከተ ከሚነሱ አለመብባቶች ሁሉ የተለየ ነው። ሌላው ቀጭን መጽሐፍ ቅዱስ አማኝ የሆኑ ክርስቲያን ጂዎሎጂስቶችን እንኳ ማሳመን አልቻለም። አንጻራዊ በሆነ መልኩ፣ በዳርዊን የተጀመረውን አገረግሚ ለውጥ አስተሳሰብ በመቃወም ክርስቲያን በሆኑና ባልሆኑ ባዮሎጂስቶች፣ ባዮ ኬሚስቶች፣ ዘላ-ጂስቶች፣ አንትሮፖሎጂስቶችና ፓሌንቶሎጂስቶች የተጻፉ መጽሐፍት አላማኝ ማስረጃዎች አቅርበዋል። ምክንያቱም ዓለማትን በመመልከት ለሚነሱ ጥያቄዎች አጥብቅቶ አጥጋቢ ገለጻ መስጠት አልቻለም። አሁን ያለው ሥነ ምድራዊ ቅርጽ ሊፈጠር የቻለው በመላው ዓለም በደረሰው የጥፋት ውሃ ቢሆን ኖሮ፣ ይህን ማስረጃ ለሚመለከቱ ክርስቲያን ያልሆኑ ሰዎች እንኳ ግልጽ አይሆንላቸውም ነበር? እንዲህ ያለ ማስረጃ ቢኖር ኖሮ በመታየት ጂኦሎጂስቶች የሆኑ በመቶ የሚቆጠሩ ክርስቲያኖች ማስረጃውን በማመዛዘን አይቀበሉትም ነበር? በጥፋት ውሃ አማካይነት ስለ ተፈጠረ ሥነ ምድራዊ ለውጥ የሚናገሩ ሰዎች ልክ ቢሆኑ እንኳ ምክንያታቸው ደካማ መሆኑን የሚያሳዩዋቸው በመታየት ጂዎሎጂስቶች የሆኑ ሰዎች አፍራሽ ማስረጃ እንደሚያቀርቡ እንጠብቃለን።⁷⁷

5. የምድርን ዕድሜ በተመለከተ መደምደሚያ ነጥቦች። የምድር ዕድሜ ምን ያህል ነው? እስካሁን ያደረገው ውይይት የት አደረሰን? ከተለያዩ ሳይንሳዊ ግኝቶች በመነሣት ስለ ምድር አጅግ በጣም ጥንታዊነት ያንግ ያቀረበው መከራከሪያ በጣም ብርቱ ይመስላል። በተለይ ደግሞ ከቅሪተ አጽሞች፣ በባሕር ዳርቻዎች ከምናገኛቸው ዛጎሎች፣ ከክፍላተ ዓለማዊ መለያየት፣ ከተለያዩ ከሬዲዮሜትሪክ ቀን አቆጣጠር ዘዴዎች ከምናገኘው ተመሳሳይ ውጤቶች አንጻር ስንመለከተው እውነት ያስመስለዋል። ፍጥረተ ዓለሙ በጣም ጥንታዊ ለመሆኑ ኒውሚንግና ኢክልማን ያቀረቡት ሥነ ፈለካዊ ማስረጃ ተጨማሪ ማጠናከሪያ ሊሆን ይችላል። በአንድ በኩል፣ ለ15 ቢሊዮን ዓመታት ከዋክብት ሊያበሩ የነበሩበትን፣ አጸም ለ25 ዓመት የኖረበትን፣ አንዳንድ ዛፎች ለ50 ዓመታት የኖሩበትን፣ አንዳንድ እንስሳት ከ1 እስከ 10 ዓመት የኖሩበትን አጽናፈ ዓለም እግዚአብሔር ፈጠረ ማለት ይቻላል። በሌላ በኩል ደግሞ፣ ዕድሜአቸው አንድ ዓመት ቢሆንም 4.5 ቢሊዮን ዓመት የኖሩ የሚመስሉ በመቶዎች የሚቆጠሩ የተለያዩ የዕለትና የማዕድናት ዓይነቶችን እግዚአብሔር ለምን መፍጠርና በምድር ውስጥ ማኖር እንዳስፈለገው መገንዘብ ያዳግታል። ጨረቃና ተወርዋሪ ኮከቦች የአንድ ቀን ዕድሜ ቢኖራቸውም፣ እንዲሁ ረጅም ዓመታትን የኖሩ ይመስላሉ። ከዚህም በተጨማሪ፣ የክዋክብት ዕድሜ ዑደትና የፍጥረተ ዓለሙ በየጊዜው አየሰፋ መሄድ የሚለጡት መረጃ

⁷⁷በጥፋት ውሃ አማካይነት ሥነ ምድራዊ ለውጥ ተደርጓል የሚለውን እጽዎ በዛፍተኛ ደረጃ የተቃወሙት በመታየት ጂዎሎጂስት የሆኑትና የወንጌል አማኝ ቤተ ክርስቲያን አባል ናቸው። ዴቪስ ኤ. ያንግ *Creation and the Flood: An Alternative to Flood Geology and Theistic Evolution, and Christianity and the Age of the Earth*.

የአጽናፈ ዓለሙን (ዩኒቨርስን) ዕድሜ ለምን 15 ቢሊዮን ዓመት እንደሚመስል ማድረጉን መረዳት ያዳግታል። ዕድሜያቸው ይህን ያህል ካልሆነ ለምን እንዲህ አደረገ። ይህ ሁሉ ሊሆን አይችልም ባንልም፣ እግዚአብሔር አኛን ለማሳሳት ሆን ብሎ ያደረገው ነው ከማለት ይልቅ ዘመናቸው እንደሚያሳዩት መልክ ያህል ረጅም ነው ብሎ ማሳሰብ ይቀላል። ስለዚህ ምድር በጣም ጥንታዊት መሆንዋን የሚቀበሉ ሰዎች ማስረጃዎች ሁሉ የሚደግፏቸው ይመስላል። በየዘመናቱ በመገኘት ላይ ያሉ ተጨማሪ መረጃዎችም በጣም ብዙ ናቸው።

በሌላ በኩል ደግሞ፣ ምድር በጣም ጥንታዊት መሆንዋን የሚቀበሉ ሰዎች ለዘፍጥረት 1 የሚለጡት ትርጓሜ ጨርሶ አይሆንም ባይባልም፣ ከዐውደ ምንባቡ ጋር ይጣጣማል ብሎ ማሳሰብ ያስቸግራል። መፍትሔ ይሆናል በማለት ዴቪስ ያንግ ያቀረበው «በምሳሌያዊ ይዘታቸው መወሰድ ያለባቸው ሆኖም ርዝመታቸው ይህ ነው ተብሎ መወሰን የማይቻል ሰባት ተከታታይ ዓመታት» የሚላቸውም እንደ እውነቱ ከሆነ ችግሩን አያስወግዱም። ዴቪስ የእግዚአብሔርን የመፍጠር ተግባራት ሰሳይንሳዊ ቅደም ተከተል እንዲመች አድርጎ በየቀኑ ከፍፍሉ ለማቅረብ ይሞክራል። ለምሳሌ ያህል፣ አንዳንድ የወፍ ዝርያዎች የተፈጠሩት ከኛው ቀን በፊት ነው ብሎ ያስባል።

«ምንም እንኳ ወፎች የተፈጠሩት በአምስተኛው ቀን ቢሆንም፣ በጣም ጥንታዊና የመጀመሪያዎቹ ወፎች ዝርያዎች የተፈጠሩት ግን ተአምራዊ በሆነ መልኩ ከአምስተኛው ቀን በፊት በነበረ ቀን ነው። እንዲህ ከሆነ ደግሞ በፍጥረት 1 የሚያቀርብን መረጃ በዕለቱ ለተፈጸመ ኩነቶች መደራረብ መኖሩን ያመለክታል ማለት ነው። እንዲህ ያሉ የኩነቶች መደራረብ መኖሩ እውነት ከሆነ፣ በዘፍጥረት 1 እና በሳይንስ መካከል እንዳለ የሚታሰበው አለመጣጣም መፍትሔ ያገኛል ማለት ነው (ገጽ 131)።»

ይሁን እንጂ፣ እንዲህ ያለ ቅደም ተከተል መኖሩ ምንም እንኳ ቅዱሳት መጻሕፍት ቢያመለክቱም ባያመለክቱም፣ ፍጥረታት ስለ ተገኝበት ቀን እርግጠኛ አንዳንድ ያደርገናል። እንዲህ ያለውን አስተሳሰብ ከያዘን ዘፍጥረት 1 ከሚያቀርበው የፍጥረታት ቅደም ተከተላዊ ሂደት ምንም መረዳት አንችልም፤ ምክንያቱም በዚያ ክፍል የቀረቡት ፍጥረታት የተፈጠሩት ቀደም ሌላ ሊሆን ይችላል። የመጀመሪያዎቹ አንባቢዎች ከዐውደ ምንባቡ የሚረዱት ይህን ነበር ማለት ግን በጣም አዳጋች ነው። (ይሁን እንጂ፣ በጌላ ላይ ከገጽ 328-331 የምንመለከተው አንድን ቀን እንደ ዘመን የሚወስደው የተሻሻለው አመለካከት ቀርቦአል)።

6. ሰፋ ያለ ግንዛቤ የማዳበር አስፈላጊነት። ምንም እንኳ የምናቀርበው መደምደሚያ እንደ ሁኔታው ሊለወጥ የሚችል ቢሆንም፣ እስከ አሁን በደረሰንበት ግንዛቤ መሰረት ቅዱሳት መጻሕፍት የምድራችን ዕድሜ በጣም ወጣት መሆኑን የሚናገሩ ይመስላል። ፍጥረትን አስመልክቶ በየጊዜው የምናያቸው ሐቆች ግን የምድራችንን ጥንታዊነት ያመለክታሉ። እስከ ተወሰነ ደረጃም ቢሆን ሁሉም አመለካከቶች ሊያስኬዱ ይችላሉ። ይሁን እንጂ አንዳቸው እንኳ ሙሉ በሙሉ እርግጠኛ ናቸው ማለት አይቻልም። የምድራችን ዕድሜ ምን ያህል እንደ ሆነ ቅዱሳት መጻሕፍት በቀጥታ የሚያስተምሩት የላቸውም፤ የም ሆኖ መረጃ ሊሆኑ ይችላሉ የምንላቸው ሐሳቦችን ከቅዱሳት መጻሕፍት በመውሰድ አንድ ዓይነት መደምደሚያ ለመያዝ ነጻ ነን። እንግዲህ በዚህ ከተሰማማን የተሻለ ሊሆን የሚችለው (1) ክርስቶስ እስኪመለስ ድረስ ለዚህ ጉዳይ መፍትሔ ሊገኝለት እንደማይችል መቀበልና (2) የምድር ዕድሜ ወጣት ነው ወይም በጣም ጥንታዊ ነው የሚለው አመለካከትን የያዙ ክርስቲያን

⁷⁸Creation and the Flood, p. 89.

ሳይንቲስቶችና የነገረ መለኮት ምሑራን የጋራ ለሆነ ዓላማ እርስ በርስ መግባባትና በመከባበር መሥራት ያለባቸው መሆኑን መቀበል ይኖርባቸዋል።

የምድር ዕድሜ ወጣት ነው ወይም በጣም ጥንታዊ ነው የሚለው ሁለቱም አመለካከት ችግር አለባቸው። ይህን እንዲያው የአመለካከቶቹ ደጋፊዎች አሁን የያዙት አቋም ላይ ሆነው ችግሩን ማየት የቻሉ አይመስልም። ሁለቱምም አመለካከቶች የያዙ ክርስቲያኖች በአንድነት ተቀምጠው ትዕቢትንና ለክርስቶስ አካል መነወሪያ የሚሆን መናፍቅን እስመገደው ቢወያዩ ወደ አንድ የጋራ መግባባት ላይ መድረስ ይችላሉ። ምሁራዊ ትዕቢትና መናፍቅ በፍጹም የአውነተኛ ጥበብ ባሕርያት አይደሉም። እውነተኛዬቱ ጥበብ፤ «በመጀመሪያ ገጽሕት ናት፤ በኋላም ሰላም ወዳድ፤ ታጋሽ፤ እሺ ባይ፤ ምስረትና መልካም ፍሬ የሞላባት፤ አድልዎና ግብዝነት የሌለባት ናት። የጽድቅም ፍሬ ሰላምን ለሚያደርጉ በሰላም ይዘራል» (ያዕ 3:17-18)።

ወንጌልን በማዳረስም ሆነ እምነትን አስመልክቶ ለሚነሡ አፍራሽ ሐሳቦች ምላሽ መስጠት እንዲቻል ከቤተ ክርስቲያን ውጪ ያሉ ሰዎች እንዲያነባቸው የተለያዩ ጽሑፎች ይዘጋጃሉ። ስለ ምድር ዕድሜ በመካከላቸው ያለውን ልዩነት እስመገደው የሁለቱም አስተሳሰብ አራማጆች ፍጥረት የተገኘው በጠቢብና አስተዋይ እምላክ መሆኑን ሁለቱም ወገኖች ስለሚቀበሉ ይህንን መሠረት በማድረግ ቢንቀሳቀሱ ትልቅ አስተዋፅዖ ማድረግ ይችላሉ። ብዙውን ጊዜ እንደ ታየው የምድር ዕድሜ በጣም ወጣት መሆኑን የሚቀበሉ ወገኖች፤ የምድርን ዕድሜ ወጣትነት አስመልክቶ ከሚቀርብ ሳይንሳዊ መከራከሪያ በመነሣት ፍጥረት የተገኘው ጠቢብ አእምሮ ባወጣው ዕቅድ መሆኑን የሚያመለክተውን ሳይንሳዊ መከራከሪያ ችላ ይሉታል። የማያምኑ ሳይንቲስቶችን አእምሮ ነጻ በማውጣት ረገድ ከገናቸው እንዲለሉ የምድርን ጥንታዊነት ከሚቀበሉ ወገኖች ጋር በአንድነት መሥራትን አይቀበሉም። በተጨማሪም፤ የምድርን ወጣትነት የሚቀበሉ ሰዎች የሚያቀርቡት መከራከሪያ ፍጥረት የጠቢብና አስተዋይ አእምሮ አቅድ ውጤት መሆኑንም ከሚቀርበው ሳይንሳዊ መከራከሪያ ይበልጥ አሳማኝ እንዳልሆነ እንዳንዱ ይዘነጉታል። ስለሆነም፤ የዚህ አቋም አራማጆች ፍጥረት የተገኘው እግዚአብሔር ስለ ፈጠረው እንደ ሆነ ማመን ብቻ ሳይሆን፤ የምድር ዕድሜ ወጣት መሆኑንም መቀበል እንደሚገባና ሥነ ፍጥረትን በተመለከተ ትክክለኛ አቋም የእነርሱ ብቻ እንደ ሆነ ያስባሉ። ይህም ክርስቲያን በሆኑ ሳይንቲስቶች መካከል መከፋፈል እንዲኖር ምክንያት ሆኖአል። ይህ ደግሞ መንፈስ ቅዱስን ሲያሳዝን በአንጻሩ ግን ሰይጣንን ደስ ያስኛዋል።

በመጨረሻም፤ የምድርን ዕድሜ በተመለከተ ከዚህ ግጭት ውስጥ የበለጠ ሳይንሳዊ ግንዛቤ የሚያስጨበጥ መደምደሚያ ሊወጣ እንደሚችል እንጠበቃለን። በሚቀጥሉት አሥር ወይም ሃያ ዓመታት ሳይንሳዊ ምርምር ይበልጥ እያደገ ሄዶ ከሁለቱ የአንዱን ትክክለኛነት የሚያረጋግጥ ግኝት ሊኖር እንደሚችል ማሰብ ይቻላል። ክርስቲያን ምሑራንም (መጽሐፍ ቅዱሳዊ ምሑራንና ሳይንቲስቶችን ጨምሮ) በሙሉ ልብ ይሸኛውን ወይም ያኛውን አቅጣጫ ይከተላሉ። ይህ ደግሞ የየትኛውንም አቋም ደጋፊዎች ስጋት ላይ የሚጥል አይሆንም፤ ምክንያቱም በዚህም ሆነ በዚያ የመጽሐፍ ቅዱስን ትክክለኛነት አደጋ ላይ አይጥልም (በፍጥረት 1 ስናጠና የሁለቱም አቋም አርግጦች እንዳልሆነ ተመልክተናል) ምንም እንኳ ይህን ማድረጉ ለዘመናት የያዙትን አቋም አርግፍ አድርጎ መተውን ቢጠይቅም፤ ሁለቱም ወገኖች እውነትን በመገንዘብ ረገድ ማደግ ይጠበቅባቸዋል።

ረ. ተግባራዊነት

የሥነ ፍጥረት አስተምህሮ በዚህ ዘመን ያለን ክርስቲያኖች ተግባራዊ ልናደርጋቸው የሚገቡ ብዙ ነገሮችን ይዞአል። ይህ ያለንበት ግዙፍ ዓለም በራሱ መልካም መሆኑን ለመገንዘብ ይረዳናል። ምክንያቱም እግዚአብሔር መልካም

አድርጎ ፈጥሮታል። እርሱን ደስ በሚያሰኝ ሁኔታ እንድንጠቀምበትም ይፈልጋል። ስለሆነም «በቤታቸውም እንጀራ እየቆረሱ በደስታና በቀና ልብ ይመገቡ ነበር» (ሐሥ 2:46)። እንደ ተባለባቸው የጥንት ክርስቲያኖች በእግዚአብሔር መግባት መታመንና ሰተደረገው ሁሉ እርሱን ማመስገን ይኖርባቸዋል። ተፈጥሮን በተመለከተ ጤናማ አድናቆት ካለን፤ ከሁሉም ነገር መገለል አለብን ከሚለው የተሳሳተና በተፈጥሮ በኩል ከምናገኘው በረከት ከሚያገደን ሐሰተኛ አስተምህሮ ሁሉ እንድንጠበቅ ያስችለናል። ምናልባትም እንዳንድ ክርስቲያኖች ሳይንሳዊና ቴክኖሎጂያዊ ምርምር እንዲያደርጉ ወይም እንዲህ ያለ ምርምር የሚያደርጉ ወገኖችን እንዲደግፉ ያበረታታቸዋል። የሥነ ፍጥረት አስተምህሮ ሳይንሳዊና ቴክኖሎጂያዊ ምርምሮች እግዚአብሔርን እንደሚያከብሩና ፍጥረት ዓለምን በማስገኘቱ እግዚአብሔር ምን ያህል ጥበበኛና ብርቱ መሆኑን ይበልጥ እንድንገነዘብ ያስችለናል። «እግዚአብሔር ሥራ ታላቅ ናት፤ ደስ የሚሰኝባትም ሁሉ ያውጠነጥኗታል» (መዝ 111:2)።

የሥነ ፍጥረት አስተምህሮ እግዚአብሔር በፍጥረቱ ላይ ሉዓላዊ መሆኑን ያሳስበናል። የፈጠረው እርሱ እንደ መሆኑ መጠን፤ እርሱ የሁሉም ጌታ ነው። እኛም ሆንን ያለን ነገር ሁሉ የእርሱ ነን። በመጨረሻም ጠላቶቹን ሁሉ እንደሚያሸንፍና ለዘላለም እንደሚመለከ፤ ሉዓላዊ ንጉሥ ሆኖ እንደሚገለጥ መሆኑ በመሆኑ እርግጠኞች መሆን እንችላለን። በተጨማሪም፤ ልባችን የተሰተካከለ ከሆነ የእጽናፈ ዓለሙ ስፋትና ውስብስብነት ስለ ታላቅነቱ እንድናመሰግናውና እንድናመልከው ወደ እርሱ ያቀርበናል።

በመጨረሻም፤ ከላይ እንዳመለከትነው፤ ስለ ፍጥረቱ እግዚአብሔርን እያመሰገንን በእርሱ የፈጠራ ሥራ እንድንሳተፍ ፈቃዱ መሆኑን በመቀበል በማንኛውም የፈጠራ ሥራ (ዚህ ጥበብ) (ሥነ ሥዕል፤ መዜቃ፤ ስፖርት፤ የቤት ውስጥ አንቅስቃሴ፤ ሥነ ጽሑፍ ወዘተ.) ሁሉ መሳተፍ እንችላለን።

ከግል ሕይወት ጋር ለማዛመድ የሚረዱ ጥያቄዎች

1. ስለ ፍጥረታቱ ድንቅነት ይበልጥ እግዚአብሔርን እንድታመሰግን ምክንያት የሚሆኑ ነገሮችን አስተውላለን? አስተውሎ ዘራያህን ቃኝና ጥቅም ላይ እንድታውላቸው እግዚአብሔር የፈጠራቸው መልካም ነገሮችን ተመልክት። ኃላፊነት የተጣሉበህ የእግዚአብሔር ፍጥረት አንዱ አካል እንደ መሆንህ መጠን ይህን ባለ አደራነትህን የምትወጣባቸው መንገዶች ምንድን ናቸው?
2. እግዚአብሔር የፈጠረው ሁሉ መልካም መሆኑን መረዳትህ ከለመድካቸው የተለዩ ምግቦችን እንኳ ደስ ብለህ እንድትመገብ ያበረታታሃልን? እንድንመገብ ስለ ሰጠን የተለያዩ ምግቦች እንዲያመሰግኑ ሕገናትን ማስተማር ይቻላልን? እኛ ራሳችን ሌላ የእንስሳት ዓይነት ስለ ሆንን? ሥጋ መመገብ ወይም የእንስሳትን ቆዳ ለአልባሳት መጠቀም የለብንም ለሚሉ አጥባቂ የእንስሳት መብት ተከራካሪዎች የሥነ ፍጥረት አስተምህሮ መልስ ይኖረዋልን? (ዘፍ 3:21 ይመ)
3. ክርስቲያን ያልሆኑ የዘመናችን ሰዎችን ጭንቀት መረዳት እንድትችል፤ እግዚአብሔር የሚባል እንደሌለ፤ አንተ ራስህም የጊዜ፤ የቁስና የአጋጣሚ ውጤት እንደ ሆንህ አድርገህ ለአፍታ ማሰብ ሞክር። ስለ ራስህ ያለህን አመለካከት ምን ያህል ልዩ አደረገው? ስለ ሌሎችስ? ስለ ወደፊቱስ? ትክክልና ትክክል ያልሆኑ ነገሮችን በተመለከተስ?

⁷⁹Fair and Davis, *A Case for Creation* በተሰኘ መጽሐፋቸው ገጽ 135-40 ላይ በእግዚአብሔር ፈጣሪነት የሚያምኑ ሳይንቲስቶች ጥልቅ ጥናትና ምርምር ማድረግ እንደሚጠበቅባቸው ብዙ ማሳሰቢያዎችን አቅርበዋል።

4. «ምድርን ግዙአት» በሚለው አስተሳሰብ ለጌሮ አትክልትነትም ሆነ ለእርሻ የሚሆን የተወሰነ መሬት ስናለማ፤ ወይም ከፕላስቲክም ሆነ ከብረት እንደ ነገር ስንሠራ፤ ወይም የተለያዩ ነገሮችን ተጠቅመን ልብስ ስንሠራ ደስ የሚለን ለምንድን ነው? እነዚህንና ሌሎች ተግባሮችን ስናከናውን ደስ ሊለን ይገባል? እንዲህ ያሉ ነገሮችን ስናደርግ ሊሰማን የሚገባ ሌላ ስሜት ወይም አመለካከት ምንድን ነው?

5. ስለ ከዋክብት ብዛት ስታጤን ኃይልና ክብሩን ለእኛ ለማሳየት ሁሉንም ስፍራ ስፍራቸውን እንዳስያዛቸው ስታስብ በአጽናፈ ዓለሙ ውስጥ አንተ ስላለህ ስፍራ ምን ያሳስብሃል? የሚኖርህ አስተሳሰብ ክርስቲያን ያልሆነ ሰው ከሚያስበው የተለየ ነው?

6. ይህን ምዕራፍ ከማንበብ በፊት ስለ አዝጋሚ ለውጥ የምታስበው ምን ነበር? አሁን ግን አመለካከትህ ተለውጦ ከሆነ እንዴት እንደ ሆነ ግለጽ?

7. የምድርን ዕድሜ አስመልክቶ የሚነግረውን አስመግባባት ግንኙነት ውስጥ በማስገባት ክርስቲያኖች ስለ ነገረ መለኮታዊ ውይይቶች ማወቅ ያለባቸው እንዳንድ ነገሮች ምንድን ናቸው? ከዚህ አስመግባባት ለክርስትና እምነትህ የሚጠቅም ምን ፋይዳ ያለው ነገር አግኝተሃል?

ልዩ ቃላት

ተጣጥሞ ኗሪ (Concordist)

እም ጎበ አልቦ ፍጥረት (Creation ex nihilo)

ክሮ ማግኖን ሰው (Cromagnon man)

ቀንን እንደ ዘመን የሚወስድ ምልክታ (Day-age theory)

እግዚአብሔር በፍጥረቱ ውስጥ ባለቃ አይገባም (Deism)

ጥንድነት/ሁለትነት (Dualism)

የጥፋት ውሃ ያስከተለው ሥነ ምድራዊ ለውጥ (Flood geology)

የክፍተት ንድፈ ሐሳብ (Gap theory)

የአሁኑን ዘመን ሰው መሰል ፍጡር (Homo sapiens)

የምቹ ጊዜ ንድፈ ሐሳብ (Ideal time theory)

ውሳጢ (Immanence) ውስጥ (Immanent)

ሥነ ጽሑፋዊ መዋቅር ንድፈ ሐሳብ (Literary framework)

ግዙፍ ነገሮች ላይ የተደረገ አዝጋሚ ለውጥ (Macro - evolution)

ቁስ አካልነት (Materialism)

ፍጥረት የተሟላ ገጽታ ይዞ ስለ መገኘቱ (Mature creationism)

ጥቃትን ነገሮች ላይ የተደረገ አዝጋሚ ለውጥ (Micro - evolution)

አዲስ መዓታዊነት (Neo - Catastrophism)

የምድራችን ዕድሜ ጥንታዊነት የሚቀበል (Old - earth theory)

እግዚአብሔርና ተፈጥሮ እንደ ናቸው የሚል (Panthemism) ሁሉምላክነት

ሥዕላዊ ቀኖች አመለካከት (Pictorial - day theory)

ቀጣይነት ያለው ተፈጥሮ (Progressive Creationism)

እምላክ-ገብ አዝጋሚ ለውጥ (Theistic evolution)

ምጡቅ (Transcendent)

ቀን፣ ሃያ አራት ሰዓቶች እንዳሉት የሚቀበል ንድፈ ሐሳብ (Twenty - four - hour theory)

የምድርን ወጣትነት የሚቀበል ንድፈ ሐሳብ (Young earth theory)

በወንጌላውያን ስልታዊ ነገረ መለኮት የሚገኙ ክፍሎች

1. Anglican (Episcopalian)

1882-92 Litton, 74-76

2. Arminian (Wesleyan or Methodist)

1875-82 Pope, 1:361-420

1892-99 Miley, 1:276-310

1940 Wiley, 1:440-72

1960 Purkiser, 145-48, 149-63

1983 Carter, 1:130-32, 145-94, 203-8

1983 Cottrell, 1:48-191

1987-90 Oden, 1:225-69

3. Baptist

1776 Gill, 1:366-77

1887 Boyce, 166-73

1907 Strong, 371-410

1923 Mullins, 251-64

1976-83 Henry, 6:108-96

1983-92 Erickson, 365-86

4. Dispensational

1956 Chafer, 7:99-101, 146

1949 Thiessen, 111-18

1993 Ryrie, 171-94

5. Lutheran

1917-30 Pieper, 1:467-82

1934 Mueller, 179-88

6. Reformed (or Presbyterian)

1566 Calvin, 1:159-83 (1.14)

1724-58 Edwards, 1:94-121

1861 Heppie, 190-200

1871-79 Hodge, 1:550-574; 2:3-41

1878 Dabney, 26-38, 247-63

1887-1921 Warfield, SS# 2:132-41

1889 Shedd, 1:463-526; 2a:3-94

1937-66 Murray, CW, 1:325-29; cw, 2:3-13

1938 Berkhof, 126-40, 150-64

1962 Buswell, 1:134-62, 321-43

7. Renewal (or Charismatic/Pentecostal)

1882-93 Williams, 1:95-116

1955 Ott, 79-86, 92-94, 100

2. Roman Catholic: Post - Vatican II

1984 McBrien, 1:224-28

በሮም ካቶሊክ ስልታዊ ነገረ መለኮት ሥር የሚገኙ ክፍሎች

1. Roman Catholic: Traditional

1955 Ott, 79-86, 92-94, 100

2. Roman Catholic: Post - Vatican II

1984 McBrien, 1:224-28

Several of these titles have been taken from an extensive bibliography on creation and evolution prepared by a professional biologist, Dr. Wayne Frair of The King's College, Briarcliff Manor, New York.

Anderson, J. Kerby, and Harold G. Coffin. *Fossils in Focus*. Grand Rapids: Zondervan, 1977.

Austin, Stephen A. *Catastrophes in Earth History*. El Cajon, Calif.: Institute of Creation Research, 1984. (young earth view)

Barclay, D. R. "Creation" In *NDT*, pp. 177-79.

Blocher, Henri. *In the Beginning: The Opening Chapters of Genesis*. Trans. by David G. Perston. Leicester: Inter-Varsity Press., 1984.

Cameron, Nigel M. de S. *Evolution and the Authority of the Bible*. Exeter: Paternoster, 1983.

—, ed. *In the Beginning A Symposium of the Bible and Creation*. Glasgow: The Biblical Creation Society, 1980.

Clotz, J. W. *Genes, Gensis and Evolution*. St. Louis, Mo.: Concordia Publishing House, 1970.

—, *Studies in Creation*. St. Louis, Mo.: Concordia Publishing House, 1985.

Custance, Arthur C. *Evolution or Creation*. Grand Rapids: Zondervan, 1976.

—, *Without Form and Void: A Study of the Meaning of Genesis 1:2*. Brockville, Ontario: Doorway Papers, 1970.

Davidheiser, Bolton. *Evolution and the Christian Faith*. Grand Rapids: Baker, 1969.

Denton, Michael. *Eyloution: A Theory in Crisis*. Bethesda, Md.: Adler and Adler, 1986.

De Young, Donald B. *Astronomy and the Bible: Questions and Answers*. Grand Rapids: Baker, 1989. (young earth view)

Fields, Weston W. *Unformed and Unfilled*. Nutley, N.J.: Presbyterian and Reformed, 1976.

Frair, Wayne, and Percival Davis. *A Case for Creation*. Norcross, Ga.: CRS Books, 1983.

Gange, Robert. *Origins and Destiny: A Scientist Examines God's Handiwork*. Waco, Tex.: Word, 1986.

Geisler, Norman L. and J. Kerby Anderson. *Origin Science: A Proposal for the Creation-Evolution Controversy*. Foreword by Walter L. Bradley. Grand Rapids: Baker, 1987.

Gentry, R. V. *Creation's Tiny Mystery*. Knoxville, Tenn.: Earth Science Associates, 1986.

Gish, D. T. *Evolution: The Challenge of the Fossil Record*. El Cajon, Calif.: Master Books, 1985. (young earth view)

Houston, James. *I Believe in the Creator*. Grand Rapids: Eerdmans, 1980.

Hummel, Charles E. *Creation or Evolution? Resolving the Crucial Issues*. Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 1989.

Johnson, Philip E. *Darwin on Trial*. Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 1991.

Kaiser, Christopher B. *Creation and the History of Science*. Grand Rapids: Eerdmans, 1991.

Kerkut, G. A. *Implication of Evolution*. New York: Pergamon, 1960.

Kofahl, Robert E., and Kelly L. Segraves. *The Creation Explanation: A Scientific Alternative to Evolution*. Wheaton, Ill.: Harold Shaw, 1975. (young earth view).

Lester, L. P., and R. G. Bohlin. *The Natural Limits to Biological Change*. Grand Rapids: Zondervan, 1984.

Maatman, Russell. *The Bible, Natural Science and Evolution*. Grand Rapids: Reformed Fellowship, 1970.

Morris, Henry M., ed. *Scientific Creationism*. San Diego, Calif.: Creation-Life, 1974. (young earth view)

—, and John C. Whitcomb. *The Genesis Flood*. Philadelphia: Presbyterian and Reformed, 1961. (young earth view)

—, and John D. Morris. *Science, Scripture, and the Young Earth: An Answer to Current Arguments Against the Biblical Doctrine of Recent Creation*. El Cajon, Calif.: Institute for Creation Research, 1989. (young earth view)

Newman, Robert C., and Herman J. Eckelmann. *Genesis One and the Origin of the Earth*. Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 1977. (argues against young earth view)

Pitman, M. *Adam and Evolution*. Grand Rapids: Baker, 1984.

Ramm, Bernard. *The Christian View of Science and Scripture*. Grand Rapids: Eerdmans, 1954.

Ross, Hugh. *Creation and Time: A Biblical and Scientific Perspective on the Creation Date Controversy*. Colorado Springs: NavPress, 1944. (an articulate and highly trained scientist who argues against the young earth view on the basis of recent scientific evidence)

Rusch, W. H., Sr. *The Argument-Creationism vs. Evolutionism*. Norcross, Ga.: CRS Books, 1984.

Schaeffer, Francis. *No Final Conflict*. Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 1975.

Thaxton, C. B., W. L. Bradley, and R. L. Olsen. *The Mystery of Life's Origin: Reassessing Current Theories*. New York: Philosophical Library, 1984.

Van Till, Howard J., Davis A. Young, and Clarence Menninga. *Science Held Hostage: What's Wrong With Creation Science and Evolutionism?* Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 1988. (argues against young earth view)

Whitcomb, John C. *The World That Perished*. Grand Rapids: Baker, 1988. (young earth view)

—, *The Early Earth*. Revised edition. Grand Rapids: Baker, 1986. (young earth view)

Wilder-Smith, A. E. *The Natural Sciences Know Nothing of Evolution*. El Cajon, Calif.: Master Books, 1981.

Young, Davis A. *Christianity and the Age of the Earth*. Grand Rapids: Zondervan, 1982. (argues against young earth view)
 --- *Creation and the Flood: An Alternative to Flood Geology and Theistic Evolution*. Grand Rapids: Baker, 1977. (argues against young earth view)
 Youngblood, Ronald. *How It All Began*. Ventura, Calif.: Regal, 1980.

በቃል የሚጠና የመጽሐፍ ቅዱስ ምንባብ

ነህምያ 9:6:- «እንተ ብቻ እግዚአብሔር ነህ። ሰማያትን፣ ከሰማያት በላይ ያሉትን ሰማያትና የከዋክብታቸውን ሰራዊት ሁሉ፣ ምድርንና በላይዋ ያለውን ሁሉ፣ ባሕሮችንና በውስጣቸው ያሉትንም ሁሉ ፈጥረዋል። ለሁሉም ሕይወትን ትሰጣለህ፤ የሰማይ ሰራዊትም ይሰግዱልሃል።»

መዝሙር

«ሃሌ ሉያ፣ ያህዌ ይመስገኙ»

ይህ ዝማራ መዝሙር 148 ላይ የተጻፈውን ሁሉ ገዢነት ትንብር ነው። «የሚታዩና የሚታዩ» ነገሮችን ሁሉ ጨምሮ መላው ፍጥረት ፈጣሪያችን እግዚአብሔርን እንዲያመልክ ጥሪ ያተርባል።

ሃሌ ሉያ፣ ያህዌን አመስግኑ፤ ከሰማያት ቅዱስ ስሙን አመስግኑ፤ በከፍታ ያህዌን አመስግኑ፤ መላእክቱ ሁሉ ምስጋናውን አውጁ።

አዝማች፡-

ለያህዌ ምስጋና ይስጡ፤ የእርሱ ስም ብቻ ታላቅ ነውና፤ ክብሩ ከፍ ብልክል፤ ታላቅነቱም ከሰማይና ከምድር በላይ ገንዝልል።

ለያህዌ ምስጋና ይስጡ፤ በእርሱ ትእዛዝ ተፈጥረዋልና፤ ለዘላለም እጽንቆአቸዋል፤ ሥርዓቱም ከትውልድ እስከ ትውልድ ይኖራል። ከምድር ያህዌን አመስግኑ፤ ባሕሮች ሁሉ፤ አራዊት ሁሉ፤ እሳትና በረዶ፤ ዐመዳይና ጭጋ ማዕበልና ወጅብ ሁሉ ድምፁን ይስሙ።

ለምለም ዛፎችና ዝግባዎች፤ ኮረብቶችና ክፍ ያላችሁ ተራሮች፤ በምድር የሚሰቡ ፍጥረታትና አራዊት፤ የቤት እንስሳትና የሰማይ አእዋፋት፤

ነገሥታትና ተራ ሰዎች ሁሉ፤ ታላላቅ ልዑላት፤ የምድር ፈራጆች ሁሉ፤ ወባት ሽማግሌ፤ ወንዶች ሴቶች፤ ታላላቅ ታናናሾች ሁሉ ስሙን አመስግኑ።

እሐፊው፡- ዊሊያም ጄ. ኪርክፓትሪክ፤ 1838-1921

ምዕራፍ 16
መግባት እግዚአብሔር

እግዚአብሔር ነገሮችን ሁሉ የሚቆጣጠር ከሆነ፤ ድርጊቶቻችን ወይም እንቅስቃሴዎቻችን እንዴት እኛ እንዳይረግፍብን ሊታሰብ ይቻላል?

ማብራሪያና መጽሐፍ ቅዱሳዊ መሠረት

እግዚአብሔር ሁሉ የሚቻለው ብርቱ ፈጣሪ መሆኑን ከተረዳን (ምዕራፍ 15 ይመልከቱ)፤ በፍጥረት ዓለም ውስጥ ያለውን ማንኛውንም ነገር የሚገዛና ቀጣይነት እንዲኖረው ያደረገ እርሱ ነው ወደሚል ድምዳሜ ብንመጣ አግባብነት ይኖረዋል። ምንም እንኳን መግባት የሚለውን ቃል በትዳሳት መጻሕፍት ውስጥ ማግኘት ባይቻልም፤ እግዚአብሔር ከፍጥረቱ ጋር ያለውን የማይቋርጥ ግንኙነት ለማመልከት ሲባል አንልግሎት ላይ ውሎአል። መግባትን በተመለከተ መጽሐፍ ቅዱሳዊውን አስተምህሮ ከተቀበልን፤ እግዚአብሔር ከፍጥረቱ ጋር የሚኖረውን ግንኙነት አስመልክቶ ለከሰቱ የሚችሉ አራት ስሕተቶችን ማስወገድ ይቻላል። መጽሐፍ ቅዱሳዊው አስተምህሮ እግዚአብሔር ዓለሙን ከፈጠረ በኋላ ፈጽሞ ትቶታል የሚለውን አመለካከት (ዲያዝም) አይቀበልም፤ በሌላ በኩል ደግሞ ፍጥረት ሁሉ የእግዚአብሔር አካል ነው እንጂ፤ ከእርሱ የተለየ አይደለም የሚለውን የፓንቴላሚያ አስተሳሰብ አይቀበልም። መጽሐፍ ቅዱስ ስለ መግባት የሚያስተምረው ግን እግዚአብሔር በፍጥረቱ ውስጥ የጠበቀ ተሳትፎ በኖረውም፤ ከፍጥረታቱ የተለየ መሆኑን ነው። ከዚህም በላይ፤ መጽሐፍ ቅዱስ የፍጥረታቱ ሥራ የሚመራው ሰብእና ባለው፤ ሆኖም፤ እኛም ኃይል በሆነ ፈጣሪ እንጂ ተፈጥሮ የዕድል ወይም ሰብእና የሌለው አጋጣሚ ውጤት መሆኑን አያስተምርም።

መግባት እግዚአብሔርን በሚከተለው መልኩ መግለጽ ይቻላል፡- እግዚአብሔር ከፍጥረታቱ ጋር የማይቋርጥ ተሳትፎ አለው፤ ስለዚህም (1) ፍጥረቱንና ፍጥረቱ የተሠራበትን ፖሪ ነገር ቀጣይነት እንዲኖረው ይግባዋል፤ (2) ከእያንዳንዱ የፍጥረታቱ እንቅስቃሴ ጋር ይተባበራል፤ አሁን የሆኑትን ለመሆን ያስቻላቸውን፤ ከሌሎች የተለየ ያደረጋቸውን ባሕርይ ሁሉ ይመራል፤ ደግሞም (3) ዓላማውን መፈጸም ወደሚችሉበት ደረጃ ይመራቸዋል።

ከላይ በተመለከተናቸው ሦስት ገልጸዎች መሠረት መግባት እግዚአብሔርን በምስት ንዑሳን እርእስተ ጉዳዮች ምድብ ማስቀመጥ ይቻላል። እነርሱም፡- (1) ነገሮች ቀጣይነት እንዲኖራቸው ማድረግ፤ (2) በነገሮች ውስጥ ያለው ስምምነትና (3) አግዛዝ ወይም አስተዳደር ናቸው።

እነዚህን ተራ በተራ ከተመለከትን በኋላ፤ ስለ እግዚአብሔር መግባት የተረበውን አስተምህሮ የሚቃወሙ ወይም ከዚህ የተለየ አመለካከት ያላቸው ሌሎች አስተሳሰቦችን ማየት እንሞክራለን። ይህ ጉዳይ ከጥንቱ የቤተ ክርስቲያን ታሪክ ጀምሮ በክርስቲያኖች መካከል በተለይም የራሳቸው ምርጫ ወይም ፈቃድ ካላቸው ሞራላውያን ፍጡራን ጋር እግዚአብሔር ያለውን ግንኙነት አስመልክቶ ለከፍተኛ አለመግባባት ምክንያት መሆኑ ግልጽ ሊሆንልን ይገባል። በዚህ ምዕራፍ መጀመሪያ የምንመለከተው የመጽሐፉ አዘጋጅ አቋም የሆነውን «ተሐድ